

55

Γ. ΚΑΛ. ΜΑΤΙΑΝΟΥ Π. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

290

5

2634

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

201172

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΠΑΡΟΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΑΤΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1912

2634

209

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

12905

2634

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1956

ΑΧΙΛΛΕΥΣ
ΑΤΑΛΑΝΤΑ

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΚΟΛΛΑΤΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΑΦΙΩΤΗΣ ΣΤ

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

†
"Αφες κάθε χώρα μακρυνή και κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ' ἐκράτει
και πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τὴν κραυγή.

Ἦρθες ἀπὸ τὴ Ρούμελη και τὸ Μωριά,
μέσ' ἀπὸ τὰ λαγκάδια σου τ' ἀγαπημένα,
Ἦρθες ἀπὸ τὰ νησιὰ τὰ μυροβολημένα
πού λούζονται στὸ κύμα τοῦ βοριά.

Ἦρθες και μὲ τὸ χέρι σου τὸ στιβαρό,
πού ἀκούραστο τὴ γῆ ὀργώνει,
πού στὴν παλάμη του στενάζει τὸ τιμόνι,
φουχτώνεις τ' ὄπλο τὸ ἱερό.

Σὰν τὴν ἀνεμοζάλη, σὰν τὴν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιάς τὸ καταχθόνιο κίριον
και θεμελιώνεις μ' ἄσμα νικητήριο
τῆς λευτεριάς τὸν πύργο τὸ φωτολαμπῆ.

"ὦ, πόσα χέρια ἀπλώνονται σὲ σένα,
και πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσομένα!
Πόσες καρδιές μ' εὐγνωμοσύνη σ' εὐλογοῦνε
και πόσα χεῖλη σ' ἀνυμνοῦνε!

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ

Τὸ νέον ἔτος 1941 ἀνατέλλει ὑπὸ συνθήκας ὅλως ἑξαιρετικὰς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Χωρὶς νὰ προκαλέσωμεν, μᾶς ἐπεβλήθη ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος, χάρις εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ Λαοῦ, τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν μαχομένων τέκνων τῆς Πατρίδος, ἀπέβη νικηφόρος. Χάρις εἰς ὅλα αὐτά, ἡ Ἑλλὰς ἐώρασεν ἐλευθέρα καὶ πλήρης δόξης τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ νέον ἔτος πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδων. Διότι πιστεύομεν ὅτι ὁ ἀγὼν μας εἶναι δίκαιος καὶ ἱερός. Πιστεύομεν εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ἑθνους μας, εἰς τὸν ἱστορικὸν πολιτιστικὸν προορισμὸν του καὶ εἰς τὰ μεγάλα πεπρωμένα του. Καὶ ἔχομεν ἡρεμὸν τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἄδικον κατ' οὐδενὸς ἐπράξαμεν, ἀλλὰ ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀξιών.

Με τοιαύτην πίστιν καὶ τοιοῦτον χαλύβδινον ἠθικὸν ὁ Λαὸς ἀντιμετώπισεν ὅλην τὴν σκληρότητα τοῦ ἀγῶνος, ὅλας τὰς δοκιμασίας τῶν ἀπανθρώπων ἐναερίων ἐπιδρομῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ μὲ ἐνδράκρεις τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀνυπεράσπιστα θύματα ὑψώνει ὑπερηφάνως τὸ μέτωπον. Διότι εἰς τὰς ἀνάνδρους μεθόδους ἀντιτάσσει τὰ στήθη τῶν τέκνων του εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅπου καὶ μόνον στέφονται οἱ ἐντιμοὶ πολεμισταὶ καὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες.

Ὁ ἀγὼν μας θὰ εἶναι σκληρός, ἀλλὰ τὰ ἀποθέματα ἠθικοῦ ἀνεξάντλητα. Διότι λαὸς ἀποφασισμένος δι' ὅλα, ἐνθυμούμενος τὰς μεγάλας παραδόσεις του καὶ ἔχων τόσον βαθέως ἐρριζωμένον τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρελείας, δὲν κάμπτεται ποτέ. Στρατός, λαός, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδιά, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὅλοι, ὡς εἰς καὶ μόνον ἄνθρωπος, ἕνα σκοπὸν βλέπομεν, ὑπὸ ἐνὸς κατεχόμεθα συναισθήματος καὶ ἀπὸ ἐν λαμπρότατον ὁδηγούμεθα ἄστρον: Τὴν Πατρίδα.

Ὅλοι μαζί στερεῶς ἠνωμένοι καὶ ἀλληλέγγυοι, ἀγωνιζόμεθα καὶ θὰ νικήσωμεν. Θεία πρόνοια μᾶς παραστέκει καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ὡς ὑπέρτατον ὄπλον, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ νέον ἔτος.

Με τὴν συγκίνησιν ἡ ὁποία συνέχει τὴν ψυχὴν μου δι' ὅσα μεγάλα καὶ ὑπέροχα συντελοῦνται, εὐχομαι πρὸς τὸν ἀγαπημένον μου λαὸν τὰς ἡμέρας τοῦ νέου τούτου ἔτους πλήρεις εὐτυχίας καὶ δόξης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

Ο Σπύρος ήθελε νὰ μπορούσε νὰ ἐμίκραινε, νὰ ἐμίκραινε ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἔτσι ἀσχημα κοιμημένοι, πίσω ἀπὸ ἀραιὲς τοῦφες ἱτιάς. Ἀπέναντί του ἔστειλε ἰταλικὸ ἀπόσπασμα καὶ ἐφρουρούσε μιὰ γέφυρα γυρὸ τοῦ ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καὶ τοῦ ἐφαινόταν ὅτι σ' ὅλον αὐτὸ τὸν ξεσκεπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἕλληνας, μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, ποὺ ὑποχωροῦσαν. Ἀπορούσε καὶ ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νὰ πλησιάσῃ τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθῇ κανεὶς. Ἀλλὰ τώρα, ποὺ ἔπρεπε νὰ πέσῃ στὸ νερὸ ἀπαρατήρητος, ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ ἐγινόταν ἀφαντος, ἓνα τόσο δὰ μικρὸ χαλικάκι. Τὸ ποτάμι ἐκυλοῦσε τὰ βρώμικα νερά του χωρὶς θόρυβο καὶ αὐτὴ ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπύρο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Δὲν εἶχαν προφθάσει νὰ χοιτάσουν οἱ φαντάροι τὴν κατὰληψιν τῆς Μόροδας, καὶ ἦρθε διαταγὴ, ἂν ὑπάρχῃ ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τοῦλάχιστον καλὸς κολυμβητὴς, νὰ παρουσιασθῇ στὸ συνταγματάρχην. Ὁ Σπύρος ἐπῆγε στὴ Διοίκησιν καὶ εἶπε πῶς ξέρεي κολύμπι.

Ὁ ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τὰ γυυλιὰ του τὸν ἀνεγνώρισε:

— Ἐσὺ εἶσαι, λοχία; Ξέρεις καλὸ, μὰ καλὸ κολύμπι;

— Εἶμαι ἀθλητὴς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές; Τότε θὰ σὲ στείλω σὲ μιὰ σπουδαία ἀποστολὴ. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ περάσωμε τὸ πυροβολικὸ μας. Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ὑπονομιευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐτοιμάζονται νὰ τὴν τινάξουν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάρῃ κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ νὰ κόψῃ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νὰ τὸ κάνῃς ἐσύ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπρόδο! Θὰ σοῦ δώσω ἀμέσως ζῆο νὰ σὲ κατεβάσῃ κάτω.

Ὁ συνταγματάρχης σηκώθηκε ὁρθὸς καὶ τοῦ εὐχάρησε:

— Καλὴ ἐπιτυχία!

Καθισμένος τώρα ὁ Σπύρος πίσω ἀπὸ τὶς ἱτιές, ἐλογάζετο μὲ τὴν τρόπον θὰ ἔπεφτε στὸν ποταμὸ. Ἐβγαζε ἀργὰ-ἀργὰ τὶς ἀρθίλες του χωρὶς νὰ ξεκολλᾷ τὸ μάτι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἐφρουροῦσε.

τὴ γέφυρα καὶ ποὺ ἐφαινόταν νὰ περιμένῃ νὰ περάσουν τὰ τελευταῖα τμήματα, γιὰ νὰ τὴν τινάξῃ στὸν ἀέρα. Μακρὰ ἀκούονταν κολυβόλα, ὅστερα ἐσώπαιναν καὶ πάλι σὲ λίγο ξανάρχιζαν.

Ἀμα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ροῦχά του ὁ Σπύρος, ξαπλώθηκε στὴ μουςκειμένη γῆ δίπλα στὸ νερὸ καὶ ἐπερίμενε εὐκαιρία νὰ κοιτάξουν ἀλλοῦ οἱ σκοποὶ, γιὰ νὰ γλυστρήσῃ στὸ Δεβόλη. Ἐκρине πὼς ἀπὸ 'κεῖ ποὺ εὐρισκόταν, ἡ θουπιὰ θὰ ἦταν πολὺ μακριὰ γιὰ τὴν ἀναπνοή του καὶ ἔκοψε μὲ τὸ ψαλίδι ποὺ ἐδαστοῦσε ἓνα καλάμι καὶ τὸ ἐκράτησε στὸ στόμα σὰν πίπα.

Ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ ἐβούϊσαν ἀεροπλάνα καὶ καθὼς οἱ Ἴταλοι ἐσήκωσαν τὰ κεφάλια νὰ τὰ ἰδοῦν, ὁ λοχίας ἐπῆρε θαθεῖα ἀναπνοή, ἐμπῆκε στὸ ποτάμι ὅσο πιὸ ἀθόρυβα μπόρεσε καὶ ἄρχισε τὸ μακροβούτι του πρὸς τὴ γέφυρα. Δὲν ἔβλεπε τίποτα, γιὰ τὸ νερὸ ἐκατέβαζε πολὺ χῶμα καὶ ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ ψάχνῃ μπροστά του μὲ τὰ χέρια καὶ νὰ προχωρῇ σιγά. Ψαχοιλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακὰ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἦσαν πώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καὶ ριζὲς δένδρων. Τέλος, ὅταν ἐκόντευε πιὰ ν' ἀδειάσῃ τὸ στῆθος του ἀπὸ ἀέρα, εὗρε τὴ βάση τῆς γέφυρας καὶ ἐσταμάτησε. Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ τὸ καλάμι του καὶ ἐπῆρε βιαστικὰ ἀναπνοή, ἐνῶ κατάνιζε κάμποσα θρωμόνερα. Ὑστερα, ψάχνοντας τὴ βάση, ἐδοκίμασε νὰ περπατήσῃ στὸ θυθό, μὰ ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρὴ καὶ ἐβούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μὰ πρὸς τὰ ἐδῶ, μὰ πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐγύρευε νὰ βρῇ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ὅταν ἐσωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τὴν ἀνανέωνε μὲ τὸ καλάμι. Κάποτε τὸ χέρι του ἄγγιξε τέλος σύρμα καὶ σὰν ἀστραπὴ ἄρπαξε τὸ ψαλίδι καὶ τὸ ἔκοψε.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ τὸν ὠδήγησε πρὸς τὴ γέφυρα, τοῦ εἶχε πῆ ὅτι, γιὰ ἀσφάλεια σὲ τέτοιες περιστάσεις, σινηθίζουν νὰ δάξουν διπλοὺς ἀγωγοὺς ἀπὸ σύρμα, ὥστε, ἂν πάθῃ κάτι ὁ ἓνας ἀγωγός, νὰ λειτουργήσῃ ὁ ἄλλος. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ψάξῃ μὲ προσοχὴ ὅσο νὰ βρῇ καὶ δεῦτερο σύρμα.

Τὸ κολάμπι δὲν ἦταν εὐκόλο, γιὰ τὸ ρεῖμα τοῦ Δεβόλη τὸν παρᾶσερνε καὶ εἶχε νὰ καλεῖται ἐναντίον του. Ἀν ἐδυσκολεύθηκε τόσο νὰ βρῇ τὸ πρῶτο φυτίλι, τὸ δεύτερο ἦταν ἀνεύρετο. Ἐπήγαινε ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, ἐπήγαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐβουτοῦσε θαθεῖα, ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, πούθενά δὲν συναντοῦσαν τὰ δάκτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού ἐκολυμβούσε στο μέσον τοῦ ποταμοῦ, τὸν ἐκτύπησε στὰ νεφρὰ κορμὸς δένδρου, πού ἐκατέβαζε τὸ ποτάμι, κ' ἦταν τόσο δυνατὸς ὁ θρόντος, ὥστε τὸν ἐτίναξε ψηλά. Μὰ κανένας δὲν ἔτρεχε νὰ τὸν ἰδῇ, κι ὁ Σπῦρος ἐδούτηξε βαθύτερα κι ἐπῆγε δίπλα στὴ βάση τῆς γέφυρας, ὅπου ἐστάθηκε νὰ ξαποστάσῃ. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοὴ του εἶχε λιγοστεύει κι ἡ καρδιά του ἐκτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάσθηκε νὰ βγάλῃ μὲ προσοχὴ τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ γιὰ νὰ συνέλθῃ. Καθὼς εὐρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ πάτομα τοῦ γεφυριοῦ, δὲν εἶχε φόβο νὰ τὸν ἰδοῦν κι ἐστάθηκε 'κεῖ λίγα λεπτά χορταίνοντας τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ὑστερα πάλι ἄκουσε φωνές καὶ θόρυβο αὐτοκινήτων στὴν ἀπέναντι ὄχθη καὶ δῆματα ἀνθρώπων, πού ἐπερνοῦσαν γρήγορα ἀπὸ πάνω του. Ἐσυλλογίσθηκε πὼς ἴσως νὰ εἶχε φθάσει ἡ ὀπισθοφυλακὴ, πού ἐπερίμενε τ' ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θὰ ἐτίναζαν τὴ γέφυρα. Ξαναδούτηξε λοιπὸν κι ἄρχισε νὰ γυρεύῃ τὸ φυτίλι μὲ μαγιά ἀπελπισμένον. Τοῦ ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἰδέα, πὼς δὲν θὰ ὑπῆρχε δεύτερος ἀγωγὸς κι ὅμως δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθειά του. Τὸ ἀνοιγμα, πού ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὶς βάσεις της, τὸ ἔβραζε τέσσερες φορὲς κολιμβῶντας μὲ τὸ ἓνα χέρι, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο ἐπασπάτευε τὸ βούρκο.

Μιά στιγμή αἰσθάνθηκε δυνατό ρῆγος νὰ περιδρέχῃ τὴ ράχι του, μὰ καὶ πάλι δὲν ἐσταμάτησε τὸ ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ἔως ὅτου τὸ μικρὸ του δάκτυλο ἐγαντζώθηκε τυχαῖα σὲ σύρμα. Τ' ἄρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νὰ τὸ ψαλιδίσῃ, μὰ κατάλαβε πὼς ἦταν τὸ ἴδιο πού εἶχε κόψει πρὶν. Ἐκολύμβησε ἀκόμῃ λίγο κι ὅταν ἔνοιωσε πιά τὴ δύναμὶ του νὰ ἐξαντλῆται, ἀποφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀναπνοὴ τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀτότομα τὸ κεφάλι ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ, γιὰ τὴν κούρασι δὲν τὸν ἄφηνε τώρα νὰ πάρῃ προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ γυρισμό. Δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ διὰ μιᾶς τὴ διαδρομὴ ὅς τὸ μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τὰ ροῦχά του. Δυὸ φορὲς ἐνόμιζε πὼς ἦταν φθασμένος καὶ δυὸ φορὲς ἐγελάσθηκε, γιὰ τὸν πλημμυρισμένον Δεσβόλη, ρέοντα ἀντίθετά του τὸν ἐμπόδιζε.

Ἐπὶ τέλους, μὲ τὴν ψυχὴ στο στόμα, ἐβῆκε στὴν ὄχθη, ἐκεῖ στὶς ἴδιες ἱτιές, πού ἐκρυβόταν πρὶν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἄρχισαν οἱ γῆ

νά περιτρέχουν τὸ σῶμά του. Τὰ δόντια του ἐκτυποῦσαν. Τὰ μάτια του ἔτσουσαν γεμῖτα βρώμες, στὴ γλῶσσά του εἶχε τὴ γεῦσι τῆς χωματίλας καὶ ἡ σιχασιὰ τόσης λάσπης, ποὺ κατὰπτε, τοῦ ἔφερνε ἐμετό.

Ἔτσι ὅπως ἦταν μουςκεμένος, ἐφόρεσε γογγόρα παντελόνι, ἀμπέχωνο, μανδύα κι ἐτραβήξε πρὸς ἓνα ἐρημοκλήσι, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ὑπολογαγὸ τοῦ μηχανικοῦ ποὺ τὸν ἐπερίμενε ἔκεῖ. Μιλῶντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του ποὺ ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπῦρος μὲ πόσα βάσανα εὗρηκε ἓνα μόνον φυτίλι.

Ὁ ὑπολογαγὸς τοῦ εἶπε :

— Ἐμεινες μιὰ ὥρα στὸ ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνα, εἶπα πὼς θὰ ἐπωφεληθῆς, γιὰ νὰ βουτήξῃς καὶ πραγματικά σὲ εἶδα νὰ γλυτοῦρᾷς στὸ νερό. Ἀμα ὅμως ἄργησες νὰ φανῆς, ἀνησύχησα μήπως ἐπνίγηκες.

Ὁ Σπῦρος ἐζήτησε κονιάκ, μὰ δὲν εἶχαν νὰ τοῦ δώσουν· ἐζήτησε νερό καὶ πρὶν πῆ ἔκανε γαργάρα κι ἔφτυσε, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ βοῦρκος ἀπὸ τὸ στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολογαγέ, νὰ ὑπάρχῃ καὶ δεύτερο σῶμα; ἐρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνῶντας τὸ κεφάλι:

— Δὲν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Ἐκοίταξαν ὕστερα πρὸς τὴ γέφυρα κι ἐκατασκόπευαν τὸ ἰταλικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Σπῦρος ἀνησυχοῦσε:

— Ἀμα νοιώσουν ὅτι ἐκόψαμε τὸ φυτίλι, προφθαίνουν νὰ βάλουν νέο :

— Ἴσως, ἀλλὰ τότε θὰ τοὺς ἰδοῦμε νὰ μπαίνουν στὸ νερό!

Ὁ Σπῦρος ἐθεωροῦσε τὴ σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Ἐφοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θὰ ἔχανόταν ἀδίκως κι ἐπρότεινε νὰ πᾶν κοντύτερα, γιὰ νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς Ἰταλοὺς. Ἡ καρδιά του εἶχε πετρόσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ μόνον, ἂν τὸ γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θὰ ἐπῆγαινε στὴ θέσι της. Τώρα ἐμετανοοῦσε ὅτι δὲν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας καὶ ἄς ἐπνιγόταν.

— Μὴ κάνῃς ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀκούσθηκαν φωνές καὶ καμμιὰ ἐκατοστὴ εὔζωνοι ἐφάνηκαν νὰ τρέχουν ζωηρὰ τὸν κάμπο, σὰν πουλάρια τὴν ἀνοιξι, κι ἐπῆραν τὴ γέφυρα. Οἱ φρουροὶ τῆς τῆς ἔσκασαν πρὸς τὴν Κορυτσά,

χωρὶς νὰ ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπύρος ἐπετάχθηκε πάνω ἀπὸ τὴ χαρά του καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν ἐφίλησε.

« Πίνδος »

Χρήστος Π. Ζαλοκώστας

ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΩΝ ΟΧΥΡΩΝ

Ἀρχοντας, πὺξ ξεπερνάει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνέθηκε στὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμή ἐκεῖ. Τέτοια ὥρα, μεσημέρι, ἐγκατέλειψαν οἱ φαντάροι τὰ ὄχυρά. Οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν μὲ τὸν ὅπλισμό τους, μόνοι, ὥς τις Σέρρες, ὅπου θὰ περιμέναν διαταγές.

Ἡ συνοδεία τοὺς κατηφόριζε τὶς χωματοπλαγιές τοῦ Ραῦπελ ἀμύλητη, βαδίζοντας ἀργά. Ὅποιος τοὺς ἐβλεπε δὲ θὰ φανταζόταν ποτὲ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀσκέρι εἶχε νικήσει ἕναν ἀγῶνα τόσον ἄνισο σὲ σιδερικά. Ἡ κατάντια τοὺς φανερωνόταν ἀπὸ τὸ ρουγισμό τους, ἀπὸ τὰ λερὰ πρόσωπα. Ἡ ἰδέα πὺξ εἶναι ταπεινωμένοι, δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ μυαλό τους. Ἐκἄνῃ πιστὰ τὸ καθήκον τους, μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἡ τύχη τοὺς εἶχε ἀδικήσει μὲ τὸ νὰ τοὺς πάρη μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τῆ Νίκης.

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὄνειρευόνταν τὴν λαμπράδα τοῦ πολέμου, καὶ ὅταν τὸν γνώρισαν στὸ ἄναμμα τῆς μάχης, τὸν ἀγάπησαν καθὼς τοὺς ἐρέθιζε καὶ τοὺς συνέπαιρνε. Ὅσο τοὺς ξεματοῦσε ἡ φωτιά, τόσο τὴν ὀρέγονταν καὶ νὰ φύγουν δὲν ᾔθελαν ἀπὸ κοντὰ της — σὰν πεταλοῦδες. Γι' αὐτὸ τώρα περπατοῦν πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ ὅλο πίσω στρέφουν τὰ βλέμματά τους καὶ κοντοστέκονται νὰ ξαναδοῦν τὰ ὄχυρά. Ἀναλογίζονται τοὺς σκοτωμένους συντρόφους, πὺξ μόλις πρόφτασαν νὰ τοὺς θάψουν διαστικά, καὶ πὺξ θὰ ἔμεναν ἄλλαντοι.

Ἄμα μιὰ γερμανικὴ διμοιρία, ἀπὸ εὐγένεια, τοὺς προσπερνάει μὲ βῆμα παρότα, αὐτοὶ μόλις τὴν ἀντιχαιρετᾶνε, γιατί ἀκοῦν ἀπὸ μαζοῖα σάλπιγγες νὰ ἤχοῦνε χαρούμενα καὶ ἀντικρούζουν ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ νὰ κατεβαίνει ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ νὰ ὀρθώνεται ἡ σβάστικα.

Αὐτὸ τὸ θέαμα κάνει τὴν πονεμένη τους καρδιά νὰ μὴ χωράῃ ἄλλον καημό.

Βαρυόθυμοι, ὡς εἶναι, σκέπτονται καὶ τὰ χωριά τους, πὺξ σύν-

τοια θὰ δουλωθοῦν. Πίσω ἀπὸ τὸν χιτλερικό δράκο μαντεύουν νὰ παρ-
ραφυλῶνε λυσσασμένους ἔαινες, οἱ Βούλγαροι, διασπᾶς καὶ τύραννοι
τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὰν τὸν θροῦνε ἄοπλο.

Καθὼς πορεύονται πρὸς τὶς Σέρρες βλέπουν σ' ἓνα λοφάκι μαζε-
μένους φαντάρους καὶ καπνὸ ν' ἀνεμίζεται στὸν καθάριον οὐρανὸ.
Ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυστυχία ἀδερφώνει τοὺς ἀνθρώπους, τραβᾷ ἡ φά-
λαγγα ὁλοῖσια πρὸς τὸν ὄμιλο ἐκεῖνο.

Ἐκεῖ γῦρο στὴ φωτιά εἶναι συγκεντρωμένο ἓνα τμήμα τοῦ 26ου
συντάγματος, αὐτοῦ, ποὺ κατὰ τὴ μάχη ὑπερασπιζόταν τὸ Λύσσε, ὡς
πεζικό ἐπιφανείας καὶ εἶχε μαθήσει μιὰ μεραρχία ἀλπίνων, ποὺ ἀγω-
νιζόταν νὰ τὸ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς θέσεις του. Νὰ ὁ Διοικητὴς τοῦ 26ου
περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς βαθμοφόρους. Νὰ ὁ ἀρχιμανδριτῆς, ποὺ
βάζει τὰ ἱερὰ ἄμφια.

— Θὰ λειτουργηθοῦμε, εἰσάξει κάποιος καὶ ἡ ἰδέα πὼς θὰ κοινο-
νήσουν μὲ τὰ Θεῖα τοὺς παρηγορεῖ. Βγάζουν τὰ πληγιά τους, σταυ-
ροκοπιοῦνται καὶ ἀκοῦν μὲ κατάνυξι τὶς εὐχές, ποὺ ἀρχίζει νὰ ψέλνῃ
ὁ παπᾶς. Ὑστερα προβάλλει στὸ κέντρον ὁ ὑπασπιστής, κρατῶντας τὴ
σημαία τοῦ συντάγματος τυλιγμένη στὸ μαῦρο μουσαμῆ της. Τὴν ξε-
σκεπάζει καὶ τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη στὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι, ποὺ δὲν κατα-
φέρει νὰ τὴν ξεδιπλώσῃ κανονικά, γιατί' εἶναι ῥακος, ἀτίμητο μνη-
μεῖο δοξασμένων ἀγώνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαία, ποὺ τὸν Αὐγουστο τοῦ
1922, στὰν τὸ 26ο σύνταγμα κυκλώθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλῆ-Βεράν
τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν ἄρπαξε ὁ γενναῖος συνταγματάρχης Καλιαγ-
κάκης καὶ παρὰσφύροντας τοὺς λεβέντες του σὲ παράφορη ἔξοδο, κα-
τώρθωσε νὰ σπάσῃ τὸν κλοιὸ καὶ νὰ σώσῃ τὸ σύνταγμα του, χωρὶς ὁ
ἴδιος νὰ ἐπιζῇ, γιατί, ὅπως ἡ σημαία του, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶχε κατα-
τρεπηθῇ ἀπὸ σφαῖρες καὶ ξιφύχῃσε, κρατῶντας στὰ χέρια του αὐτὸ
τὸ κουρελιασμένο πανί.

— Προσοχή! διατάζει ὁ διοικητής.

Οἱ φαντάροι τετώνουν τὰ κορμιά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κάνουν τὸ
σχῆμα. Ὁ ὑπασπιστής τότε κατεβάσει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴ φωτιά, ἐνῶ
ὁ παπᾶς εὐλογεῖ αὐτὸν τὸν περήφανο πολεμικὸ ὁδηγό. Τὸ μεταξωτὸ
πανί ἀργεῖ ν' ἀποκαῇ, γίνεται στάχτη σιγά, πολὺ σιγά. Τὸ θέαμα τῆς
γαλανόλευκας, ποὺ ἐξαφανίζεται, κάνει τοὺς παρόντες νὰ ριγίσουν.
Ὡτ' ἓνας ἀξιωματικὸς δὲν ἔμεινε ἀδάκρυτος. Οἱ φαντάροι, σὰν ἀντι-

κερῶν τοὺς φρουράρχους τῶν, ψημένους πολέμιους, νὰ κλαῖνε, τοὺς θαυμάζουν ἀκόμα περισσότερο καὶ ξεσπᾶν τὰ στόματά τους σὲ λυγμούς καὶ ἀναφυλλήτᾳ. Τὸ κλάμμα τους ἔχει μεγαλοπρέπεια, γιὰτ' εἶναι ὁμαδικό. Μὰ τὸ διακόπτει ὁ ἀρχιμανδρίτης.

— Σηκῶστε τὸ χέρι νὰ ὀρκισθῆτε! τοὺς λέει.

Τὸν ὑπακοῦν καὶ ἐκεῖνος ἀρχίζει:

— Ὀρκίζομαι...

— Ὀρκίζομαι! λένε ὅλοι μαζί.

— Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω...

— Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω!...

— Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου...

— Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου!...

— Γιὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν Πατρίδα...

— Γιὰ νὰ λευθερώσω τὴν Πατρίδα!... βροντοφωνοῦν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ὁ ὄρκος αὐτὸς φρουσώνει ἀπὸ νέα ὄνειρα τὶς στενευμένες καρδιές τους καὶ ὅταν ξαναπαίρνουν τὸν δρόμο τῶν Σερρῶν, αἰσθάνονται σὰ ζωογονημένοι. Τώρα ἔχει βρῆ πάλι σκοπὸ ἢ ζωὴ τους.

« Ροῦπελ »

Χρ. Ζαλοκώστας

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ

...Τὸ πλοῖο καὶ καλὰ διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικὸ πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τὴν καλύτερη προστασίαν τῆς νηοπομπῆς. Ἀπὸ τὸ καταδρομικὸ «Διδώ» ὁ Ἀγγλὸς «διευθυντὴς τοῦ πυρός» ἔδινε τὶς διαταγὰς τοῦ σὲ ὅλα τὰ πλοῖα. Καὶ οἱ πυροβολῆται τῆς «Ὀλγας» ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγὰς αὐτὰς μὲ ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὴ πρωτοβουλία, ποὺ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ προστατεύουν τὴ καρδίαν τῶν καὶ τὴν νηοπομπὴν ἀκόμα καλύτερα.

Δὲν ἦταν ἀσημαντοὶ οἱ πυροβολῆται αὐτοὶ τῆς «Ὀλγας». Ἡ λαμπρὰ ἐξάσκησις τῶν καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἑλληνικὴ ἱκανότης τῶν, τοὺς ἐπέτρεπε νὰ διεκδικοῦν γιὰ τὸ ἀντιτορπιλικὸ τῶν τὴν τιμὴν, ὅτι γάνει ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀντιαεροπορικά πύρα σὲ ὅλο τὸν συμμαχι-

κό στόλον της Μεσογείου. Συχνά στα συνδυασμένα γυμνάσια μαζί με τα αγγλικά πλοία είχαν σημειώσει καταπληκτικές επιτυχίες, για τις οποίες τους εξέλεξαν λίγο οι Άγγλοι πυροβοληταί, και μία φορά μάλιστα είχαν καταφέρει να κόψουν το σύρμα του «άνεμουριου»*, που έρριμολκούσε ένα αεροπλάνο για τη σκόπευσι.

Όλοι οι ναύτες της «Όλγας» ένοιωθαν την ίδια υπερηφάνεια με τους πυροβολητάς για τα αντιαεροπορικά του καραβιού των. Στις στιγμές αυτών των αεροπορικών επιθέσεων, αδιαφορούσαν εντελώς για τον κίνδυνο των θραυσμάτων και των πολυβολισμών και δέν έκουνούσαν από το κατάστρομα, για να προσέχουν με αληθινή αγωνία τη βολή των αντιαεροπορικών και την επιτυχία των. Ένῳ οι πυροβοληταί έπεφταν σχεδόν ανάσκελα, για να παρακολουθούν με τὰ βαριά πολυβόλα «Έρλικον» τὰ έχθρικά αεροπλάνα, που πετούσαν από επάνω των, οι άλλοι ναύτες, που ήταν εκεί κοντά, προσπαθούσαν, σάν να ήταν σέ αγώνες, να ένθαρρύνουν και να βοηθήσουν με τὰ επιφανήματά των :

— Έλα, Γιώργο, λίγο δεξιότερα!... Άχ, καημένη, σου ξέφυγε... Μπρόθο, τὸ πέτυχες!

Δέν ήταν βέβαια σύμφωνη με τους ναυτικούς κανονισμούς και την τακτική του συγχρόνου μηχανικού πολέμου αυτή η συμπεριφορά. Ήταν όμως εκείνη, που υπαγόρευε στους Έλληνες θαλασσινούς η φυλετική ιδιοσυγκρασία των και δέν μπορούσε να καταδικασθῇ, ὅφου βοηθοῦσε να επιτευχθοῦν τόσο σημαντικά ἀποτελέσματα.

...Ένα «Γιοϋνκερς» — γερμανικό βομβαρδιστικό — ἐπλησίαζε ἀπειλητικό την «Όλγα», όταν τὸ «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τὸ ἐπέτυχε σέ τόσο καίριο σημείο, ὥστε σχεδόν ἀμέσως νὰ θγάξῃ πυκνὸν καπνὸ καὶ ν' ἀρχίξῃ νὰ πέφτῃ ἀνώμαλα πρὸς τὴ θάλασσα. Άγριες ζητωκραυγές ἀπὸ τὸ κατάστρομα τῆς «Όλγας» ὑποδέχθηκαν τὴν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῳ ἀκουγόταν τὸ ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ αεροπλάνου, που γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, που εἶχε ἀκόμα επάνω του, καὶ τὸ τσίρισμα τοῦ νεροῦ καθὼς ἀγκάλαζε τὸ φλεγόμενο αεροπλάνο. Ήταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμή νὰ ξεχνοῦν τὴ χαρὰ καὶ τὸν ένθουσιασμό των, νὰ σκέπτονται, ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τὸ πλήρωμα τοῦ αεροπλάνου — χάνουν τὴν στιγμή ἐκείνη τὴν

ζωή των καὶ νὰ στέκωνται σὲ προσοχή, γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ στοὺς ἐχθρούς, ποὺ πέθαιναν...

« Βασίλισσα Ὅλγα »

Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τὰ σπίτια ἔβαλαν τὰ χαλιά τους, εἰς τὰ παράθυρα ἐμπῆκαν βαρεῖες οἱ κουρτίνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου ὁ προβλεπτικός σπιτονοικοκύρης εἶχε φροντίσει γιὰ ξύλα, ἄναψε ἡ φωτιά, ἀλλοῦ μὲ δυὸ κάρβουνα ἢ πυρῆνα ἐτοιμάστηκε τὸ μαγάλι. Τὸ βράδυ γέροντον ἐρημικὰ τὰ παραθυρόφυλλα, κλείνουν τὰ τζάμια, τὰ κρεβάτια ὀπλίζονται καὶ μὲ μιὰ ἀκόμη κουβέρτα, μπαίνει τὸ πάπλωμα, καί, καμμιά φορά, πέφτει ἐφεδρεία καὶ τὸ παλτό. Εἰς τοὺς δρόμους τὸ δῆμα εἶναι ταχύ, ὁ γιανῆς τοῦ παλτοῦ σηκωμένος, ἡ μυτίτσα τῆς μικρῆς, ποὺ εἶναι ἀνεβασμένη στὸ τράμι, κατακόκκινη. Ὁ ἐπαίτης, ποὺ στέκεται στὴ γωνιά τοῦ μεγάλου δρόμου, ἔφερε τὰ χειμερινὰ του. Ἐναν μοῦξά. Τώρα στὶς ὁμιλίες τοῦ πολέμου ἐμπῆκε, στερεότυπο, καὶ τὸ κρύο :

— Τί νέα ;

— Καλά, πᾶμε ἔμπρός.

— Κρύο.

— Χιονιᾶς.

Χιονιᾶς... Κι ἐπάνω; Ἐπάνω στὰ βουνά; Ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε τώρα νὰ πέφτῃ χιόνι καὶ σφυρίζει τρελλὸς ὁ βοριάς καὶ τὸ παίρνει καὶ τὸ μαζεύει καὶ τὸ σκορπᾷ γύρω του σὰν θύελλα παγωμένη; Ἐπάνω... — Εἶδατε τὸν στρατιώτη ἐδῶ καὶ λίγες μέρες πῶς ἔφυγε; Κρατοῦσε δεξιά του τὸ ὅπλο, ἀριστερά του τὴν ξιφολόγχη, στὴ μέση τὰ φυσέκια του καὶ τὸ παγούρι, καὶ στὴν πλάτη τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ στὸ γυλιὸ ἄλλα φυσίγγια, ὁ πρόχειρος ἐπίδεσμος, ἓνα ζευγάρι κάλτσες, ἓνα πονκάμισο καὶ ἡ κουβέρτα, ἓνα «ἡμικλινοςκέπασμα» τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ τὸ κορμὶ μ' αὐτὰ θὰ παλαίψῃ. Ἐχει τὸ ὅπλο, τὴν ξιφολόγχη, τὰ φυσέκια, γιὰ τὸν ἐχθρό. Μιὰ φανεῖλλα, ἓνα ἡμικλινοςκέπασμα γιὰ τὸ κρύο. Τὸ βράδυ, ὅταν «ἔξη συνεχισθῇ ἡ προέλασις» καὶ εἶναι παγωμένο

τὸ σῶμά του καὶ τὰ ροῦχά του ἔχουν θραχῇ καὶ γύρω ἔχει κοκκινίσει ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ χιόνι, ξέρετε ποῦ θὰ σταθῇ νὰ κλείσῃ γιὰ λίγη ὥρα τὰ μάτια του ὁ στρατιώτης; Κάπου σὲ μιὰ πλαγιά. Κοντὰ σ' ἓνα χάλασμα, σ' ἓνα βράχο, σκάβοντας μέσα στὸν πάγο μιὰ σπηλιά, στήνοντας ἓνα ἀντίσκηνο, ποῦ ἡ θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τὸ δέρνει, τὸ παίρνει.

Κι ὅμως αὐτὸς ὁ στρατιώτης θὰ σηκωθῇ. Αὐτὸς θὰ ξυπνήσῃ μεσάνυχτα, διὰ νὰ «συνεχισθῇ ἡ προέλασις».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθῃ φρουρὸς εἰς τὰ σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρουσε τὰ πολυβόλα, τοὺς ὁλομους, τὸ βαρὺ πυροβολικὸν μὲ τὸ στήθος του, μὲ μιὰ λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν Ἑρσέκα, τὴν Κορυσά, τὸ Πόγραδετς, τὸ Ἰβάν, ἀφοῦ ἐσαρκώλωσε στὶς κορφὰς τῆς Μοράβας, θὰ προχωρήσῃ τώρα. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀνέμους, μαζὶ μὲ τὸ χιόνι, μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴν βοήθεια τῆς κατὰλευκῆς Ὀπτασίας, ποῦ περνᾷ χλωρὴ μέσα ἀπὸ τὶς χαράδρες καὶ χάνεται τὸ ξημέρωμα εἰς τὰ σύννεφα, ὁ Ἕλλην στρατιώτης, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ ὕψωμα σὲ ὕψωμα, δῆμα μὲ δῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

Κι ἐμεῖς :... Θὰ βάζομε τὰ χαλιά καὶ θὰ κλείνομε τὶς κουρτίνες τὸ βράδυ; Ἐμεῖς θὰ σηκώνομε τὸ γιανῆ; Ἐμεῖς πρέπει νὰ κλεισθοῦμε στὰ σπίτια μας καὶ νὰ παγώσωμε. Πρῶτον διότι δὲν χρειαζόμαστε καὶ δεύτερον διότι δὲν θὰ παγώσωμεν.

Ἐμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στὴν Ἡπειρὸ εἶναι ἐνάμισιν μέτρο τὸ χιόνι — νὰ δώσωμε ὅτι ἔχομε: Κουδέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλλες, χοῦμα. Ἄλλος νὰ δίνῃ, ἄλλος νὰ πλέκῃ, ἄλλος νὰ ἀγοράζῃ, ἄλλος νὰ κουβαλᾷ καὶ ὅλοι μαζὶ νὰ στέλνομε τὴν ἐργασία μας καὶ τὴν στοργή μας καὶ τὸν κόπο μας εἰς τὰ Σύνορα. Γιὰ νὰ προφυλαχθῇ, νὰ ξεσταθῇ, νὰ κοιμηθῇ ὁ στρατιώτης.

Αὐτὸς δὲν προστατεύει μόνον τὴ ζωὴ μας, τὰ σπίτια μας, τὶς γυναῖκές μας, τὰ παιδιὰ μας. Προστατεύει κατὰ ἀνώτερον: Τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἐφάνη, τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸ ὁ κόσμος ὅλος. Ἐχει ξεσπάσει σὲ χειροκροτήματα ἡ ὑφήλιος. Ἐχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σὲ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς, θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ κρυώσει;... OXI.

Ἐμπρὸς λοιπόν!... Μιὰ ἡμέρα, μιὰ Κυριακή, ἂς δοισθῇ μιὰ πλα

τεῖα ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἄς πᾶμε ἕνας-ἕνας μὲ ὅ,τι ἔχομε: Μιά φανέλλα, μιὰ κουβέρτα, ἕνα ξευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεκτὸ καὶ νὰ τὸ ρίξωμε. Ὅλοι. Καὶ νὰ σχηματισθῇ ἕνας κῶνος, σὰν τὸν Ἰβάν.

Καὶ ἀπὸ τὰ γύρο ξενοδοχεῖα νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιὰ νὰ κα-
ταλάβουν καὶ νὰ τηλεγραφηθῇ καὶ ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθῇ ὁλόκλη-
ρος ἡ Ἑλλάς. Ὁ στρατιώτης μὲ τὸ ὄπλο, ἡ γυναῖκα μὲ τὸ βελόνι καὶ
οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὸ θάρρος, καὶ μὲ ὅ,τι ὁ
καθένας ἔχει.

Ἐφημερίς «Καθημερινή»

Γεώργιος Α. Βλάχος

ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ

(Ἐγράφη στὴν ἐποχὴ τῆς γερμανοῦταλικῆς κατοχῆς καὶ ἐκυκλοφόρησε
μυστικά).

Ἡ ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τὰ κλώνια!
Τριαντάφυλλα ἢ πλάσι φορεῖ σταῖ μαλλιά της.
Θὰ πάψουν οἱ πίκρες — τὸ λένε τ' ἀηδόνια —
κ' ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θὰ βγῇ ἀπ' τῇ σκλαβιά της.

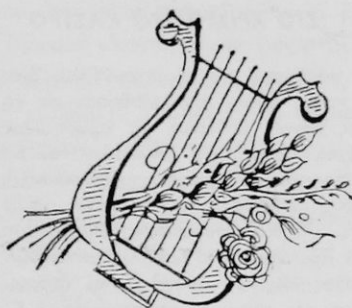
Ἄχ, πόσοι — εἰν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καὶ πόσοι ἀδελφοί μας θὰ λείψουν στὴν ὥρα!...
Μὲ τὸ αἷμά τους ὅμως μεσοῦρανα ἐγράφη
πὼς ἄφταστη ἐστάθηκ' ἡ Ἑλλάδα καὶ τώρα.

Ἡ νύχτα πὺν σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
ἡ νύχτα τοῦ πένθους σὲ λίγο τελειώνει.
Ἡ αὐγὴ ροδοσκάει — τὸ λένε τὰ θορνίθια —
καὶ λιόχηση μέρα Λαμπρῆς Ξημερώνει.

«Μέσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη»

Σωτήρης Σκίπης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Θ Ε Ε ! Υ Μ Ν Ε Ι ...

Θεέ ! ὑμνεῖ τὴν δόξαν Σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα.
Μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρο τὸν αἰθέρα.

Ἀσήμεφονοι τόσοι λαοὶ αἰνοῦσι Σὲ συμφώνως.
Ποικίλαι γλῶσσαι χίλια ὑμνοῦσι Σὲ συγχρόνως.

Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετράς, ἀόριστος ὁρίζεις.
Τὸ πᾶν ἀόρατος ὁράς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς εἶναι τὸ σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς φωνή Σου.

τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν στιγμή Σου.

« Ὀδοιπάρως »

Π. Σούτσος

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατά τας παραμονάς τῶν Χριστουγέννων δύο νησιῶται, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν διὰ κοπὴν ξύλων, ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ Κάστρον λόγῳ αἰφνιδίας πτώσεως χιόνος. Ὁ ἱερεὺς τῆς κωμοπόλεως ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐγκαταλειμμένην ἐκκλησίαν τοῦ Κάστρου, διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ συγχρόνως νὰ παράσχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποκλεισθέντας. Ἡ διὰ ξηρὰς μετάβασις εἶναι ἀδύνατος, ἡ δὲ διὰ θαλάσσης λίαν ἐπικίνδυνος λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ἡ ἀπόφασις τοῦ ἱερέως εἶναι ἀμετάτρεπτος. Τοῦτον ἀκολουθοῦν, ἐνθαρρυνόμενοι διὰ τοῦ παραδείγματός του, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Μετὰ ταλαιπωρίας λόγῳ τῆς τρικυμίας ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ εὗρον σφῶους τοὺς δύο ἀποκλεισθέντας.)

...Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπὲς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν Οἶκόν Σου», καὶ ἡ θεὰ τὸ Μαλαμῶ, ἀφοῦ ἤλλαξε τὴν φ'σάνα της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνὴν, καὶ τὸ γ'νάκι της τὸ καλὸ, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγὴν* καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδесе μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων, καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσηματίζετο μακρὸν στένωμα, παρὰ τὸν τοίχον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σφζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς, καὶ ἐγέμισαν ἀνθράκας τὸ μέγα πύραυρον, τὸ σφζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, καὶ ἔθεσαν τὸ πύραυρον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίθον εἰς τοὺς ἀνθράκας. Καὶ «ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας».

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφήν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπύχουσον καὶ λεπτοεργημένον μὲ μυριάς γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερου-

βέιμι μιμουμένη», ὅπου θεοπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμόμου Λεχοῦς, ὅπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν Ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσοῦς, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ θαλασμώνει ἡ σιμόνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφικὴ * ἐλάλει, φαντάζεται τις, ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρίματα ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καὶ πολυέλαδος πολυέλαιος, καὶ ὀλόγυρα ὁ κορμαστός χορός, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τὰ πάλαι οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὀλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὁσίων καὶ Ὁμολογητῶν, ἴστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικνημίδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατροπᾷ μὲ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὠχρὸν Παραβάτην. Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σβήνον, μὲ τὸ στήθος αἰμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν δξὺν σίδηρον, καὶ ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μαρὰν ψυχὴν του. Γεῖτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκὼν, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἀγίας Ἰουλίτης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐξήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἐλκύσῃ τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἄλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποηελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρῆμισε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερόν καὶ διὰ στεφάνους πλάσθεν κρανίον.

Καὶ εἰς τὴν χηβάδα * τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ Ἀγγέλων ἢ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τὸ θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, καὶ ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαIRON, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαρι-

στίας, οὗς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ Δωδεκάορτον καὶ τὰ Τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ληστής, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατὰκοιτοὶ, καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἡσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέμας τῆς πορείας των, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον, τιλιγμένοι μὲ τὰς κάτες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἐμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ δῆματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ δόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει λαμπρόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον φορήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἴτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἐψάλη ἡ λιτή * τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύριος Ἀλεξάνδρου ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασίδια των, θανατιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ἦτο ἐκ τοῦ ἀμμιήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὃν τὸ γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἐψάλλε κακῶς μὲν, ἀλλ' εὐλαθῶς καὶ μετ' αἰσθήματος.

Ἄλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλλε τὸ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός», τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἀγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. «Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ», καὶ ὁ κύριος Ἀλεξάνδρου ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλὰμην καὶ ἔσσειε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. «Ἀγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ», καὶ ἐσείσθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν θρονονόῃ φωνῇ τοῦ παπα-Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος «Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχνέντι», καὶ οἱ ἄγγε-

λοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ σῶς, ἀναγνωρίζαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρὸν *, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Αἶφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινὲς τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θεὰ τὸ Μαλαμώ, καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριπεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρήξει ὁ εἰς τῶν αἰτόλων καὶ ὁ εἰς τῶν υλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρὸν, ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἰς τινὰς κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχόδου ἀκτῆς τοῦ Κουρουύτη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὴς ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιάλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρουύτη.

Παρήλθε πολλὴ ὥρα, ἕως οὗ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμείναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδὴν, καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν Κουρουύτη, εἶχε προσαρᾶξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρὸς δὲν ἔρριπτε πόρρον τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μυλίων σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλιεζήτων βράχων. Ἀντίχουν ἐν τῇ οἰγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νὰ ρήψωσι ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδιά εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιώ-

της ό Γιάννης και ό 'Αργύρης και ό αδελφός του έλαβαν άνα ένα δαυλόν και τά δύο φανάρια, και άπεφάσισαν νά κατέλθωσι τρέχοντες εις τόν Μικρόν Γαλόν. 'Αλλά έάν ό κρημινώδης δρομίσκος δέν ήτο χιονισμένος, θά έχοιείαζετο σχεδόν ήμίσεια ώρα, διά νά κατέλθη τις εκεί άπό τό Κάστρον και τώρα όπου ήτο χιονισμένος, και ήτο νύξ, τρίτη ώρα μετά τά μεσάνυχτα, ούτε μία ώρα δέν θά ήρκει. Εις μίαν δέ ωραν ήδύναντο νά κατασυντριβώσι δεκάδες πλοίων και νά πνιγώσιν εκατοντάδες ανθρώπων.

Ούχ ήττον οί άξεστοι εκείνοι άνθρωποι, εκ της αυθορμήτου εκείνης φιλανθρωπίας, ήτις είναι οίονει φυσική όρμή, ως συμπάθεια της σαρκός προς την σάρκα, και είναι τό πρώτον και τελευταίον αίσθημα τό συγκινούν την καρδίαν, μετά την πρώτην έκκληξιν, και πριν προφθάσασα πνεύση ή παγερά πνοή της φιλαντίας και άδιαφορίας, οί άνθρωποι, λέγω, έλαβον τούς δαυλούς των κι έτρεξαν έξω της πύλης και της γεφύρας, και ήρχισαν νά τρέχωσι τόν κατήφορον.

Οί λοιποί, μείναντες επάνω, ήσυχολοούντο ν' άναεώσιν όλονέν την φλόγα, μη παύοντες νά ρίπτωσι ξηρά κλαδιά εις τό πυρ.

* * *

Ό ιερεύς έβράδυνεν επίτηδες εις την Πρόθεσιν, κι έμνημόνευσε την πρωϊάν εκείνην όσα όνόματα ειχεν αποθαμένα, ου μόνον τά ιδικά του και τών έλθόντων πανηγυριστών, αλλά και όλων τών ένοριτών του, ου μόνον όσα ειχε γραπτά, αλλά και όσα εκ μνήμης έγνώριζεν' έγνώριζε δ' εκ μνήμης όλα τά όνόματα της πολίχνης, αποθαμένα και ζωντανά. Έδεήθη και ύπερ διασώσεως του κινδυνεύοντος πλοίου, περι ου, χωρίς νά ζητήση έξήγησιν, άμέσως ειχεν έννοήσει τά συμβάντα.

Τέλος αί κραυγαί μικρόν κατá μικρόν έπαυσαν, ήσυχία επήλθεν. Έφάνη, ότι βοθή συμφορά ειχεν ένσκήψει, ή ότι ή δυσχέρεια έλαβε πέρας. Δύο άλλοι άνδρες άνησυχήσαντες έξήλθον έως την 'Αγίαν Κυριακήν, πέραν της ξυλίνης γεφύρας με δύο πυρσούς εις τās χείρας.

* * *

Παρήλθεν όλίγη ώρα' ό ιερεύς άργά-άργά έμβήκεν εις την λειτουργίαν, έλπίζων νά ήρχοντο έν τώ μεταξύ και οί άπόντες. 'Αλλά ή λειτουργία προύχωρει και ψυχή δέν εφαινετο. Τέλος εις τό «Μετά φόβου Θεού» έπέστρεψαν πρώτοι οί τελευταίοι έξελθόντες προς επισκόπη-

σιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπάριπα Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικά ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλόγησω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξωκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολεττί* τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσηλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἄδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωομισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξοῦρῖασε*, αἱ ἄλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὄρμον τῆς Συκιάς, τοῦ μεσαίου λαίμου τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολεττί ξυλόρμενον, μετὰ ματαίας προσπάθειας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τριζυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὀδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναύσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραιλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπληρίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλεόντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ, ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, καὶ ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηγά, ἐπὶ τῆς ἁμμῆς, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν θυτλὸν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερά ἐρίφια, ἐνῷ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ὑλατισμέ-

νά και ὁ κατετὰν-Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀποθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, δύο ἀσκούς γενναίου οἶνου καὶ ἐν καλαθίῳ μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴνου* καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὀρνίθας καὶ μικρὸν τυτίον μὲ σχομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠφρόνθησαν, ἐσοτάσαντες τὰ Χριστοῦγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρημιου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ κατόπας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ καὶ ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἀναχωρὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάριμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανήλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεύκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμφσαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ Σοφράν* εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς θάρκας τοῦ μπάριμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμοι τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαινόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολεττί, οἱ δὲ εἰς τὴν θάρκαν, πότε ρημουλκουμένην, πότε ρημουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἰστία καὶ μὲ κόπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κἀθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

«Τὰ Ἄπαντα», τ. Γ' σ. 259 κ. ε.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ἰκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκληροῦλα τοῦ βουνοῦ,
 μὲ τὸ βαθὺν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
 κ' εἶμαι ὁρφανός. Καὶ ζήτησα νὰ βρῶ ἀντιστῆ
 στ' ἀσημοκानτηλιοῦ τὸ φῶς, ποὺ μοῦχρεις στεῖλει
 μακρὰ καθὼς παρὰδερνα στὴν ἐρημιά,
 τοῦ κάμπου πετροκαλαμιὰ.

Κι ἦρθα. Ἀγιοζέρια λάμπανε λιθανωτός.
 καπνὸς μὲ πῆρε στὴν ἀγκάλη τοῦ παντός.
 Κ' εἶμαι ὁρφανός. Μὰ ὁ ἑσπερινὸς γλυκὰ σημαίνει.
 Κι ἄκουσα μιὰ φωνὴ μυστηριακὴ νὰ θγαίνει:
 — Ἐδῶ εἰμ' ἐγώ! τῶν οὐρανῶν ἡ Πλατυτέρα
 γιὰ ὅλους Μητέρα.

« Ἐγκόλπια »

Νικόλαος Πετιμεζᾶς-Λαύρας

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5 η Δεκεμβρίου, παραμονὴ τοῦ Ἀγ. Νικολάου)

Ἐβράδυσεν.

Ὁ ἥλιος δῶν ὀπισθεν τοῦ πενταφύτου ὄρους ἔπεμπεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας τῆς νήσον μας καὶ εἰς τὰ πρὸ τοῦ λιμένος νησίδια τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλον τὸ εὐφρόσυνον τῆς ἡμέρας θάλασς * καὶ ἄφηνεν εἰς τὰ βουνὰ τὸ ὅξυ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγειον *.

Ὁ λιμὴν ἦτο ἀκίνητος ὥς λίμνη. Τρία ἄσπρα καῖκια ἤρχοντο διαστικὰ ν' ἀράξουν χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον καὶ αὐταὶ νὰ προσορμισθοῦν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἔξοχὴν οἱ ποιμένες καὶ οἱ γεωργοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Ἦδη ἐνέπρωσε καὶ ἤρχισε νὰ σημαίνει ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἤχος ἐλάλει, ἐκελάδει, ἐνόμιζες, τὴν πανήγυριν.

Εἰς ὅποιανδήποτε νήσον καὶ ἂν ἀποβιβάσθῃς, θ' ἀπαντήσῃς τὸν

ναόν του Ἁγίου Νικολάου, μικρόν ἢ μέγαν, μεῖομαρα ἢ μεῖο πλίνθους. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παπποῦς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκύτερα τοῦ ναύτου παραινυθία τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.

Εἰς τὴν ἀργυρνιακὴν ἔπρεπε ὅλοι νὰ παρεννευθῶν, διότι ηὐτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτὴν τοῦ εἰς τὸ νηοῦ τῶν. Ὁ ναύτης, ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νῆσον τοῦ, φέρει τὸ τάξιμόν τοῦ εἰς τὸν Ἅγιον. Ὅταν εἶναι εἰς τὸ πέλαγος, εὐχεται νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ, ν' ἀργυρνήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ ὅταν πάλιν ναυαγὸς εἰς μίαν σάνδα σωθῇ, ἢ ὅταν εἰς ξηρὸν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλυτώσῃ, πρῶτα-πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν τοῦ εἰς τὸν Ἅγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καὶ ὕστερον θὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα τοῦ ἢ τὴν σύζυγόν τοῦ.

Ἰδοὺ λοιπὸν πάντες, γεωργοὶ καὶ ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τὴν ἀργυρνιακὴν, συνωσιζόμενοι ἐμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ Ἁγίου Νικολάου, παλαιᾶς Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ὀλίγον μαυρισμένης ἢ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ διότι ὁ ζωγράφος ἠθέλησε διὰ τοῦ σκιεροῦ χρώματος νὰ παραστήσῃ τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ θαυματουργοῦ Ἀρχιερέως.

Καὶ ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τὰς μεγάλας λαμπάδας, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει ἀπὸ τὸ ταξίδιον, καὶ λάμπει ἡ εἰκὼν καὶ λάμπει ἡ ἐκκλησία. Ἀκτινοβολεῖ τὸ πρῶν τοῦ Ἁγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ὥς νὰ εὐχαριστεῖτο, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐδοῦνεν ὁ μικρὸς ναὸς ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ψαλμοφδίαν τῶν ἀσμάτων καὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὅποιοι μεῖο ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐπανελάμβανον τὸ «Ἅγιε Νικόλαε!»

Εὐχαριστοῦνται γύρο-γύρο οἱ ναῦται ἀκούοντες τὰ ᾠσματα καὶ προσβλέπον ἀπενῶς * εἰς τὴν εἰκόνα κατὰφορτον ἀπὸ τὰ ἀναθήματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διατρέπον ἀργυρὰ μικρὰ πλοιάρια, πλοιοῦρον ἀφιερῶματα.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ἡ εἰκὼν προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καὶ ζωὴν αἰφνίδιον. Ἐνόμιζες ὅτι ἐκινούντο οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἁγίου καὶ ἠλόγει ἡ χεὶρ τοὺς προσφύεις τοῦ ναυτίλου καὶ ὅτι συχνὰ μετέβαλλεν ὅψιν τὸ γηραιὸν τοῦ πρόσωπον.

Ἄλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τὸν νοῦν τοῦ τὴν παρομιώδη τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συμπάθειαν, τὸν ἔβλεπε γλυκὺν καὶ μειδιῶντα. Ἄλλος πάλιν ἔχων

εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγιος καὶ ἀπειλητικός, ἐμφανισθεὶς ἐκράτησε τοῦ δημίου τὴν χεῖρα, ἔτοιμον νὰ θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τὸν ἔβλεπεν εἰς τὴν εἰκόνα ἄγιον καὶ ἀπειλητικὸν μὲ πύρινα βλέμματα. Ὁ δὲ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ὁ Ἅγιος ἔσωσε τὸ κλυδωνιζόμενον * σκάφος, ἔτοιμον νὰ καταποντισθῇ, ἐφαντάζετο αὐτὸν ἱστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ βαστάζοντα κραταιῶς * τὸ πηδάλιον, ἐνῶ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ εὐλογοῦντα. Ἐκεῖνος δὲ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἅγιος βυθισθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπνικτον τὸν ἀπὸ τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάδροχον * τὸν Ἱεράρχην καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ λευκὸν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμη ἡ θάλασσα.

Τόσην ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καὶ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν.

« Διηγῆματα » τ. Β', σ. 49 κ. ἑ.

Ἄλξ. Μωραΐτινῃς

Η ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ

....Τὸ πέλαγος ἀπλοῦται ἀτελείωτον, ἀνὰ τὴν ἀχανὴ ἔκτασιν ἀπὸ ἀκτῆς ἕως ἀκτῆς καὶ ἀπὸ κόλπου ἕως κόλπου, καὶ χαμηλώνει ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν μίαν ἄκραν, τὴν ἀπωτέραν, διὰ νὰ περιπτυχθῇ ἐγγύτερον τὴν ἐσχατιάν τῶν θαλασσῶν, ὁ σάπφειρος * φύλῳ τὸν σμάραγδον*, τὸ βαθύχλωρον ἀντασπαζόμενον τὸ γλαινόν *. Φυσᾷ ὁ Καϊκίας *, κατερχόμενος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Θράκης, καὶ ὁ βορρᾶς παγερὸς ἀποσπᾶται μυριοπτερυγὸς ἀπὸ τὸν νεφελοσκεπὴ καὶ χιονοστέφανον Ἄθω, καὶ ὁ Ἀργέστης * ριγίλῳ καταβαίνει ἀπὸ τὸν γεραρὸν Ὀλυμπον φρίσσει τὸ κύμα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, φρικτῶ ὁ πορφυροῦς πόντος ἀπὸ τὴν κραταιὰν αὔραν, ρυτιδούται ἡ θάλασσα ἀπὸ τὴν ἀλλεπάλληλον ραγδαίαν ριπὴν, ἀγριαίνει τὸ πέλαγος, ὠρύεται * μανιωδῶς ἡ καταιγὶς, ρήγνυται τὸ κύμα εἰς τοὺς σκληροὺς αἰχμηροὺς βράχους. Συννεφοῦται ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὰς μαύρας κάπας τῶν θυελλῶν, τὰς σωρευομένας ἐπάνω του, φαινὸς στῆλος προκύπτει ἐν ἀκαρεῖ * ἐν μέσῳ ἀχανοῦς κυκῶντος * στροβίλων ἰδοὺ ἡ ἀκτίς θὰ διώξῃ τὸ ἔρεβος*, ἡ γαλήνη θὰ ἐξώσῃ τὸν τυφῶνα*.

Τὸ παρεκκλήσιον ἦτο κτισμένον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, μαστιζόμενον ἀπὸ θυέλλας καὶ λαίλαπας, λικνιζόμενον ἀπὸ τὸ αἰετάρachon καὶ πολύρροισδον* κῆμα, νανουρίζομενον ἀπὸ τὰ ἄσματα, τὰ ὅποια ὁ ἄνεμος ἔψαλλε δι' αὐτὸ εἰς τοὺς σκληροὺς βράχους καὶ εἰς τὰ ἠχώδη ἄντρα. Οἱ τέσσαρες τοῖχοι ἴσταντο ἀκόμη ἀρραγεῖς*, πετροδμελιωμένοι, σώζοντες μικρὸν ἐπίχρισμα*, ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ, περὶ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν, χορταριασμένοι καὶ μαυροπράσινοι περὶ τὴν βορειοανατολικήν.

Ἡ στέγη, φέρουσα ἀκόμα ὀλίγας κεράμους καὶ πλάκας, ἐστηρίζετο ἐπὶ δοκοῦ μὲ πολλὰς ἀκτῖνας ἐκ σκληρᾶς καστανέας. Ὀλόγυρα εἰς τοὺς τοίχους, ὑψηλὰ ἄνω τῶν ὑπερθύρων καὶ ὑπὸ τὰ γείσα τῆς στέγης, ὥραϊα μικρὰ πινάκια παλαιῶν χρόνων ἦσαν ἐγκολλημένα, σχηματίζοντα μέγαν σταυρὸν ἐπὶ τῆς χηβάδος τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸς ἀνατολάς, μετὰ ὑποποδίου εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου Τ ἐκ πέντε ἄλλων πινακίων, καὶ ἄλλους δύο σταυροὺς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν. Ὑπερθεῖν τῶν δύο παραθύρων τοῦ χοροῦ καὶ τέταρτον σταυρὸν ἄνωθεν τῆς φιλᾶς τῆς εἰσόδου, δυσμῶθεν.

Τὰ ὥραϊα παλαιὰ πιατάκια ἦσαν ὅλα χροματιστά, γαλάζια καὶ ὑποπρίσινα καὶ κιτρινωπὰ καὶ λευκά, μὲ κλαδάκια καὶ μὲ λούλουδα καὶ μὲ πουλιά, φιλοκάλως καὶ κομψῶς διατεθειμένα, στίλβοντα * εἰς τὸν ἥλιον, χάσμα* τῶν ὀφθαλμῶν, κειμήλια ὑψηλὰ κείμενα, στερεὰ θαμμένα εἰς τὰς κόγχας τῶν, ἀφελῇ ἀναθήματα, λείψανα παλαιῶν χρόνων. περισώματα * ἀρπαγῶν καὶ δηλώσεων* παντοίων, ὀλιγώτερον φεῦ! ἀσφαλῇ ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἀρχαιοκαπηλικῆς μανίας. Καὶ ὁ ἀπλὸς οὗτος στολισμὸς παρεῖχε μεγάλην χάριν, μεμιγμένην μὲ ἄρρητον* τρυφερὸν θέληγητρον. εἰς τὸ μικρὸν θρακοφυτευμένον παρεκκλήσιον, ἐμπνέων εἰς τὸν ἐπισκέπτην μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ διασκελίσῃ τὸ κατώφλιον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πενιχρὸν ναῖσκον, νὰ ἀνάρῃ κηρίον, νὰ κἀμῃ τὸν σταυρὸν του, καὶ ν' ἀσπασθῇ εὐλαδῶς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Γλυκοφιλούσης, τῆς ζωογραφισμένης παρειὰν μὲ παρειὸν μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπερθέου Βρέφους Τῆς,

Καὶ πάλι κίνησα νάρθω Χριστέ μου, σὴν αὐλή σου,
νὰ σκύψω στὰ κατώφλια σου τὰ τρισσαγαπημένα,
ὅπου μὲ πόθο ἀγόρευα τὸ λαχταρεῖ ἡ ψυχὴ μου.

καί, ἂν δὲν ἦτο ἄλλως πολυάσχολος ἀπὸ τὴν βιοτικὴν τύρην, νὰ σταθῇ

ν' ἀκούσῃ τὰς Μεγάλας Ὁρας καὶ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ψαλλόμενα ἀπὸ τὸν μπάριμ' Ἀναγνώστην τὸν Παρθένον, τὸν μόνον βοηθὸν τοῦ παπα-Μπεράνη εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας, ὅσας ἐτέλει ἐκεῖνος, τὰς ἡμέρας ταύτας ἐξ εἰχῆς καὶ ταξίματος, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον.

Ἡ σάρκα μου ἀναγάλιασε σιμά σου κι ἡ καρδιά μου.
Τὸ χελιδόνι βρῆκε φωλιά καὶ τὸ τρυγόνι σκέπη
νὰ βάλουν τὰ πουλάκια τους τὰ δόλια νὰ πλαγιάσουν,
τὸν ἱερό σου τὸ βομὸ, ἀθάνατε Χριστέ μου. (1)

Καὶ ὁ εὐσεβὴς προσκυνητὴς θὰ εὑρίσκει μεγάλην γλύκαν καὶ παρηγοριάν ἀπὸ τὲς πίκρες τοῦ κόσμου, εἰς τὸ νὰ θεωρῇ μόνον τὴν πενιχρὰν κανδήλαν καίουσαν ἔμπρὸς εἰς τὴν ὥραϊαν εἰκόνα, τὴν ζωγραφισμένην ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀθανάσιον τὸν Κεφαλᾶν, ἡπειρωτὴν, ἄνδρα ἀγωνιστὴν, εὐταίειον, πολὺγλωσσον καὶ ζωγράφον.

Ἡ ὥραϊα μικρὰ εἰκὼν, μὲ τὸ ὄχρὸν πρόσωπον τῆς Παναγίας ἐνούμενον κατὰ παρεϊάν μὲ τὸ λευκὸν καὶ ἔνθεον πρόσωπον τοῦ λατρευτοῦ βρέφους τῆς, εἶχεν ἄφατον* γλυκύτητα καὶ ἦτο καλλίστη ἔκφρασις τῆς μητρικῆς στοργῆς, τῆς γεννωμένης ὡς ἐκ πικρᾶς ρίζης γλυκεὸς καρποῦ, εὐθὺς μὲ τὰς ὠδῖνας* τοῦ τοκετοῦ, καὶ συναυξανομένης μὲ τῆς ἀνατροφῆς τοὺς κόπους καὶ τὰς μερίμνας.

Καὶ ὁ φιλακόλουθος πιστὸς δὲν θὰ ὑστέρει τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν εὐσεβῆ προσέλευσιν.

Κάλλιο μιὰ μέρα στὴ δική σου αἰλή, παρὰ χιλιάδες
στὸν ἴσκιό ᾧς εἶμαι τοῦ ναοῦ σὰν παραπεταμένος
καλλίτερα, παρὰ νὰ ζῶ σ' ἀμαρτωλῶν λημέρια.

Δεξιὰ ἐπὶ τοῦ τέμπλου ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου. Ἀριστερὰ ἡ Παναγία ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ προστάτις τῶν μητέρων, καὶ ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ φίλος καὶ φρουρὸς τῶν νηπίων.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ὑπῆρχον ἀκόμη ὀλίγοι ἅγιοι, ζωγραφισμένοι ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ. Ἦσαν ὁ Ἅγιος Ἐλενθέριος

(1) Ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι παράφρασις τοῦ ΠΓ' ψαλμοῦ.

καὶ ἡ Ἁγία Μαρίνα. Εἶτα ἦσαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, μετὰ τὰ χατζάρια των, μετὰ τὰς ἀσπίδας, μετὰ τοὺς θώρακὰς των καὶ τὴν ἄλλην πανοπλίαν των. Καὶ ἡ Ἁγία Βαρβάρα καὶ ἡ Ἁγία Κυριακὴ μετὰ τοὺς σταυροὺς καὶ μετὰ τοὺς κλάδους τῶν φοινίκων εἰς τὰς χεῖρας.

Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ ὅσιος ποιμὴν, ὁ ἀσκητής, μετὰ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὸν Ἀνθρώπου, προκατιμένου περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου ἀνεπιθυμοῦ του «εἰ μὲν εὖρεῖς ἔνοχον, κόλασον* αὐτόν, εἰ δὲ ἀθώον, ὡς θέλεις πρόξον!» Ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, προστάτης οὐδὲν ἦτον* καὶ φρουρὸς τῶν ἐκείνων καὶ τῶν παιδίων. Ἦτο καὶ ὁ Ὅσιος Μωϋσῆς, ὁ Αἰθίοψ, «ἀνθρώπος ὄψιν καὶ Θεὸς τὴν καρδίαν».

Τὸ παρεκκλήσιον ἐώρταζε τῇ 26 Δεκεμβρίου, τὴν Σύναξιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

«Τὰ Ἄπαντα» τ. Β', σ. 257

Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης

ΤΑ ΦΩΤΑ

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μετὰ ἀνοικτὸν τὸ στόμιον αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρῶτὴ καὶ σκεπαστὴς ὁ ὀρίζων, συννεφιά, ἀπειλὴ ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγὴ* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινὴ ἡ ὄψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφὲς πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ῥάχις τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη, ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καίκια, τράτες, θάρκες, συμφυρμὸς* σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καὶ παρέχει ξυλινὴ ἀποβάθρα πτωχικὴ, ριγμένη εἰς τὰ κύματα.

Πίσω δῶθε κεῖθε μέσ' στὴ ρεμματιά σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, ναυοφυῖ* σπῖτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μετὰ παρθεράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικροὺς, περιποιημένους καὶ φραχτίτσες ἀγκαθίων καὶ γαρυφάλων φυλλαράκια καὶ λαχανικά. Ποῦ καὶ ποῦ περικολάδες καὶ κισσοὶ σκαρφαλώνοντες στοὺς τοίχους, βλέπουν ἀνοιχτὰ τὴν θάλασσα τὴν ἄγρια καὶ τὴν ἀπέναντι στεριά. Καὶ γύρω βουνάκια πεύκων εἰς τὰ ὁποῖα τὰ σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τὰ πλευρά των, προσφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μετὰ τοὺς στενοὺς των τοὺς δρομάκους, ἀλληλοῤεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στὴν σκαλίτσα-ἀποβάθρα σὰ βαρὺ, γιὰ τὴν μικρὴ αὐτὴ σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τὰ παλαμάρια τοὺς οἱ τράτες καὶ ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τὸ χωριό: Παπᾶς μαυροφορῶν, λευκογένης καὶ μὲ ἀργυροῦς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τὸ μελανὸν ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τὸ κῆμα ὁ ἄφρός, ὅπως τριγύρω του τὸ χιόνι στὰ βουνά. Ἐσκεπεῖς μὲ σταυρὸ εἰς τὸ δεξιί, τὸ καλυμνιαῖο εἰς τὸ ἄλλο. Παλληκάρια ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ γυναῖκες πίσωθε μὲ χρωματιστὰ τσεμπέρια, κεντητὰ ποικύμισα καὶ κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὄρους, μυροβολοῦσαν ἀπὸ τὴν ἄλμην* καὶ ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς αὐγῆς. Ἀγνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβύνουσα στὴν πνοὴν τὴν πρωϊνὴν. Φωναὶ παιδιῶν λεπταὶ καὶ δροσεραί, ψάλλουσαι ᾄσμα ἤρεμον, βραδύ, ἐφαρπάζομενον καὶ σθῆνον:

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις.

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμὸς ὁ ἱερός. Ὁ γέρον παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι. Ὁ μέγας σταυρός, περιαχθεὶς* μὲ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν ἀέρα, ἔπεσε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ' αὐτὴν, ἐξηφανίσθη εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πόντος ἐταράχθη ἐκ βαθέων.

Τέσσαρες ἦ πάντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι τέσσαρα πέντε σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐδούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κῆμα τὰ κορμιά τῶν παλληκαριῶν πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια τῶν λακτίζουν, οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τὰ νερά καὶ συγκυκοῦν* τὸν βοῦρρον καὶ ἀνεγείρουν τὸν ἄφρον. Ἐνας ἔξαφνα νοιώθει νὰ φεύγῃ κάτι ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Τὸ ἀδράχνει, τὸ χουφτώνει καὶ ἐπιφαίνεται*. Τρίτων* ὕψων τὴν χεῖρα καὶ προτείνει τὸν λαμόν, περιρροσόμενος ἀπὸ τὸ σταλάζον ὕδωρ. Μὲ δυὸ ἀπλωτὲς ἔφαγε τὸ διάστημα, παρεμέρισε τὸ κῆμα. ἔφθασε στὴν σκαλοῦλα, ὠρθώθη ὑψηλὸς καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καραδοκοῦντος* ἱερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασσόβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζον ξύλον, τὸ ἐσήκωσεν, ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην. Ἐκεῖνος ἔσκυψε κατεινῶς καὶ μὲ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του στὸ χέρι, ἐκόλλησε τὰ χεῖλη

του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ παρμερίσσε.

Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως καὶ ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖκες καὶ ἄντρες, εἰς μακρὰν-μακρὰν σειρὰν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψυχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τὸ κοῦρο τῆς αὐγῆς, ἡ παρέλασις βαστᾷ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσεται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκείνον, εἰς σταυρούς, χαιρετισμούς, «βοήθειά σας», «χρόνια πολλά», «πάντα μὲ τὸ καλό», «ἡ εὐχή σου, Δέσποτα».

Τὸ νερὸ ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θὰ στερεώσῃ ὁ ὀρίζων. Κι ἐνῶ ἡ τελευταία χωρικὴ φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος τὸ χέρι, δέκα-εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια καὶ δυὸ πανιά, λευκότερα ἀπὸ τὸ κίημα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸν πόντον τὸν εὐρύν.

Περιοδ. «Νέα Ἑστία»

Μιχ. Μητσάκης

ΟΝΕΙΡΕΜΜΕΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Χριστέ μου, κράτα με μακριὰ ἀπ' τὴς κακίας τοῦ κόσμου.
Στὴ Φάτνη βρέφος, ὅσο ζῶ, νὰ σέ λατρεύω δῶς' μου.
Κι ὅταν θὰ ῥθῇ ἀπὸ Σὲ σταλτὸς ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
κάμε σὰ βρέφος νὰ σταθῶ μπροστὰ στὴ θεία Σου χάρι.

Χριστέ μου, δῶς' μου στοὺς σεισμούς, στὴς τριζυμίες τοῦ κόσμου
πάντα νὰ στέκω ἀτράνταχτος, καὶ νὰ εἶναι ὁ λογισμὸς μου
τὸ φῶς ἀπὸ τὸ μυστικὸ πού χύνονταν ἀστέρι,
ὅταν γιὰ Σένα στὴ Βηθλεὲμ τοὺς Μάγους εἶχε φέρει.

Καὶ κάμε λόγια καὶ ἔργα μου σὰν τῶν ἀγῶν τὰ κτίνα,
προφητικά, φεγγόβολα κάμε τα, σὰν ἐκεῖνα
τῆς νύχτας τῶν ἀπλῶν βοσκῶν. Γεννιόσουν καὶ γροιζοῦσαν
τοὺς οὐρανούς ὁλάνοιχτους πού Σὲ δοξολογοῦσαν.

«Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί», σ. 83

Κωστής Παλαμᾶς

« ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἓνα λοχαγὸ ἱερέα. Παπᾶς μὲ χακί, ὁμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγερός, νέος, μὲ γένεια κατὰμυρα, ποὺ τοῦ πεφταν κυματιστὰ στὸ στήθος, συνέχιζε, στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, τὴν παράδοσιν τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκοσιένα. Ἄν δὲν ἦταν ἀπηγορευμένο ν' ἀναφέρωμε ἄτομα — καὶ πολὺ σωστά, γιατί, σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ τὸ τελευταῖο στρατιωτικὸν μας εἶναι ἥρωες — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ ἀναγραφῇ μαζί μὲ τοὺς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

Ἄλλὰ τί πειράζει, ποὺ τὸν μνημονεύω ἀνώνυμα; Αὐτὸς δὲν εἶναι πρόσωπο· εἶναι σύμβολο. Ἔτσι ἀκριβῶς τὸν βλέπουν καὶ τὰ φανταράκια μας: σὰν σύμβολο τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας· σὰν ἐνσάρκωσι τοῦ δεσμοῦ τῶν θεῶν δυνάμεων μὲ τὸ μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τὰ φανταράκια τὸν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στὴν πρώτη γραμμῇ — γιατί εἶναι ἓνας παπᾶς παλληκαρᾶς — μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, νομίζεις πὼς παίρνουν καινούργιον ἀέρα:

— Ἐλα, πάτερ!... τοῦ φωνάζουν· Εὐλόγα τὴ λόγχη μας!...

Τὸ κῦρὸς τῶν εἶναι τεράστιο σ' αὐτὸ τὸ τιμῆμα. Γιατὶ δὲν μάχεται μόνον προφητεῖει καὶ τὴν ἔκβασι, ποὺ θὰ ἔχη κάθε φορὰ ἡ ἐπιχειρήσι! Παπαφλέσσας μαζί καὶ Γέρος τοῦ Μωριά, ὀνειροπλάστης καὶ ὀνειροκρίτης, ἔχει πάντα στὴν τσάντα ἐκστρατείας, ποὺ κοίμεται στὸ πλευρὸ του, καὶ ἀπὸ ἓνα χρησμοῦ:

— Εἶδα στὸν ὕπνο μου, παιδιά, τὴν Παναγιά τῆς Τήνου! Καὶ εἶδα, πὼς ἔγραφε στὸν οὐρανό, μὲ γράμματα φωτιᾶς, αὐτὰ τὰ λόγια: « Σὲ δυὸ μέρες ». Καὶ οἷς λέω, ὅτι σὲ δυὸ μέρες θὰ πάρομε κι αὐτὰ τὰ ὑψώματα ἐκεῖ κάτω!

Οἱ χρησμοὶ αὐτοί, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ δυνατὴ διαίσθησι κι ἀπὸ μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψι, βγαίνουν, σχεδὸν πάντα, ἀληθινόι. Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστοὺς ἔχει γύρῳ τοῦ αὐτοῦ τὸ νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν:

— Τὶ λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ;... ρωτοῦν τὰ φανταράκια μας κάθε πρωί.

Καὶ ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδὸν κάθε φορὰ, ἀπὸ μιὰ εὐχάριστη πρόβλεψι....

Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου, εἶναι ἡ πρώτη

στιγμή, πού τὸν ἀπάντησα: Ἀπόγευμα μὲ τὴν ὁμίχλη ποτισμένη ἀπὸ τὰ μενεξεδιὰ φῶτα τοῦ δειλινοῦ, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα γλυκεῖα, εἰρηνικὴ καὶ ὑποβλητικὴ, ὅπως τοῦ περιήμφου «Εὐαγγελισμοῦ» τοῦ Παρθένου*, αὐτὸς ἱερουργεῖσε ἐπάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού μόλις εἶχε καταληφθῇ. Δοξολογοῦσε γιὰ τὴ νίκη, μὲ θυμίαμα τοὺς καπνοὺς τῆς μαρτυρίας καὶ μὲ τὴν ὑπόκρουσι τῶν πυροβόλων, πού τράνταζαν τοὺς ἀντικρουνοὺς λόφους. Εἶχε περάσει τὸ χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γυρὸ του, τὰ φανταράκια παρακολουθοῦσαν τὶς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τὶς φράσεις του μὲ ὁμαδιὰ «Κύριε ἐλέησον!»...

Ὅταν πιά ὁ παπᾶς τελείωσε, ἐφώναξε στὰ στρατιωτάκια μας:

— Τώρα, παιδιά, θὰ ψάλλουμε ὅλοι μαζί, «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῇ τῇ νικητρίᾳ» νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν Παναγία τῆς Τήνου!...

Καὶ μιὰ ρωμαλέα ὁμαδικὴ φωνὴ ἄρχισε τότε νὰ ὑψῶνῃ, μέσα στὸν ἀχανὲς ναὸ τῆς φύσεως, τυλιγμένη στὴν ὁμίχλη, τὸν ὕμνο στὴν Παρθένο. Ὁ παπᾶς ἐφάνταζε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ τὰ φαράγγια* γύρω, πού ἀντιλαλοῦσαν τὸν ψαλμὸ τῶν παλληκαριῶν, σὰν νὰ ἔφερναν τὴν μακρινὴν ἠχὴ τῶν πρὸ δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου....

* Ἐφημερίς «Ἑστία» 7/11/1940

Σπύρος Μελάς

ΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΑΓΙ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

...Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης δὲν ἤθελε μόνον νὰ ἐορτάσῃ μὲ τοὺς συννομεῖς* του χωριστὰ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸ κατέμερόν του, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ νὰ τελεσθῇ ἡ Ἀνάστασις αὐτὴ ὅχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠρισμένως εἰς τὴν Ἀγί' Αναστασίᾳ. Ἀφοῦ τὸ πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χῶρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρεῖαν Χριστοῦ, διατὶ τάχα νὰ μὴ λειτουργῇται; Μάτην ὁ παπ' Ἀγγελῆς ἐξώδευεν ὅλην τὴν ὀλίγην μάθησίν του καὶ τὴν ἐμφυτον λογικὴν του διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἐξήτει παραλόγα. Ὁ αἰτόλος* ἔμεινεν ἀμετάπειστος.

— Πῶς θὰ λειτουργήσω, βλοημένε, σὲ ξεσκέπαστο μέρος; τοῦ ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς. Εἶδες ποτέ σου λειτουργία ἀπὸ κάτω ἀπ' τ' ἀστέρια;

— Καὶ ἡ Ἀνάστασι δὲν ψάλλεται παντοῦ σὲ ξεσκέπαστο; ἀντέλεγεν ὁ δοσκόζος* ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἐκκλησιᾶς καλοχτισμένες μὲ πλάκες καὶ μὲ

κεραμίδια καὶ θγαίνουν, κατὰλαβες, ἀπ' τὴν ἐκκλησίᾳ ὅξω γιὰ νὰ κάμουν Ἀνάστασι κι ἡμεῖς ποὺ δὲν ἔχουμε ἐκκλησιά, ὡς ποῦμε, δὲν μποροῦμε. κατὰλαβες, νὰ κάμουν Ἀνάστασι σ' ἓνα ξεσκεπαστο μέρος ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρό, κατὰ πῶς λένε, ἐκκλησία ;

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξεν ἐν ἀμνηνία πρὸς στιγμὴν, εἶτα τὸ βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὡς νὰ τοῦ ἦλθεν ἰδέα, καὶ εἶπε :

— Κάμουν Ἀνάστασι ὅξω ἀπ' τὴς ἐκκλησιᾶς, ναί, μὰ λειτουργία ;... Πῶς θὰ λειτουργήσουμε ;

— Ἀπάνω στὰ μάρμαρα, ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ τὸ Ἱερόν Βῆμα, ὡς ποῦμε.

— Μὰ δὲν εἶναι Ἀγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τὸν παλιὸ καιρό, ποὺ τὴν εἶχαν κτίσει, κατὰλαβες, δὲν ἦταν ;

— Τὸ πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθῇ μιὰ ἐκκλησία νὰ μὴ λειτουργεῖται, ἂν δὲν ξανακτισθῇ κι ἐγκαινιασθῇ πάλι.

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὗρε μέσον τινὰ ὅρον καὶ τὸν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Γιάννην τὸν Κούτρην :

— Ἀς εἶναι, μποροῦμε νὰ κάμουμε Ἀνάστασι στὴν Ἀγία Ἀναστασιά, εἶπε, καὶ ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τὰ πράγματά σας καὶ τὴς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καὶ πηγαίνομεν κάτου στὴν Παναγία τὴ Δομὴν καὶ σὰς λειτουργῶ ἐκεῖ.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μὴ ἔχων ἄλλως νὰ πράξῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν εἰς τὸ ὑπαίθριον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καὶ ἤρχισε ν' ἀναγνώσῃ τὴν πανηγύδα * καὶ τὸ « Κύματι θαλάσσης... », ὅλα δια바στά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντὸς τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἐθυμίασε τοὺς παρεστώτας ὅλους καὶ ποιήσας ἀπόλυσιν, ἔβγαλε τὸ μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ἰόχρουν * μεταξωτὸν καὶ λευκὸν φαιλόνιον * καὶ ἀνάψας λαμπάδα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μελωδικῶς τὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς... », Μεθ' ὃ ἔψαλε τὴν « Ἀναστάσιν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Καὶ ἀφοῦ ἦσαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνοὺς * τὸ εὐαγγέλιον καὶ δοξάσας τὴν Ἀγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλη καὶ βροντώδῃ τῇ φωνῇ νὰ ψάλλῃ τὸ « Χριστὸς Ἀνέστη », ἀντιψάλλοντος καὶ τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τὸν εἶχε συνοδεύσει ὡς συλλειτουργὸς εἰς τὴν ἐκδρομὴν.

Ὁραία καὶ γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐντὸς τοῦ ἐρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμαρέου καὶ ἐπιβλητικοῦ εἰς τὴν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου * ἀπὸ τὸ τρέ-

μον, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σιγήν φωτεινὴ καὶ σκιερὰ, διαγῆς καὶ μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυὼν ὑψουσῶν ὑπερφάνως τοὺς εἰς διαδήματα * κορυφούμενους κραταιοὺς κλώνους, μὲ τὰ φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα * ὥς χρυσῆς φολίδας ὑπὸ τὴν λαμπτηρόνα * τῶν πυρσῶν, μὲ σκιὰς καὶ σκοτεινὰ κενὰ ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαντάζετό τις ἔλλοχεύοντα * ἄορατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλοι ποτέ. Δρυάδες * καὶ Ὀρεστιάδες *, ἐλευθέρως ἀνάσσουναι * ἀνὰ τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας *, καὶ σήμερον μεταμορφωθείσαι εἰς νυκτερινὰ τελώνια * καὶ μὴ τολμῶσαι νὰ προβάλῳσιν εἰς τὸ φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῷ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμολῇ τῇ φωνῇ τὰ εἰρηνικά καὶ ἡῤχετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὅπισθεν τοῦ πρώτου πελορίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τὰς δορυμὰς μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκυλιάσωσιν, ἠκούετο βραχὺς διάλογος μεταξὺ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων *, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλεν ἀπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεδόθη τὰ ἄμφια καὶ ἔκραξεν εἰς τὸ ποιμνίον του :

— Εἶστε ἑτοιμοὶ ; Πᾶμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νὰ φορτώσωσι τὰ ἱερά, ὥς καὶ τὰ καλάθια τῶν ποιμενίδων τὰ περικλείοντα ἐφορτάσιμα τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἑξ ὀνάρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τὸ ἑβδομον καὶ οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μὲν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας τῶν ἀναμμένων μὲ τὴν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μὲ τὴν δεξιάν νὰ σκεπάσωσι τὴν λαμπὴν ἀπὸ τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δὲ ἀνάφαντες μικρὰ φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινοὺς ἐπανλισμούς * καὶ τοὺς ἀμολγούς * τῶν αἰγῶν των, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἴτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιᾶς ἐφ' ἧς δὲν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρὰ τοὺς ἰδικούς των, ἐλαφρὰ πατοῦντες μὲ τὰ τσαρούχια τὰ περιβάλλοντα τοὺς εὐκνήτους πόδας των, βιάζοντες τὰ γαῖδουράκια νὰ τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτὰ εἰς τὸν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὥς ἔμπηχα δίκρονα *, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ὑποζυγίων εἰς τὰ κορημωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μὲ τὰς κάπας των, ἤρχοντο τελευταῖοι μετὰ συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τὰ αἰπόλιά * των, μὲ τὰ μικρὰ ἐρίφια διὰ χαριεστάτων σκιρτημάτων * τρέ-

χοντα παρὰ τὰς μητέρας των, βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἰγες ἀπῆνταν ἀορίστως, μὴ ἔχουσαι πῶς νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀσυνήθη νεκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατελεῖαι πρὸ τοῦ μεσονυχτίου καὶ ὁ δίσκος τῆς ὑπέρυθρος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὀπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, πότε δὲ ἐκθύπτετο, κατὰ τοὺς ἑλιγμοὺς τῆς πορείας, ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσεύοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβιαιεν ἡ ποιμήν, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παράφορα ἐκ τοῦ ὕπνου των, καὶ τινα μυγῶρια ἐξορμῶντα ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τὰς ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῶντα, καίοντα τὰς μικρὰς * πτέρυγας των ἢ καταστρέφοντα μετὰ τελευταίου βόμβου τὴν ἐφήμερον ὑπαρξίν των εἰς τὴν πρόσφασιν τῆς φλογός. Τὰ νεκτοπούλια ἐφευγον φοβισμένα ἀπὸ σχοῖνον εἰς κόμην, ἀπὸ αἵμασιαν * εἰς δένδρον, προσθέτοντα τὸν ἐλαφρὸν θροῦν των περὶ τῶν των εἰς τὸ ἄθρον, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας τῆς ὀρθρίας καὶ ἡ ἀγορμητεία ἡ χιονανθή, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχείμων * μυροφόρος ἐφορτάζουσα τὴν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κιστὸς καὶ τὸ ἀγριόζημα, πλόκοι τῆς Ἀνοίξεως, ἐξαπλούσης τὴν μυροδόλον κόμην τῆς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, διέχονον ζωηροτέραν ἐν τῇ νεκτὶ τὴν εἰωδιαν των εἰς τὸν ἄερα. Καὶ ἡ ἀργυρᾷ ἀμμόκονος των ἄστρον ὀλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑψοῦτο ἡ σελήνη καὶ ἡ ἀνδρῶν ἡκούτο μυυρίζουσα * βαθειὰ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ δάσους καὶ ὁ γαιῶνς μὴ δυνάμενος νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὴν λιγυρὰν * ἀδελφὴν του, ἔπαισε πρὸς καιρὸν τὸ θρηνηῶδες ἄσμα του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολὺ βαθειὰ, κάτω εἰς τὸ ρεῖμα, καὶ ἀντικρὺ των ἔδλεπον μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, κυανὴν ὀδὸν*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρωμένην ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἐκούσθη δὲ μετ' ὀλίγον βαθὺς παφλασμός ὥς χειμάρρου καταφερομένου μετὰ γδούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχής, ἰσχυρός, μονότονος. Ἦτο τὸ ρεῖμα τῆς Παναγίας τῆς Δομῶν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴχουσι νερόμυλοι ὕδρευοντο τὸ πάλαι καὶ πολλὰ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μὲ κλιμακωτὰς αἵμασιαν * ἐπαιόντο * ἀπὸ τοῦ δροσεροῦ νᾶμα * του. Ἐκεῖ ἀντικρὺ προέκυπτεν ἀπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τὸ παλαιὸν φρούριον, τὸ ὅποιον ἦτο ποτὲ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φολῶν καὶ γλάρων ὀρημητήριον. Εἰς τὸ ἀκζένωτον ρεῖμα τῆς Παναγίας τῆς Δομῶν ὠφεύετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καὶ πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαι-

οὓς ἐκείνους χρόνους.

Ἦτο ἥδη ὥς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ὁ παπ' - Ἀγγελῆς καὶ οἱ αἰπόλοι του ἔφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τῆς Δομάν. Τὸ μικρὸν ἐξωκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπὸ συστάδα πελωρίων δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους των. Ὁ ναύσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετηρεῖτο καὶ ἦτο λειτουργήσιμος. Ἦτο δὲ ἐν τῶν ὀλίγων ναυδίων, ὅσα ἐσώζοντο ὄρθινα ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τὸ πάλαι ἐντὸς τῆς κοιλιάδος τῆς συνεχομένης μεταξὺ δύο ἀκτῶν, πάμπολλοι ναῦσχοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν σήμερον ἐρείπια. Ἡ Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλὴ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ περιβαλλομένη ὥς μὲ στέφανον ἀπὸ τὸν αἰθιαλὴ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων τῆς, ἴστατο ἀκόμη ὄρθι. καὶ ἐφαίνετο λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς, ὅσοι εἶχον γονατίσει, καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰώνων πορείας : « Παρηγορηθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ ! ».

Ἐν οὖν * ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγήθη τὸ παρεκκλήσιον καὶ αἱ ποιμενίδες ἤναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια καὶ ἀνάψασαι πῦρ εἰς τὸ ὑπὲρμιον ἔξω τῆς θύρας στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον τὴν σούπαν. Καὶ ὁ ἱερεὺς, λαβὼν καιρόν *, ἐφόρεσεν ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν του, καὶ ὁ νῖός του ὁ συλλειτουργός, ἔψαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τὸ ὄνειρόν του, τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τὸ ἀναμναι καὶ οὐσίμιον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίοτε μὲ τὸ τσαροῦχί του, μιμούμενος τὸν ἐξαδελφόν του τὸν Γιάννην τὸν Λαδίαν, καὶ ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορὸν ὡς προεστὼς μὲ τόσῃ σοβαρότητι, ὥστε βλέπων τις αὐτὸν θὰ τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς * ἔληξεν ἡ λειτουργία καὶ ὁ οὐρανὸς πορφύριζον ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μὲ τὴν θάλασσαν κυανὴν ἀπλουμένην κάτω, ἡ δὲ σελήνη ὥχριασε καὶ τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνὰ ἐν ἔσθυναν τρέμοντα εἰς τὸν αἰθέρα. Καὶ ἡ Ἥως * ἀνέτειλε μὲ ὅλην τὴν πορφύραν αἴγλην *, καλλωπίζουσα μὲ γλῆκὺ ἐρύθημα θουνά, κοιλιάδας, δάση. Ἐφάνη δὲ τότε, ἀποβαλοῦσα * τὴν μυστηριώδη τῆς νυκτὸς περιβολήν, ἐν ὅλῃ τῇ καλλονῇ τῆς, ἡ μαγευτικὴ θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ

τὸ ὑψηλὸν βραχῶδες καὶ τεμνόμενον * ἀπὸ εὐθαλείς * χαράδρας βουνὸν τὸ ἀπολήγον εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερὰ λόφοι, κοιλάδες καὶ δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τὸ βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνὸς καὶ ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μὲ τὰ δύο πρὸ αὐτοῦ πετρῶδη νησίδια καὶ πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ὑποφώσκοντος * ἡλίου.

Εἰς τὸ βάθος δὲ τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς βορρᾶν ἡ Χαλκιδικὴ μὲ τοὺς τρεῖς λαίμους τῆς, ὑπὲρ οὗς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθεῖσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μὲ τὴν κορυφὴν εἰς τὰ σύννεφα, πρὸς δυσμὸς τὸ Πήλιον μὲ τὰς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καὶ μὲ τὴν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καὶ πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφὴ τοῦ Κισσάθου, ὡς κεφαλὴ ἐμπηγμένη ἐπὶ κορμῷ ξένου. Καὶ τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομιᾶν δὲν κατεφέρετο πλέον ὥς πρὶν μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τὴν βραχῶδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τὸ νερὸν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλόμενον ἐπάνω εἰς τὰ βρούα καὶ εἰς τὰ ἀγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολλοὶ καὶ προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτίς καὶ ἀνέθορεν * ἀπὸ τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, παμφαῆς * γραμμὴ τοῦ πανεκλάμπρου φωστῆρος *. Καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη πρώτη μεγάλη καὶ ἐπιβλητικὴ φωνή, ὁ κλαγγασμὸς * τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίσαντος τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάρτου καὶ ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων * βράχων καλιᾶς * του. Καὶ δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη ὁ κακκαθισμὸς * τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμὸς * τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ἱλιγγώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ ἐπάνω. Καὶ τρίτη φωνὴ κλιμακιδὸν ἐχαιρέτισε τὸ παμφαῆς ἄστρον τῆς ἡμέρας, ὁ τιτουθισμὸς * τῆς πέροδικος καὶ τῆς τρυγῶνος εἰς τὸ μεσοῦψές * τῆς κοιλάδος.

Καὶ τελευταία ἀμέσως ἐχαιρέτισε διὰ τοῦ μυνυρισμοῦ * τῆς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδὼν, ἡ ἐπανευροῦσα καὶ ἐφέτος τὴν φωλεὰν τῆς ἄδικτον εἰς τὰ ἱερὰ σηνώματα *, εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καὶ τὰ καταικίγια, αἰσθανθέντα τὸ θάλλπος * τῆς ἡμέρας, ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφρανόμενα εἰς τὴν ἐπαφὴν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περὶ τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τὸ

μακρύλον * ῥύγχος εἰς τὸν μαστὸν — καὶ δὲν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπίς τοῦ σφαγέως ἔστειλε * καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι μὲ βόμβυζας καὶ μὲ θυσάνους τοιχοειδῶν φύλλων κοσμοῦμενοι, ἐσεῖοντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας, ἄνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλίντου μετὰ ψιθύρου τὸ διαγυγὲς νῆμά του κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ μὲ τὰς ποιμενίδας καὶ τὰς βοσκοπούλας τῶν, στρώσαντες ἀφθόγους πτέρεις καὶ παχείας φυλλάδας καὶ ἤρχισαν νὰ διαμελίζωσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ τῆς σούβλας ἁγνία καὶ τὰ ἐρίφια.

Ἐφαγον καὶ ἠψυγράνθησαν ὅλοι καὶ ἀφοῦ ὁ παπ' Ἀγγελῆς ἠυλόγησε τὴν φάσκαν *, τὴν μετεβίβασεν, ὑλόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρὰς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσαν * καὶ φουσῶσαν ἀκαταλήπτους ἤχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προεστῶτος τῆς ὁμάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγεροθεῖς, προσηγόρευσε διὰ μαζρῶν τὴν ὁμήγουρ:

— Κ' σὸς Ἀνέστ' βοὲ παιδιά ! Ἀληθ' νὸς οὐ Κύριοις ! Ζῆ κι βασιλεύει ! Γεῖά σας ! Καλὴ καρδιά ! Καλὴ γερουσένη ὅλοι μας ! Χρόνους πολλούς ! Πολλὰ τὰ ἔτ' παπᾶ μ' ! νὰ χαίρηση τὸ πετραχήλι σ'.

« Τὰ Ἀπαντα » τ. Γ' σ. 332

Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἐσὺ ἦσουν ἅπ' τ' ἀθῶα τὰ βρέφη τὸ ἔνα,
ποῦ ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στήν ἀγκαλιά Του
κ' εἶπε μὲ τὴ γλυκύτατη λαλιά Του:
« Ἀφῆστε τὰ παιδιὰ νάῤῥθουν σ' ἐμένα. »

Κ' ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἅπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικά τοῦ παραδείσου,
ἔσμιξεν ἀπαλὰ μὲ τὴ δική σου,
ποῦ γάλα μητρικὸν ἐμοσόχοδλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινὸς κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος
κι ἀμάραντος καὶ παραδείσιος κρίνος
ἄνθισε ἡ πίστι στὰ δικὰ σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καὶ μαῦροι
τοῦ Τρωϊανοῦ τὸ δόγμα: Ὅποιος πιστεύει
στὸν Ναζωραῖο, ἢ στὸ σταυρὸ θ' ἀνέβη
ἢ θάνατο μαρτυρικὸ θὲ ναῦρη.

Τὴν ψυχροφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πανηγυρίζουν
τὰ βάθρα τοῦ Ἱπποδρόμου πλημμυρίζουν
ζωγραφιστὴ ἡ χαρὰ στὴν ὄψι ὧλων.

Ἄτρομα ἐσὺ στὸ στίβο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στὴ θεία καὶ πολυπόθητην ἀγκάλῃ,
Σὺ πὺν τὸν θάνατον ἀθανατίζεις.

Καὶ νά, ἀπ' τὴν κρύπτη πέρα ἓνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμένο. Ὅλον τὰ μάτια
πέφτουν σὲ σένα, γιὰ νὰ δοῦν κομμάτια
τὶς σάρκες σου. Μὰ τότε—ὦ θεία χάρι!—

σὰν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πὺς εἶδες,
ὅτι ἦσουν βρέφος ἡ ὄψι τοῦ θηρίου
τὴν ὁμορφιά εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὔτ' ἄκουσες τὸ βοῦχος* οὔτε ἀζόμα
τὰ γέλια τοῦ ὄχλου καὶ τ' ἀλλάγματά του,
κι οὔτ' ἔνοιωσες τοῦ αἵματηροῦ θανάτου
τοὺς σπαραγμοὺς στοῦ λιονταριοῦ τὸ στόμα.

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρώτος κτίτωρ * τῆς ὥραιας Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἀναφέρεται ἡ Βασίλισσα Πουλχερία, θυγάτηρ Θεοδοσίου * τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ κατόπιν ἐρημωθεῖσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτήν, τὸν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ *.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιότερας ἑλληνικὰς Μονάς, κειμένη ἐπὶ ἐνὸς γλεορωτάτου ὄροπεδίου, καταφύτου ἑξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων. Ἐκεῖ ἡ πόα * τὴν ἀνοίξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινοβολοῦσα εὐωδιάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὅπου ἀπλοῦνται γύρο γύρο, ὥσάν ἕνας πανεύμορφος σμυρναϊκὸς τάπης. Ἄνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς Ἀθήνης, τοῦ κεντροῦ λημένος τῆς Χώρας, ἐξαναίγει ἐκείθεν ἕνα θαυματικὸν πανόραμα, μὲ τὰ γλυνὰ * ὕδατα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρι τῆς ὥραιας τοῦ Ρωσικοῦ μοναστηρίου σκήτης, τῆς Θηβαΐδος, μὲ τὰ καταπράσινα βουναλάκια τῆς Συκιᾶς καὶ μὲ τὰ γλυνὰ πλαισιώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὀπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ κάθεται κανεὶς εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰς ἀπλωταρίας τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τὸ εὐρύτατον προαύλιον, ἔξω, καὶ νὰ ἀνατνῇ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους ἡνωμένην μὲ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερέτερα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἓν ἐκ τῶν ὡραιότερων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἔνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, ποὺ δὲν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ Μονὴ ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τὸ ὡραιότατον μὲ τὰ λευκά του μάρμαρα Καθολικόν *, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερῆρου τῶν Βασιλικῶν πυλῶν τοῦ Ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλατὺς τὸ ἐξῆς ἔμμετρον σημεῖωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς:

Ἡ Πουλχερία βασιλὶς θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τὴν ἱερὰν αὐτὴν Μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.

Δεύτερον δὲ ὁ Ῥωμανὸς ὁ μόνος Κωνσταντῖνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱὸς θεοστεφῆς ἐκείνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπύρον ἔχοντος τὸ Τίμιον τὸ Ξύλον,
τὸ ἱερὸν ἀνάθημα τοῦ Ῥωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθήμιον σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιστάσι
Ἱεροθέου, ὄντος δὲ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων
ὁ γὰρ Θεός, δι' οὗ τὸ πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων.
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χίλιους
ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἐπακοσίους.

Τὸ Καθολικὸν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας
ἀρχιτεκτονικῆς, μὲ μάρμαρα ὥραϊα καὶ τέμπλον μαρμαρίνον. Ὁ νάρ-
θηξ * εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ
μέγας καὶ ἀπαστρέπτων. Ἡ ζωγραφικὴ του εἶναι πολυσύνθετος καὶ
πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὡραιότερων παρα-
στάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβὶδ, ἡ
παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ *, ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδάμ καὶ
τῆς Εὕας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ:
« Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα », καὶ ἄλ-
λαι πολλάι, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου
αὐτοῦ τοῦ 1780.

Ἐξω τοῦ Ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμέ-
νον ἀνάγλυφον μαρμαρίνον, παριστάνον τὸν Μεγαλομάστορα Δημή-
τριον, ὄρθιον, μετὰ χιτῶνος ποδήρου καὶ βαστάζοντα τὸν Σταυρόν.
Εἶναι μαῦρον τὸ ἔκτυπον αὐτὸ ὡς ἀπὸ πυρκαϊᾶς διασπῶθὲν καὶ τεθραυ-
σμένον, ἀλλ' ὡραιότατον. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τὸ δὲ
ἱμάτιον εἶναι ἐγχομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὀπισθεν
ὅλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τῶν
ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπὸ μαρμαρίνου πλαισίου κοιμωτάτου, φέ-

ροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γε-
γλυμμένος ὁ Σταυροσετός.

Ἄλεξ. Μωραΐτινης

« Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα », Δ' σ. 183 - 7.

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους
1688 εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ναὸν τῆς Βενετίας.

Χαῖρε θεόνιμφε Μαριὰμ, πορφυρογέννητε * Βασίλισσα τῶν Ἀγ-
γέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχροε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐαν-
θέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ὡς βασιλικὸν
βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσοῦ * γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τὸ φῶς
τῆς μακαριότητος, παρὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἡλίου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα
τοῦ Οὐρανοῦ μὲ τὴν ψυχὴν, παρὰ τῆς γῆς μὲ τὸ σῶμα· πρῶτα θυγα-
τέρα τοῦ προαιωνίου Πατρὸς, παρὰ τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης· καὶ
πρὶν παρὰ νὰ πατήσης τὴν γῆν, ἐκαταπάτησες τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰοδό-
λου * δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισμένη μὲ ἄνθη οὐρα-
νίων ἀρετῶν· ἤϊξανες ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μὲ τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας
χάριτος· χαῖρε ἐσύ, ὅπου μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναικας, ἐκαταξιώθης
νὰ γένῃς Μήτηρ ἐνὸς Θεοῦ καὶ νὰ βαστάξῃς εἰς τὸν κύκλον τῆς κα-
θαρᾶς σου γαστρὸς Ἐκεῖνον, ὅπου εἰς τὴν παντοδύναμον παλάμην του
βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τὸν οἰκουμένικόν κύκλον.

Χαῖρε... μὰ τί νὰ εἰπῶ περισσότερον; Καὶ ποῖος ρήτωρ, ἀ γ κ α λ ᾱ *
καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὸ στόμα ὅλον τὸν χρυσόροον * ποταμὸν τῆς εὐγλωτ-
τίας, δύναται ποτε νὰ διηγῇ τὰς δόξας, εἰς τὰς ὁποίας Σὲ ὕψωσεν ὁ
Θεός; ἢ τὰς χάριτας, μὲ τὰς ὁποίας ὁ οὐρανὸς Σὲ ἐπλούτισε; ποῖα
ἀνθρώπινος γλῶσσα ἡμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μεγαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα
ἐστόλισε τὴν ἱερὰν Σου ψυχὴν τὸ πανάγιον Πνεῦμα; Τόσον εἶναι βαθὺ
καὶ ἄπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τὸ πέλαγος, ὅπου εἰς αὐτὸ βυ-

θίζεται καὶ ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περὶν με σιωπὴν τὰς θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον με τὴν διάνοιαν.

Καὶ ἐδῶ πίπτοντας εἰς τοὺς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ Σέ, παρὰ τὴν ἁμαχὸν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

Ἔως πότε, παναχρήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφύετου δουλείας; Ἔως πότε νὰ τοῦ πατὴρ τὸν εὐγενικὸν λαμὸν ὁ βάρβαρος Θεῶξ; Ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύονται ἀπὸ ἡμῶν φεγγάρι * αἱ χώραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν, ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Ἀχ, Παρθένε! Ἐνθυμήσου, πὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον, παρὰ εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὁποῦ ἀνοίξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ τὸ πρῶτον, ὁποῦ Σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινὴν Μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου τὸ πρῶτον ὁποῦ ἀντεστάθη τῶν Τυράννων, ὁποῦ με μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσιμόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς Διδασκάλους, οἱ ὅποιοι με τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των, ἐφώτισαν τὰς ἡμυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὁποῦ με τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοδόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργοὺς, ὅπου με τὸ ἄροτρον τοῦ Σταυροῦ καὶ με τὸν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐθέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς Μάρτυρας, ὁποῦ με τὸ ἴδιον αἷμα των ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὐσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμεν Σε, διὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὁποῦ μᾶς ἐπροξένησε τὴν χάριν διὰ τὸν Ἀγγελικὸν ἐξείνουν Εὐαγγελισμόν, ὁποῦ ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προσήμιον χάρισαί του τὴν προτέραν τιμὴν σῆκωσαί το ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦτά μας αἱ φωναὶ δὲν Σὲ παρακανοῦσιν εἰς σπλάχνος, ὅς Σὲ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πιερὰ δα-

κρυα, όπου μᾶς πέφτουν ἀπὸ τὰ ὀμμάτια. Ἄλλ' ἀνίσως καὶ ἐτοῦτα δὲν φθάνουσιν, ὅς Σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακάλει-
 σες τῶν Ἁγίων Σου, όπου ἀκαταπαύτως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ
 μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην
 φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν
 Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύ-
 καρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάν-
 δρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν, καὶ δει-
 χνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*,
 ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαχνίαν, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν
 ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας,
 τὰ ὅποια σημαδεύουσι τὸ μυστήριον, όπου εἰς σὲ ἐτελειώθη: Δόσαι
 τόσῃ δυνάμει τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν Δουκὸς τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον
 τῶν αἰμοδόρων βαρβάρων, ὥστε όπου νὰ σβυσθῇ τελείως τὸ φῶς τοῦ
 φεγγαρίου, νὰ λάμπῃ περισσότερο τοῦ μυστικοῦ Ἥλιου ἢ ζωοποιὸς
 ἀκτῖνα νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ καὶ
 νὰ δοξασθῇ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ
 Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

« Διδαχαί », Ἐκδόσεις Βενετίας, 1888.

* Ἡλ. Μηνιάτης

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σὺ, τῆς καρδιᾶς κορυφὸ παραγοιτάοι
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάοι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῇ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρημῃ ἦλθε πλάσι,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδὲμ ποὺ εἶχε χάσει,
τὴ Θεὺν νὰ μαλακώσῃ ὁργή.

Ἄλαρτο κάστρο, ποὺ ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσία κορυφή,
ποὺ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κορατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τοιάδα,
πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφοί.

ὦ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ὅς εἶσαι ἐνδοξημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ φαίνεται μ' ἐνδοξία,
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμα τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσύ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ
σύ κορβεὶς μέσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης τὸ νερό.

Πόσες φορές μέσ' στης καρδιάς τὰ βάθη,
 σὰν ἔνοιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
 πὺν οἱ τρικυμίες μᾶς φέρονουν τῆς ζωῆς,
 σὰν ἔμπαινα μέσ' στήν καλή σου θύρα
 μ' ἐγιάτρευες ἀμέσως μετὰ τὰ μύρα
 μᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορές μέσ' στη θερμή σου ἀγκαλία,
 ὕστερ' ἀπ' τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πάλη,
 γαλήνη εὐρῆκα καὶ παρηγοριά !
 Γιατὶ στὸ στήθος μέσα με φωτίζεις
 καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου ἐσὺ γνωρίζεις
 ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι' ἡ κάθε σου ἄκρη
 ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
 χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
 Στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
 θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους,
 τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καῖμό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα με γνωρίζουν,
 κι' ἀγάπης λόγια γῆθο ψιθυρίζουν,
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί
 χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
 πὺν κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπῆτι τιμημένο,
 χίλιες φορές ἄς εἰσαὶ εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
 τ' ἀδέλφια μου νὰ ραῖνῃ μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρῶνῃ ἀδιάκοπα με ὑγεία
 τὰ τίμα τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Υ Π Η Ρ Ε Τ Ρ Α

Τὴν ἐσπέραν τῆς παρουσίᾳς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους..... ἡ δεκαοκταετίας κόρη τὸ Οὐρανιὸν τὸ Διόμικο, μελαχροινὴ νοστιμιόλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ τῆς, ὁ ἀτυχὴς μπάρμα-Διόμας, ἀρχαῖος ἐμπορο-πλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γῆ-ρας του, εἶχεν ἐπιβῇ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθημεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν ἑορτασίων τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν, ἀλλ' ἐνέκτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία τῆς, ἣτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι τῶν ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλλωσε καὶ αὐτὴ μαζὶ τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περριμένονσα τὸν πατέρα τῆς, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχούσα πότε ὁ πατὴρ τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρον δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐ-ρανιὸν εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακληθῇ, ἀλλ' ἔμεινε οὕτως ἡμίκλιτος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρηῆλθε καὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ γόδω-νες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίας.

Ἡ καρδίᾳ τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυχτα, εἰπε, καὶ ὁ πατέρας μου !...

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θάουρον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτο-νιά εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος * Οὐρανιὸν δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περιφρακτὸν ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος, προσέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωναστός, εἶχεν ἐγερωθῇ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὅλους, ὅσον ὁ ὕπνος ἀνθι-

στατο εις τῶν κωδῶνων τὸν κρότον, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιά της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδημος, εἶχεν ἀνάγκη μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντίκρου τῆς τοῦ μπάρμπα-Διόμα. Τὸ Οὐρανιὸ ἐβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τὴν γυναῖκα ἐκείνην. κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῆχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διήλθεν ἀνθρωπὸς τις, ὃν ἰδοῦσα καὶ ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιώ, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς ! καὶ ὁ Ἀργυράκης πάει στὴν ἐκκλησιά ; ... ἐψιθύρισεν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνιμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἶπει ἄλλοτε καὶ τὸ λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες : « ὅποτε πάω στὴν ἐκκλησιά, βάρια μοι-ράζουνε ». Ἀλλὰ τὴν φροῶν ταύτην τὸν ἐξύπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιά καὶ τῷ ἐπέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακὸν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθὴς Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὄμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν γιορ-γούλη* του, ἐζώσθη τὸ κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμὰς πλατὺ, ὑπέδρασε εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδημος, ὅστις ἔπιασεν ὁμίλιαν μὲ τὸν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει... μὴν εἶσαι ἀλθάνιστος, διότι εἶναι κατὰ τὰ σκοινία (καταισχύνῃ). Τὸ φεγγάρι δὲν εἶναι τώρα πάλιν τὸ ἑλληνικὸν (πανσέληνος), νὰ φοβᾶσαι τὸν ἴσχιόν σου τὴ νύχτα...

Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ὀμιλεῖ ὁ Νταραδημος.

— Τί νὰ κάνουμε νὰ σ' ὀρίσω, γείτονα; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καὶ ὁ Νταραδημος κατέβη εἰς τὴν ὁδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατοῦσης πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρομε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ῥίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς

τὴν οἰκίαν τοῦ μπάριπα - Διόμα.

— Σωπᾶτε, εἶπε, φέρον τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πὺς βούλιαξε...

— Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδίμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἡτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πὺς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν γοερὰ καὶ σπαρακτικῇ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχίς, τὸ Οὐρανιώ, εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στροφέματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβριάν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁ ἀτυχὴς μπάριπα - Διόμας εἶχε φορέσει, μέχρι τῶν ὧτων καταβαῖνον, ὄρθιον τὸ παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῇ τὴν τσάκαν * του καὶ τὸ ἀμπαδίτικο * βρακί του, καὶ καταβάς εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔλυσε τὴν μικρὰν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κόπας ἤλυνε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικρὰν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινεν ἡ Οὐρανιώ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπαριπα — Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶτος.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαριπα — Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες * γολέτες * καὶ βρύκια *, ὕστερον ὑπεβιάσθη εἰς βρατσέραν *, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορθητικὰς ἐκδρομὰς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆρας του δὲν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρὰ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμῃ ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἁγίου ἐργαζόμενος.

Ἐνίστε, ἐλλείπει ὁμιλητοῦ, διηγῆτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταλέυσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπαρμπα — Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Ὑπηρέτρας» πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὠὼν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια * τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος τοῦ Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα... «νῖὸν ὑποζυγίου», ὥριμον πρὸς ἐπίσασιν... ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων τοῦ εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ μπαρμπα — Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριπεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Ὑπηρέτρας», ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὀναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφύλειπεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα-Διόμας, ἐπιτιθάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κόπας, καὶ ἔστρεψε τὴν προῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμαρύνθη, ἔκαμε πανὰ καί, διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπείχεν ἕξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πόλεως. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἱστίον, διότι ὁ μπαρμπα — Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβασκεν ἡσυχῶς τὸ χόρτον τοῦ καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσάκρωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σάνίδα... καὶ τὸ μαδέρει τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάφρου λέμβου διεσπάσθη.

Τὸ ὕδωρ ἤρριψε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρριψε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὡς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα — Διόμας, ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φορτεμα, τὸν ἀμπαρ, τὸν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸςω ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος τῆς σκότας * τοῦ πανίου

ἀοριστερά, ἐκοιμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρῃ * τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θοῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπείσαν τροπίδα *. Ὅρνιθες, ἰνδιάνοι, κόφινοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαριπα-Διόμας, ὅστις ἐκολίμβα ὡς ἔγγελος, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπείσαν «Ὑπερέτραν», τὴν ὁποίαν ἠμπόδισε τοῦ νὰ βυθισθῇ.

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαριπα-Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τροπίδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τὴν ἀμφιλύχην *, ἐνόσφ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἓν ἱστίον.

Ὁ μπαριπα-Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσπιν δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φωρτωμένον *.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαριπα-Διόμα δὲν ἤκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὥθει μακράν, πρὸς τὸν λίβαν *.

Ἀλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν, καὶ ὁ μικρὸς μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπείσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπέν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῇ πολλὰς δεκάδας ὀργυῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ ὁ γέρον ναναγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀτέλυσεν τὴν λέμβον. Ὁ μπαριπα-Διόμας ἤκουσε κόπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύησεν.

Οἱ δύο κοπιλάται ἀνέσυραν τὸν μπαριπα-Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον.

Ἀφοῦ τοῦ ἥλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστριψέων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωήν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως τὸν ἀποδώσωσι, νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι ποῦντς καὶ ἄλλα θεριμὰ ποτά.

Ἀλλ' ἄρα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ μπαρμπα-Διόμας, διὰ τοῦ πρῶτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι ποῦντς, ὅχι, εἶπε διὰ πεπνυγμένης φωνῆς ἡ κορὰ δῶστε μου !

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἶνου, καὶ ὁ μπαρμπα-Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Υπέφωσεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανίῳ.

Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μπαρμπα-Διόμας ἐνανάγησε μὲν, ἀλλ' ἐσώθη, καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρον ἐπνίγη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα-Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. Ὁ πεινυχρὰ, ἀλλ' ὑπερτάτῃ εὐτιχίᾳ τοῦ πτωχοῦ !

Τὸ Οὐρανίῳ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατήρ της δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε ἀνγὰ, οὔτε μωζήθρας, οὔτε ὄρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσοδαρτὸν ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαρὰς καὶ χελωνοδόρμους χεῖράς του, δι' ὧν ἠδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινα ἔτη νὰ ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

« Τὰ Ἄπαντα »

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Εἶναι, νομίζω, ἀπὸ τὰ πρὸ εὐχάριστα καὶ ἀφέλεια πράγματα νὰ περνᾷ κανεὶς λίγες ὥρες κάθε μέρα μέσα σ' ἕνα περιβόλι. Στὸ εἰσέδυρο καὶ ἀνοικτὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ φυτικού καὶ ζωικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο οὐρανὸ, βρίσκεται ἔτσι κανεὶς μέσα στὴν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης, βλέπει καθαρὰ καὶ πιάνει τὸ ἔργο της, ἀναπνέει τὴν πνοή, κατανοεὶ τὶς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τὴν ζήνησι τῆς ἀπειρης, τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγάλῃς αὐτῆς ζωῆς καὶ θυμᾶται πὺς ἕνα μικρὸ της μόριον εἶναι καὶ αὐτός, ὁ μεγάλος καὶ περὶφανος.

Τέσσερες ἐποχὲς ὁ χρόνος, τέσσερες μορφὲς ξεχωριστὲς τὸ περιβόλι μας. Τὸ καλοκαίρι, ὅταν πὰ φεύγαμε γιὰ τὴν ἐξοχή, τὸ ἀφήναμε κατὰξερο. Λίγα φύλλα στὰ κομπιασμένα δένδρα, λίγα λουλούδια στὰ κιστρινοσμένα χαμόδενδρα. Τὸ χρῶμα φουγγμένο ὅλο ἀπὸ τὶς κάδαιες, τὶς φλογερὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἔπινε μὲ λαίμαργία τὸ λίγο νερό. Πὺν τοῦ ἔρριχνε τὸ κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλαις πεταλοῦδες μὲ βαρεῖα ποικιλόχρωμα πετρά, πετοῦσαν στὴ λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στὴ δροσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυὸ τρεῖς γρύλλοι, κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράχλας, γέμιζαν τὸν ἀέρα τῆς νύκτας μὲ τὴ γλυκεῖα μεταλλικὴ τους φωνή. Οἱ ἀράχνης ἐγέμιζαν μὲ πικρὰ καὶ σκοτισμένα πανιά τοὺς τοίχους καὶ τὰ δένδρα. Ἐντομα καὶ ἐρπετὰ διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καὶ πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στὰ φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ φύσι φαινόταν σὰ νὰ μὴν εἶχε πὰ ἄλλη ζωὴ καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ μαραινόταν. Καμμὴ γέννησι, τίποτα σχεδὸν νέο, τίποτα πὺν νὰ δίνη ἐλπίδες. Οἱ ροδακινῆς ἦταν φορτωμέναι ἀπὸ τὰ χνουδωτὰ ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιῆς ἀπὸ τὰ κεχριμαρῆνια ἀχλάδια, τὰ κλήματα ἀπὸ τὰ κέραια σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδὴ τὸ τέλος... Καὶ τὰ φύλλα ὅλα σχεδὸν ξερὰ καὶ οἱ βλαστοὶ ὀλοένα σπάνιοι...

Καὶ ὅμως, μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρωσι, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, περιμένει... Ἡ Γῆ ὀλοένα γυροῦσε σὸ ἄπειρο· οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στὴ χώρα μας πὺν πλαγιαστῆς καὶ πὺν ἀδύνατες· στὴν ἀτμόσφαιρα σχηματίζονταν σύννεφα μαῦρα καὶ πικρὰ, πὺν ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σὲ βροχή. Ἄ, οἱ περῶτες βροχῆς τοῦ φθινοπώρου, βροχῆς ὀρητικῆς, μ' ἀστροαπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλὰ περαστικῆς, δροσιτικῆς, εὐχάριστης!...

Τὸ περιβόλι μας λουζόταν μὲ χαρὰ κι ἀνάσαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στὸν ἥλιο μὲ τὰ μισοκιτρινισμένα ὑγρά του φύλλα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μᾶς ὑποδεχθῇ μὲ στολὴ καθάρια, πού γυρίζαμε τότε ἀπ' τὴν ἐξοχή. Οἱ σά-
λιαγκοὶ ἐγέμιζαν μὲ τὰ γυαλιστερά τους ἀχνάρια τοὺς τοίχους καὶ τὴ
γῆ, σπαρμένη ἀπὸ κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πρὸ εὐκο-
λότιστατες μὲ βρεγμένα φτερά. Τότε ἐπρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστησι·
ἡ βροχὴ ζωογονοῦσε τὸ σπόρο κι ὅλο τὸ περιβόλι σκεπαζόταν ἀπὸ
ἀραιὴ πρασινάδα, ἀπὸ μικροσκοπικὰ βλαστάρια, ἀπὸ φυτράδια τὸ πε-
ρισσότερο δικωτολῆδονα, μὲ τὰ δυὸ ἀρχικὰ καταπράσινα φυλλάκια
πάνω ἀπ' τὸ χῶμα καὶ τὴν κάτασπρη τρυφερὴ ριζοῦλα ἀπὸ κάτω. Ἦτα-
νε λαχανικά τὰ περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίκια καὶ τσουκνίδες, καὶ
ζογκοὶ καὶ ἀγριόχορνοι καὶ ἀγριοκισσοί, — τὰ περισσότερα καταδικα-
σιμένα νὰ πεθάνουν πρόωρα καὶ λίγα νὰ κλέψουν περισσότερὴ ζωὴ, λι-
σιμνημένα στὶς ἄκρες τῶν στρατονιῶν καὶ τῶν τοίχων... Καὶ ὁλοένα
τὰ παλὰ φύλλα ἔπεφταν, καὶ σωριάζονταν χάμω, κι ὁ ἄνεμος τὰ στρι-
φογύριζε μὲ ἥχο ξερό, κι ἡ βροχὴ τὰ παράσερνε στ' αὐλάκια, καὶ τὸ
κούο γινόταν δυνατώτερο κι ἡ ἐρήμωσι ὁλοένα μεγαλύτερη...

Χειμῶνας! ἐρχόταν ἐπὶ τέλους ὁ χειμῶνας· σύντομος ἀλλὰ ὄχι
καὶ λίγο δριμύς. Στὸ περιβόλι μας ἔβλεπες μιὰ ἀφθονία ἀπὸ κλώνους
γυμνοὺς· τὰ φύλλα κτρινίζαν λιγοστά ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στ' αἰθιὰ-
ῖ δένδρα καὶ στὰ χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσοι, — ὅπως λέμε κεῖ
τ' ἐγιοδημητιάτικα, — ἦταν σκεπασμένες ἀπὸ τ' ἀνθάκια τοὺς τὰ
καλλιτεχνικά, μὲ τὰ σγουρὰ πολλὰ φυλλάκια, ἄλλα ἄσπρα, ἄλλα κί-
τρινα κι ἄλλα κόκκινα. Ὁ ἄνεμος ἐλύγιζε ὥς κάτω τὶς κορφὰς τῶν κυ-
παρισσιῶν κι ἡ φοινικιά κινεῖσε τοὺς κλώνους τῆς σὰν χέρια δαιμο-
νισμένου. Οἱ σπουργίτες κι οἱ καλόγιαννοι κατέβαιναν πεинаσμένοι νὰ
σκαλίουν τὸ χῶμα. Καὶ νερὸ καὶ κρύα καὶ πάγοι, κάπου-κάπου καὶ
χιόνια. Ἡ βλάστησι τοῦ φθινοπώρου ἐσταμάτησε. Μὰ νάρκωσι ἦταν
χυμένη σὲ ὅλα ἡ φύσι, ἔλεγες, κοιμόταν... Καὶ ὅμως ἡ ἐργασία τῆς
ἐξακολοθυοῦσε ὁλοένα μυστικῇ ἢ ζωὴ διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπῖθα ἢ
κοιμμένη στὴ στάχτη· οἱ χυμοὶ κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στοὺς
γυμνοὺς κλώνους καὶ δὲν περίμεναν, γιὰ νὰ ξεπεταχτοῦν οἱ βλαστοί,
παρὰ τὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς ἀνοιξῆς.

Ἀνοιξὴ! ἡ νιότη τοῦ χρόνου! — εἶπε ἓνας ποιητής. Τὸ λόγῳ

τὸν θυμόμουν συχνὰ μέσα στὸ περιβόλι μας. Τί δύναμι ! τί ζωηρότητα ! τί ὀργασμός ! Ἄπὸ τὸν Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωσι τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καὶ οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλάβαιναν νὰ πετάξουν πρώτες πρώτες τὰ μπουμπούκια τους, γιὰ νὰ γεμίσουν τοὺς λεπτοὺς ἄφυλλους κλώνους τους, ἔστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μὲ τ' ἄσπρα καὶ κόκκινα ἀνθάκια. Ἄσπρη καὶ κόκκινη καὶ πρᾶσινη, τριχρώμη ἡ σημαία τῆς Ἄνοιξης !...

Τὴ Λιλή τὴν τρέλλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ροδακινιάς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σὰν φτεράκια ἀπὸ φανταστικὲς πεταλοῦδες, πὺν κάθησαν πληθὺς ἀπάνω στὸ ἄφυλλο δένδρο, ἢ σὰν φῶτα μαγικά, πὺν ἔκαιγαν γλῶσσά κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, σὲ πολυέλλαιο ἀπὸ κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τί παρηγοριά πὺν τὴ δίνει ἡ ἀνθήσι αὐτὴ ἡ γλυκειά, μέσα στὸν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στὰ κρίνα τοῦ χειμῶνα ! Ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἀνοιξης, πὺν ἐρχόταν ἀπὸ μακριά...

Μέρα μὲ τὴ μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τὸ πρόσωπό της κατὰ τὸν ἥλιο καὶ οἱ ἀκτίνες του ἔπεφταν πάνω της ὁλοένα πὺν κάθετες, πὺν θερμές. Καὶ στὸ πατριζό του φιλλί ξεπετιόνταν τὰ μπουμπούκια ἄφθονα καὶ ἐξεβλάσταιναν νὰ νέα τρυφερά φύλλα, καὶ ἐγύριζαν πίσω τὰ πουλιά, καὶ ἐπλήθαιναν τὰ ζωύφια, καὶ ἄρχιζε μιὰ ἡχηρὴ καὶ πολυσύνθετη ζωὴ μέσα στοὺς τέσσερους τοίχους, τοὺς σκεπασμένους ἀπὸ μούσκουλη* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τὸν γαλάζιο καὶ γελαστὸ οὐρανό, πὺν φαινόταν καὶ αὐτὸς νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι ὁ Μᾶης ὁ μορφονιός, τὸ βασιλόπουλο, καὶ τὸν δεχόταν τὸ περιβόλι μας σὰ στολισμένο παλάτι. Ὅπου γύμνια, τὴν ἐσκέπαζε φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνό· ὅπου φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνό, τὸ ἐστόλιζαν λογιῶν-λογιῶν ἄνθη. Οἱ τριανταφυλλίες, σὲ μακριεὲς σειρές, ἄνοιγαν τ' ἀριστοκρατικά τους μπουμπούκια· ἀνθοῦσε ζωηρὰ τ' ἀγιώκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καὶ τὰ χρυσομόδεन्द्रα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ λουλούδια χωρὶς εὐωδία ἀλλὰ μὲ χάρι καὶ χρώματα... Καὶ στὸ μοσχοβολισμένον ἀέρα πετοῦσαν μὲ γλυκύτητα τραγούδια τὰ πουλιὰ καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα...

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τὸ χαρούμενο, τὸ ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι καὶ ἀγρόταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μὲ τὴν

ἀδελφούλα μου... Ἡ φύσι μᾶς μιλοῦσε μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλιες φωνές. Καὶ σύμφωνες ὅλες σχηματίζαν στὰ παιδικὰ μας αὐτιά μιὰν ἀρμονία ἀσύγκριτη, μιὰ μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καὶ τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σὰ νὰ μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου! Ἕψετε ἀγαπημένα καὶ χαροῦμένα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ εὐτυχία σ' αὐτὸν τὸν κόσμον!

« Ἡ ἀδελφούλα μου »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Α'.

Ξημερώνουν Χριστούγεννα στὸ χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανὸς χιονίζε καὶ τὸ μάτι δὲ μποροῦσε νὰ ἰδῇ πιότερο ἀπὸ μιὰ ντουφεκιὰ τόπο. Φοβερὸ ἀγριοκαίρι, Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα!

Καβάλα ἀπάνω σ' ἓνα γερό, ὁμορφο καὶ ψηλὸ ἄλλογο, καὶ κουλουμένος μὲ μιὰ μεγάλη κάπα, ἔμπαινα μὲ μεγάλη χαρὰ στὰ πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὅσπερα ἀπὸ νυχτοπερπάτημα δέκα πέντε ὥρῶν δρόμο καὶ ξενιτεῖα δέκα πέντε χρόνων. μακριά, πολὺ μακριά, σὲ ξένα σύνορα καὶ σὲ ξένα βασίλεια.

Στὸ ποτάμι ποῦναι κάτω ἀπὸ τὸ χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τὸ κατακουρασμένο ἄλλογό μου. Μετὰ τὸ πότισμα τράβηξα τὸν ἀνήφορο, πὺν βγαίνει ἴσα-ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεισα ἀπὸ βράχους, ἀπὸ γρομμῶδες, ἀπὸ μεγάλες πέτρες, ἀπὸ δέντρα καὶ ἀπὸ λίγα ἀμπελογώρρα.

Ἦταν πολὺ προῖ. Στιγμὴ πὺν πολεμάει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ποῦρχονταν, μὲ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας πῶφευγε, καὶ τ' ἄλλογο ἀνέβαινε ἀργά-ἀργά καὶ βαριά-βαριά τὸν ἀνάποδο καὶ κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπὸ τὴν μεγάλη του τὴν κούραση καὶ τὴ μεγάλη του τὴν κοιμιάρα.

Ἔκανε φοβερὸ κρύο. Ἄγριος βοριάς φυσοῦσε σὰ λυσσασμένος ἀπὸ πίσω μου καὶ μ' ἀνασίζωνε ἀπ' τὴ σέλλα τ' ἄλλογου μου! Τὸ χιόνι προντίζονταν* ἀπὸ καταγῆς στὸ μανιωμένο φύσημά του, σὰν ἀλεύρι

κάτασπρο, τότε από κάτω προς τὰ ἄπάνω, τότε ἴσια πέρα, τότε ἴσια δῶθε καὶ τότε μὲ περιζύκλωνε ὁλόγυρα σάν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δὲν αἰσθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τὰ δάκτυλα, τῶν ποδαριῶν μου κρύωναν λίγο καὶ τὰ χέρια μου λιγώτερο ἀκόμα, γιατί κρατοῦσα μὲ τὸ δεξιὸ τὸ βοῦδοτσούλι * καὶ μὲ τὸ ξεροῖ τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε τικ - τὰκ σὰ λιθοπάτημα ἀπὸ τὴν συγκίνηση, πού ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καὶ περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὄνειρων μου, στὸν τόπο πού γεννήθηκα.

Σὲ κάθε πατημασιά τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ παιδικήσια μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκεῖας καὶ πολυαγαπημένης. Ἐβλεπα τὸν μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλὰ καὶ γλιστρώντας ἴσα κάτω, ἔφθανα στὸ λάκκομα, εἴτε μὲ ξεγδάσματα, εἴτε χωρὶς ξεγδάσματα στὸ τρυφερό μου τότε κορμί. Ἐβλεπα τὸ μεγάλο πουρνάρι π' ἀνέβαινα τὸ καλοκαίρι κι ἔπιαν τὰ πουλιά μέσα στὶς φωλίτσες τους, πρὶν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρὶς νὰ μὲ μέλλῃ καὶ χωρὶς νὰ μὲ νοιάξῃ γιὰ τὰ τοιουτίσματα τῶν μαννάδων τους, πού φτερουγίζαν ψηλὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νάχουν οἱ καημένες τὴ δύναμι νὰ μοῦ τὰ ἀρπάξουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ σκληρά. Ἐβλεπα τὸ χωράφι μου πού πηδοῦσα σάν τὸ ζαρζάδι, μὲ τὰ συνομήλικά μου, κι ἔπαιζα τὰ ἀγαπημένα μου παιγνίδια, πού δὲν μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω ποτέ. Ἐβλεπα τ' αἰπέλι μου μὲ τὴ μεγάλη βελανιδιά στὴν κορυφή του, πού περνοῦσα τίς καλύτερες καὶ τίς πιο εὐτυχιμένες ὥρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὠριμώτατα σῦκα καὶ ζουμερώτατα ροδάκινα.

Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. Ὅλα στὸν τόπο τους καὶ στὴ θέση τους.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυοῦν. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεῖνεται καὶ τ' ἄλλο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήμερο ἀργά - ἀργά, γκροῦπ - γκροῦπ.

Εἶχα σκαπετήσῃ * μιὰ μικρὴ ραχοῦλα καὶ δὲ μοῦ εἶχε μείνει παρὰ νὰ σκαπετήσω ἀκόμα μιὰ, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγναντέψω τὸ χωριό μου, πού κάθε σπίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμῶνα καλοκαίρι καὶ νὰ ἴδῶ τὸ σπίτι μου, μὲ τὸ πλατύχωρο αἰλόγυρό του καὶ μὲ τὸ μεγάλο

δέντρο στη μέση της αλλής του, που χρησιμεύει το καλοκαίρι ως κατοικία κι ως τραπέζα κι ως σάλα κι ως τόπος ύπνου, κι ως χοροστάσι*, που μαζεύεται το χωριό για να κρίνει τις διαφορές του και τα χωριανά ζητήματά του, καθώς το θέλει ο προσετός, που η γνώμη του πάντα είναι σύμφωνη με τη γνώμη των πολλών.

Μόρχονταν στο νου πόσες φορές ξαπόστασα και ξεκουράστηκα κάτω από τον ίδιο αυτόνου τ' αγαπημένου δέντρου και πόσες φορές μάλωσα με το φτερωτό κοπάδι της μάννας μου, τις κόττες, που ήδελαν να μ' άρπάξουν από τα χέρια το νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Άμετρητη χαρά πλημύρισε την καρδιά μου, επειδή ξανάβλεπα τη γη των παλπούδων μου, τη γη, που είδα για πρώτη φορά το γλυκό φως του ήλιου και κατάλαβα για πρώτη φορά τον εαυτό μου ως άνθρωπο. Μόρχονταν να ξεκαβαλλικέψω και, κατεβαίνοντας, να φιλήσω και ν' αγαλιάσω ό,τι έβλεπα κι εύρισα μπροστά μου: χώμα, πέτρες, χαμόκλαδα, δένδρα. Άλλά ο πόθος μου να φτάσω όσο το δυνατόν γρηγορώτερα στη ράχη, που ήταν μπροστά μου και μ' επιπόδιζε να ιδώ το χωριό μου και το σπίτι μου, δέ μ' άφηνε να κατεβώ και να εκτελέσω τον άγιο μου σκοπό.

— Ά! έλεγα μέσα μου, πότε να φτάσω ψηλά σ' εκείνη τη ράχη για να ιδώ άπ' εκεί που ώνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στά ξένα και να ρίξω το ντουφέκι του ξενιτεμένου, για να μάθω το χωριό των ερχομό μου.

Και λέγοντας αυτά χτυπούσα το κακόμοιρο τ' άλογο με τους φτερυσίτηρες μου, κι αυτό το καημένο πηδούσε άγκομαχώντας και μου φαίνονταν ότι πηδούσε στα σύννεφα, αλλά ο δρόμος δέν τελείωνε!

Το χιόνι έξακολουθούσε να πέφτη. Ό βοριάς έξακολουθούσε ν' άγριοφυσάη. Το χυρό έξακολουθούσε ν' άντρειεύεται. Και το άλογο έξακολουθούσε ν' άνεβαίνει τον άνήφορο άργά-άργά, γκροούπ-γκροούπ-γκροούπ.

Χίλια δυό πράγματα γεμάτα γλυκές άναμνήσεις του παιδιαξίσιου μου καιρού, σαν άφροστεφανωμένες εικόνες, ζωγραφισμένες με οίρανα χρώματα, εμφανίζονταν μπροστά μου κι άρχιζαν να καταπραύνουν την άνελομνησία μου. Έδω έβλεπα τον εαυτό μου μικρό παιδί να τρέχω ξυπόλυτος και στο τρέξιμο να μου μπη στο ποδάρι ένα φοβερό παλιουρίσιο άγκάθι. Εκεί για πρώτη φορά έβλεπα να σκοτώνω μια

πυκνόμαλλη καὶ μαυρονούρα ἀλεπού, πὺν κράταε ἀκόμα στὸ στόμα τῆς τὴν ὁμορφότερη καὶ βαρύτερη κόττα τοῦ χωριοῦ, πούσκουζε, ἡ καημένη, βραχνά-βραχνά καὶ ἀδύνατα ἀδύνατα «κράαα-κράαα». Παρέκει πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρα, ἔβλεπα νὰ μὲ πιάνη ὁ δάσκαλός μου ἀπὸ τ' αὐτὴ σφιχτά-σφιχτά, γιατί μ' ἤθεε νὰ σιωπᾷ πλάκες γιὰ νὰ τσακώσῃ κοτούφια καὶ ἄλλα στερόποινα, πρῶγμα, πὺν μᾶς τὸ εἶχε ἀπαγορευμένο καὶ νὰ μὲ τραβάη γιὰ νὰ μὲ πᾶη μπροστὰ σ' ἄλλα μαθητοῦδια τοῦ χωριοῦ, πὺν κάνανε σχολεῖο χεμιῶνα καλοκαίρι στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τὸ Ψαλτήρι ἦταν γιὰ μεγαλύτερο μάθημα ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα. Ἐβλεπα ν' ἀνεβοκατεβαίνω στὸ δρόμο τοῦ ποταμοῦ χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας καὶ πότε καθάλλα.

Ἐβλεπα σὲ μιὰ πλαγιά ἐκεῖ πέρα, τὴν ἀδελφή μου νὰ βόσκη ζυγοῦρια καὶ κατσίκια καὶ νὰ μοῦ λέη τραγούδια καὶ μοῦ φαίνονταν πὼς ἄκουα ἀκόμη τὴν ἀγγελικὴ τῆς φωνή.

Μ' ἓνα λόγο ἔβλεπα τόσα, πὺν δὲν μποροῦν νὰ μποῦνε σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ χαρτί: Νιάτα σπαρμένα κατὰ γῆς, σὰν λουλούδια ἀπριλίτικα, σὰν ἄνθια μαγιάτικα, σὰν τριαντάφυλλα μοσκομουρωδάτα.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ, τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεϊέται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει ἀργά-ἀργὰ τὸν ἀνέφορο, γκροῦπ-γκροῦπ...

Αἰγὸς δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στὴ ράχη, ἀλλὰ δὲν τελείωνε ποτέ! Τὴν ὑπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία καὶ τὴν ἀνυπομονησία μου ὑπομονή. Ἐκεῖ καταστενοχωριόμουν γιὰ τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιὰ τὴν ὀρμή τοῦ ἀνέμου, γιὰ τὶς τουλοῦπες τοῦ χιονιοῦ πῶδεραν τὸ πρόσωπό μου, γιὰ τὸ κρύο π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν καρδιά, καὶ νὰ μοῦ τρυπᾷ τὰ κόκκαλα, γιὰ τὸν ἀτέλειωτο δρόμο, καὶ ἐκεῖ βοισκόμουν ἥσυχος-ἥσυχος στὴ ξεστή καὶ γλευκεῖα ἀγκαλιὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ στοχαζόμουν τὴν στιγμὴ, πὺν θὰ ἔμπαινα στὸ σπίτι μου, τί χαρὰ θὰ ἔκανε ἡ μαννοῖλα μου, πὺν μῦγραφε στὸ ὕστερό της γράμμα, ὅτι τὰ συμφώνησε μὲ τὸν Χάρο νὰ τὴν καρτερήσῃ νὰ μὲ δεχτῇ πρῶτα ἀπὸ τὰ ξένα καὶ ὕστερα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ψυχὴ τῆς. Στοχαζόμουν τὸ πανηγύρι, πὺν θὰ ἔκανε ἡ ὀφρανή μοναχοθυγατέρα μου, πὺν τὴν εἶχα ἀφήσει μικρὴ, πολὺ μικρὴ, σαράντα μερῶν φώσινο * ὅταν κίνησα νὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα, νὰ προκόψω καὶ νὰ πλουτίσω τὸ σπίτι μου. Στοχαζόμουν τὸν ἀναγαλλια-

σμό της αδελφής μου, πού την είχα αφήσει μικρούλα και θά την εύρι-
σκα παντρεμένη μ' ένα δυο παιδάκια τριγύρω της, και την ευχαρί-
στηση, πού θά αισθανόνταν οι χωριανοί μου, πού, όμα θά μ' έβλεπαν
νά μπαίνω στο άντροσημασμένο πατριζό μου, θά έτρεχαν νά μ' άγκα-
λιάσουν και νά μέ φιλήσουν όλοι, μικροί και μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιές μου είχαν μείνει ακόμα όσο νά φτάσω στην
κορφή της ράχης, πού έκρυφτε το πολυπόθητο χωριό μου, και λίγες
ακόμα στιγμές, όσο πού νά ρίξω τη χαρμόσυνη ντουφεκιά του ξενιτεμ-
μένου, πού θά έκανε όλες τις καρδιές του χωριού νά λαχταρήσουν από
χαρά και λίγες θά ήταν οι καλότηγες, πού θά δεχόνταν ξενιτεμμένο, αλλά
ή ανυπομονησία μου σήκωνε κεφάλι, μέσα στα στήθια μου πάλι, κακο-
μούτσουνη και φοβερή, και μ' έκανε νά νομίζω ότι τά ποδάρια του
αλόγου μου ήταν καρφωμένα κάτω στη γή και βοισκόμουν από πολλήν
ώρα στην ίδια μεριά. Τό χτύπησα τότε τ' αλόγο μου για ύστερη φορά,
μ' όση δύναμη είχα επάνω μου και, σά νά έκανε φτερά το καημένο τό-
ζω, βοεθήκαμε στην κορυφή της χιλιοπόθητης ράχης! Δόξα σοι ό
Θεός! V

B'. *και ως νείστα*

Έκει τό κρύο του βοριά και τό χιόνι θά ήταν δυνατότερο, αλλά
τό χωριό μου, πού έδειχνε τό συμπαθητικό πρόσωπό του από δυο ντου-
φεκιές τόπο μακριά, μ' έκανε νά μήν αισθάνωμαι την άγριάδα τους.

Όλο τό χωριό ήταν συμμαζεμένο στην πλαγιά του βουνού, σάν
κοπάδι καλογραικασμένο*. Κάθε σπίτι έμοιαζε με πρόβατο και κάθε
παράσπιτο μ' άρνι. Τό σπίτι τό δικό μου, μεγαλύτερο απ' όλα τ' άλλα,
φαίνονταν σάν βαρυσκούδονο γκεσέμι*, πού μπορεί νά σύρει πίσω του
χιλία κεφάλια πρόβατα.

Όμα τό ξεκάμπισα τό χωριό μου, έρριξα μιά βαρυγιοματή ντου-
φεκιά, για νά νοιάσουν οι χωριανοί, ότι «ξενιτεμένος έρχεται!» και
από τόν πολύν τόν βρόντο τρείς φορές άχολόγησαν τά λακκάματα, οι
ρεμματιές και τά βουνόπλαγα.

Καρφώνοντας τά μάτια μου στο ταπεινό και συμπαθητικό χωριό
μου, νόμιζα ότι οι σκεπές του έκείνες, πού κάπνιζαν ήσυχα- ήσυχα, οι
καλόδες του, τ' αϊλόδεντρά του, οι αϊλόγυροί του, οι φράχτες του, οι
ριζόπετρές του, πού στέκουν σκόρπια εδώ κι εκεί σάν απολιθωμένου

γίγαντοι, οἱ δρόμοι του, οἱ κῆποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καὶ χοροπηδώντας τὸ ἓνα κατόπιν τ' ἄλλου τοῦ καὶ προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιὰ νὰ μὲ ἀποδεχτοῦν καὶ νὰ μοῦ ποῦνε τὸ γλυκὸ χαιρετισμό :

— Καλῶς ὥρισες ἀπὸ τὰ ξένα ! Δόξα σοι ὁ Θεός, ποῦρθε γερὸς καὶ καλὰ !

'Απέραντο πέλαγο χαρᾶς καὶ ἀναγάλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τὴν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικὸ καὶ μοῦ φαίνονταν, πὼς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιά σὲ πέλαγος δίχως ἄνηρ εὐτυχίας.

Τὸ χιόνι ἔπαψε νὰ πέφτῃ πιά καὶ μεταβάρθηκε σὲ γλυκεῖα ξεστασιά. Ὁ μανιωμένος βοριάς ἔπαψε νὰ βουίξῃ καὶ μεταβάρθηκε σὲ δροσόπνιχτο καὶ μωσχοβολᾶτο καλοκαιρινὸ ἀγεράκι, καὶ τ' ἄλογό μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τὸν ἀνήφορο ἀργά-ἀργά καὶ βρέθηκε μέσα στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου !

Στὸ ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καὶ ρίχτηκε μὲ τὰ μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καὶ μὲ κάτι φωνές, πού ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξῃ τὴ μεγάλη χαρὰ του γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξενιτεμένου ἀφέντη του. Στὰ μάτια του μέσα ἔλαμπε σὰν ἀνοιξιὰτικὴ δροσιά, ἀνάμεσα σὲ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἓνα ἀναγάλιασμα, πού δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῇ. Ἐκείνη τὴν στιγμὴ, πού ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλὰ στὴ σέλλα καὶ παραπονιόταν μέσα του, γιὰτὶ νὰ μὴν ἔχῃ χαρίσει καὶ αὐτονοῦ ὁ Θεὸς λόγο, γιὰ νὰ καλωσορίσῃ τὸν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Λιάρης, πήδησε πίσω ἀπὸ τὴ στέγη καὶ ἔγινε καπνός !

Ὑστερα κατέφτασε ἡ μάννα μου κουτσά-στραβά ἀπὸ τὰ γερατιά, ξεσκούφωτη ἀπὸ τὴ χαρὰ της, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, ἅγια δάκρυα μητριᾶ. Τρίτῃ κατέφτασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὁμορφο, γερό καὶ ἀσπροκόκκινο, μὲ δυὸ μεγάλα-μεγάλα καὶ μαῦρα μάτια, πού βρισκόνταν στὸ σύνορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νύφης. Τετάρτῃ κατέφτασε ἡ ἀδελφὴ μου μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιά της, πού ἔβλεπα γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σὰν νὰ ἤμουν ἄνηχο πρᾶγμα, μ' ἀρπαξαν στὴν ἀγκαλιά τους καὶ μ' ἔφεραν καὶ μ' ἀπόθεσαν μέσα στὸν καλὸ τὸν ὄντᾱ *.

Ἐφερα γύρω τὰ μάτια μου στὸ σπίτι καὶ εἶδα πὼς δὲν εἶχε ἀλλάξει τίποτες ἀπὸ μέσα. Νόμισα πὼς ἔλειπα ἀπὸ τὰ χτές. Ὅλα ἦταν στὴν ἴδια τοὺς θέση, ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει καὶ μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀλλάξει ὅλοι. Ἀπ' αὐτουνούς, ἄλλοι ἀπὸ παιδιὰ ἔγιναν νύφες, ἄλλοι ἀπὸ νοὶ γερόντοι καὶ ἄλλοι — ἀλλοίμονο ! — ἔλειψαν ὁλότελα !

Ἡ καρδιά μου ἐκείνη τὴν στιγμή εἶχε γίνει ἀτέραντο πέλαγο καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμενίζε μ' ὀδάνοιχτα πανιά καὶ σηκώνονταν τὰ κύματα γύρῳ της ὥς τὸν οὐρανό, πότε ἡ χαρὰ ἔβγαине στὴ μέση κι ἔκανε τὸν νερόχτιστο κάμπο του ἥσυχο καὶ μαλακὸ σὰν πρόσωπο ἀτέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

Ἄν κι ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχα μάθει στοὺς σκληροὺς θανάτους, πῶχον γίνετο στὸ σπίτι μου κι ὁ Γιατρο-Καιρὸς ἔχυνε τὸ σωτήριον βάλαμό του στὲς ἀνοιγμένες πληγές τῆς καρδιάς μου, πάλι δὲν μπορούσα νὰ μὴ αισθανθῶ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ λύπη ἀκέρια γιὰ τὸν παράκαιρο χαμὸ τῶν ἀγαπημένων μου. Τὰ δάκρυά μου πλημμύριζαν σὰν ποτάμια καὶ πᾶσιζαν νὰ μὲ πνίξουν, ἀλλ' ἅμα ἔρριχνα τὰ μάτια μου στὴν μάννα μου, πού τὰ γεράματά της κι ἡ μητρικὴ της λαχτάρα μοῦ φρυσοῦσαν ἅγιο σέβας, στὴ θυγατέρα μου, πού ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερὴ της νιότη φύτευαν στὴ ματωμένη μου καρδιά τὴν πιὸ γλυκύτερη χαρὰ καὶ τὴν πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίδα, καὶ στὴν ἀδελφή μου καὶ στὸ γαμπρό μου, πού ἡ ἀγάπη τοὺς καὶ ἡ εὐκρινὴς τοὺς ἔγνοια μ' ἔκαναν νὰ γεμίζω παρηγοριά, σταματοῦσαν τὰ δάκρυά μου καὶ σκορποῦσαν ὁ πόνος μου, σὰν πῶς σκορπίζονται τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό, ὅταν φυσῇ δυνατὸς βοριάς. Πάντα τὸ Τώρα νικαίει τὸ Πρὶν.

Σ' αὐτὸ ἀπάνω κατέφτασαν κι οἱ σιμώτεροι γειτόνοι νὰ μὲ καλωσορίσουν. Ὑστερα ἀπ' αὐτουνούς κι οἱ μακρινώτεροι, καὶ λίγο λίγο τὸ σπίτι μου δέχτηκε μέσα στοὺς κόρφους του, ὅλο τὸ χωριό, ἄντρες, γυναῖκες, καὶ παιδιὰ, γιατί εἶναι χρέος ἅγιο νὰ τρέχει κανεὶς νὰ χαιρετάῃ ξενιτεμένο καὶ νὰ πανηγυρίξῃ τὸν ἐρχομὸ του.

Φιλήματα ἀπ' ἐδῶ, ἀγκαλιάσματα ἀπ' ἐκεῖ, ἀναγάλλισμα ἀπὸ τοῦτῃ τῇ μεριά, γέλια ἀπὸ κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ' ἐκεῖνο τὸ χαρούμενο πανηγύρι, πού ἐγὼ ἤμουνα αἰτία καὶ κέντρο.

Στὴν τιμημένη μας καὶ ποθητὴ μας Πατρίδα ἡ Ξενιτιά τὰ συμπαθαίει ὅλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλῶματα κι ὄχτριες, τὰ λειώνει ὅλα ἡ Ξενιτιά, σὰν πῶς λειώνει ἡ νοτιά τὸ χιόνι. Ὁ Ξενιτεμένος εἶναι ἅγιο

πρᾶγμα, πὺν σέρνει τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπῃ τῶν χωριανῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, πέρα καὶ πέρα.

Τῇ στιγμῇ κείνῃ τὸ σπῖτι μου ἔμοιαζε κρινὶ * μελισσιῶν στὸν καιρὸ τοῦ καλοκαιριοῦ, πὺν μαζεύονται στὴ θύρα καὶ μπαينوβγαίνουν τὰ μελίτσια.

Τέλος ἡ μάννα μου ἀνοιξε τὴ νυφικὴ τῆς κασέλα, πὺν εἶχε φυλαγμένα ἀπ' ὅλα τὰ παυριά, πὺν βγαίνουν στὸ χωριό μου καὶ ὅλα τὰ γλυκίσματα, πὺν κάνουν ἐκεῖ : σῦκα, σταφίδες, μῆλα, καρύδια, ρόιδα, κυδῶνια, μουστόπηττες, σιουμπέκια * καὶ συκομαΐδες * καὶ ἄρχισε νὰ τὰ μοιράζῃ πολλὰ-πολλὰ στὰ λιανόπαιδα, πὺν εἶχαν τρέξει ὅλα, ἅμα ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ μου, γνωρίζοντας ὅτι θὰ καλοπληρώνονταν ὁ κόπος τους. Ἡ ἀδελφὴ του ἄρχισε νὰ πλάθῃ πῆττα, ἡ θυγατέρα μου κερνοῦσε τοὺς μεγάλους ρακί, ὁ γαμπρὸς μου κάθονταν σιμὰ μου καταχαρούμενος καὶ ἐγὼ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, πὺν μὲ ρωτοῦσαν, πῶς πέρασα τὸν καιρὸ μου στὴν ξενιτειά, τί εἶδα, τί ἄκουσα, τί ἔμαθα, τί ἔκανα, ποῖον πατριώτῃ εἶδα καὶ ἀντάμωσα, ἀπὸ ποιοὺς καὶ σὲ ποιοὺς ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι ὁ τάδε χωριανὸς μας, τί δουλειὰ κάνει ὁ τάδε πλησιοχωρὶτῆς μας, μ' ἓνα λόγῳ ἔδινα τακτικὴ ἀναφορὰ καὶ ταχτικὸ λογαριασμὸ τοῦ τί ἔκανα, τί ἄκουσα, τί εἶδα καὶ τί ἔμαθα σ' ὅλο τὸν καιρὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων, πὺν βοισκόμουν στὴν ξενιτειά.

Ὑστερα ἄρχισαν νὰ φεῦγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου καὶ ἔμεινα μόνος μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθήσαμεν ὅλοι σταυροπόδι γύρω στὴ σιὰ *, πὺν ἔκαιε σὸν καμίνι, περιμένοντας νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ γιόμα, ἐνῶ μπροστὰ μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ καὶ πίσω μας καθόνταν στὰ πσινά του ποδάρια ὁ σκύλος, ὁ Μούργκας, προσέχοντας στὶς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατὰματα, ὅσους δὲν τοῦ εἶχαν γνωρισμένες τίς πλάτες καὶ πιότερο ἔμένα τὸν νοικοκύρη. Καὶ τόσο πολὺ πρόσεχε τ' αὐτὶ του καὶ τόσο πολὺ κάρφωνε τὴν ματιὰ του ψηλά μου, πὺν μ' ἔκανε σὲ λίγο νὰ πιστέψω, ὅτι θὰ ἀνακατώνονταν στὶς κουβέντες μας, μιλῶντας μὲ ἀνθρώπινη γλῶσσα.

Γ'.

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγᾶλλισμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ αὐπνία καὶ ἡ συγκίνησι νάρκωναν τόσο πολὺ τὸ πνεῦμά μου καὶ τὸ χορμί

μου, ὥστε καθὼς βρισκόμουν ἐκεῖ, ἐγύρισα τὸ κεφάλι μου, ἔκλεισα γλυκὰ-γλυκὰ τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἀνοιξα τὰ μάτια μου δὲν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάννα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπῖτι, χωριό, πατρίδα, ἦταν ὅλα φευγὰ !

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα κι ὅλα, ὅσα εἶδα, δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ μιὰ γλυκεῖα ὑπνοφαντασία, ἓνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, ποὺ μοῦ δώρησε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώνοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικὸν « Πιννακοθήκη »

Χρ. Χρηστοθεοσίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τὸ πρῶτο σωτήριοιόν ἔτος, ποὺ ἄρχισα νὰ γράφω στὰ τετράδιά μου καὶ τὰ βιβλία μου. ἦταν τὸ 1874. Τὸ θυμοῦμαι καλὰ, καὶ μάλιστα τὸ 4, ποὺ τὸ ἔκανα—ἔλεγε ὁ πατέρας μου—σὰν « ἀστροπελέκι ». Πόσων χρόνων νᾶμουν τότε ; Ἐξή, ἐφτά τὸ πολύ. Γιὰ νᾶχω ὅμως βιβλία καὶ τετράδια, θὰ πῇ πὼς κάτι ἤξερα, κάτι καταλάβαινα, καὶ μπορούσα νὰ γουστάρω τὰ ὠραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκείνο τὸν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τὴν ἀκμὴ τοῦ πολιτισμοῦ της—ἡ παρακμὴ ἄρχισε πολὺ ἀργότερα—κι ἐν' ἀπὸ τὰ πρῶτα ὠραῖα πραγματικῶς ἦταν τὸ Πάσχα, ὅπως μπορούσε νὰ τὸ γιορτάξῃ. Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια : ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυμασίον κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαὸ πειθαρχημένο, δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους—ἐκείνη ἡ στράτα Μαρίνα ἔλαμπε σὰ νέοκοπο νόμισμα—ὠραῖες πλατεῖες, σπῖτια παλάτια κι ἓνα μεγάλο λιμάνι, ὅπου τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχηματίζαν δάσος. Μ' αὐτὰ τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια, ποὺ δύσκολα θὰ βρίσκονταν, καὶ τότε καὶ σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἑλληνικὴ πόλι, μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ὠραιότητα ποὺ εἶχαν στὴ Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικὲς κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τὸ Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ μὲ

τέτοιον τρόπο που αποτελεί μιὰ ἀπὸ τὶς ζοηρότερες παιδικές μου ἀναμνήσεις. Ἦταν μιὰ γενικὴ κωδωνοκρουσία τὴν ὥρα που ἔφραλλαν στὴ Μητρόπολι τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός». Κατὰ τὸ ζακυνθινὸ ἔθιμο, οἱ καμπάνες «ἐχίρουν» — σῶπαιναν — ἀπ' τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καὶ δὲν ξαναχτυποῦσαν, παρὰ τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλὰ ὅλες μαζί, ἀπὸ μεγάλα καὶ μικρὰ καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύνχες, πολύνουες, σοβαρές, καὶ καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιὰ συναυλία, μιὰ ἀρμονία ἀφάνταστη, που τρικυμίζει τὸν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, καὶ ἀπλώνεται στὰ πέφата. Ξυπνῶ στὸ κρεβάτι μου... Τί εἶναι ; Ἄ, τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός». Νὰ καὶ ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθῇ.

— Καὶ τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καὶ μοῦ δίνει νὰ δαγκάσω σίδερο — συνήθως ἔν' ἀπὸ τὰ κλειδιά της... Στὴ λειτουργίᾳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, που τόσο μ' ἄρρεσε κατόπι μὲ τὰ θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή — Κοσμογονία, Ἰωῆς, Ναβουχοδονόσορ — καὶ μὲ τὸν ὑπέρρογο ὕμνο τῶν Τριῶν Παίδων, δὲν πῆγαινα ἀκόμα. Καὶ περνοῦσα τὴν ἡμέρα μου στὸ σπίτι, κοιτάζοντας τὰ πασχалиνὰ ψώνια, που ἐρχόνταν ἀδιάκοπα, καὶ παίζοντας στὸ περιβόλι μὲ τὸ λευκόμαλλο ἀρνάκι, που θάροχταν ὕστερα — τί θλίψη ! — ὁ χασάπης νὰ τὸ σφάζῃ...

Καὶ θοάδναζε καὶ πλάγιαζα νωρίς, γιὰ νὰ ξυπνήσω πρωί, ὅπως δὰ πάντα. Γιατὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὴ Ζάκυνθο, που οἱ ἐκκλησιαστικὲς συνθῆκες ἦταν διαφορετικὲς — μιὰ λιτανεία ἐσταυρωμένων τὸ ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιὰ Λιτανεία Ἐπιταφίου, μόνο μιὰ, τὴ νύχτα κλπ. — ἡ Ἀνάστασις δὲν γινόταν τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκὴ αὐτὴ συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μὲ τὸ «τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσῆλθῃ δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπὸ τὸν Δεσπότη Λάνα. Ὁ προκατόχος του, ὁ Κατράμης, ἔμεινε στὰ πατροπαράδοτα. Κ' ἡ Ἀνάστασις τότε, σ' ὅλες τὶς Ζακυνθινὲς ἐκκλησίες, γινόταν τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στὶς «λαϊκές», καὶ ἀργότερα στὶς «ἀριστοκρατικὲς».

Ἐγὼ μικρὸς πῆγαινα στὴν κοντινὴ μας, στὸν Ἀἱ Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, που ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στὶς δευτῶ, (στὴν ἀκόμη πὺδ ἀριστοκρατικὴ

Φανερωμένη, γειτονική μας κι αυτή, άρχιζαν στις έννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικὰ μου, έπαιρνα τὴ λαμπάδα μου, ἔχωνα καὶ στὴν τσέπη μου κι ἓνα μικρὸ κουδούνι (θὰ δῆτε τί τὸ ἤθελα) κι ἔτρεχα νὰ προφτάσω... Ἄπ' ἔξω ἅπ' τὴν ἐκκλησία, στὸ « πλάτωμα », καὶ μπροστὰ στὸ παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἦταν στημένο τὸ ἀπλὸ « τετράποδο » εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μὲ τὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς », ἀνάβαμε ὅλοι τὶς λαμπάδες μας ἀπὸ τὴ μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἦταν ἓνας ὠραῖος ψηλὸς γέρος, μὲ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στὸ πλάτωμα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως ποὺ τὴν ἔστηναν στὸ « τετράποδο ». Ἡ τελετὴ ἄρχιζε, ἀκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο καὶ τὸ πρῶτο « Χριστὸς Ἀνέστη », καὶ γυρίζαμε στὴν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔξω τὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀσπάζονται οἱ διαβάτες. Αὐτὸ γινόταν, σ' ὅλα τὰ « πλατώματα » τῆς χώρας, ὅπου ἦταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινὴ λειτουργία, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἄλλες. Καὶ πρῶτα πρῶτα, μετὰ τὸ « Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός », παπᾶς καὶ ψάλτες ἔλεγαν πάλι τὸ « Χριστὸς Ἀνέστη » εἰκοσι φορὲς (καὶ τί ὠραία ποὺ τῶλεγον τότε στὴ Ζάκυνθο) σὲ δυὸ διάφορους ἤχους, ἓναν ἀργὸ κι ἓνα γοργό. Ἐπειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητικὴ, τί χριστιανικὴ : — ὁ παπᾶς, μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο στὸ στήθος, ἔβγαине στὴν Ὁραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ ἐκκλησιασματος πλησίαζαν ἓνας ἓνας, ἀσπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ χέρι ποὺ τὸ κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν « Χριστὸς Ἀνέστη » μὲ τὸν παπᾶ, φιλιόνταν μαζί του στόμα μὲ στόμα. Τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης ποὺ μὲ τόση γαρὰ τῶδιναν καὶ τῶπαιρναν οἱ Χριστιανοί ! Καὶ θυμοῦμαι, ὅταν μεγάλωσα ἢ μᾶλλον ψήλωσα, κι ἐγὼ ἄρκετά, ὥστε ν' ἀξιοθῶ αὐτὴ τὴν τιμὴ, μὲ τί εὐλάβεια καὶ συγκίνησι ἀγγίξα μόλις τὰ χεῖλη μου στὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἄσπρα γένεια, κοντὰ στὸ στόμα, ποὺ μοῦ φίλησε τὸ μάγουλο...

Ἐπειτα ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο... Ἄ, τί τρέλλα γιὰ μᾶς τὰ παιδιά πρὸ πάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μὲ τὸ « Σοφία ὀρθοὶ ἀκούσωμεν », βγάξαμε ὅλοι τὸ κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντὲς καμπάνες καὶ μόλις ὁ παπᾶς τελείωνε μιὰ περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτὴ — κουδουνίζαμε τρελλά, χτυπούσαμε καὶ τὰ στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καὶ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησίας: « Ἐν

ἀρχὴ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος» — ντίν-ντίν-ντίν-ντούγκ-ντούγκ-γγλάν-γγλάν... Κι ἔτσι ὥς τὸ τέλος πού παρακαλοῦσα νὰ μὴν ἔλθῃ ποτέ...

Καὶ κατὶ ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτὸ ἐντελῶς Ζακυνθινό: Ἀφοῦ ἔβγαναν τ' Ἅγια — ἴσως καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν θυμοῦμαι καλὰ — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρὸς καὶ σοβαρὸς Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τὸ παγκάρι τὸ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μὲ τὸ οἰκόσημο* τῶν Λογοθέτων, ἔρριχνε μέσα μὲ κρότο ἔν' ἀσημένιο τάλληρο, καὶ θρονοφρονούσε :

— Τὸ πασχάτικο τοῦ ἱερέως.

Ἔνας νεαρὸς Λογοθέτης, παιδί σχεδόν, τὸν ἀκολουθοῦσε στὴν περιφορὰ τοῦ δίσκου, κρατῶντας ἕνα χαρτί κι ἕνα χρυσὸ μολυβάκι. Οἱ ἐνοριῖτες ἔρριχναν τὸ «πασχάτικό» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλληρο, ἄλλος μισὸ ἢ ἕνα ναπολεόνι*. Καὶ κάθε φορὰ ὁ Γαρμπούγιος, γυρίζοντας στὸν ἀκόλουθό του τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καὶ τὸ ποσόν, πού ἐκεῖνος τὸ ἔγραφε στὸ χαρτί του. Στὸ τέλος πιά τῆς περιφορᾶς ὁ δίσκος ἦταν γεμάτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλούτη... — ἀπὸ χρυσᾶ κι ἀσημένια νομίσματα. Κι ὁ Γαρμπούγιος τὰ ἔβαλλε μαζί μὲ χαρτί, μέσα σ' ἕνα μαντίλι, ἔμπαινε στὸ ἱερό καὶ παρέδιδε τὸ «πασχάτικο» στὸν ἱερέα.

Ἐγὼ λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ τὰ λεπτὰ, πού λίγο ἤξερα τότε νὰ ἐκτιμῶ — καὶ μήπως ἔμαθα κατόπιν ; — ἐξήλενα τὸ παιδί πού τὰ ἔγραφε. Καὶ φαντασθῆτε πιά τὴ χαρὰ μου καὶ τὸ καμάρι μου, ὅταν ἕνα Πάσχα πού ὁ νεαρὸς Λογοθέτης δὲν ἦρθε στὴ λειτουργία — μοῦ φαίνεται πὼς ἔλειπε στὴν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἕμένα γιὰ γραμματικό του !...

Αὐτὰ τὸ προῖ. Τ' ἀπόγεμα καὶ τὸ βράδυ ἄλλα... Ὅπως ἐδῶ, κάθε ἐκκλησία τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ βγάζει τὸν Ἐπιτάφιό της, ἔτσι τότε στὴ Ζάκυνθο, τὸ ἀπόγεμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἔβγαζε τὴν Ἀνάστασί της. Λιτάνευε δηλαδὴ στὴν περιοχὴ της τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού ὥς ἐκείνη τὴν ὥρα ἔμενε στὸ «τετράποδο». Μπροστὰ ἢ πελώρια σημαία — γιὰτὶ κάθε ἐκκλησία εἶχε τὴ σημαία της, μὲ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τὸ «κασίτολο» — ἀσημένιος σταυρὸς σὲ ψηλὸ κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τὸ χρυσοκέντητο λά-

βαρο τῆς ἐκκλησίας — κατόπιν ἡ εἰκόνα, κάτω ἀπὸ μιὰ κομψή οὐρανία — τὸ «μπαλδακίνο» — καὶ κατόπιν οἱ παπᾶδες, οἱ ψαλτάδες καὶ πολλὲς ἢ λίγες λαὸς κατὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν ἐνορία. Κ' ἡ μεγάλη μου διασκέδασι ἦταν νὰ γυρίζω τὴν πόλι, κρατῶντας τὸ χέρι τοῦ πατέρα μου, καὶ νὰ βλέπω τὶς ἀμέτρητες αὐτὲς μικρὲς λιτανεῖες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀπαντιοῦνταν, διασταυρώνονταν καὶ — τί παράξενο ! — οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴ μιὰ, ἔκαναν τὸ σταυρό τους πρὸς τὴν εἰκόνα... τῆς ἄλλης !

Ἀλλὰ ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντὶ νὰ γυρίζω τοὺς δρόμους γιὰ νὰ βλέπω τὶς λιτανεῖες, νὰ πηγαίνω ν' ἀκούω τὸν ἑσπερινὸ (τὴν Ἀγάπη) καὶ ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τὶς λιτανεῖες σὰ μεγάλους. Καὶ πῆγαινα πάντα στὴ Φανερωμένη. Ἀλλῃ ἀπόλαυσι ἔκεῖ, ἀληθινὰ αἰσθητικὴ, καλλιτεχνικὴ. Γιατὶ καθὼς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἓνα θαῦμα ἐκκλησιᾶς. Ἀληθινὰ ἓνας ναὸς «τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ» — ἡ Τέχνη πρῶτα τὸν ἔκανε τέτοιο, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ «ἐστώτες ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζουσιν».

Κι ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα γινόνταν τότε μ' ὅλη τὴν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμῆς, ὁ ὥραϊος ἐκεῖνος Δεσπότης ποὺ θάλεγες πὼς ἡ ὥραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν, κι αὐτὸς γιὰ τὴν ὥραία ἐκκλησία. Ὁ σεβάσμιος ἐφημέριος, ὁ παπᾶ Στουπάθης, μὲ τ' ἀσημένια μαλλιά καὶ γένεια, φοροῦσε τὰ καλύτερά του ἄμφια, ποὺ μόνο ἡ Φανερωμένη τὰ εἶχε τόσο ῥμορφα καὶ τόσο πολυτελῆ. Τὸ ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπᾶδες, καθὼς κι οἱ διάκoi. Διπλὸς χορὸς ἀπ' τοὺς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξι, εἰκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καὶ πρὸ πάντων μουσικὴ. Ἀ ! τί μουσικὴ ! Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πὼς ἀνατριχιάζω ὅταν ἀκούω τὸ «Τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν» ἢ τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», στίχους καὶ τροπάρια, ὅπως τὰ ἑψαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. Ἀμ οἱ ἀπαγγελίες ; Θὰ ξεχάσω ποτὲ τὸν προοιμιακὸ ψαλμὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε», ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ Κατραμῆς, ἢ τὸ «Νῦν ἀπολόις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα», ὅπως τὸν ἔλεγεν ὁ παπᾶ-Στουπάθης ;

Ἀλλὰ ἡ ἀποθέωσι ἦταν ἡ εἰσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸ «Φῶς ἰλαρόν». Τί τὰ θέλετε ! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιὰ πάντα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, ποὺ

τά ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιὰ Φανερωμένη, ἂν μπορῆτε, βοῆτέ μου τοὺς ἀρχιτέκτονες, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ξυλογλύπτες, τοὺς ἀσημοσκαλιστές καὶ τοὺς χρυσοῦτες, ποὺ τὴν ἔκαναν, τὴ στόλισαν, φέρετε μου κι ἓναν Κατραμῆ μὲ τὸ 'Επιτελεῖό του νὰ τὴ λειτουργῇ. Καὶ ἡ τετελειότερη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ στὴν Ἀθήνα, δὲ μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ μιὰ ζακυνθινὴ τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαине τελευταία ἀπ' ὅλες, τὸ δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γῦρο, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ χωρὶς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκὸ ἢ παλαιὸν χαρακτήρα. Καὶ στὸ γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, βράδυ πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτὰ λαϊκὰ πὺρ τᾶκανε ὄχι ὁ «Φράγκος» — αὐτὸς ἔκανε μόνον τὰ πολυδάπανα καὶ τὰ θαυμάσια, ποὺ καιγόνταν στὴν πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α', τὸ βράδυ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλὰ κάποιοι Παντῆς. Ὁ, τί γοῦστο πὺρ ἔκανα τὰ πολύχρωστα «κάστρα» του καὶ τὸν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του, τὸ ἀνδρείκελλο ποὺ ξερνᾷ ἀπὸ πάνω κι ἀπὸ κάτω, σφυριχτές σπίνες καὶ πολύχρωμες καντηλομένες !...

« Ἡ ζωὴ μου σὰν μυθιστόρημα »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(Ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ βίου του εἰς Σῦρον, ὅπου ἐγεννήθη, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Ὁδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου διέμεινε κατὰ περιόδους ἡ οἰκογένειά του καὶ εἰς Λονδὶνον, ὅπου ἐγκατεστάθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη).

Ὁ καλὸς μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβὴν μου καὶ μὲ συνόδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἐκεῖνος τὴν θλιβεράν του ἐντύπωσιν, ὅτε εἶδε τὴν ἔξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου μὲ ὑπεδέχθη μὲ ἐνδείξεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ὑπεκρίνετο ὅτι μὲ ὑπεδέχετο ὅπως καὶ ἡ μήτηρ μου, ὅτε μὲ ἀπεχωρίσθη. Ἀλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρὶς νὰ τὸ ἔννοήσῃ.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονά της καὶ βή-

χων. Εἰς τὸ διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἀντικρυ τοῦ τοίχου καθρέπτης. Προτοῦ στραφῶ, διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τὸν καθρέπτην τὴν μάμμην μου, ὀπισθὲν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀδημονίαν τῆς. Δὲν ἀπέδειξα ὅτι τὴν παρετήρησα. Ὑπερρινόμην καὶ ἐγὼ τὸν εὐθυμον. Καὶ ὁμῶς ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθενεία μου.

Καὶ εἰς τὴν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἤμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμῃ καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὀπισθὲν μου ἀγνιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καὶ ἐπὶ ἔτη πολλὰ διετήρησα τὴν ιδεάν, ὅτι θ' ἀποθάνω νέος.

Εἰς τὸ Λονδίνον, ὅτε μετὰ τὴν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρός μου ἔγινα ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς καὶ τὸ στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσω, παρεκάλεσα τὸν ἱατρὸν μου νὰ μὲ βεβαιώσῃ ἂν ἦτο πιθανὴ ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καὶ πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μὲ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μειδιῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος, διὰ νὰ μὴ ζήσω καὶ εἰκοσιν ἔτη ἀκόμῃ. Ἦμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἱατροῦ μου παρήλθε πρὸ πολλοῦ, ὥστε δὲν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ υγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ καρδιάς μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ διτλήθα ὁῦτος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέκτησα ἀνδρωθεὶς τὴν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποκαταπονομαστικὰς τὴν υγείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δὲν ἐφείσθη ὅσον ἔπρεπε. Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτὸς ἱατρός. Παρεκτός τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενὴς καὶ εὐπροσήγορος *. Παρατηρήσας ἡμέραν τινὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὲ ἠρώτησεν ἂν ἀναγινώσκω τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην μου, καὶ ἀπρηίδμησεν ὅλας τὰς ὁλοθρίας συνεπειὰς τῆς τοιαύτης κακῆς συνήθειας, παρακινῶν με νὰ τὴν παραιτήσω. Ἐπειτα, ἐληθέρωσε μυστηριωδῶς :

— Δὲν ἀποχοιμοῦμαι ποτὲ χωρὶς ν' ἀναγνώσκω.

Ὑπονοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τὸ παράδειγμα καὶ ὄχι τὸ δίδαγμα τοῦ ἱατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινεν βεβαίως εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν

ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὄρασις, ἐὰν δὲν ἡχοσημοποιῆται ; Ἐὰν πέλωται νὰ χάσω τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ἃς ἔχω τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι τοὺς ἐχοσημοποίησα.

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη μου μετέφεραν εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τὸ θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκίσματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξὺ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κομποπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορᾶς πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Δὲν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δὲ θεὰ ἐκ τῶν παρθύρων ὥραία καὶ πρὸς τὸ βουνὸν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθὴς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δὲ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδιατήματα τῆς Ὀδησοῦ.

Τὴν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνε ὁ ζωογόνος ἀῆρ τῆς Πρίγκηπου, ὅσον καὶ ἡ τρυφερὰ περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τὴν μάμμην μου μετέειχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάππον μου μετέσυνδεεν ἡ ἀμυδρὰ μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἤμην τετραετὴς εἰς τὴν Σύρον. Ἐκτοτε διέμενε εἰς Ταγαρόν*, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς Ὀδησόν. Τότε, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τὴν Πρίγκηπον, τὸν ἐγνώρισα καὶ τὸν ἠγάτησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μετέειχα καὶ ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκὺς καὶ ἡμερος. Σπανίως ἠγανάκτει τότε δὲ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσαν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὅχι ὅμως ποτὲ δριμύειαι. Ἄλλως τὸν πάππον μου καθήσυχάζεν ἀμέσως ἢ ἔτι πρᾶτοτέρα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοὶ μου σύντροφοι καὶ συμπαίχτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγότερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἦσανόμην ὅτι εἶχα περὶ ἐμὲ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφοὺς. Ἐν τῶν πολυτιμωτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιόθεν προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρός συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τῶν

τινά φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμυδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μὲ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῇ φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγένεια.

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέσθην διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Ἀποστόλον Θεοδορίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τὴν Λιβόρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἡμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅτι μὲ εἰλκυνε ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἐλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμὲ ἴσως οἱ τιμήσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας των ἐνεφεροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δὲν βαρύνει ἡ πρεσβυτικὴ μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἀνοιξιν, ὃ δὲ συγχρωτισμὸς μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξασφαλίζει τὴν διάρκειαν τῆς μνήμης μας μέχρις οὗ καὶ οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχε γεννηθῇ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δὲ ἐνθυμοῦμαι ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενὴς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, φύσει δὲ μελαγχολικός. Ἰσως ὅχι φύσει. Ἦ ἥρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τὸ σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τὸν Πλάτανον καφενεῖου. Ἦ ἔλλειψις ὑγείας καὶ χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἦσθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ, νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καὶ τὸ φιλάσθενον τὸν ἐδέσμευον. Τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δὲν διέκοψεν ὁ ἀποχωρισμὸς μας. ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ὀδησσὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ

νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἐνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λιβόρον, ὁποῦθεν μετηγάπτευσεν εἰς Τεργέστην.

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἔξ Ὀδησσοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἶχεν αὐξήσῃ εἰς Ὀδησσὸν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου ὀνομασθέντος Εἰρήνη, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρητήσαμεν καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Σύραν, μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἔτων ἀπουσίαν.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτα ἐλήφθῃ μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νὰ μὴ διαχειμάρω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἐὰν συνέτειναν καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπὴν. Ὁ Νικόλαος Μπαλῆς, ὁ στῶλος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῇ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου τοῦ ἦτο ἡ διάλυσις καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τοῦ εἰς Ὀδησσὸν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μὲ τὰ ἰδιὰ του μέσα καὶ ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν του ἐπωνυμίαν.

Ὅποια ἦσαν τότε τὰ χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δὲν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἐὰν ὁ πατήρ μου εἶχε τὰ πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλος, φιλότιμος· ἀλλὰ ταῦτα μόνον δὲν ἀρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δὲν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἔχω παρὰ πονον ὅτι δὲν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἔντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἔξ ἐναρέτων γονέων καὶ μετέδωκεν ἄμεινον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἄλλως, ἐὰν δὲν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς περιωπὴν πλούτου, οὐδέποτε ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του ἡ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῆ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὅμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ἑῆν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν τέκνων του. Διὰ τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε, καὶ ἀπολέσας ἀνέ-

πτισε καὶ διετήρησε τὰ μέσα ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἄνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ, — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμα του, — ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσω ἐμέναιμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζὸς εἰς τὸ γραφεῖον του, κείμενον μακρὰν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδῆς). Καὶ πάλιν πεζὸς ἐπανήρχετο τὸ ἐσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἄλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλεστέρα καὶ φρονιμωτέρα ἢ σύγκρισις ὅχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλβιωτέρους, * ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεται τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι».

« Ἡ Ζωή μου »

Δημήτριος Βικέλας

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΝΝΑ

— Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκοθήκαν τὰ βουνά.

Εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινὰ

κι' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή.

Εἶν' ἡ καρδιά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,

σαλεύει ὁ νοῦς μου, σὰ δεντρί, ποῦ στέκει ἀντίκρου στὴ χιονιά

καὶ εἶναι ξεβῶθο πολύ.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Βοῦζει τὸ κεφάλι μου, σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή !

Ξεράθησαν τὰ χεῖλή μου καὶ μοῦ ἐκόπη· ἡ πνοή

σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φίλι.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Νὰ σὲ παιδέψ' ὁ πλάστης μου, καταραμένη ξενιτιά !
 Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιά
 καὶ πίνουμε τόση χολή,
 ὅταν τοὺς λέμε « ὦρα καλή » !

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

— Φυσᾷ βοριᾷς, φυσᾷ θρακιᾷς, γεννιέται μπόρα φοβερή,
 μὲ παίρνουν, μᾶνα, σὰ φτερό, σὰν πεταλοῦδα τρυφερή
 καὶ δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ.
 Μᾶννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχεῖά, σηκώνουν κῆμα βροντερό
 θαρρεῖς ἀνάλειωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα, σὰ νερό
 κι ἐγὼ τὰ κύματ' ἀλουθῶ.
 — Μᾶννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Ὅσες γλυκάδες καὶ χαρὲς μᾶς περιχύνει ὁ ἐρχομός,
 τόσες πικράδες καὶ χολὲς μᾶς δίνει ὁ μαῦρος χωρισμός !
 ὦχ ! ὡς μποροῦσα νὰ σταθῶ...
 — Μᾶννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιά κ' ἤρθε στὰ χεῖλή μου ἡ ψυχή.
 Δῶσ' μου τὴν ἄγια σου δεξιά, δῶσ' μου συντροφισσαν εὐχή
 νὰ μὲ φυλάγῃ, μὴ χαθῶ.
 — Μᾶννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

« Ποιήματα »

Γεώργιος Βιζυηνός

Γ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιούς λησμο-
 νημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας
 τῆς Κατεινοδότρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα πατὰς δὲν ἦρχετο νὰ λειτουρ-
 γήσῃ. Ὁ βοριᾷς μαίνεται καὶ βροντᾷται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένον

μαυρογάλλον και βαθύ, τὸ κῆμα λυσοῦ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Καὶ ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειῶσιζομένον βαθιὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν.* ὥς φοιεῖα θαλασσαιετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βραχέδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαράλαμπος, σεβάσιμος, μὲ περουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἕνας γέρον ἱερεὺς «ὥς νεοσσὸς τῆς ἀνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησιμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες δοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τίς φάμιλιες τῶν τίς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ δοσκόπουλά τῶν τ' ἀχτένιστα καὶ ἀνίφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρόν, διὰ ν' ἀγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργήσουν ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπᾶς μὲ τοὺς περουγίζοντας δοστούργους* εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ, καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλόν. ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θάλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ καὶ ἀγιάσῃ τ' ἀρότιστα κύματα.

Τὸν ἄλλοι καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως κατὰ τὴν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ νὰ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατενοδώτραν νὰ ὁδηγήσῃ καὶ κατενοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας τῶν. Ὁραῖες κοπέλλες ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια τῶν, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὲς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κεμῖλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμένοι ἤρχοντο νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντεύσουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά,* ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν νηστεϊῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βότκια, εἰς τὰς σκούνας τῶν καὶ ἐμίσειαν** ἐπὶ γαῖαν νὰ ταξιδεύσουν. Τὸν καιρὸν ἐξεῖνον καράβια καὶ γολέττες «ἔδεναν» μεσοῖντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ

τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελίθρου. Καὶ ὅταν ἐπα-
νήχοιτο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, αὐτοὶ τότε ἐπέστρεφον εἰς τὴν θύ-
λασσαν.

Ἐσηκωνόντο εἰς τὰ πανιὰ τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναυχωμένα σκά-
φη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς
τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὐριος*, ἂν ἦτο, ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρυα
ἐπερίμενε διπλωρομένη ἔξω εἰς τὴν προκιμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν
ἐτελείωνε τοὺς ἀποχωρητισμοὺς εἰς τὴν οἰζίαν καὶ ὁ λωστρόμος ἐμά-
κρυνε τὶς μπενετιάδες* εἰς τὰ κατηλεῖα. Καὶ ἡ βάρυα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ
μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὁ
ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούναν, ποῦ ἦτο εἰς
τὰ πανιά, ἐγένετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ
χαρτιά, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον,
ποῦ ἔφερε βόλτες-βόλτες καὶ ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἄσφα-
τον — τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν
ναυτικῶν — ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος καὶ ἕνας ἐπι-
βάτης, ξένος καὶ ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰλῇ :

— Τώρα, στή στιγμή, νὰ τώρα-τώρα θὰ φύγομε.

Καὶ εἶχε μαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν. Ὁ
πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσα αὐτὴ ὥφειλε νὰ
προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερὴ, βέβαια καὶ ἔτοι ἀπεφάσιζε νὰ μαρκά-
ρῃ. Τέλος ἐσημιαζέυετο ὁ λωστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες
σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐφα-
λίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὥς νὰ ἐσφίγγοντο διὰ νὰ
κόψουν τὴν ἄσφατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὥς μίαν
τρίχα, καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος,
καθαβάνια γυναικῶν, ἀσχέρια, ἀνείρπον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο ἐπάνω
εἰς τὴν ρεμματιὰν τὸν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται
ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἑλαιοδένδρων καὶ
τὸν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ρί-
χεις. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς
τὸ λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ

ἐγίνετο τὸ μᾶζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σὺνάξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιές τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευδοτόρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβαλλε τίς φωνές· ἔκανε τὸν κακὸ... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τίς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόβαν της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἦλθεν ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ-Ἀγγελλῆ, τοῦ ἐπιτρόπου...διὰ νὰ μαλώσῃ τίς εὐλαβητικὲς νὰ μὴ τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια καὶ λαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανεῖς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὁρμαδοὶ τῶν γυναικῶν, ὁμάδες-ὁμάδες, συγγενολόγι, διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόγλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὲρνεμα. Ἦρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιριδιά τους, διότι πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἠσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα — μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρωσοσιανά. Καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰς κανδήλας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, καὶ εἶχαν κολλήσει ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, καὶ εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά οὓς ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρια-Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν γλόην καὶ ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα, τ' ἄγρια, τ' ἀχτένιστα καὶ ἀπλοῦκά, πὺν τίς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν :

— Κοίτα τίς ! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὅς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. Ἴδου τὸ βροῖκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λημνιοῦ, εἶχε σηκωθῇ εἰς τὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀτόγαιο τῆς νυκτὸς ἠῦρε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη καὶ ἐχώνεψε.

— Κατενύδιο καλὸ ! Ἡ προσευγὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ὥς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ χαραιοῦ σας. Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ἴδου τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφομένα τὰ δυό, αὐτὸ καὶ ὁ πλοίαρχός του, πάνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια !

— Στὸ καλὸ, πουλί μου, στὸ καλὸ !...

Ἴδου καὶ ἡ γολέττα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου.

— Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ὥσάν λαμ-

πάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώγῃ τὰ μαύρα τελώνια*, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα ! Στὸ καλὸ !

Νὰ κι ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη, τοῦ Βίλενδῆ, καινούριο σκαρί. Ἔπεσε πολὺ γιολό, δὲν τὴν εὔρε καλὰ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν ψῆλοι, ποὺ λιθοῦν.

— Δούλεῦέ τα, καπετάνιο μου ! Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφρατα πρὸ ὥρας· καὶ ἡ τελευταία γολέττα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσσᾶτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθῖνα καὶ τὰ μαχαϊράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κι ἔβγαζαν κανκαληθρες καὶ μυρόνια. Σιγὰ-σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνό καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ νυκτερινὴ αὐρα ἐσύριζεν εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ καταρτια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἔξάρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἤκούετο, εἰμὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ ᾄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα !

« Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα »

* Ἀλ. Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μὲ ἰδιαίτεραν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι σὺννάετε κατ' αὐτὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὸ « ἐξαίρετως », ἐπὶ πολλὰς, μετὰ τὸ Πάσχα, λειτουργίας :

Μαγδαληνὴ Μαρία
τοῦ τάφου προσελθοῦσα

καὶ τὸν Χριστὸν ἰδοῦσα,
ὥς κηπουρὸν ἠρώτα:
«Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ μου ἐτέθη;
Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούει:
Μαρία, μὴ μοῦ ἅπτου!»

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὴν ἐντύπωσιν, ποῦ μοῦ ἔκαμινεν, ὅταν ἦμουν παιδί. Τὸ ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικὸν ἐκκλήσάμι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακὰς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρωΐ, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαινα μὲ τὸν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνὴν ὑψιφώνου, καὶ εἰς τὸ τροπάριον αὐτὸ ἐξήντλει ὅλην τὴν τέχνην, τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν τρυφερότητα. Ἡμπορῶ μάλιστα νὰ εἶπω, ὅτι ψάλλον παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ ἄσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τὸ «Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἐτέθη;» διέκρινες ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ κατείχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ἐρωτώσα Μυροφόρος, τὴν ἀγωνίαν τῆς, τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὸν νεκρὸν Διδάσκαλον, ἀκόμη καὶ τὴν κούρασίν τῆς. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καὶ γλυκύτητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου: «Μαρία, μὴ μοῦ ἅπτου!»

Καὶ τέλος τὸ ἐξαφνικὸν καὶ ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγχο:

«ὦ, θεías, ὦ, φίλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς!»

μὲ τὸ ὅποῖον ὁ ψάλτης κατόρθωνε νὰ μεταδίδῃ ὅλην τὴν χαράν, τὴν ἐκπλήξιν, τὴν ἐκστασιν*, τὸ δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τὸ ὅποῖον ἔβλεπε...

Τί ἐντύπωσις!...

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴν θύραν τοῦ ἐξοκλήσιου, ἀντίκρου μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καὶ πέρα, κυανὰ βουνά... Ἐμπρὸς-ἐμπρὸς ἓνας κῆπος θαυμασίως στολισμένος ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θὰ εὗρίζετο τὸ κενὸν τώρα μνήμα τοῦ Κυρίου... Καί, ἀκούων τοὺς γλυκεῖς στίχους μὲ τὴν γλυκεῖαν ὑποβλητικὴν μελωδίαν, —καὶ δὲν φαντάζεσθε τί ὥραϊα ποῦ ψάλλεται αὐτὸ τὸ τροπάριον εἰς τὴν πατρίδα μου! — ἀνέπλαττα μὲ τὴν παιδικὴν μου φαντασίαν ὅλην τὴν σκηνὴν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἐβλεπα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρόν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τὰ νῦτα, ὁσφραινόμενον ἴσως ἐν ὁροσόρρυτον* αὐγινὸν τριαντάφυλλον... Ἐφантаζόμουν ὅτι ἡ Μαρία, φορηταμένη μὲ ἄνθη καὶ ἀρώματα διὰ τὸν τάφον, τὸν πλησιάζει, τὸν ἐρωτᾷ καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐρώτησιν τὸν ἐγγίζει, τὸν κυτᾷ οἰκείως εἰς τὸν ὦμον... Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τὰ χεῖρα :

— Μαρία ! μὴ μ' ἐγγίζεις !...

Καὶ παρουσιάζει συγχρόνως τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν γυναῖκα. ἤρεμον καὶ αὐστηρόν, χωρὶς μειδίαμα, ἀλλὰ πάγκαλον, θεῖον, μὲ τὴν λάμψιν, μὲ τὴν αἴγλην ἑνὸς Θεοῦ... Ἡ Μαρία ἀφήνει νὰ τῆς πέσουν τὰ ἄνθη καὶ τὰ δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τὴν φωνήν, ἀνεγνώρισε τὸ πρόσωπον... Ὁ δῆθεν κηπουρός, ὁ περιπλανώμενος εἰς τὸν πρωινὸν ἀνοιξιᾶτικον κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τὸν ὅποιον προχθὲς εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθὲς νεκρόν, καὶ σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα ! Ποῖον θάμβος καὶ ποῖα χαρά !

Ὡ, αὐτὸ τὸ τροπάριον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκκληρικῆς κλητῆς εἰς τὸν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τὴν ἰδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ποῦ ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ Πάσχα καὶ κατόπιν... Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ὑποβολήν, καὶ μ' ἔκανε νὰ βλέπω, μαζὶ μὲ τὴν Μαρίαν, τὸν ἀναστάντα Χριστόν.

Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ Πάσχα, αὐτὴ ἡ παιδικὴ ἀνάμνησις, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τὴν ἰδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως.

Περιοδικὸν « Διάπλασις »

Γρηγ. Ξενοπούλου

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἐφυγα σχεδὸν παιδί καὶ ξαναγεννίξω σχεδὸν γέρος. Δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια ἢ κακὴ μου μοῖρα μ' ἐκράτησε δεμένο στὴν Ξενιτιά. Πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καὶ μ' εὐτυχίες πλανερές... Εὐτυχίες καὶ δυστυχίες τὸ ἴδιο μ' ἀλυσόδεσαν καὶ μ' ἐστεροῦσαν τὴ μεγάλη

εὐτυχία τῆς Πατρίδας, πὺν δεκατέσσερα δόλακερα χρόνια τὴν ὄνειρεύομαι στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοῖρα καὶ μοῦ εἶπε : Πήγαινε ! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θὰ πάω !...

Νά, μπῆκα στὸ πλοῖο μὲ τὸ καλὸ, καὶ τὸ πλοῖο ξεκίνησε μὲ τὴν πλώρη πρὸς τ' ὄνειρό μου... Ἡ θάλασσα λάδι... Αὐριο τὸ πρῶι θὰ προβάλλουν μπροστά μου τ' ἅγια χώματα.

Ἄξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καὶ σιγὰ σιγὰ ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τὸ μικρὸ πλοῖο παραδερνε καὶ χοροπηδοῦσε ἄπάνω στὰ μανιασμένα κύματα. Μὲ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό μου. Τὰ πλευρὰ δέρονταν ἀλύπητα καὶ τὸ θαλάσσιο ξόλο ἀναστέναζε, σὰν ἄνθρωπος, καὶ τριζομανοῦσε νὰ σπάσῃ.

Στὸ θυμὸ ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλπιστο, πὺν εἶχε σαστίσει καὶ τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἔβλεπα μὲ τρόμο τὸ θυμὸ τῆς Μοῖρας μου. Τὸ μετάνιωσε λοιπὸν ἡ φθονερή, πὺν γιὰ μιὰ στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἤθελε τώρα νὰ μὲ βουλιάξῃ ;

Ἔτσι θὰ ἦταν ἡ Μοῖρα δὲν θὰ ἤθελε νὰ ξαναἰδῶ τὴν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θὰ μὲ κρατοῦσε τόσων χρόνων ἡμέρες ἄλυσσόμενο ; Ἐκοίταξα τὸν οὐρανὸ ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμὸς μου, πὺν κι ἡ Μοῖρα ἡ ἴδια πρέπει νὰ μὲ λυπήθηκε. Εἶδεμή, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἄνεμος καὶ πῶς κατέβηκε τὸ κύμα καὶ πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί ;

Ὡς τὸ βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. Ἡ νύχτα πέρασε ἡσυχῇ καὶ μὲ τὸ γλυκοχάραμα, σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἀνέβηκα στὸ κατὰ-στρωμα. Ἡ θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα μὲ στριφώματ' ἀσημένια, καὶ μπροστά, μέσα στὴν αὐγινὴ ομίχλη, οἱ κορυφές μαζοῦσμένων ἀείρων βουνῶν.

Ὁ ἔλιγας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. Ὁ αἰλακας, πὺν ἄφηνε πίσω του τὸ γογγυρό πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρὸς τ' ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιὰ δυὸ ὥρες, καὶ τ' ὄνειρό μου γίνεται πραγμα.

— Ὁ ἥλιος !

Καὶ μαζί του ἡ Ζάκυνθο προβάλλει ἀπὸ τὸ γαλανὸ καὶ χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιά λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρὶς χάρι καὶ χωρὶς σχῆμα, καὶ κάτω βουνά ἀπὸ πίσω, ποὺ μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μέσ' στὰ σύννεφα. Τὸ πράσινο, τὸ ὄνειρευτό, τὸ πολυμήνιτο ζακυνθινὸ πράσινο, δὲν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμμιὰ μυροδιά, οὔτε κίτρων, οὔτε μπουγαρινῶν *, οὔτε ρόδων, δὲν φέρνει ἀκόμα ὡς τὸ κατὰστρομα ὁ προινὸς ἀέρας. Καμμιὰ ὁμορφιά.

Ἄ ! τὴν κακὴ Μοῖρα ! Μοῦ μάγειρε τὴν πατρίδα καὶ μοῦ τὴν ἔκανε ἄσχημη ! Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ξαναῶδῶ. Τὰ μάτια μου δακρύζουν ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ λύπη. Μιά βαθειά, μυστικὴ ἀπογοήτευσι κρατεῖ τὴν καρδιά, ποὺ σπασταρᾷ....

Ἄλλὰ γιὰτί τόσο βιαστικὸς κι ἀνυπόμονος ;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ στολίζεται μὲ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. Ἡ ὄψη της παίρνει λίγο-λίγο γραμμὲς μαλακῆς, καμπύλες μὲ χάρι καὶ μ' ὁμορφιά. Ἀγαπητά μου χρώματα καὶ σχήματα, ἄρχισα νὰ σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναι, εἶστε ὥραϊα, ὅπως σᾶς ἤξερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα Στὴ μακρουλὴ κίτρινάδα, καταμεσῆς, διακρίνεται ἓνα ζωηρὸ κόκκινο σημάδι. Λὲς καὶ κάποιος ἄγριος θεὸς ἔχωσε τὴν ρομφαία * του σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος κι ἐτρύπησε τὴ γῆ, κι ἀπὸ τὰ σπλάχνα της ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγὴ εἶναι μεγάλη, βαθειά. Τὸ αἷμα τρέχει ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Κι ἡ κοκκινάδα ἐκεῖνη μοῦ τραβᾷ τὸ μάτι καὶ τὸ λογισμό, καὶ μοῦ τὰ καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος * Βράχος, ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ σὰ πληγὴ ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, ποὺ μ' ἐμάγειρε νὰ γράψω τὸ ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

Ὅλ' ἡ Πατρίδα σὲ μιὰ Γυναικα :

Ἡ μάννα μου μὲ περίμενε στὴν ἀποβάθρα.

Σὲ λίγο πατῶ τ' ἄγια χώματα καὶ βρίσκομαι στὴν ἱερὴ ἀγκυλιά...

Ὅταν τὴν εἶδα ἐκεῖ, — ἀνάλκωιτη, ἀγέραστη, σὰν τὴν ἐλπίδα, ποὺ ἔτρεφε καὶ τὴ ζωογονοῦσε, — νὰ στηρίξῃ τὸ λιγνὸ μαυροφόρο κορμὶ στὸ κάγκελλο τῆς σκάλας καὶ νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸ πλοῖο, μοῦ φά-

νηκε πώς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα και μέρα, μ' ἐπερήμενε ἐκεῖ, στήν ἴδια θέσι...

Μὴν κλαῖς, μαννούλα μου γλυκεριά! Τῆς χαρᾶς σου τὸ δάκρυ μου σπαράζει τὴν ψυχή. Ἀλήθεια, σ' ἔκαμα νὰ περιήμενης πολὺ... Μὴ μοῦ τὸ λές, τὸ ξέρω... Μὰ δὲ φταίω ἐγώ, μάννα, καὶ μὴ μὲ μαλλώνης. Φταίει ἡ Μοῖρα. Ἐκεῖνη μὲ κράτησε ἀλυσοδεμένο ὥς τώρα, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες καὶ πότε μ' εὐτυχίες πλαγερές.

Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, νά, εἶν' αὐτή, ποὺ αἰσθάνομαι τώρα στὴν ἀγκαλιά σου. Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δὲν εἶν' ἄλλη ἀπὸ κείνη, ποὺ θὰ σ' ἐμπόδιζε ν' ἀκολουθήσης τὸ δρόμο σου καὶ τὸν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχὴ ἐσὺ καὶ τὰ καταλαβαίνεις... Δὲν ἐστάθηκα στὴ ζωὴ μου εὐτυχισμένος, μὰ μπόρεσα ν' ἀκολουθήσω τὸ δρόμο καὶ τὸν προορισμό μου. Ἰσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νὰ εἶν' αὐτή. Πικρὴ εὐτυχία, ποὺ μοῦ κοστίζει τὸ χωρισμὸ τῆς Μάννας καὶ τῆς Πατρίδας. Μὰ ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἔχη κανεὶς!...

10 Ἰουνίου.

Στὸ πλοῖο πάλι γιὰ τὴν Ξεντειά. Καὶ ποῶς ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι!

Θεὲ μου, μαλάκωσε τὴ σκληρή μου Μοῖρα, νὰ μὲ ξαναφήση, τοῦλάχιστον γιὰ νὰ πεθάνω... «Ἀχ, ἂς μὴ μοῦ δώσῃ εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον»! Ἀλήθεια, Κάλδε. «Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα...».

«Διηγῆματα» Σειρὰ Γ', σελ. 7 α-ε.

Γρηγ. Ξερόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέροι τὰ ἐγγόνια στὴν πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καὶ λάμπουν τώρα ὀλόασπρα μέσα ἀπ' τὰ ξαρωμένα, ξεφλουδιμένα ἄχρωμα χεῖλη.

Μὰ τὰ σβησμένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δὲν καλοβλέπουν τὰ ἐργόχειρά της, τὰ πέντε ἐγγόνια, ποὺ τῆς τ' ἄφησε μορᾶ, τόσα δὰ ἡ μοσαρίτισσα ἢ μονάκριβή της κόρη... Τὴν ἔκλαψε τότε καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὰ μάτια της. Μὰ ὅχι μόνο δάκρυα, ὅχι.

Ἡ γιαγιά κατάλαβε, πὼς ἔπρεπε τὰ παιδιά νὰ μεγαλώσουν· ἔνοιωσε τὸ παράπονο τῆς ὑστερήσας ματιᾶς τῆς κόρης της, τὸ ἔνοιωσε καὶ πῆρε τὸ βελονάκι της στὴν ἀρχὴ μὲ ἓνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μὲ δύο, δούλευε ἐκείνη τὴν μπιμπίλα* τὴν πολυανθημένην, πού οἱ ξένοι, πού ἔρχονταν νὰ περάσουν τὸ καλοκαίρι στὰ Θεραπειά*, τὴν ἔβλεπαν καὶ ἔλεγαν, πὼς καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἓνα ἀπ' τὰ θαύματα τοῦ Βόσπορου.

Γιατὶ στὸ Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτὸ τὸ ξακουστὸ ἐργόχειρο, πού πολλές ἐργάστριες δόξασε, μὰ καὶ πού δὲν καλύτερευσεν τὴν τύχη τους.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ χαμόσπιτα, καὶ στῆς γιαγιάς τὸ σπίτι θάλεπε κατεῖς μετὰλλια τιμητικά ἀπὸ ἐκδόσεις.

Καὶ λίγο λίγο τὰ ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καὶ ἄλλα ἄνθη: τὰ ἐγγονάκια, καρποὺς ὠραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ γράμματα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ τὰ λίγα χωράφια τους καὶ μὲ τίς φράουλες, πού ἔστειλεν στὰ ξένα, τίς ἀνοικτόχρωμες φράουλες τίς στοργγιλές, ἄρχισε νὰ διατηρῇ τὸ σπίτι καὶ ἦταν καιρὸς, γιατί ἡ γιαγιά δὲν κινώδερε. Καὶ τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρὰ καὶ τὸ μικρό, πού τ' ἄφησε ἡ μηνοῦλα του θυζανιάριζο, ἔγινε καὶ ἐκεῖνο ἔξι ἐφτά χρονῶν ἀγόρι.

Ἔμαθε καὶ νὰ διαβάζῃ ἀργὰ ἀργὰ τὰ μεγάλα γράμματα.

Πῶς τὴν ἀγαποῦσε τὴ γιαγιά! πῶς τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι. Πῶς τὴν καμάρωναν, σὰν ἔλεγε παραμύθια, καὶ πῶς χαίρονταν, σὰν τὴν ἔβλεπαν νὰ τρώγῃ φουντούγια μὲ τὰ δόντια τὰ ὀλόασπρα.

Μὰ τὸ μικρὸ εἶχε ἓνα σχέδιο καὶ δὲν ἔλεγε σὲ κανένα τίποτε. Φύλαγε νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ καλὴ.

Ὅταν ἡ γιαγιά τὸν ἔπαιρνε ἀπ' τὸ χεράκι καὶ ἀνέβαινε τὸ δρόμο τοῦ Ζαοίρη, γιὰ νὰ πᾶν στὴν κορὰ βοῦσι, τὸν ἄφηνε νὰ παίξῃ μὲ τὰ χαλίκια καὶ χανόταν καὶ γόριζε μὲ τὰ μάτια πρὸ κόκκινα καὶ χεῖλη πρὸ ξέθωρα. Ἦξερε, πὼς πῆγαινε στὸ μνημεῖο τῆς κόρης της νὰ κλάψῃ.

Καὶ τὰ μάτια τῆς γιαγιάς σὲ κάθε τέτοια ἐπίσκεψι ἔσθηναν πρὸ πολὺ. Ὅταν γόριζεν ἀπ' τὴν κορὰ βοῦσι, δὲν μπορούσε νὰ ἰδῇ τοὺς πράσινους λόφους ἢ καμμένη ἡ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πῆγαιναν στὴν Ἀγία Παρασκευή, μπορούσε νὰ ἰδῇ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Ἑλλήνα,

πού παραφυλάγει εκεί στο άνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νά καταπιῇ τὰ θεριά, πού προβάλλουν ἀπ' τὸ βοριά. Τίποτα ἢ γιαγιά δὲν μπορεῖ νά ἰδῇ.

Καὶ ὅταν ὁ δεύτερος ἔγγονος μὲ τὴ γαλανόασπρη βαρκοῦλα φέρονι βοράδ-βοράδ περιήφανος τὴ γιαγιά καὶ τὸ ἀδελφάκι του νά ἀναπνεύσουν τὸ μυρωμένο ἄγερσι, ἡ γιαγιά δὲν βλέπει τὸ εὔμορφο ἡλιοκαμμένο πρόσωπο τοῦ ἔγγονου.

Καὶ τὸ μικρὸ πικραίνεται καὶ τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μὰ ἔχει καὶ τὸ σκέδιό του.

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὁ Μανώλης, ἀρραβωνιάστηκε μὲ τὴν εὐχὴ τῆς γιαγιάς. Τὶς Ἀποκριὲς θὰ ἔλθῃ ἡ νύφη νά ξεκουράσῃ ἀπ' τὸ νοικοκυριὸ τὴ γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδελφία καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς γιαγιάς, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τοῦ μικροῦ κοντεύει ἡ πρωτοχρονιά.

Ὁ μικρὸς πετιέται, μὲ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιὰ τὴ γιαγιά, ἐγὼ θὰ σᾶς μιλήσω. Ἐγὼ δῶρο δὲν θέλω. Πέροι τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιάς, δόντια. Φέτο...πέστε στὸ μεγάλο τὸ γαστρὸ καὶ ρωτήστε, δὲν μποροῦνε τάχα αὐτοί, πού κάνουνε δόντια, νά κάμουνε καὶ μάτια νά βλέπῃ ἡ γιαγιά μου ; Ἀχ ! ὀλοένα σβήνουνε τὰ μάτια της. Σὲ λίγο, σᾶς τὸ λέγω, καὶ τὸν ἥλιο δὲν θὰ βλέπῃ. Ἐμένα ὅχι φέτο, ποτέ μου μὴ μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβὰ ποτέ ! Καὶ ἂν οἱ γιατροὶ δὲν μποροῦν νά τὰ κάμουν, ὁ Θεὸς μπορεῖ νά τὴν πᾶτε στὴ Βαγγελίστρα νά τὴν κάμῃ νά βλέπῃ ἡ γιαγιά, γιὰ νά ἰδῇ ἔμένα. πὼς ἔχω τὰ χουσὰ μαλλιά καὶ τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθῇ.

Τ' ἀδελφία δὲν εἶπαν τίποτα.

Ἀνοιξε σιγὰ σιγὰ ἡ θύρα ἔτριξε τὸ πάτωμα ἀπ' τὸ βαρὺ ὄμμα τῆς γιαγιάς, καὶ σὰν νά εἶχε μάτια, ἴσια ἔτριξε στὸ Γιωργάκη της, τὸν ἀγκάλιασε, τὸν φίλησε καὶ εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλὰ χεῖλὴ τὸ λένε χαϊδευτικὰ «μάτια μου», μὰ στῆς γιαγιάς τὰ χεῖλὴ ἔχουν ἄλλη σημασία. Ναι «μάτια της !» Ἐκανε τὸ στανρό της,

εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατά:

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

Ἦλθοι ἔκλαιαν. Ἦλθ, ἀπὸ τέτοια δροσερὰ γλυκὰ δάκρυα δροσίζονται τὰ μάτια...

« Διηγήματα »

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο κλάψιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο γέλιο —
ἐσὺ 'σαι τὸ θεμέλιο,
πὺλ χτίζεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη κοίσι —
ἐσὺ 'σαι ἡ θεία βρύσι,
πὺλ λούζεται ἡ ψυχή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο χάδι —
ἐσὺ 'σαι τ' ἅγιο ὕφαδι,
πὺλ ὑφαίνεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο βάδισμα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσὺ 'σαι ὁ ἥλιος πάλι,
πὺλ λάμπει στήν ψυχή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο τάξιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο δῶσμα *
ἐσ' εἶσαι τ' ἅγιο κλῶσμα,
πὺλ κλώνεται ἡ ζωή.

ΛΕΥΚΗ ΚΑΙ ΚΑΡΜΑ

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Ι.Τ.Υ.Ε. - ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αἱ πρῶται 13 στροφαὶ)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψιν
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψιν
ποὺ μὲ βιά μετροῦει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη ἐντροπαλή·
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ εἰπῇ.

Ἄργεψε νὰ ᾔλθῃ ἐκεῖνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά
γιατὶ τὰ ᾄσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
τὸ ἓνα ἐκτύπαι τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες « πότε, ἅ ! πότε βγάνω »
τὸ κεφάλι ἀπὸ τ' ἐρμιές ;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

Τότ' ἐσίχωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάμματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό,

Μὲ τὰ ροῦχα αίματομένα
 ξέρω, ὅτι ἔβγαίνεις κρυφά
 νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
 ἄλλα χεῖρα, δυνατά.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαι'ε τὰ στήθια
 ἄλλ' ἀνάσσει καίμιά
 ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
 καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
 ἐξανάλθες μοναχί·
 δὲν εἶν' εὐκόλεις οἱ θύρες,
 ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ*.

Ἄλλοι, ὦμέ ! στὴ συμφορὰ σου,
 ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
 «σῦρε νὰ 'βρῇς τὰ παιδιὰ σου,
 σῦρε», ἔλεγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
 καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
 ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
 ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἐτερον ἀξιωμακνόμενον κατάστημα, ἂν καὶ πάντῃ ἄλλου εἶδους, ἀξιωμακνόμενον ἰδίως διὰ τὴν εὐκολίαν, ἣν παρείχεν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστός ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐπεκλήθη ἀπὸ τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καὶ ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλώσσων Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δὲ διὰ δαπάνης ἀδράς ἐντὸς ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κινδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπεθανάτισε τὸ ὄνομα διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἣτις εἶχεν ὡς ἔπεται «Σώστρατος Κινίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτήρσιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκρατελέχθη μεταξὺ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ὠκοδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καὶ πολυώροφος ὢν

εἶχεν ὕψος 300 πήχεων, ὥς βεβαιοῦται ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀνοπτόμενος φανὸς ἦτο, ἐὰν πιστεῦσωμεν τὰ λεγόμενα, ὁρατὸς εἰς ἀποστασιν $7\frac{1}{2}$ γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δὲ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἵνα δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτὸς 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὑλικὸν διὰ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπριμινα καὶ χρυσέμβολα.

Ἀλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε, ὅτι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδονται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπραττοῦσιν τινα, τὰ ὅποια καταπλήττουσι μὲν τὸν κόσμον διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιώνυμου Ἀρχιμήδους, ναὺν εἰκοσήμερον, δηλαδὴ ἔχουσαν εἴκοσι σειρὰς ἑρετῶν ἐκατέρωθεν, ἐνῶ αἱ συνήθως ἐν χρήσει νῆες ἦσαν πεντῆρεις ἢ ἐπτῆρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ πελώριον πλοῖον, τὸ ὅποῖον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατόρθωσε νὰ πλεύσῃ ἐκ Συκελίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος δῶρον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησε νὰ ὑπερτερήσῃ τὸν κολοσσὸν ἐκεῖνον κατασκευάζων τεσσαρακοντῆρη καὶ ἐναυπηγήσῃ λοιπὸν οὕτω τὸ μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτὲ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἦτο, ἦτο τερατῶδες τι κατασκευάσμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νὰ προσθέσωμεν ὅτι διὰ νὰ κινήθῃ, ἀπητoῦντο πολλὰι ναυτῶν καὶ ἑρετῶν χιλιάδες, καὶ ὅτι περιελάμβανε, ἐκτὸς τοῦ ναυτικοῦ ὁμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα, προϋποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαυ-

ροὺς μεγάλους. Τρόντι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οἷς εἶχε συλλέξει ὁ δευτερός τῶν Πτολεμαίων συνεποσοῦντο εἰς τὸ ὑπέροργον ποσὸν τῶν 740.000 ταλάντων, ἥτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τὸ ἀλεξανδρινὸν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τὸ Σολώνειον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινὲς ὑπέλαβον ὅπως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλὰ παρεκτός ὅτι ὁ Ἀππιανὸς βεβαιοῖ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν, καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικὸν καὶ ἂν φαίνεται, δὲν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαιοῖ ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμὴν. Ὁ ποιητὴς Θεόκριτος περιγράφων τὴν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν, ἐν τῷ 17 εἰδυλῷ, ὁρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Διδώφρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καὶ κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σῶζονται δὲ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ἃς, ἔνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐδαπανήθησαν τσαυτὰ πολύτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευή, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δὲν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσωρεύσεις.

Τὸ πάντων ὁμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρὸ τῶν Πτολεμαίων περιοριζέτο εἰς μόνην σχεδὸν τὴν ἑξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῇται τὸ Ἰνδικόν, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνον ἴδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ συνεπλήρωσαν τὴν ἀσυντέλεστον μείναν διώρυγα Νεκῶ τοῦ Ψαμμίτιχου, καὶ κατεσκευάσαν τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καὶ Μυὸς ὁμοῦ εἰς Κοπτόν. Ἐννοεῖται οὖν ὅτι τὰ πλείστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αὐθις ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου· τὰ

αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἐποντοπόρουν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκεῖθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλεῖστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον καί, μεταδιβασθέντα εἰς τὴν Ἐρυθρὰν, ἐξεπέμποντο περὶ αὐτῶν πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὡστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτολεμαίων, τόσῳ θαυμάστεροι εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », τ. Β'

Κων. Παπαρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται οἱ δέκα ἔξ ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὅποιοι, μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κόμουν ἐντύπωσιν κοιμωτεχνήματος! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βάσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἐπάνω διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τί θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτὸς ὁλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήττουν σήμερον μετ' ὅσον μεγαλείῳ; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δέκα ἔξ κίονες, ἐνῷ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσαρας! Κάμiete τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἔκτασιν κατεῖχε ὁ κολοσσιαῖος αὐτὸς ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δέκα ἔξ αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δέκα πέντε σώζονται ὁρῆσθαι. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται « μέγας μεγαλωστί * », ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοι του εὐρίσκονται καταγῆς ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειράν, ὅπως ὅταν ρίπτῃ κανεὶς στήλῃν νομισμάτων.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἔνδοξον ἐρείπιον. Ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δὲν ἠλλοίωσαν τὴν ὄψιν του ! Οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι δὲν θὰ εἶχον τόσην ὀλεσθίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τὸ ἔργον τῶν δὲν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δὲν ἐκάη, δὲν ἐσυλήθη * δὲν ἐγυμνώθη, δὲν ἠκρωτηριάσθη * ! Εἶναι γνωστὸν ὅτι κάποιος βοῖδόδας * τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τὰ θεμέλιά του — ἐπὶ χώρον ἀνέκαθεν ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς — ἐδέησε νὰ παρῇλθουν ἔξ αἰῶνες ὁλόκληροι διὰ νὰ τελειώσῃ ! Μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Ἰππίου ἡ οἰκοδομὴ διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος * ἐπανήρchiσε τὸ ἔργον, ἀναθέσας αὐτὸ εἰς τὸν ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τὰ χρέματα ἔλειψαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῇλθον σχεδὸν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, καὶ τὸ ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁμοῦς ἐπερατώθη καὶ τὸ φθινώπορον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτετέλεσθησαν πανηγυρικώτατα τὰ ἐγκαίνιά του, παρισταμένον τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δὲ θαυμάσιον πανηγυρικὸν τοῦ ἐκ Σμύρνης ῥήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότες, διὰ νὰ λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ὁ προσωρισμένος ἀρχαῖοθεν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ οὕτω δέ, παρὰ * τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, ἐστήθη καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὁ δὲ ἱερεὺς, ὁ προσφέρων θυσίαις καὶ ὕμνοις εἰς τὸν ἄνακτα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἔθνε συγχρόνως καὶ εἰς τὸν νέον θεὸν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν καὶ πολὺ ἄδικον νὰ κολακευθοῦν καὶ νὰ κολακεύουν τόσον. Ὁ Ῥωμαῖος ἐκεῖνος αὐτο-

κράτωρ ἡγάγησε καὶ εὐηργέτησε τὴν πόλιν των ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος * γενναϊόδωρος, ὁ Ἀδριανός, μετέβαλε τὴν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσε νέαν αἴγλην καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπὶ Περικλέους.

Δὲν ἐκοσμήθη δὲ μόνον διὰ νέων οἰκοδομιῶν ἡ παλαιὰ πόλις, ἀλλὰ καὶ νέα ἰδρῶθη παρ' αὐτὴν, ὥς παράστημα καὶ συνέχεια. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἔμελλε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις, ἡ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδὸν τέως καὶ μᾶλλον ἔσοχική, κατεκοσμήθη * ἤδη διὰ περιστύλων * καὶ δενδροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τὸ ἀδριανεῖον ἐδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπὲς ἔργον, σωζόμενον ἀκόμη, ἤρθευε * πλουσιώς τὴν συνοικίαν ταύτην, τὴν τερπνὴν καὶ κατάφυτον. Τὸ παλαιὸν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ περιβάλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος διὰ νὰ ἐνωθῇ μετ' ἐκείνης καὶ ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρῶθη ὁ ὅρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἀψὶς ἢ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρεῖπια τῆς πόλεως ταύτης σώζονται παρὰ τοὺς στῦλους τοῦ Ὀλυμπείου. Εἶναι μία μεγάλη ἀψὶς, χαλκόχρους πλέον ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἑξέμετρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἀνωθεν τοῦ ἐπιστύλιον, διὰ κιονίσκων * σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μὲ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστάς διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καὶ τὸ ὅλον ἐπεστέφετο δι' ἀετώματος. Τὸ ἐπιστύλιον, τὸ ἀνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ τὴν μίαν ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν:

Αἰδ' εἰς Ἀθῆναι, Θεσέως ἡ ποῖν πόλις
δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θεσέως· εἰς τὴν ἄλλην δὲ ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ:

Αἰδ' εἰς Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θεσέως πόλις
δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι ὅχι τοῦ Θεσέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καὶ ὁ ἱστάμενος παρὰ τὸν ὄρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ ἔχων ἅφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἅφ' ἐτέρου δὲ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπείου ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν, ὡς ἦσαν ποτὲ ἐν ἀμυῇ, συναμιλλώμεναι *. Πόλιν τόσον περικαλλῇ * καὶ τόσον ἔνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δὲν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαιότης. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τῶν ὥραιων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων, μόνον μίαν φορὰν ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον.

Περιοδικὸν « Διάπλεις »

Γρ. Ξενοπούλος

ΑΠΟ ΤΟΝ « ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ »

(Ὁ ποιητὴς φαντάζεται, ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν χαιρετίζει καὶ λέγει τὰ προφητικά αὐτὰ λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸν μέλλον τῆς)

- « Χαρὰ σ' ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχημένη !
 Καμμιὰ μεριά σ' ὅλη τὴ γῆ, καμμιὰ στὴν οἰκουμένη
 δὲν εὔρε τέτοιο φιλαχτὸ σὰν τὸ δικό μου μάτι.
 Ἀπ' ἄλλες γῶρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
 5. καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδας μου τ' ἀγαπημένα μέρη
 σὰν ἄνεμο καὶ σὰν αἶτὸ καὶ σύννεφο καὶ ἀστέρι.
 Ὅμως σ' ἐσέ τὸ θρόνο μου αἰῶνια θεμελιώνω
 καὶ ῥίξωσ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χώματά σου μόνο,
 σὰν τὸ βαρὺ Λυκαβηττὸ ποὺ ξαφνικὰ μιὰ μέρα
 10. ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ῥίξωσ' ἐδῶ πέρα.
- Μέσ' στὴ χαρούμενη ζωῇ, ποὺ σὲ περικυκλώνει,
 μέσα σ' αὐτὴν παντοτεινὴ τὴ δύναμί μου κοῦδω,
 ὅπως θὰ κοῦφουν στίς μυοτιές * μιὰ μέρα τὰ σπαθιά τους
 δυὸ παλληκάρια ἀθάνατα, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσουν.
 15. Στοῦ λουλουδέγιου σου Ὑμηττοῦ τὰ δροσισμένα πλάγια
 τ' ἀγνὸ τὸ μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
 ὅσο ποὺ νὰ ῥθῃ μιὰ στιγμή τὸ δρόμο νὰ τίς δείξω

- νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνος τὰ χεῖλη.
 20. Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴν κορφή τὰ μάτια τῶν γυρνώντας
 τῆς τέχνης τὸ μυστήριον θὰ παίρνουν οἱ τεχνῖτες.
 Στὰ μάρμαρά της κορύβεται τῆς ἐμορφιᾶς ὁ κόσμος!
 Θέ νὰ ῥῃ ἀπὸ τὰ βάθη της ὁ Παρθενὼν μιὰ μέρα!
25. Δικὸς σου εἶν' ὁ πολὺκαρπος τῆς Ἑλευσίνος κάμπος,
 καὶ ὁ Πάρνης μὲ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
 καὶ ἡ ἄρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
 Δικὸς σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καὶ ὁ γαλανὸς ἄερας,
 ποὺ σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερὴ τὴ νύχτη,
 καὶ ἴσα σ' ἐμὲ γοργὰ τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς ὑψώνει.
 30. Δικὴ σου εἶν' ἡ θάλασσα, ποὺ θὰ τὴν αὐλακώνουν
 μιὰ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξакουσιμένα
 καὶ θὰ σκορποῦν σ' ἄλλες μεριεὶς καὶ χώρες τ' ὄνομά σου
 καὶ τρόμος θὰ ᾖαί στοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλεια στὶς Νεράιδες!
35. Κι εἶναι δική σου ἐτούτ' ἡ γῆ, ὅπου γεννᾷε περίσσια
 σῦκα χλωρά, στάχυα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.
 Ἔξρω μεριεὶς, ὅπου οἱ καρποὶ χλωρότεροι φυτρώνουν,
 μὰ ἐσ' εἶσαι ἡ πλουσιώτερη, γιὰτὶ καμμιὰ δὲν ἔχει
 σὰν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς. Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι,
 σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα * γλυκεῖα τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
 καὶ ἐγὼ σᾶς δίνω τὴ βαθειὰν ἀγάπην τῆς πατρίδος·
 40. ἄσθηστη, ἀγνή, πρωτάκουστην ἀγάπην τῆς πατρίδος,
 ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, ποὺ ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!
45. Γι' αὐτὴν μιὰ μέρα καὶ ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιᾶς σας,
 θ' ἀφήσῃ κάθε ἀνάπαισι καὶ κάθε μεγαλεῖο,
 καὶ θὰ διαλέξῃ δρόμον τοῦ τὸν δρόμον, ὅπου φέρνει
 ἴσα στ' ἀχόρταγο θεριὸ τῆς μακροσμένης Κρήτης.
 Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατεῖαν βασιλικὴν χλαμύδα
 θὰ τινε κάμην σάβανον νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.
 Γι' αὐτὴν γεννᾷε σὰν κεραυνούς τοὺς στίχους τοῦ ὁ Αἰσχύ-
 (λος*,

- γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
 50. κι ἀπάνου καὶ στὸν Ὀλυμπο φτερόνεται ὁ Φειδίας *
 καὶ ξαγναντεύει * τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ σκαλιστήρι
 τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
 Γι' αὐτὴν οἱ νοιοὶ θὰ ὀρκίζονται παλληκαρίσιον ὄρχο,
 κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιά ὀρμητικά κινώντας :
55. « Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ τὰ ντροπιάσω,
 καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
 Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω
 καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω
 καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θὰ κατατρέχω τὸ κακό, θὰ σφάζω τὸν προδότη,
 κι ἂν ἴσως ψέμματα μιλῶ, κολάστε * με, θεοί μου !...

- Θ' ἀνάψω τρέλλα περισσὴ στὰ περσιὰ κεφάλια,
 θὰ φέρω ἀσκήρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάρη,
 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θὰ κρύψω τοὺς γιालοὺς σου,
 65. καὶ τότε τὸ κοντάρι μου τρομακτικά κινώντας,
 καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
 θὰ πολεμήσω ἀδελφικά στὸ πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
 Καὶ θὰ περάσουν οἱ γενιὲς καὶ θὰ διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
 καὶ στὰ βαθιὰ σου τὰ νερά καὶ στὰ ψηλά βουνά σου
 70. θ' ἀντιλαλεῖται ἡ νίκη σου, καὶ θὰ γροικιέται * ! ἀκόμα
 ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τὸ σκούξιμο τοῦ Ξέρξη,
 γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νὰ τρομοκοιχαλιάζουν !».

- Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες ἄλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
 καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὶς καρδιὲς ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
 75. τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριο ὀλογεμιάτα.
 Ποτὲ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιά δὲν εἶχανε γροικίησει *
 τέτοια βροντή, πὺλ μέσα τῆς νὰ κλῇ τέτοια ἁρμονία,
 καὶ σάλπισμα, πὺλ νὰ μιλῇ καὶ νὰ ξεφανερῶνῃ
 σὲ βάρη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούργιον κόσμο !

ΣΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀτελπισία νὰ ἔσπρωξε τότε τοὺς Ἕλληνας ν' ἀναλάβουν ἕνα τόσο ἄνισο ἀγῶνα, γιατί ἔβλεπαν πῶς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τὰ συμπολιτειακὰ στρατεύματα, μ' ἀρχηγὸ τὸν γενναῖο στρατηγὸ Δάιο, ἀντιμετώπισαν τὰ Ρωμαῖκά γιὰ τελευταία φορὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ἀγωνίστηκαν ἡρώϊκά. Ἀλλὰ ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καὶ πολλὲς περισσότερες ἄντρες διέθετε καὶ ἄφθονα πολεμικὰ μέσα εἶχε. Ἔτσι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστωσαν τὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά καὶ ἀριστερά. Ἐθνικὸς στρατός, φρουρὸς τῆς Πατρίδας, ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη δὲν ὑπῆρχε...

Πρῶτο καὶ ἀξετίμητο λάφυρο στὸν νικητὴ ἔμεινε ἡ «ἀφνειὸς» Κόρινθος.

Ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγὸς εἶχεν ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χῶρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μὲ ὥραϊα κτίρια καὶ σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσίαζε ἐξάισιο θέαμα. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἀνθηρὸ ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στὴν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολὲς γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, σχολὲς ζωγραφικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νὰ εἶναι τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ πιὸ ὁμορφὴ καὶ ἡ πιὸ ἀνεπτυγμένη πόλι τοῦ κόσμου ὅλου. Ἦταν, ναι, πλούσια καὶ ὥραϊα ἡ Κόρινθος ὥς τὴν ὥρα, πού μπῆκε σ' αὐτὴ ὁ νικητὴς Ρωμαῖος ὕπατος. Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες οἰκήθηκαν στὴν ἀπροστάτευτὴ πόλι σὰν θηρία. Πολλοὺς ἄντρες τοὺς ἔσφαξαν. Τοὺς ὑπόλοιπους, μαζί με τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἔκαμαν σκλάβους. Δὲν σεβάστηκαν τίποτε, οὔτε ἱερόν, οὔτε ὅσιον. Οἱ θησαυροὶ τῆς πόλεως καὶ ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν γιὰ νὰ σταλοῦν στὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ἀπ' τοὺς λαμπροὺς ναοὺς μετὰ τὰ κορινθιακὰ περιστύλια καὶ ἀπὸ τίς περιήγμενες στοές, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιο ἡ φωτιά, τὸ γχορέμισε ἡ σκαπάνη. Ἐφ' ὅσον

ἐπῆρχε στὸν κόσμο Ρώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μὲνη μιὰ τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴν βανανυσότητα, ποὺ ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἐνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκότα γελῶντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιώτας νὰ ἔχουν στρωμένη χάμιου τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νὰ παίζουν τοὺς πεσσοῦς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τὸ πικρότερο ποτήρι.

Τὸ γκρέμισμα καὶ γενικὰ ἡ συστηματικὴ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπαντα πολυμικὰ σολπίσματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πὰ κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὕπατος τὸ φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἓνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ σὲ λίγο θὰ στέλνονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ρώμης. Τὰ ἐπρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσεν ἀμέσως, σὰν ἀντίδρασι, ζωερὴ νευρικότητα. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ του δὲν συγχωροῦσε κάτω τὰ παιδιά ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντριμμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλίψη βαθειά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὄχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα ποὺ δὲν συμβιβάζονταν καὶ τόσο μὲ τὴν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἐὰν δὲν ἦτον μορφωμένος ὁ Μόμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαιρέκακος. Σ' ἓνα νόμμά του πλησίασεν ὁ ὕπασπιστής του, ποὺ ἐγνώριζε καλὰ τὰ Ἑλληνικά. Ἐσυνψε ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ ψιθύρισε κάτω. Ἐκεῖνος κατὰλαβε, κι ἐνῶ τὸ ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, ἐσίμωσε τὰ παιδιά. Γύρισαν πρὸς αὐτὸν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωερὰ ἔχνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ρωμαῖος λίγες στιγμές. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ :

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει γράμματα ;

Πόση ἀφέλεια ! Ὅλα τὰ παιδιά ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικούς θησαυροὺς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώνει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς.

Διέταξε τότε ὁ Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν

τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ γράψῃ τὸ καθένα δυὸ λόγια.

Νὰ γράψουν τὰ παιδιὰ ; Ποῦ νὰ βροῦν ψυχικὴ διάθεση ; Τὰ πὶο πολλὰ ἔμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κατὶ ἔγραψαν.

Ἄρκετὴ ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστὴς, κρατῶντας τὰ ἀβάκια, μετέφραζε τὰ γραμμένα στὸ Μόμμιο.

Ἡ μορφὴ τοῦ στρατηγοῦ ὅλο καὶ ἐσκοτεινίαζε. Ἀπὸ ὅσα ἄκουε, φαινόταν καθαρὰ πῶς, παρὰ τὴν σκληρὴ δοκιμασίαν, οἱ ψυχὲς τῶν παιδῶν ἦταν ὑπερήφανες, ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξαφνα ὁ ὑπασπιστὴς σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτὸ τὸ ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

— Στίχους, Ὑπατε. Στίχους τοῦ Ὀμήρου !...

— Στίχους τοῦ Ὀμήρου !

Ὅσο ἀμόρφωτος καὶ ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὑπάτος, δὲν ἦταν δυνατόν ν' ἀγνοῇ τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ ποιητῆ, πού τὸν λάτρευε, ὅχι μόνον ἡ Ἑλλάδα τότε, ἀλλὰ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρὸς στὴ Ρώμῃ εἶχε ἀκούσει πολλὰς φορὲς τραγουδιστὲς ν' ἀπαγγέλλουν τίς ραψωδίες του, ἀνιστορῶντας τίς παλληκαριεὺς τῶν πολεμιστῶν στὴν Τροία καὶ ἐκθειάζοντας τίς εὐγενεῖς καρδιές τους.

— Διάβασε, πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργὰ-ἀργά :

« Χαρὰ στοὺς Δαναοὺς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς χαρὰ τους,

πού γιὰ χατήρι ἐχάθησαν τῶν Ἀτρειδῶν στὴν Τροία.

Δὲν ἦτανε νὰ πέθαινα καὶ νὰ μὲ πάρῃ ὁ Χάρος,

τὴ μέρα πού περταν βροχὴ τὰ χάλκινα κοντάκια

τῶν Τρώων ἐπάνω μου, κοντὰ στὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !

Καὶ μνηῖμα θάχα καὶ οἱ Ἀχαιοὶ τὴ δόξα μου θὰ ἔλεγαν.

Μὰ τώρα μὲ πικρὸ χαμὸ μοῦ εἶναι γραφτὸ νὰ λειώσω » (1)

Τελείωσε. Ζωηρὴ ταραχὴ μαρτυροῦταν στὴ μορφὴ τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ εὐφυής.

(1) Ὀδυσσεΐας Ε, 306—311, μετάφρασις Ι. Οἰκονομίδη.

Ενόησε λοιπόν τί ήθελε νά εἰπῇ τὸ παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καὶ τὸ ἔφεραν μπροστά του.

Τὸ μικρὸ στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τὰ ἔγραψες αὐτά; ρώτησε μαλακὰ ὁ ὑπασπιστής, μεταφράζοντας τὴν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τὸν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμὲς χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη κι ἔπειτα χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Τί νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε. Ἄν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτή ἀνθρώπινη συνείδηση κι ἂν ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς διζούσ του, θὰ ἔνοιωθε τί τὸ ἔσπρωξε νὰ γράψῃ ἐκείνους τοὺς στίχους.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς σόλωνε. Ἡ στάσι τοῦ παιδοῦ γενικά τοῦ εἶχε προσεγγίσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νὰ τὸ θέλῃ, θυμῆθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιὰ τὸν λαό, πού τώρα τὸν πατοῦσε σὲ λαμό. Συλλογίστηκε τὴν τύχη του... Καὶ σχεδὸν...συγκινήθηκε. Ἐσκυψε, ψιθύρισε γὰρ στὸν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλλα καὶ τὸ ὄραμα του ἀπομακρόνηθε.

Ὁ ὑπασπιστής ἔψαξε ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί:

— Πάρτε τὸ παιδί καὶ πηγαίνετε, τοὺς εἶπε ὁ ὑπάτος ὅς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικὸν ἀνέκδοτον).

Ἀνάπτυξις Θ. Μακροπούλου

« ΕΝ ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς καλυτέρους τεχνίτας, πού ἠμποροῦσε νὰ εὔρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, παρέστησε πὼς ἦτο τὸ ὄραμα καὶ διέταξε νὰ τὸ κατασκευάσουν μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.

Τὸ πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τὸ ὁποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τὰ δύο στοιχεῖα Χ. καὶ Ρ., δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν στέφανον «ἐκρέματο βασιλικὸν ὕψωμα σὺν πολλῷ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλία συνημμένων πολυτελῶν λίθων», τὸ ὅποιον εἶχεν εἰς τὰ ἄκρα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν παιδῶν του. Καὶ ἡ ὕψωσις του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς αἰτούς, τοὺς κόκκινους δράκοντας, τὰ βέξιλλα * καὶ τὰ φλάμιουλα * ἔγινε πανηγυρικὴ πρὸς μεγάλην βεβαίως ἐκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεόνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοὶ * καὶ Γαλάται *, εἶδον μὲ ἀτόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατουμένης, νὰ ὑψῶνται ἐπὶ κεφαλῇς των, ἐνοίωσαν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ιδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὀλιγώτερον, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωή...

Ὁ ἐνθουσιασμὸς λοιπὸν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμὸς ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὐγουστον.

Ἡ μυστικὴ εἰμαρμένη * ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἶπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ!

Ἦτο ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἐβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον καὶ ἡ Ρώμη μαζεμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῷ αἱ λεγεῶνες * ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξέντιος ἐώρταζε.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Μαξέντιος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατὸν του, ἦτο παραχαλισμένος ἀπὸ τὰς νολοκαίαις καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπροσκάνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὐρίον τὰ σπουδαῖα!» Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολονότι τρέμων ὑπὸ τὸ καλλίγιον * τῶν Πραι-

τωριανῶν *, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἑορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους τοῦ ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθεάτρου, προσπαθῶν νὰ λησιμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμί καὶ ἑορτάς ! Μήπως αὐτὸ δὲν ἦτο ἀπὸ καιρὸς τώρα ἡ ψυχρικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ Ἰωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ ὅμως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκοπισμένοι βερεδάριοι * ἔφεραν τὴν εἰδησιν, ὅτι καὶ ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντὰ εἰς τὴν Μουλβίαν * γέφυραν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικὰ ἡ ἀνησυχία. Ἄλλ' ἀμέσως ἡ φυσικὴ νοδρότης τοῦ χαρακτῆρος ἢ ἴσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἔξανακάθισαν τὸν Μαξέντιον εἰς τὸν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγεῶνές του δὲν ἦσαν τρεῖς φορὰς περισσότεραι τοῦ Κωνσταντίνου ;... Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, ποὺ εἶχον θαυμασθῇ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Ἀλαμανοὺς ; Διατι νὰ χαλάσῃ μίαν τέτοιαν ἑορτάσιμον ἡμέραν καὶ νὰ κόψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ ἀμφιθέατρον ;

Ἄλλ' ἡ ἀγανακτιμένη βοή τῶν Πραιτωριανῶν ποὺ ἤξευραν καλύτερα τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἔβλεπαν, ὅτι διακινδυνεύουν τὸ πᾶν, τὸν ἔκαμιν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μένῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ στρατός του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ὅμως πάλιν ἔστειλε νὰ ἐρωτήσουν πρὶν τοὺς Σιθυλλικοὺς * χρησμούς, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

Ἄλλὰ ὁ Ποντίφηξ ἀρχιερεὺς ἀπεκρίθη μὲ διαφορούμενον χρησμόν, ὅτι « θνήσκειται ἀθλίως ὁ ἐχθρὸς τῆς Ρώμης ».

Ποῖος ὅμως ἦτο ὁ ἐχθρὸς αὐτός ;

Ὁ Μαξέντιος οὕτως ἢ ἄλλως ἐξήγησε τὸ πρᾶγμα εὐνοϊκῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ μόνον πιεζόμενος ἀπεφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Πραιτωριανῶν.

Μόλις ὅμως ἔβγαινεν ἀπὸ τὰ τεῖχη, σιμῆος μαύρων πουλιῶν ἐξέπταξε διὰ μᾶς τρομαγμένον καὶ ἐσηκώθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των.

Ἦτο ὁ πρῶτος κακὸς οἰωνὸς καὶ ὁ λαός, ποὺ παρηκολούθει τὴν ἀναχώρησιν, ἤρχισε νὰ τὸν σχολιάζῃ δυσσιώνως *.

Ὁ Μαξέντιος, ἐπηρεασμένος, ἀκόμη μίαν φοράν ἐδίστασεν. Ἦτο ὁμως πλέον ἀργά νά ὑποχωρήσῃ!

* * *

Ἡ μάχη ἐδίδετο ἐμπρὸς εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη «Σάξα ρούμπρα», δηλαδή «Ἐρυθρὰ πέτρα», ἐννέα μίλια περίπου ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ ἕξ μίλια ἀπὸ τὴν Μονιβίαν γέφυραν.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ' ὅλον τὸ μέτωπον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ὄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολύτιμον λόφον* τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσοῦς πανοπλίας, ἔδεικνυετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἦσαν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Αἰθῶες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τοῦλάχιστον χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν.

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης, τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγχροομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων* ἦτο κάτι τρομακτικὸ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπὸ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἔνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μέγεθος ἀνθρώπων, ὀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κορόσεις* μὲ τὰ σήματά των, δρόκοντας, λύκους, αἰετοὺς, Μινωταύρους, στολισμένους ἑλλείπει λουλουδιῶν ἀπὸ κλαδιὰ δένδρων, τρέχουσιν συντεταγμέναι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη...

Καὶ μόλις οἱ χαλκοφράκτοι ὄγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφὴν, τὰ δόρατα ἄφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἤρχιζε πάλι σῶματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τὰ κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθήρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθίων.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμὰς οἱ ψιλοὶ ὀπλίται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ τόξα καὶ τὰ μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των...

Ὁρμαί*, ρόγχοι*, βογκητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλέγῃ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρὸ πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυρίαρχει:

— Χριστὸς νικᾷ... Χριστὸς νικᾷ...

Ἦσαν οἱ Χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστορηλατημένος* ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀπληρυσμένην ἔντασιν προσπάθειας.

Ἔβλεπαν ἐμπρὸς τῶν εἰς τὴν συμπλοκὴν, ὅπως τὸ διηγούμεναι οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νὰ καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ὀπλῶν τῶν, ἐθαύμαζον τὰ γοητευτικὰ ἢ φοβερὰ σχήματά των, ἤκουαν τὰς φωνὰς των...

— Τὸν Κωνσταντῖνον ζητοῦμεν... Τὸν Κωνσταντῖνον ἐρχόμεθα νὰ βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

Ἐλεῖται τὸ ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, ποῦ ἔβλεπον νὰ προπορεύεται καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τὰ μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* καθεῖς ἰδέαν φόβου...

Ὁ Χριστὸς των, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐνλεκτοί, ποὺ θὰ ἐπύργωναν τὴν βασιλείαν του εἰς τὸν κόσμον...

* * *

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βοή θριαμβευτικὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικαὶ λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρριξαν πρῶται νὰ κλονίζονται καὶ νὰ ὑποχωροῦν.

Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγὴν καὶ προτείνων τὴν πυγμὴν ἐχύθη νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ.

Τὴν ἰδίαν ὅμως στιγμὴν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι Κλιβανάριοι*, τὸ βαρὺ ἐχθρικοὸν ἱππικὸν τοῦ Γαίου Σενεζιόνος, ἐπροχωροῦσε μὲ καλπασμὸν νὰ κόψῃ τὴν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάστασις ἐγίνετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καὶ ἐκοίταξε γύρω εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης σκεπασμένον ἔδω καὶ ἐκεῖ ἀπὸ σύννεφα σκόνης, τὴν ἀμπελινὴν καὶ παλίσροισαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοὶ * ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς κορύνας * τῶν Κλιβαναρίων, ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν χωρὶς καμμίαν τάξιν, αἱ δὲ σικελικαὶ καὶ καρχηδονιακαὶ λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καὶ αὐταὶ πρὸς τὸν Τίβεριν.

Μόνον οἱ Πραιτωριανοὶ ἐννοοῦντες, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὸν ἴδιον ξαντόν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καὶ οἱ ἴδιοι, διεξεδίκουν τὰς θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπλησιάζουσαν πάλιν, πυργώοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας ἕνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ *, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν Κλιβαναρίων ἐγένετο διαρκῶς καταφανέστερος. Μία δὲ ὕλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντηρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος *, ἀναποδογροῖζουσα ὅτι εὔρισκε νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾷ... Χριστὸς νικᾷ... ἐβρουχάτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ τευχάριστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἠμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνάς του καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἐκτὸς τῶν Πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δείχνοντες μὲ λύσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραὶ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φοβερὸν ἀγῶνα.

'Εκρίθη !... 'Εσφραγίσθη !... 'Αεφασίσθη !...

'Η ἡττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική...

'Εν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Μαξέντιος βλέπων, ὅτι θὰ συνελαιμβάνετο ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χεῖρα τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς περνιστήρας εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὥρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀτελείωμένην προσπάθειαν.

'Αλλὰ μέσα εἰς τὸ ἀσφινκτικὸν ἀλλήλοπατήμα, εἰς τὸ ὅποιον εἶχεν ἐμπλεχθῇ, ἐξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερὸν σπρώξιμον νέου κύματος

φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμὸν. Ἄλογον καὶ ἀναβάτης εὐρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερὰ τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλη βοή τότε ὑψώθη ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ φίλους.

— Ὁ Αὐγουστος... Ὁ Αὐγουστος... Βοήθεια ! Σώσατέ τον !

Ἄλλὰ κανεῖς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τὸ ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποζήμνισμα ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τὴν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἰδῇ κανεῖς, διότι ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ ἱππεῖς τοῦ Λογγίνου * ἔφθναν εἰς τὴν γέφυραν καὶ οἱ Πραιτωριανοὶ κοπανίζοντες ἀπὸ τὰς κορύνες, ἔπιπταν κατὰ σωροὺς εἰς τὰ κύματα.

Ὁ Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θολὰ βάθη του τὸ ἐχθρὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκας με Ναζωραῖε »

Ἄγγ. Τανάγρας

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

«Κεφαλὴν τοῦ κόσμου», «Πρωτεύουσάν τῆς Ἀνατολῆς», «Μαργαρίτην τῆς Ἀσίας», «Τετράπολιν»*, ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν Ἀντιόχειαν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰς περιγραφὰς ἀποδεικνύεται μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ διασκηδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καὶ βυζαντινοὶ ἐπίτροποι διηγωνίσθησαν, ποῖος νὰ τὴν στολίῃ καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὡραιότεραν.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐβοήθει ἀφρονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον τῆς ἦτο ἡ Δάφνη, τὸ ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, καταφύτον ἀπὸ νυπαρίσσοις καὶ πλατάνουσι, πού ἔφθαναν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ὁρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τὴν πόλιν νὰ φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ὥς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερὰ ὥς θεοὺς καὶ τὰ ἐστόλιζον μὲ τὰ αἰθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας τῶν. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ ὕδωρ μίαν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ τιθασέυῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ὅπου ἐπέρασε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, αἱ θάλασσαι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κοῦραι, ἔγιναν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἕνας ὁλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικαὶ ὑπόγειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔργατα τῆς γῆς, κινῶντες καὶ σήμερον ἀκόμῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπὸ αἰῶνας ὁλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ Ἀδριανοῦ* καὶ τὰ διορθῶνουν, διὰ νὰ λειτουργήσουν πάλιν. Τὰ ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν θέλουν καμμίαν διόρθωσιν. Αὐτὰ ἀπέδειξαν περισσότεραν ἀντοχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖοὺς ὀγκολίθους καὶ παρουσιάζονται νέα καὶ δροσερὰ πάντοτε εἰς τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὥραιον.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐδαίς καὶ ἐστρώθησαν μὲ λίθους. Ἡ

κεντρική λεωφόρος της πόλεως, ή σχίζουσα αυτήν από τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἑξ σταδίων μήκος, ἐπὶ δηλαδὴ σημερινῶν χιλιόμετρων, καὶ ἐκosomeito δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς ὅλην τῆς τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον. Στοὰς εἶχεν ἐπίσης καὶ μία ἄλλη λεωφόρος, τὸ δὲ ἔδαφος τῆς ἦτο στρωμένον μὲ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Φόρος — ἡ ἀγορά, ἐστολίζετο μὲ στήλας ἀπὸ μάρμαρον τῆς Ἰλλυρίας καὶ εἶχε τὸ ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος — ὁ Ξυστός — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον παρὰ περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ Μουσεῖον, καὶ πολυάριθμα δημόσια λουτρά, καὶ μεγαλοπρεπεῖς Βουλευτήριον καὶ ἐπιδεικτικιώτατον Διοικητήριον καὶ κτίρια δημόσια καὶ μέγαρο ἰδιωτικὰ πλουσιώτατα, καὶ ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐσπαταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διὰ νὰ τὰς στολίσουν....

Καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θεάτρα μεγάλα, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ Πλέθρον καὶ τὸ Πρόμηκας. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ θεάτρα παριστάνοντο ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση δὲ ἦτο ἡ συρροὴ τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος, ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πλέθρου, διὰ νὰ τὸ κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θεάτρα αὐτὰ ἦσαν πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεὺς σὴτωρ Λιβάνιος ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ «πολυτελῆ ἱερὰ τῶν Μουσῶν». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θεάτρα αὐτὰ ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καὶ μέρος ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ γερουσιαστοῦ Σωσιβίου,* τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, δι' ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικὰς ἀγῶνας, χοροὺς κ.λ. Ἐνῷ δὲ ἄλλαι πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἐφημίζοντο, ὅτι ἡ καθὲς μία παράγει καὶ ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκημῆς, ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρονικογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τεχνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὕτη ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων Ρωμαίων καὶ τῶν πρώ-

τῶν χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος μεγάλος σεισμός τῆς ἔφερεν τρομερὸν κτενημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλήδονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὁλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶντος τὰ θεάματα, τὰς ἐορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατώρθωσε, μὲ ὅλην τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀσιατικῶν τῆς στοιχείων, νὰ διατηρήσῃ κάπου κάπου τὴν λεπτότητα καὶ τὴν λιτότητα τοῦ Ἀθηνᾶκου πνεύματος.

Ὅταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θύμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ Παλατίου, παρατηθεῖσα τοῦ θρόνου καὶ μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γίνῃ μοναχή, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, τόσον κατεπλάγῃ ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς μεγάλης Ἀσιατικῆς πόλεως, ὥστε ἐχαυραίτησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μὲ μίαν ἑμιμετρον προσφώνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καὶ ἓνας στίχος ὑπενθυμίζων τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν Ἀντιοχείων καὶ αὐτῆς: «καυχῶμαι, ὅτι εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν γενεάν σας καὶ ἔχω ἰδικόν σας αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου...».

«Γυρᾶϊκες τοῦ Βυζαντίου»

Γεώργιος Τσοκόπουλος

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(Ἕνας γερμανός, ὁ Σίγφρηδ, εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη ὡς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα ἔχει ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διηγείται εἰς τοὺς δικούς του τὰς ἐντυπώσεις του).

Πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἐκεῖ πὺν ἐφανερωνότανε ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλιᾶ, ἦτανε τὸ Χρυσοτορρίκλινο· μιά σάλα μέσα στὸ παλάτι καὶ αὐτή. Εἶχεν ὀκτὼ γωνίες καὶ στὸ ταβάνι θόλο. Γύρω στοὺς τοίχους ἀνοιγόντανε ὀκτὼ ἀψίδες. Ἐκλείε μὲ δύο πόρτες ἀσημένιες. Στὶς ἄλλες ἀψίδες, κάθε φορὰ, πὺν ἐγινότανε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐξέθεταν ὅλα τὰ πλούτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σματωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καὶ χρυσές, μεγάλα σκαλιστὰ πιάτα ἀπὸ ἀσήμι, μὲ ἄλλα λόγια ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν.

Γιὰ νὰ γάνουνε πιὸ συναρπαστικὴ ἐντύπωση, ἐδανείζοντο ἀπὸ τὶς ἐκκλησιῆς καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πρᾶγμα εἶχαν οἱ θησαυροὶ τους. Ἀκόμη καὶ τὸ σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐδάνειζεν ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βορσκόταν στὰ μαγαζιά τῶν. Ἔτσι, μέσα σ' ὅλο τὸ Χρυσοτρίκλινο, ἐπιστροφόμενο μὲ θαυμάσια μεταξωτὰ χαλιά τῆς Περσίας ραντισμένο μὲ ροδοστάγματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κορμασμένα ἀπὸ ἀργυρὲς ἀλυσίδες τὰ πολυκάνδηλα ἐφώτιζαν ἓνα μυθικὸ σύνολο πλούτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καὶ γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπὸ χρυσάφι σφρηγῆλατο ἦτανε τόσο βαρεῖς, ὥστε δέκα ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σηκώσουν μιὰ ἀπὸ αὐτές. Γιὰ τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ προσενηθύνουν ἐκκλησιῇ στοὺς μουσαφιρέους*, τὶς πιατέλες, γεμᾶτες φαγητά, τὶς εἶχαν κορμασμένες ἀπὸ τὸ ταβάνι καὶ μὲ τροχαλίες ἀσημένιες τὶς κατέβαζαν τὴν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τὰ χρυσὰ βάζα, γεμᾶτα φρούτα τῆς Ἀνατολῆς, ἦτανε τόσο κολοσσιαῖα, ὥστε τὰ ἐκουβαλοῦσαν ἐπάνω σὲ ἀραιπατάκια*, ταπετσαρισμένα μὲ πορφύρα.

Στὸ τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἔπαιρναν δῶρο χρυσὰ νομίσματα μέσα σὲ σμαλτωμένα πιάτα καὶ πιξίδες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στὸ Χρυσοτρίκλινο ἐρχόταν ὅλη ἡ αὐλὴ κατὰ τὶς ἐπίσημες τελετές. Ἐκεῖ βορσκόμουνα κι' ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους Βαράγγους, ὅπως οἱ Γραικοὶ ὀνομάζουν τὴν πολεμικὴ μας Ἐταιρεία. Ἐκεῖ, ἂν ἦσατε καὶ σεῖς, θὰ ἐδλέπατε ὅλων τῶν χρωμάτων τὰ φορέματα. Ἄλλα εἶχαν κεντημένους ἀετοὺς πράσινους ἢ κόκκινους, ἄλλα λεοντάρια ἄσπρα καὶ γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Ὅταν ὅλοι εὐρίσκοντο στὴ θέσῃ τους καὶ οἱ Σιλεντιάριοι* μὲ τὰ μακρὰ ἐπύχονσα ραβδιά δὲν εἶχαν πιά νὰ βάλουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους στὴ γραμμή, ἀνοίγαν οἱ ἀσημένιες πόρτες τοῦ βᾶθους. Τότε, μέσα σ' ἓνα δάσος ἀπὸ πολύχρωμα λάβαρα καὶ σημαῖες παρουσιαζότανε ὁ Ἀυτοκράτορας τῶν Γραικῶν, ὁλόφλογος σὰν μετέωρο μέσα στὰ χρυσοῦφанта φορέματά του καὶ τὰ πολύτιμα λιθάρια, ποὺ τὸν εἶχαν κατὰ σπαρτον ἀπὸ τὴν κορῶνα ἴσαμε τὰ πορφυρὰ του πέδιλα.

Ὁ Βασιλεὺς ἦτανε καθισμένος στὸ χρυσό του θρόνο.

Τὰ ὄργανα ἔπαιζαν θριαμβευτικὰ ἐμβατήρια. Ὁ θρόνος τότε ἀπὸ ἓνα μηχανισμό μυστικὸ ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε καὶ ὁ Αὐτοκράτορας ἐφαινότανε σὰν κάτι θεϊκὸ πρᾶγμα, ποὺ τὸ σήκωναν φτεροῦγες ἀγγέλων.

Τότε ἀπὸ κάτω δέντρα, ποὺ ἔμοιαζαν πλατάνια καὶ πεῦκα, ὅλα φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, ἀκούγονταν γλυκιεῖς φωνὲς πουλιῶν, ποὺ ἐγέμιζαν τὸ Χρυσοτοίχινο μὲ χαρά. Τὰ δέντρα αὐτὰ ὕψωναν τὴν ἀστραφτερὴ θεωρίαν τους ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καὶ δὺς λεοντάρια ἀπὸ χρυσάφι, τεντωμένα στὰ κατώφλια τοῦ θρόνου, σὰν νὰ ᾔθελαν νὰ ὀρμήσουν νὰ κατασπαράξουν κάποιον ἐχθρόν, ἐκτυποῦσαν τὶς οὐρὲς των μὲ θυμὸ καὶ ἔβγαζαν καὶ βουχνηθιμοὺς γεμάτους ἀγριὰδα.

« Βυζαντινὰ Πολύπτυχα »

Πλ. Ροδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οἱ Μαραθωνομάχοι,
δὲ σ' ἐδόξασαν, πατρίδα,
δὲ σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οἱ Τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεμένα,
πάντα σὰν τὰ ἰδρῶτα * τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βοράχους ἓνα κι' ἓνα.

Ὅμοια ἀλλόνητοι κι' ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα,
κι' ὅμοια στέρεοι στὴ γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμα πιὸ μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη

σὲ μὴν ἄλλην ἄγια πάλη,
γιὰ ἓνα πρὸ ὁμορφο στεφάνι :

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνέμμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

« Ἀπαντα »

Λ. Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἂν καὶ ὑπέστη πλείστας δεινὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων καὶ φοβερὰς καταστροφάς, συνεχίζει ἕως σήμερον ἔντονον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἕξ αἰῶνας μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ'. π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μὲ τὴν ἴδρυσιν δὲ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἀνθησιν καὶ ζωὴν αὐτῆς διέτηρσεν ἀδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε μετὰ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν κατὰκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτίθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς Ὠραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμον σπῆρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τὴν ἀν-

θροπότητα. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονός· εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ καὶ μόνον ἐτόνισεν ὡς Προθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ Ἄσκουϊθ, ὅταν ἀνήγγελεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὅλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καὶ εἰς πολιτισμόν. Ἄλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσον τραγικὰς συμφοράς, ὅσας ἡ «μεγάλῃ Θεσσαλονίκῃ» κατὰ τὸν μακραῖωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πείνα, καὶ ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ πολλάκις ἐσάλυνσαν τὴν πόλιν. Ἄλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτεια ἦσαν αἱ ἱστορικαὶ τύχαι αὐτῆς. «Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δὲν ἔπαυσαν νὰ κατακλύζωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐπῆρχοντο πρῶτον κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλῃ πόλις «ἦτο ἡ καρδιά τῆς Ἑλληνικῆς Αυτοκρατορίας καὶ κατεῖχε τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς» καὶ ἦτο ὁ προμαχὼν ὅλης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τὰ πελώρια κύματα τῶν βαρβάρων, καὶ ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλῃ πόλις, μετὰ πᾶσαν συμφορὰν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀγία καὶ θαλερά. Παρέχει λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῶν τυγχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης τοῦ ὅλου Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλῃ ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεσαιωνικὴν περίοδον. Τὰς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενεστέρον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καὶ ἀπλούστερα ἱστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθεῖσης διὰ τὰς θερμὰς ἱαματικὰς πηγὰς, αἵτινες καὶ σήμερον εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τὸ 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνωμίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καὶ τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῇ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καὶ ταχέως ὁ πληθυσμὸς ἠΐξησε καὶ ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καὶ ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρότως δὲ καὶ φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοὶ δ' ἐπροστάτευσαν τὴν πόλιν, καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὐνοίαν των.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὐνοία αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διητηρήθη καὶ ὅταν ἡ Μακεδονία, μετὰ μακροῦς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἐξήπλωσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν κοσμοκρατορίαν των καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ἠΐξησεν ἀκόμη περισσότερο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρατόρων Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου (42 π.Χ.), διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, ἔμεινεν ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καὶ μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μὲ τὸν τίτλον «πόλις ἐλευθέρα», καὶ διάφορα πρόνομα ἐδόθησαν εἰς αὐτήν. Τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤρμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τὴν πόλιν τὸ φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ πρῶτον, διαβὰς ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκήρυξε τὸ νέον σωτήριο κήρυγμα ὁ μεγαλουργὸς Ἀπόστολος Παῦλος (τὸ 53 ἢ 54 μ.Χ.). Ποικίλα θεάματα ἀγῶνων καὶ ἄλλων τέρεψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τὴν πόλιν μὲ τὸ νέον φῶς καὶ ἵδρυσεν τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατὰ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δὲ κατέστη τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων, καὶ ἀνεδείχθη

μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, αὐτὸ τὸ θεμέλιον τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διὰ τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καὶ ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως ἔτι ἀκόμη τὸν ἀρχαῖον βίον. Ἡ Μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἦτο ὠχυρωμένη διὰ μεγάλων τειχῶν καὶ ἡσφαλισμένη διὰ πολυαριθμοῦ φρουρᾶς. Μεγάλῃ στρατιωτικῇ ὁδῷ, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διὰ μέσου τῆς πόλεως, αὕτη αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τὴν Ἀλβανίαν καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην συχνὰ διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, καὶ ἦτο ἡ πόλις τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τὸ κράτος βαρβάρων.

« Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη »

Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου

Ἡ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ Τῇ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληκτικωτέρα * σκηνὴ ἐξ ὅσων τὰ χρονικά τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένου * τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν * παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν * ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν, * ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ « Κύριε ἐλέησον ! ».

Ἦτον ὁρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς * ἡμέρα τῶν Ἁγίων Πάντων.

Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες

ἐνώπιον τῆς ὥραϊς Πύλης ἰστάμενοι τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱερόσαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὁρθοδόξων πάντα ἐχθρόν καὶ πολέμιον. Σύνολος * ἡ κλέψ σκηπὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταλεπισμέναι, ὥσανεὶ ἐτελείτο ἡ νεκρώσιμος κηδεῖα ὁλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν * οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατριζίων *, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων, καί, ὥς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριτυπύσσονται. * Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς Ὁρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγεννημένος παντὸς πολυτίμου κοσμήματος, καὶ ἀπεκδεδιηγμένος αὐτῶν ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλόπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρων γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσοι πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσο μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλανθμοῦ, καὶ ὁ κοπετὸς * τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνετο, ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων * ἦτο περιορισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη σὺλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, λίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζόμενου τοῦ Κοινωνικοῦ *, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικά μὲν, ἀλλὰ, φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προσβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, ἀσχεπής, κατηφής *, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυομένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγαίνει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀτέραντον Ναὸν δὲν ἀκούεται πάρεξ * ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερώς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος

οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχήν προσπίπτει τοῖς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀνακαίτιζων δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχῶδῶς ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα δὲ στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοῶν γεγωνία* τῇ φωνῇ:

«Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἃς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας!»

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

«Ἔσο συγχωρημένος!»

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς Ἀναγεννήσεως!

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἁγνισμένος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαιῶνος ἔσχατος βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρενρισκομένους, παραινεῖ* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες* πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν, «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τοῦλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένη δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυηρούς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὀριμῆς, ἐκρυγνύονται* οἱ κλανθοὶ καὶ οἱ ὁδοιμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον. «Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγῆσεται τοὺς τότε κλανθοὺς καὶ θρήνους; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνηῖσαι».

Ὁ ἦχος τῆς σάλλιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα τῶν αἱ γυναῖκες οἴκονται εἰς τὰς ἀγκά-

λας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγγέονται μὲ τὸν κοτόν τῶν σπαθίων καὶ τῶν ἀσπίδων.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκοινώνησαν ἅπαντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος· ἅπαντες ὤμοσαν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρκον καὶ βασιλεὺς, καὶ ἀριστοκρατία, καὶ λαός, καὶ ἱερατεῖον.

Διότι ἄλλο τις δὲν ἤκουεν εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φορικοῦς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχοῦσης αἰχμαλωσίας. « Συγχώρησόν με ἀδελφέ ! » εἰς ἐφώναζεν ὧδε * καὶ πάλιν « Ὁ Θεὸς ὡς σὲ συγχώρησῃ ! » ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφρασις τῶν πλημμελημάτων παρεξέταθῃ σχεδὸν μέχρις αὐγῆς. Ἦθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

Ἰσως οὐδαμοῦ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμοιοῦς.

« Πρόλογος εἰς τὰ δημοτικὰ ᾠσματα »

Σπυρ. Ζαμπέλιος

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα * ἐκείνη τῇ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωὴ μου. Τί εἶχαμε φορτωμένο ; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε ; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δύο πού τὰ ἔκαμα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τῇ βραδυᾷ ἐνοιωθα τέτοιο πλάζωμα στὴν ψυχῇ, πού κινδύνευα νὰ λιγοθυμίσω. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἢ γαληνεμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσουχτερό * λιόπυρ· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρεῖα τὴν ψυχῇ, ἤρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τῇ ζωῇ, πού ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στὸ νερό, « ὄχι ! » δὲ θάλεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν τώρα βασιλεμμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συννεφάκια, πού συντρόφευαν τὸ βασίλειμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνὲς. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε χρυσταλλόχινο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας, κι ἕνας. Τὰ νερά κάτω πῆραν ἐκείνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ

ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέθηκε νὰ κοιμηθῇ ὁ Μπουμπέρης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουνουριάζτηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργατέ * νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κείνος.

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουθέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ εἶχε τόση ἀνοστιά, πὺν ἔσθῃσε σὰν φωτιά ἀναμμένη μὲ γλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κείνος τρύπωνε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι στὰ πόδια του καὶ βαρυσστιμένος γρίνιασε σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε: — Ἄφρσέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὀρεξί σου! Τότε βαρυσστιμένος καὶ γὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα προύμντα καταμεσίς κι ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μιάτια μου. Ἦθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνομαι πὼς ζῶ. Καὶ λίγο λίγο σχεδὸν τὸ κατώρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγῃ καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ' ἀνάσθητα σανίδια τῆς κουβέρας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι δὲν ξεύρω. Τί μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ, κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτα, δὲ θυμοῦμαι. Ἄξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρεθίσῃ τὰ νεῦρά μου, ὅπως ἡ ὕγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιά στὸ φλύαρισμα. Κι εὐθὺς πορφυρὸ κῆμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο, αὐτόματα ξυπνᾷ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ γὼ ἄνοιξα τὰ μιάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τὰ ἔκλεισα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνον πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψι ἦταν πὼς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, πὺν ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, πὺν ἔβαφε μὲ ἀβρὸ φεγγοβόλημα ὡς καὶ τὸ σωτρόπι * τῆς σκάφης μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιά τίναζε τὴ λαμπάδα τῆς ψηλὰ κι ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς * περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμμα καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη τῆς; * Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριά κάποιον μενεξεδένιο σύγνεφο ἄπλωσε καὶ τύλνξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πικνὸ μαγνάδι * του. Καὶ παραπάνω τόξο ἀπλώθηκε λευκοκίτρινο κι ἔχυσε μεσοῦρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορρόδινα καὶ γλανά, λὲς καὶ ἤθελε νὰ βάψῃ τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνούσε τὰ κορσὰ ἐμπρός, ἄπλωνε τίς

ἀραχνοῦφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε, ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμοῦδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκουτεῖνὰ ἢ πράσινα, χρυσορρόδινα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὅλοῦθε σὰν ἡλεκτρικοῦ προβολῆς χοντρές καὶ ἀδαπάνητες*. Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνιασμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνιασμένος ἦμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστώ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνῃ μέσα στὰ ροδόκηματα !....

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθειά, μέσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνει ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρή κορμωστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἀγιονόρος. Τὰ δυό του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους καὶ ἔβλεπαν περηφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωστήσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κ' εἶχα σύγκρουο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φοριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κ' ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα της ! Οὔτε τραγούδια πλὴ οὔτε ταξίδια !

Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἄλλα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμωστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρομος ὄγκος, χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρου μιν. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλοῦσια μαλλιά, γαλάζια χήτη, ἀπλώναν στίς πλάτες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τ' ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χεῖλη της τὰ κορμολένια, ἔχναν γύρω κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε καὶ ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὀλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλλε στὸ ἀριστερὸ τὴν ἀσπίδα καὶ ἔπαιζε στὸ δεξιὸ τὴ Μακεδονικὴ σαρίσα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκερά, ἡμερὴ καὶ μαλακή, ἄκουσα νὰ μοῦ λέῃ:

— Ναύτη-καλεναύτη* ζῇ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ;

Ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ; ψιθύρισα μὲ περισσότερην ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ζῇ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ; Δὲν ἤξερα τί ρώτημα

ἦταν ἐκείνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωτε.

— Ναύτη - καλεναύτη' ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφθῶ. Τώρα βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲν βρίζεται στὴ γῆ.

ὦμιέ! κακὸ πού τὸ παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μὲ μιᾶς φοβερὸ σύχαμα. Κύνλωπας βγῆζε ἀπὸ τὸ κῆμα καὶ ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μυσὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξομαῖλλα σηκώθηκαν πέρα δῶθε, ἔβγαλαν γλώσσες καὶ κεντριά φαρμακερὰ καὶ ἔχυσαν φοβεριστιὰ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως. Τώρα κολογνώρικα μὲ ποιὸν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλέξανδρου ἡ ἀδερφή, πού ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γυρίζει ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέλαστη καὶ αἰώνια σὲ στεριά καὶ θάλασσα. Καὶ μόνον γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ Σέλας του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀδέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἀκριτὴ μου ἀπόκρισι μανισμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἓνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι, στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ξεροδόδεξα τὴν οὐρά της καὶ ἔδειξε Ὁκεανὸ τὸν μαλακὸ Πόντο.

— Ὄχι, Κυρά, ψέμματα!... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη - καλεναύτη' ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος;

— Ζῆ καὶ βασιλεύειν ἀπάντησα εὐθύς. Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμον κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰν νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας καὶ ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινᾶτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας ἀπὸ τὰ χεῖλῃ της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὀλοπόρφυρον ἄερα χύθηκε τραγούδι πολεμικὸ, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τίς γῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἄερινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσοροδὶνα καὶ τὰ γλανά νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν στέμματα γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν

ἀπόκρισι στὸ ρώτημα τῆς ἀθάνατης ; Ποιὸς ξέρει ; Μὰ σιγά - σιγά οἱ ἀχτῖνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λές καὶ ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου - κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιά καὶ κάτωχρα καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

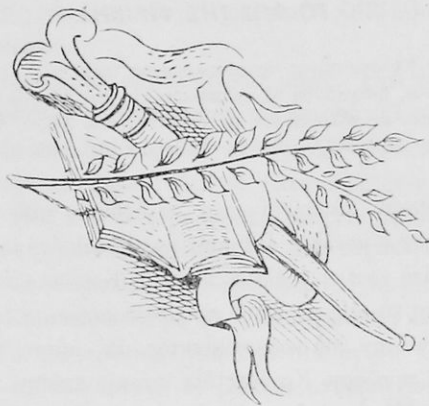
Μὲ τὸ μπρῖκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀομένιστα μισοκάναλα * ἐκείνη τὴ νύχτα.

« Λόγια τῆς πλῆρης »

Ἀνδρέας Καρκαδίτσας

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25^Η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ἡμέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνικὴ Μαρία
νὰ εἰπῇ στὸν Κύριο τοῦ Παντός, ποὺ τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει :
« Κοίτα στὴ γῇ τοὺς Χριστιανούς, ποὺ μ' ἄπειρη λατρεία
ἐμὲ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιά πλακώνει ! ».

Καὶ πνεῦμα θεῖο χύθηκε μὲ μᾶς εἰς τὴν ἁγία
ψυχὴ τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τὸ ξακουστὸ τὸ Λάβαρο καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίᾳ
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστὴς καὶ πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τὶς μεριές οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανὸς καὶ ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τὸν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθεῖα τὴν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκειά, μέρα λαμπρή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορὰ ποὺ ἡ λάμπι σου στὴν ἐκκλησίᾳ προβάλλει,
πάντα τὴ δάφνη ἐλεύθερη θὰ τὴν ἰδῇς σπαρμένη.

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ο Κολοκοτρώνης καταδιωκόμενος υπό των Τούρκων εις την Πελοπόννησον, ήναγκάσθη νά καταφύγη εις την Ζάκυνθον, όπου ανέλαβεν ήπηρεσίαν ως άξιωματικός εις στρατιωτικόν σώμα, τὸ ὁποῖον εἶχον συγκροτήσει οἱ ἐκεῖ Ἀγγλοὶ δι' Ἑλλήνων ἐθελοντῶν).

Ἄμα διαλύθηκαν τὰ συντάγματα καὶ ἔσβησε κάθε στρατιωτικὴ ζωὴ στὰ Ἐπτάνησα ὁ μοναχὸς ἀπὸ τοὺς καπεταναίους, ποὺ δὲν τᾶχασε καὶ δὲν γύρεψε ἀπὸ κανένα βοήθεια, ἦταν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀλλάξε μετὴν πρὸς μεγάλη εὐκολία τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμάρχου μετὸ κατάστιχο.

Κανένας δὲν ἦταν πρὸς κοσμοαγάπητος ἀπ' αὐτόν. Τὸν ἤξεραν, τὸν ἔδειχναν, τὸν τιμοῦσαν. Κανένας δὲν παραξενευόταν νὰ τὸν βλέπῃ πάλι στὰ ἐμπόρια. Ἀπὸ τὰ δεκαπέντε χρόνια ποῦμινε στὴ Ζάκυνθο, τὰ ἔξι μονάχα ἔκαμε ἀξιωματικὸς καὶ πολεμιστής. Ὅλα τ' ἄλλα δούλευε. Ἦταν τίμιος στὶς δΟΣΟΛΗΨΙΕΣ του. Ἡ ἀγορὰ τὸν ἐμπιστευόταν. Δὲν εἶχε τὸν ἀντιπαθητικὸ ἀέρα τοῦ ἐπαγγελματίου παλληκαρῶ. Ἦταν πολὺ σεμνός.

Ζοῦσε μετὴν οἰκογένειά του σ' ἓνα σπιτάκι, πίσω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ρώμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Λουκά. Ἦταν καθάριο, γεμᾶτο ἀγάπῃ ἀρχαία, πατριαρχική. Στὸ θρόνο τῆς βασίλισσας καὶ τῆς Ἀγίας, μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἱερό, εἶχε τὴν γοιὰ μάννα του, τὴν «καπετάνισσα», ποὺ τὸν ἀκολούθησε στὴν ἐξορία. Γύρω ἀπὸ τὴν χιονισμένη, σεβάσμα μορφή της, ποὺ τὴν λάτρευε σὰν εἰκόνημα, βουίζει τὸ εὐθυμο μελίσσι τῆς οἰκογενείας: Ἡ γλυκεῖα καὶ ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναῖκά του, οἱ δύο τοῦ θυγατέρες, ἡ Γιωργίτσα καὶ ἡ Ἑλένη, ὁ Πάνος, παλληκαρὶ δέκα ὀχτὼ χρονῶν, ὁ Γιάννης λίγο μικρότερος καὶ τέλος τὸ στερνοπαῖδι του, μετ' ὄνομα τὸ δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντῖνος — ποὺ τὸ λένε χαϊδευτικὰ Κολίνο. Εἶναι περήφανος, ποὺ ἔχει ἀσφαλίσῃ μιὰ ἡσυχὴ καὶ ὄχι στερημένη ζωὴ στὴ χαροκαμένη «καπετάνισσα», ποὺ ὑπόφερε τόσα καὶ τόσα γι' αὐτόν. Κι' εὐτυχισμένοι, ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ λιγώτερο πικρὴ τὴν ξενιτεὶά στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα μετὶς περιποιήσεις του καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰ παιδιὰ του, ὅπως θέλει αὐτός. Μοναχὸς τὰ βαπτίζει στὴν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι νὰ τὰ ζηλέψουν ἀρχοντοπούλα γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ τ' ἀνασταίνει. Τοὺς ἔχει τοὺς καλύτερους δασκάλους ὁ Μαρτελάος,

ποὺ τὰ μαθαίνει γράμματα, εἶναι ὁ φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φωσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Πάνος λείπει τοὺς περισσότερους μῆνες. Ἔχει πάει στὴν Κέρκυρα, στὴν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφὸς τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μωριάς δὲ μπορούσε νὰ δείξῃ πὺδ διαβασμένον Ἕλληνα.

Εἶναι καμῖρι τοῦ νησιοῦ αὐτὰ τὰ Ἑλληνάκια, ὅταν μὲ τὰ χιονάτα φουστανελλάκια τοὺς καὶ τὰ τσαρουχάκια τοὺς, πηγαίνουν μὲ τὴν γιαγιά, τὸν πατέρα, τὴν μάνα, τὶς ἀδελφάδες τοὺς ταχτικά, κάθε Κυριακὴ, στὴν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολὺ συχνὰ στὸν ἄμβωνα γιὰ νὰ κηρύξῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μὲ κατάνυξη. Τὸ φλογερὸ κήρυγμα ἔχει στὰ στήθη τῶν Κολοκοτρωνάϊων ἀντίλαλο καθαρὰ ἐθνικὸ· δὲ βλέπουν μπροστά τοὺς παρὰ Τοῦρκους. Αὐτοὺς θέλουν νὰ σαρώσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς στέλνει αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐπίτηδες στὴ Ζάκυνθο τὸν γραμματικὸ τοῦ Μάνθο Οἰκονόμου : Νὰ προσκαλέσῃ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ πάῃ στὰ Γιάννινα, νὰ πάρῃ στὴν αὐλή του ὅποια θέσι θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲ δέχτηκε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ «μεγάλο θεριὸ» τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τὸν Ἀλῆ.

Ὁ πόθος νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μοναχὰ γι' αὐτήν, θέρεινε κάθε μέρα πὺδ ζωντανὸς κι' ἀκράτητος μέσα του. Μὲ πόνο βαθὺ σήκωνε τὰ μάτια του κατὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριά καὶ μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας :

— Ἀχ ! δὲ θὰ ξανάρθῃ τὸ σεφερί ;* Δὲ θ' ἀντιλαλήσῃ πάλι στίς ράχες σας τὸ τουφεκὶ τὸ Κολοκοτρωνεῖκο ;

*Ἐπαιρνε πολλὰς φορὰς τὸ στερονοπαίδι του, τὸν Κολίνο, ἀπὸ τὸ χεράκι κι' ἀνέβαιναν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦδειχνε μακριὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριά, μὲ τὶς σταχτογάλαξες κορφὰς στὴν ψυχὴ γάφα τῆς πάχνης :

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦλεγε· αὐτὸς ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπ' τὸν ζυγὸ.

Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τὶς στιγμὲς καὶ τὴν σιωπηλὴ, βαθειὰ συγκίνησί τους :

« — Τί ἔχεις, πατέρα μου, καὶ κλαῖς καὶ βαρυναστενάζεις ;

— Βλέπω τὴ θάλασσα πλατεῖα καὶ τὸν Μωριά ἀλάργα,

Μὲ πῆρε τὸ παράπονο καὶ τὸ μεγάλο ντέρτι...».

Δέν ἀπελπίζοταν ὁμως ποτέ ! Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φροῶ ἡ πίστι τοῦ ἦταν ἀσάλευτη πὼς μιὰ μέρα θ' ἄστραφτε σ' αὐτὰ τὰ βουνὰ ἡ ρομφαία τῆς λευτεριάς. Μὰ πῶς; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, ποῦταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τὴν ἀπόκριση ἕνα πρωὶ τοῦ 1818.

Ὁ Ἀναγνωσταρῶς, ἀπὸ τοὺς καπεταναίους ποῦχαν ἀνέβει στὴν Πετρούπολι νὰ γυρέψουν ἀπὸ τὸν Τσάρο μιστοὺς ποῦχαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν ὑπηρετοῦσαν στὰ Ἐφτάνησα, εἶχε γυρίσει τώρα μαζί μὲ τὸν Χρυσοσπλάθη καὶ τὸν Δημητράκοπούλου, κατηχημένος στὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς. Καὶ σταλμένος νὰ κατηχήσῃ κι' ἄλλους. Εἶχαν βγῆ ζουρὰ στὴν Ὑδρα κι' ἀγνώριστοι μένανε στὸ σπίτι τοῦ καλαθοῦ-τινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, πὺν ἦταν δάσκαλος στὸ Ὑδραῖκο σχολεῖο. Τὸ πρῶτο πὺν σκέφτηκαν ἦταν νὰ μπάσουν στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸν Κολοκοτρώνη. Τοῦστεῖλαν πρόσκοπο τὸν Πάγκαλο. Ὁ Ἀναγνωσταρῶς τοῦχε δώσει γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ κι' ἕνα γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν θυμόταν κάπως. Ξαφνιάστηκε ὁμως ἅμα τὸν εἶδε. Τὸν τράβηξε σ' ἕναν ἐξοχικὸ περίπατο. Ὅταν ἄρχισε νὰ τοῦ κἀνῃ τὸ συνηθισμένο ψάρεμμα στοὺς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἔκοψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα ! Δέν ταιριάζουν σὲ μένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια πὺν προσμένω τέτοιο χαμπέρι. *

Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. Ἡ ἰδέα μιᾶς Πανελληνίας συνωμοσίας, πὺν νὰ ἐνώνῃ πολιτικὸς κι' ἱερωμένοις, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς, ὀπλαρχηγούς καὶ προεστοὺς — μιᾶς συνωμοσίας, πὺν θὰ χτυποῦσε ἀπ' ὀλοῦθε καὶ μ' ὅλους τοὺς τρόπους τὸν τύραννο, μὲ δυνάμεις ἑλληνικὲς, χωρὶς μάταιη ἐλπίδα γιὰ ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τὸν δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύριψε στὴν στιγμή νὰ δοκιστήῃ.

— Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, τ' ἄρματα μου, τὸ αἷμά μου, ὅ,τι ἔχω, εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τὸν δρόμο τῆς Μπάχαλης μὲ τὶς μύριες ὁμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπὸ καρδιές, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κυτρίδες, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καὶ λουλούδια εἶναι ἕνα ἐκκλησάκι, ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δέν ἔχει καμμιὰ σχέσι μὲ τοὺς δυτικούς. Λατίνοι λέγονταν ἡ οἰκογένεια, πὺν τῷχτισε. Ἦταν τὸ ἀγαπημένο ἐκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αὐτὸ εἶχε βαφτίσει ὅσα παιδιὰ εἶχεν ἀποκτήσῃ στὴ Ζάκυνθο. Σ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησάκι τράβηξε ὁ Κολο-

κοιτώνης τὸν Πάγκαλο, γιὰ νὰ δώσῃ μπροστά του τὸν μεγάλον ὄρκον.

Ὁ παπᾶς ἦταν δικός τους. Ἦταν ὁ ἡπειρώτης Ἀνθίμος Ἀργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στὴν Ζάκυνθο, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Αὐτὸς ὥρμιζε ὅλους τοὺς φίλικους καὶ κρατοῦσε τακτικὸ ἀρχεῖο. Ἀπάνω σ' ἓνα σκεβρωμένο,* παλιὸ εἰκονισματάκι μὲ τρεῖς σθησιμένες μορφές, ἔβαλε τὸ πλατὺ μεγάλο χέρι του ὁ ἔλευθερωτὴς τῶν ραγιάδων νὰ δώσῃ τὸν ὄρκον. Εἶναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς ιδέας. Τὸ μεσόφωτο τῆς ἐκκλησίτσας ἑξαυλώνει τὶς τρεῖς μορφές. Κορμιά δὲν ὑπάρχουν. Ψυχὲς λειτουργοῦν. Μιά-μιά ξαναγυρίζουν τὶς φοβερὲς λέξεις τοῦ ὄρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' ὅλες τὶς γωνιές, ποῦναι γεμάτες σκοτάδι καὶ μυστήριο. Καὶ τὶς μεγαλώνουν, τὶς πληθαίνουν. Σὰν νᾶναι μπροστὰ ὅλα τὰ μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιάδων καὶ νὰ ὀρκίζονται μαζί του. Ἀνήσυχτοι φτερουγίζουν κάτω ἀπὸ τὸν θόλο οἱ ἀντίλαλοι αὐτοί, σὰν πουλιά, ποὺ γυρεύουν ἀνοιχτὴ διάβα νὰ πετάξουν στὴν Ἑλλάδα, νὰ κράξουν σὲ συναγεροῦ τὰ σύγνεφα τῆς μεγάλῃς τρικυμίας. Ὑστερα οἱ φράσεις γιὰ τὴν πατρίδα κόβονται ἀπὸ στεναγμούς καὶ ἀναφυλλητά. Καὶ τώρα σιωπὴ βαθειὰ καὶ κατανυκτικὴ.

Τὸ μυστήριο ἔχει τελειώσει. Ὁ Κολοκοιτώνης γυρίζει ἀλλαγμένος στὸ σπίτι του. Πότε εἶναι ἀλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καὶ πότε πέφτει ἄξαφνα σὲ συλλογὴ. Τὸν βλέπουν γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ κοιτάζῃ, νὰ συγγρίξῃ τ' ἄρματα του. Κατεβαίνει στὸ κατώγι καὶ ἑξετάζει μὴ λείπει τίποτ' ἀπὸ τὴν σέλλα τὴν ὁμορφὴ ποῦχει ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Ὑόρκης. Δὲν εἶναι ἥσυχος πιά. Συνήθιζε νὰ πηγαίνει ν' ἀκούῃ τὸν Μαρτελάο καὶ τὸν Καλύβα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πὼς δὲ λένε τίποτε. Ὀνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα εἶναι στὴν τάξη τοῦ Καλύβα. Τὸν ἀκούει ποὺ κάνει μάθημα. Ἀπάνου στὴν ἔδρα εἶν' ἓνα χοντρὸ βιβλίον — μιὰ πολύτιμη ἔκδοση. Ἀξαφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τὰ μαθαίνεις αὐτοῦ τὰ παιδιά; Νά, ἐτοῦτο νὰ τὰ μάθῃς ! Καὶ χύνεται στὸ βιβλίον καὶ θέλει νὰ σχίσῃ τὰ φύλλα του γιὰ νὰ δείξῃ σὲ δάσκαλο καὶ μαθητὲς πὼς φτιάνουν τὰ χαρτοῦτσα, τὰ φυσεῖα τῆς παρουσίας γιὰ τὸ ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἑπαθαν νὰ γλυτώσουν τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰ χέρια του.

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ κι οἱ Κλέφτες πού ἐχαλάσθηκαν πάντα δὴ τὴν θυμοῦνται.

Στὰ χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τὸν Καπετάνιο, ἀσάλευτο μὲ τὴ σπαθιά κατεβαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ πολεμῶντας ἀνηφόρισαν. Κι' ἐπιάσαν τὸ καταρράχι κι' ἐσταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἐπῆραν τὸ κοντό, γιατί τρανὸς ἦταν κι' ὁ θοῆ-νος ὁ δικὸς τους. Καὶ μοναχὰ τοῦ καπετάνιου τῶν κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' Ἀρματωλοῦ — θάνατος πού χρόνια τὸν ἐπαρκαλοῦσαν, — ἔκανε τὸ βλάμμα τους σὲ γέλιο νὰ ξεσπάσῃ. Κ' ἡ σαλαγὴ του ν' ἀντηχῇ γιὰ νέο φοβέρισμα στοὺς Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως ἐσώπαιναν. Τὰ μάτια τους στεγνὰ τὸν Καπετάνιο ἀντίρουζαν τὸν ξαπλωμένο, πού δὲν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ ! Κι ἡ μοῖρά τους ἔτσι ἦτανε γραφτή.

Ὁ Καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σὲ πόλεμο γιὰ θάνατο καὶ γιὰ ζωὴ. Καὶ τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός, ἐχθρὸς τοῦ Καπετάνιου, χαίρεται καὶ καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνασεύσθηκε. Στὸ πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ἐξωγραφίσθηκε.

— Ὁ ψυχογιὸς μου ποῦ εἶναι ; εἶπε. Τ' ἄρματά μου... πᾶν κι' αὐτά ; Πόσοι ἀπομείναμε;... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καὶ θὰ ζήσῃς ! Εἶπ' ἓνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια. Ὅσοι ἐβαρέθηκαν, τοὺς ἐπῆραμε (ἦταν ψέμμα θλιβερό).

— Κι' ὁ ψυχογιός; καὶ τ' ἄρματα;

— Μᾶς λείπουν, κι' ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ... Ὅλοι στὸν τόπο;

— Μὴν τὸ λές ! Ἐξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ πού ἐπάσαμε τὸν πόλεμο. Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν * ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι' ὁ ψυχογιὸς σὲ λίγο, τοῦ Καπετάνιου ὁ ἀκριβός, πού εἶχε τὴ δόξα νὰ φορῇ τοῦ Καπετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθὸς ἐσεκότανε στὸν Καπετάνιο ἀντικρὺ, σὰν Χάρος φοβερός καὶ μαῦρος.

— Γεῖά καὶ χαρά σου, Καπετάνιε ! ἐφώνηξε. Ἐξαγόρασα τὸ αἷμά σου.

— Ὁ Ἀλιζόταγας δὲ ζῆ ! Τοὺς ἐβγῆκα μπρὸς καρτέρι... Ἄμα σ' ἐπῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν ἐκρατήθηκα. Στὸν δρόμο τὸν πλατὺ τοὺς ἐβγῆκα καὶ τοὺς ἐπέσαμε μὲ τὸ σπαθί. Κ' οἱ Ἀρβανίτες ἐσορόπισαν. Κ' ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στὸ χῶμα κοίτεται !

— Ὅρέ, σηκώστέ με ! φωνάζει ὁ Καπετάνιος. Τί λέει αὐτὸς ἐκεῖ ; Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του, στὸν Ψυχογιὸ ριχτή. Κι' ἔτορμε τώρα τὸ Κλεφτόπουλο μπροστά του.

— Ὅρέ, ποιὸς σοῦ εἶπε νὰ τὸ κάμης ; Ὁ Καπετάνιος ἐρέκαζε * Ἀφοῦ ἐχαλάσθηκα, πῶς ἠθέλησες ἐσὺ νὰ μὲ ντροπιάσης ; Ὁ Ἀλιζόταγας ἔπρεπε νὰ ζήσει ἀνίκητος !... Τί εἶναι πού κρατᾷς ;

— Εἶναι τὸ καριοφύλι * του καὶ τ' ἄρματά του... Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρτα ! Πάρτα, μήτε νὰ τὰ ἰδῶ ! Τώρα ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τὰ δικά μου, πού δὲν σοῦ ἔπρεπαν... Τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρὴ... Ἄλλα ἄρματα ἐπροτίμησες...

— Συμπάθα με, Καπετάνιο ! Ξέρεις ἂν ἐκράτησα τὴν πίστι στ' ἄρματά σου, κι' ἂν τὰ τίμησα.

— Κι' ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σ' ἐσοτόωνε καὶ σένα, καὶ μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δὲν τὰ ἐκρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καὶ τὰ ἐδοκίμασα !... Μὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρὸ γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, Καπετάνιο. Καὶ σοῦ τὰ ἔφερα...

— Δικά σου ! Δὲν τὰ θέλω ! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου... Δὲν ἀκοῦτ' ἐσεῖς, ὁρέ ;

Τὸ Κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τὸ χέρι στὸ σπαθί καὶ περιβλέπει.

— Ὅποιος ἀπλώσῃ, κρᾶζει, τὸν περιμένει θάνατος ! Τ' ἄρματα πού φορῶ κανένας μὴ τ' ἀγγίξῃ ! Τοῦ Καπετάνιου τ' ἄρματα !

Ὅλοι ἐπροσέχανε στ' ἀγριεμμένο τὸ Κλεφτόπουλο, κι' ὁ Καπετάνιος εἶχε σηκωθῇ δλόροθος ἄξαφνα, κανεῖς δὲν εἶδε πῶς, μὲ τὴ σπαθιά μεσόφρυδα, μεγάλος κι' αἱματόπνικτος, κι' ἐφάνταζε σὰ ν' ἀναστήθηκε.

— Ὅρέ, εἶπε μὲ μιὰ φωνὴ πού ἐρράγιζε, τ' ἄρματα τὰ δικά μου, δὲν τὰ καταφρονᾷς ;... Θέλεις νὰ τὰ φορῆς ἀκόμα ;

— Θέλω καὶ θέλω ! Εἶμαι ὁ Ψυχογιὸς σου ἐγώ !

Ἀπλώσε τὸ χέρι ὁ Καπετάνιος κι' ἔδειξε τὸ Κλεφτόπουλο, κι' ἔβγαλε ἓνα ροχαλητό.

— Προσκυνᾶτε, ὁρέ, τὸν Καπετάνιο σας !

Η ΘΥΣΙΑ

Α'.

— Μὴ ὀρέ !

Ὁ Γιάννης ὁ Γούναρης ἔβγαλε στὸν ὕπνο του σπαρακτική κραυγή. Καὶ σύγκαιρα ἐπλήδισε ὀρθὸς μὲ τὰ μαλλιά σηκωμένα, τὸ πρόσωπο γλωμό, ἄδραξε τὸ γαταγάνι κι ἔρριξε φονικὸ βλέμμα γύρω ζητώντας νὰ κτυπήσῃ ἐπίβουλον ἐχθρό. Μὰ τὸ θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τὰ πάντα ἥσυχά μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο στὴ γῆ καὶ μόλις τάραζε ἀπὸ τὰ λαγίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, ὄχτῳ - δέκα Γκέγκηδες*, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθειά, τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματά τους, γαταγάνια γυριστὰ καὶ καριοφίλια μακρότερα, χαρμπιά* καὶ ἀρμούτια* καὶ πιστόλες, ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι ἄλλα φτωγικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἀγροῖνοι τὸν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆλθε ἡ ψυχὴ, μὰ ἡ καρδιὰ κτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκκίων ἦταν παγωμένο ἀπ' τ' ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια ἐδούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὁμέρου Βρονίη. Ἦταν κυνηγὸς του. Στὰ Γιάννινα ἐστόλιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ μὲ τὸ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τοῦ ἀλαφιοῦ, μὲ τ' ἄβρὰ στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν ζοτσύφων. Καὶ τώρα, μέσα στοῦ στρατοπέδου τὴν ἀνήμερη ζωὴ, τὸν ἔτρεφε μὲ λαγοὺς κι ἀγριοπούλια, ὅσα δὲν ἔδωξε μακριὰ τοῦ πολέμου ἡ ταραχὴ καὶ τῶν ἀρμάτων ὁ σάλαγος. Μὰ ὁ πασᾶς γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ πιστόν του δουλεντή, ἐκράτησε στὴν Ἄρτα τὴ γυναῖκα καὶ τὰ τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγὴ δὲν ἦταν δύσκολη. Τὸ ἀσέρι κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἠπειρο στὸ Μεσολόγγι, σὰν γοργοπόταμο ἐσάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Τὰ πρωτάτα* ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀτελειπόμενα τὸν κατακτητὴ τὰ χωράφια ἐκάνηκαν* ὅσοι ἀντιστάθηκαν ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοὶ ἐχώθησαν στοὺς δάσους τίς κρυφῶνες καὶ τῶν θεριῶν τίς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τίς τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια, καὶ τὴ γραμματαλλαγὴ του ἀπὸ πάνω. Καὶ ὁ κυνηγὸς εἶναι ἥσυχος.

*Ὅμως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲ βγάζει μόνο ἄνθη καὶ καρποὺς.

Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, πὺν ρουφῆ, δὲν τὸ κρατεῖ ἐγχοστής στὰ σπλάγχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Αἶγος καιρὸς ἐπέ-
ρασε — μῆνες τρεῖς — καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάστασι καὶ
ἀνδρειεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράσσεται πάλι
καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. Ὅχι τροφές καὶ
πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε πούλ' μαντατοφόρο στὸ
στρατόπεδο. Ἀπελπισία καὶ ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημύρες καὶ χιο-
νόνερα' πεῖνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά' ἀρρώστιας λογῆς-λογῆς βασα-
νίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μὰ τὴ δέρνει ἀνο-
χή * : Πῶς νὰ βρεῖσκειται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του ; Εἶναι γερά ; εἶ-
ναι ἄρρωστα ; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ ἐθέρισε ἡ ἀρρώστια ἢ τὰ ἐξόκτωσαν
οἱ ἀλλόθρονοι ; Ὑπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν
καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στὸ ἀχρὸστρωμά του, ὄνειρο κατὸ ἤλθε
νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωὴ. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρὰς τραπέζι.
Τρῶν καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσπλόγιστα. Χρυσόφωνα
ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν
τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιὰ ἀναγαλλιά-
ζει. Ὑποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός' ὅς ζοῦν τοῦλάχιστο ἐντιμημένα τὰ
μικρά του !... Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προ-
βαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοικτα μάτια του τινάζουν σπίθες' τὸ χου-
σοπράσινο δέριμα του μαγνητίζει' τὸ στόμα χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπει-
ρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο' κουλουριάζεται διστακτικὸ, μακροά-
νει καὶ ἄσφαρνα σιγῶνεται ὁλόρθο καὶ χίνεται στὰ παιδιὰ ! Ὁ νοικοκύ-
ρης θέλει νὰ φωνάξῃ μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέ-
ρια, τὴ λαλιά. Ὅμως στὸν ἄφροντο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν
κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του.

— Μὴ ὀρέ !...

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη,
ποὺ ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταδωρμένο μέτωπο,
τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρὲ, καὶ οὐρλιάξεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μι-
σοζοιμένη.

Ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς, ποὺ ἐκοιμόταν ἐκεῖ, ἐξύπνησε στὴ φωνὴ καὶ ἀπο-

ρουσε ἂν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν ἐκτύπησε κανέν' ἀερικό τὸ Γούναρη.

Ἄχ! ὄνειρο μὲ ἐτρόμαξε ὄνειρο κακό! Ἀπάντησε κείνος.

Ἐδιπλοκάθησε στὸ ἀχυρόστρωμά του ὁ Ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κοντὰ ὁ κυνηγός, ἐβγάλανε καπνὸ, ἀναψαν μὲ τὸν πυρόβολο τὰ τσιμπούκια τους κι ὁ Γούναρης μὲ ἀνατριχίλα τεῦ διηγήθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι. Μαζί ἀκολουθοῦσαν τὸ Βρυώνη στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο ἴδια εἶχαν τὴ ζωὴ τους καὶ τοὺς πόθους. Ἐδοῦλεuan, γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τὶς φαρμῖλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι ἂν ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν ἐχωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλακτοι. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ φαρμάκι τῆς, δὲν ἄφηνε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ κτήνος, πὺν βαρὺ ἐκαθόταν μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ γνωρίσουν τὶς μεγάλες ἐλπίδες, πὺν ἐσηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητῶντας ἀνοικτὸν ἀέρα, μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἐφθανε τοῦ ἐνὸς πὺς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὄμους καὶ τοῦ ἄλλου πὺς ἐπολεμοῦσε κι ἐχόρταινε λάφυρα. Ποιὺς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ποιὺς ὁ δοῦλος δὲν ἐφρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδερφομένοι, γιὰ τὸ αὖριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά πὺν ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Ἀρβανίτης, σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὄνειρο· τὰ παιδιὰ σου δὲν παθαίνουν τίποτα. Τὸ φίδι φίλος εἶναι, τὰ παιδιὰ σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκούνησε τὸ κεφάλι.

— Τί φίλος, πὺν ἐπῆγε νὰ τὰ χάψη, ἀγᾶ μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τὸ κόκκαλο.

— Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῆς γρήγορα. Αὖριο-μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροῖκα τὸ μυστικό. Ἐπάψανε πιά τὰ ψέμματα. Τὸ εἶπαμε ὀρθά-κοφτὰ στοὺς πασᾶδες. Ἦν παίρνομε σύνωρα* τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβομε. Δὲ θὰ σαπίση στὸ βάλο ἢ παλληκαριά τῆς Γκεκαριάς*. Ὁχι!

Ἀγανακτισμένος ἔφτυσε δυὸ-τρεῖς φορὲς χάμω κι ἔπειτα ἐξακολούθησε μὲ θυμὸ:

— Μεθαύριο θαμπά, κάνομε τὸ γιουρούσι. Ἔχουν Χριστούγεννα κι οἱ ραγιαῖδες θὰ βρίσκωνται ὅλοι στὶς ἐκκλησιές. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καὶ τὸ παίρνομε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πὼς εἶναι καλὰ ἔτσι· δὲν εἶναι παλληκαριά καὶ δὲν πρέπει στοὺς Ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασᾶδες δὲ θέλουν· τί νὰ γίνη;

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, ἐκτύπησε ἐλαφρὰ στὸν ὄμο του κι εἶπε χαμογελῶντας :

— Σὲ λίγες μεροῦλες — ἄκου πού σου λέω ἰγώ! — θὰ τὶς χαροῦμε τὶς φαμίλιες μας.

Β'.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ὠλενοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ καὶ κείνος τοῦ Ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανὸς, καταχυσασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο στὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, στὰ δένδρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιὰ ὁ Ζυγὸς ἀντίκου σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μωριάς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχτα γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρομο πρόσωπο καὶ στὰ παχυσμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καρᾶδια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἔτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλι, ὥς που νὰ ξεψυχίση.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυκτοίμερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια ἀστράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιά καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυκτοίμερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦν στάκτη καὶ χόβολη. Τὰ βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν κάτω τὰ κορμιά· τὰ γιαταγάνια ξεσκίζουν τὰ τείχη. Θρυμματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάρωνται στὸ αἷμα καὶ στὸν πηλό. Μὰ ἡ πόλι χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ τῆς ἀδιάφορῃ στὴ λύσσα τοῦ

έχθρου καὶ τοῦ Χάρου τὶς σαῖτες. Καὶ σὺν δέσι* στοιχειωμένη, πὺν κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τὸ ξεχείλισμα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πνίξη τὴ σπορὰ τοῦ κάμπου, λέει στὸ Μωριᾶ νὰ καλλιεργήσῃ τῆς ἐλευθερίας τὰ πρωτόλουθα βλαστάρια. Μέσα τῆς ἔχει τὸ Μαυροζοδάτο καὶ τὸ Μάροζο Μπότσαρη μέσα τῆς τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραῖτες ὀπλαρχηγούς. Ἡ τρώπαιο νίκης ἢ νεκροζεῖββατο ἔδω ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὸ ἔκαμαν ὥς σήμερα. Τί θὰ γίνη αὐριο ποιὸς τὸ ξέρει ;

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέπτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσσερα ! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πὺν ἔδιωξε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴ ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴ λαχτάρα. Μὲ τὸ ντυφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μαρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακκούλι σὺν ὄμο, ἐβγήκε νὰ κυνηγήσῃ, γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμόδεन्द्रα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιὰ, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας, πολλὲς φορὲς ἐγαύγισαν, γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχὴ του. Πολλὲς φορὲς γοργοπόδης ὁ λαγὸς ἐξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα πολλὲς φορὲς ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκιζε μπροστὰ στὴν κάννα του. Μὰ δὲν ἔχει νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντυφέκι. Πουλιά ἐδιάβηκαν κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲν γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξι ν' ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμά του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακριά, στῆς Ἀρτας τὰ στενοσόκακα, στὰ σπῖτια τὰ κλειστά. Περνᾷ τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τὶς μανταλωμένες πόρτες καὶ πᾶσχει νᾶβρη τὴ φτωχὴ φαμίλια του, μπορεῖ νεκρὴ, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα.

— Ἀχ καὶ νὰ ἐτελείωνε ! ἐψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναὶ νὰ ἐτελείωνε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα τὸ βάσανο ! Νὰ ἔπαιρναν τὸ κάστρο οἱ ἐχθροὶ ! Ὁ πασᾶς θὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο καὶ μαζί θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἀμιορουνιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλλισι σ' αὐτὴν τὴν σκέψιν. Μιὰ στιγμὴ ἐπίστεψε πὼς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα-ἕνα τοὺς τόπους, πὺν θὰ ἐδιάβαινε. Τώρα τὴ σκοτεινὴ Κλεισούρα· τώρα τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπου· τώρα τὸ Βραχώρι*. Ὁ Ἀσπρος* στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν' ἀνεβοῦν στὸ Βάλτο. Τὸ Μακρινόρος

ἀφύλακτο τοὺς δέχεται στὰ ὁμορφα δάση του. Νά την ἢ Ἄρτα ! Μὲ τὰ τζαμὰ καὶ τὰ σαράγια, μὲ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καὶ τοὺς σταυλοὺς τῶν μπέηδων ! Ἄχ, νὰ κι ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά ! Γιὰ ἰδὲ πῶς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμ !... ἐβρόντηξε τὸ ντουφέκι του ξυπνώντας τὴ λαγκαδιά.

Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπесαν, μὲ ματωμένο στήθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἔτρεξε, τὰ ἐσήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Κι ἐκεῖ, ποὺ σφαλῶν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιὰ νὰ ρουφήξουν στεγνὸν ἄερα τὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σοκκούλι του. Ἐπειτα χαροῦντες τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέματα, ποὺ θὰ πάρῃ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρά του. Καμπάνας κλαγγὴ ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάσθηκε· ἐγύρισε ξεροβόδεξα τὸ κεφάλι, ζητώντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴ φωνή, νὰ μὴ θυμίσῃ στὸ ραγιά οὐράνια παρηγοριὰ κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἔσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· ἐγκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κληγὸς, σὲ χωριὰ καὶ πολιτείες, καμπάνα δὲν ἐγνώρισε· κλαγγὴ τῆς δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικό, ποὺ ἐπέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στὸν ἥχο σὰν βαρκοκομισμένος πολεμιστὴς στὴ σάμπιγγα. Τὸ σῶμά του ἀνατρίχιασε· ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. Ἄ, ναί· τὴν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ κι ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλι μέσα.

Γ'.

Ἀγρυπνοὶ τὴν πολεμοῦν ἐχθροὶ στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψομί, τὰ βόλια, τὴ μαρούτη· τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκεῖνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῇ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάπτονται βαθεῖα στὸ χῶμά της. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλά τοῦ ἥλιου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; Ἐσήκωσαν τὰ ἐθνικά λάβαρά τους στὸν ἀδοῦλωτον ἄερα· ἐστύλωσαν τὰ θρησκευτικά τους σή-

μαντρα καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τοὺς λυτρωτὲς αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βομῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα θρέφος, ποὺ ἐδίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἐνὸς γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου.

Ὁ Γούναρης ἐχαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκούμπησε στὴν κλίνα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, κατὰ τὴν πόλι, ἀγγελόφερτος σὰν τὸ Μοῦσῃ, ποὺ ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ χωριὸ τῇ γῇ τῆς Ἐπαγγελίας. Καὶ ὅπως ὁ προφήτης ἐδρόσισε τὴν ψυχὴ του στὰ τροφαντὰ* λιβάδια καὶ τ' ἀργυρᾶ νερὰ καὶ ἔκτιζε πολιτείες καὶ κάστρα δυνατὰ γιὰ κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγὸς ἀπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικὸς. Δὲν ἀντικρῶζει πιά τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν Ἑλληνικὴ γῇ πέρα-πέρα ἐλευθερη, κάτω ἀπὸ ἓνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Ἴκι εἶναι τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀετός. Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονεῖς χαίρονται τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖς. Τὰ νιάτα ξευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του καὶ ὁ δουλευτὴς τρυγᾷ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ* καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρον. Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιάς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος, σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τῇ δροσίᾳ. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριον. Πότε θ' ἀπολαύσῃ καὶ κείνος τὴ ζωὴ, ποὺ χαρίζει ἡ ἐλευθερία στὰ τέκνα τῆς :

— "Ἀχ, πότε ;... Ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιὰ πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δένδρο τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ ἐφυτεύθηκε, μὰ δὲν ἔκαμε καρπούς. Ὅφρις κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, προνίτσει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμὸ καὶ ποῖν μεστώσῃ, βούλεται νὰ τὸ μαράνῃ. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς. Αὔριο θὰ κάμῃ τὸ γιουρούσι ὁ ἐχθρός.

— "Ἄν τὸ ἤξεραν ! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν, νὰ μὴν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. "Ἄν τὸ ἐγνώριζαν, νὰ μὴ πᾶν στίς ἐκκλησιὰς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κερὰ στὸ χέρι παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νὰ μὴν ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστὸ μὰ τραγούδια τρανολάλητα στὸν "Ἀρη, τὸν πατρογονικὸ

θεό τους ! Οἱ ἐκκλησιᾶς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βομός τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καὶ οἱ στουρνάρωπτες. Ἀχ ! νὰ τὸ ἤξεραν !

— Μὰ ποῖος νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ;

Ναί, ποῖος νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καὶ τὰ κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἶμα καὶ λάφυρα. Καὶ κείνος· τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ; Τὸ εἶναι του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τῇ γυναϊκᾷ του, τὴν ὁμορφὴ Τρισεύγενῃ τὰ παιδιὰ του : τὸν Κώστα, τὸ Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μὲ τὴ ζωὴ του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό του μεγαλώνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἴσκιό ὁ πατέρας !

— ὦ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τὶς πλάτες στὴν πόλι καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ χορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ῥάχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ῥίξῃ πίσω του. Μὰ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ δῆμά του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

— Γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἐρρίχθηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναϊκᾷ του. Εἰκόνα φόνου καὶ ὀλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γυρὸ του. Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν τὰ σπίτια, σέρνονται εἰκονίσματα στὸν αἱματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέρδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἀγίας Τράπεζας, ἀλόγων σαῖσματα*· τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανοῦμισσας· ἡ μήτρα τοῦ Δεσπότη, ἀγάδων σκούφομα καὶ τὰ Τετραβάγγελα, σημάδια στὰ ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θοῆνος· τρόμος καὶ χαμός ! Κι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πὼς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος, πὺν ἐστάθηκε πατέρας μὰ ὄχι Χριστιανός.

— Γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πὼς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ

τοῦ λέει πὺς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πὺς ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νὰ χαλάσῃ.

— "Α, ναί, εἶπε μὲ ἀγωνία. Δέν εἶμαι μόνο πατέρα. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα στὰ παιδιά μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμι προωγμένος, ὥρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, πὺς ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τὰ πανόρια χρώματα.

Δ'.

Τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἵμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. Ἐγνωρίσαν θρασίμ* τὰ κοράκια κι ἐτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νὰ χυθοῦν. Ἄνδρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σέλλοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στούρνα-ρόπερες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμπιού* καὶ τοῦ ἀπελατικιού* τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο κτύπημα. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν στὴν γάτα καὶ προσεύχονται, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροὶ, φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. Ἄν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργὰ τὸ τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦν τὰ πιλάφια τοῦ Παραδείσου. Ἄν ζήσουν νὰ γυρίσουν σπῆτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες*, τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παθαινωμένους τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη : « Ἐνας Θεὸς μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καὶ Μωάμεθ, ὁ προφήτης αὐτοῦ ! Θάνατος στοὺς ἀπίστους. Θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ ». Οἱ πασᾶδες καὶ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά. Χίλια γρόσια σὲ κεῖνον, πὺς θὰ πρωτανεβῇ στὸ κάστρο· δέκα φλωριά σὲ κείνους, πὺς θὰ πρωτοπεράσουν τὰ χαντάκια καὶ θὰ στήσουν σκαλωσιές. Ἄτι χρυσοχάλινο στὸν ἀγᾶ*, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στὸ μπέη*, στὸ δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στοὺς σπαχῆδες*, στοὺς σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα ! Τῶν ἀπίστων τὰ πλοῦτη στὰ παλληκάδια ἡ γῆ στὸν Ἀλλάχ !

Ἡ νύκτα βουβὴ παραστέζει ἀπάνω τους. Ἄστρο δὲ φαίνεται σκηνά. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσσοβα. Δὲ γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, μὲ τίς σαῖτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

Ε'.

Ὁ Γούναρης ὁλόρθος μέσα στὴ σκηνή, ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι ἄθυμη τὴν ψυχή. Ὀκτακόσιοι Ἀρβανίτες, διαλεκτοὶ ὅλοι, ὀρηκτικοὶ σὰν δροῦλας* ἔβγηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κοίτονται κοιμημένοι στὶς βουρλιές, δίπλα στὸ χάντακα, ὀργυιὲς μὸλις μακριὰ ἀπὸ τὰ τεῖχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα· καὶ τότε θὰ τιναχθοῦν σαϊτόφιδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦν τάχα ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς; Τὸν ἐπίστεψε ὁ γραμματικὸς; Κάτω στὸ περιγιάλι, πὺν ἐγύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα προιάρι. Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μαζοῦ ἔκατέβαινε ἀπὸ τ' Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἐβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκανε νὰ τυγώσῃ, μὰ ἐκεῖνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πὼς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρό του, κι ἐξεμυστηρεῦθηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε χωρὶς οὔτε «γεια σου» νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο· τὸ ἐγνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χεῖλη νὰ χαιρετίσῃ ὁ πρῶτος ὁμόφυλός του, πὺν βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχθροῦ; Μὲ τί καρδιά νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, πὺν στρώνει ἀζόμη τὴν τάβλα τοῦ πασᾶ, ἐκείνου πὺν ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά;

— Ἀλοίμονο ἂν δὲ μὲ ἐπίστεψε!... ἀλοίμονο!... ἐπιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ ἐστέφρεψε πάραυτα τὶς βούρσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν ἐπίστεψε καλύτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοὶ οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναί, μὰ ζοῦνε τὰ παιδιά του. Τὰ παιδιά κι ἡ γυναῖκά του. Τί ἔπαθε καὶ δὲν τὸ ἐσυλλογίσθηκε πρὶν. Ποιὸς δαίμονας τοῦ ἐσῆκωσε τὰ μυαλά! Μήπως ἂν βροῦν ἀντίστασι οἱ Ἀρβανίτες, δὲν θὰ ὑποψιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καὶ τότε; Ὁχ, ἀλοίμονο! Καλύτερα πὺν δὲν τὸ πίστεψαν.

ΣΤ'.

Γκλάν-γκλάν!... γκλάν-γκλάν!... γκλάν-γκλάν!...

Ἡ κλαγγή ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιὰς ἄνοιξαν τὶς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν εἰς πιστοί. Μὰ ὁ ἐχθρὸς παρομονεύει. Σφύριγμα δυνατό ἀκούσθηκε. Καὶ σύγχαυρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ ἐτάραξαν τὴ γῆ κι ἐφώ-

τισαν τὰ πάντα. Οἱ ἐχθροὶ ἐχύθησαν στὰ τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθη· ἔξω δίδουλος. Τί ἤθελε νὰ γίνη κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ἦθελε καὶ τὰ δύο ! δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφιν ἐφάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τὰ βόλια ἔπεσαν χαλάζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός ! ἐστέναξε ὁ κυνηγὸς κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεύθηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν Σπαχίδων* πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα, πλὴν φέρουν τοὺς καθαλλάρους στὴ μάχη. Οἱ σηματοφόροι, μόλις προφθάσουν νὰ μπῆξουν τίς σημαίες στοὺς πύργους καὶ γροεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχθροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνον ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά,, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῇ στὰ χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὁργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμά τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς ἄνδρες καὶ παιδιὰ τους, ἀδελφοὺς καὶ πατέρες, φωτιά καὶ σίδερο γυρὸ τους. Μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πείσμα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴ δύναμι. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν ; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ποὺ ὅλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾷ ἐπάνω τους !

Ἀξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀγνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκορποῦν πίσω, σὰν καθαλλάρους σατανᾶδες. Ἐγύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο. Στὴ Μεγάλῃ Τάπια* καὶ σ' ὅλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἡλίου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε, πέρ' ἀπ' τὸ χάντακα, οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιά κι αἵματοβαμμένη φουστανέλλα κυνηγοῦν στίς σιγνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἐχθρούς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χῶματα, κορμιὰ κοίτονται, « ραί » ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα ! Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βοὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλη :

— Γλάν-γλάν !... Γλάν-γλάν !... Γλάν-γλάν !...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

« Παλιές Ἀγάπες »

*Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ

1. Ἐγέρασα, μωρὲ παιδιά. Πενήντα χρόνια κλέφτης,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύσι τὸ αἷμα τὸ ἔχυσά, σταλαμιὰ δὲ μένει.
5. Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
νὰ ᾖ γλωρὸ καὶ δροσερό, νὰ ᾖ ἀνθὺς γεμάτο
καὶ στρωῶστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
Ποὺς ξέρεῖ ἀπὸ τὸ μνημῖά μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ !
Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιό του ἀποκάτω
10. θὰ ῥχωνται τὰ κλεφτόπουλα, τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτά μου καὶ τὴν παλληκαριά μου.
Κι' ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θὰ ῥχωνται τὰ κλεφτόπουλα, τὰ μῆλά του νὰ παίρνουν,
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιῖς, τὸ Δῆμο νὰ σχωρῶνε.
15. Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι' ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νύκτι. —
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγῦρό μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
20. Κι' ἐν' ἀπὸ σᾶς τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεθῇ τὴ ράχι,
ἄς πάρῃ τὸ ντουφέκι μου, τ' ἄξιο μου καριοφίλι, *
κι' ἄς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἄς σκούξῃ :
« Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει ! »
25. Θ' ἀναστενάξῃ ἡ λαγκαδιά, θὲ νὰ βογγήξῃ ὁ βοάχος.
Θὰ βαργωμήσουν * τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
θὰ ξεφυτρώσῃ, θὰ σθησιῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοή ἄδελά καὶ τὴ φέρι
καὶ τὴν μάθη ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
30. καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια του καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

Τρέχα, παιδί μου, γρήγορα, τρέχα ψηλά στη ράχι
και ρίξε τὸ ντουφεκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

35. Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νὰ 'τανε ζαρκάδι,
ψηλά στη ράχι τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει :
«Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει !»

40. Κι' ἐκεῖ π' ἀντιβούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη ντουφεκιὰ κι' ἔπειτα δευτερώνει
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾷ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸ γκορεμνό, χάνεται, πάει, πάει...

45. Ἀκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο
τ' ἀγνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει !...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ, τοῦ φοβεροῦ τοῦ Κλέφτη,
μὲ τὴ βοή τοῦ ντουφεκιοῦ στὰ σύγνεφ' ἀπαντιέται,
ἀδελφικά ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηθῶνται, πᾶνε...

« Μνημόσυνα » 1857

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φθάσει μὲ τὸ στρατό του στὴ Ζαράζοβα* μεσημέρι. Ἄμα φάγανε, πῆρε τοὺς ἀξιωματικοὺς του καὶ πῆγαν στὰ Τρίκορφα — μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Τρίπολι καὶ ἀγνάντια* τῆς. Τοὺς ἔδειξε μιὰ γραμμὴ, σκεπασμένη, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ τὴ βλέπουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πολιτεία:

— Νά, ἐδῶ θὰ πᾶτε νὰ φέρετε τὰ παλληκάρια σας, νὰ φτιάξετε ταμπούρια.*

Ἐφεραν τὸ στρατό· ἄρχισαν τὸ ἔργο μὲ ζῆλο μεγάλῳ.

Ὁ Κολοκοτρώνης φώναξε ὕστερα τὸν ὑπασπιστὴ του:

— Ἐλα κοντά μου.

Τὸν ἀνέβασε ἀπὸ κρυφά, χωστὰ μονοπάτια, νὰ μὴν τοὺς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι, στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Σιδήμινας,* τὸν ἔκρυψε σ' ἓνα φυσικὸ παρατηρητήριον, τοῦ ἔδωσε τὰ κιάλια του.

— Κοίτα!

Ἡ Τρίπολι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γυρᾶζαν τὰ σκουφιά τῶν μιναρέδων* στὸν ἥλιο. Καὶ τὸ κάστρο τῆς μὲ τίς τόσες πόρτες, τὴ μεγάλη τάπια*, τὰ σπίτια μέσα, τὰ περιβόλια γύρω, ἔμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

— Ἐδῶ θὰ κάτσης, τοῦ εἶπε, νὰ τηρεῖς, ὥσπου νὰ νυχτώσῃ.

Καὶ ἂν ἰδῇς τοὺς Τούρκους νὰ κουνιῶνται κατὰ δῶ, ἀστραπὴ θὰ χυθῇς κάτω, νὰ μᾶς δώσης χαμπέρι*.

Τὸ ἔργο κάτω προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τὸ σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μὲ τὸ Θανάση Κίντζο, ἔκτιζαν τὰ ταμπούρια* τους μ' ἀληθινὴ μαστοριά.

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς پاίνεσε.

— Εἴμαστε χτίστες οἱ περισσότεροι, τοῦ εἶπε γελῶντας· οἱ ἄλλοι δὲ νογᾶνε*.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καὶ πῆγαιναν καὶ ἐρχόντουσαν καὶ κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἐμοιαζαν μεριήγνια.

Ὁ ἥλιος ἔγερε. Τὸ ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγὸς φώναξε:

— Σύνάξι!

Τὰ παλληκάρια πῆραν τ' ἄρματά τους, μπῆκαν στὴν ἀράδα. Ὁ

ἀρχηγός τώρα θέλει νά τοὺς ἐτοιμάσῃ, νά τοὺς φιλοτιμήσῃ, ν' ἀντικρούσουν αὐριο τὴ φωλιά τὴν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ κι ὅλες τὶς προσπάθειες, πού θά 'κανε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νά σπάσῃ τὴ στενόχωρη ζώνη, πού θά τὸν κουλούριζε. Ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα, νά τὸν βλέπουν ὅλοι :

— Θὰ σᾶς πῶ, ἄρχισε μὲ τὴν βροντερὴ φωνή του, ἕνα παραμῦθι. Τὸ παραμῦθι τοῦ φιδιοῦ μὲ τὸν κάβουρα.

— Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φιλία καὶ κουμπαριά κι ἀποφάσισαν νά πεθάνουν μαζὶ κι ἔτρεχαν τὰ δυὸ παντοῦ. Μιά μέρα νυχτώσανε μακριὰ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ κάβουρα καὶ κοντὰ στὴν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τὸ φίδι δέχτηκε τὸν κάβουρα στὴν τρύπα του, τὸν προτίμησε σὰν κουμπάρο καὶ τοῦ εἶπε νά μπῇ μέσα πρῶτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κάβουρας δὲ χώραγε, σγάρλισε * μὲ τὰ πόδια του τὴν τρύπα καὶ χώρεσε.

Ἀφοῦ μπῆκαν μέσα καὶ τὰ δύο, τὸ φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάστηκε καὶ ἄφησε στὴ μέση τῆς κουλούρας τόπο, πού μπῆκε ὁ κάβουρας νά κοιμηθῇ. Τὴ νύχτα τὸ φίδι ἔσφιγγε τὸν κάβουρα, νά τὸν ξελεσιάσῃ ὁ κάβουρας φώναζε : «Κουμπάρε, μὴ μὲ σφίγγῃς, πεθαίνω!» Τὸ φίδι τοῦ ἀποκρίνεται : «Ὅνειρο βλέπω» κι ὅλο τὸν ἔσφιγγε. Ἄμα εἶδε ὁ κάβουρας πὼς χάνεται, τοῦ λέει : «Κουμπάρε, ζύγωσε κοντὰ τ' αὐτὶ σου, γιὰ νά σοῦ πῶ ἕνα μυστικὸ νά εὐτυχήσῃς». Τὸ φίδι ζύγωσε τὸ αὐτὶ του κοντὰ στοῦ στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτὸς τσακώνει μὲ τὴ δαγκώνα * του τὸ φίδι στὸ λαιμό, τὸ σφίγγει, τὸ κρατεῖ πολλὴ ὥρα. Τὸ φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ πῆρε τραβῶνάς το τὴ νύχτα ὅξω ἀπὸ τὴν τρύπα του καὶ ἦταν ξαπλωμένο ἴσια σὰ ραβδί.

Τὴν αὐγὴ, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας τοῦ εἶπε : «Ἄν ἦσουν καὶ τὴ νύχτα ἔτσι ἴσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θά πέθαινες, οὔτε ὀνείρατα θά 'βλεπες». Ἔτσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν περπάταγαν ἴσια, δὲν θά τοὺς εἶχαμε τώρα ἔτσι, στὸν ὁδωθό *. Μὰ καλὰ τοὺς ἔχουμε, δὲν ἡσύχαζαν, ὅλο κατὰ μᾶς ἔκαναν.

Τὰ παλληκάρια τὸν ἄκουγαν μαγεμμένα.

— Καὶ μιὰ πού τό 'φερε ὁ λόγος στοῦ φιδι καὶ τὸν κάβουρα, ὅλοι ξέρομε πὼς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιὰ ραφίνα * ἀπὸ σίκαλι, τὴ χώνουν στὴν τρύπα, τὴν κουνᾶνε μέσα—ἔξω, κάνουν μὲ τὸ στόμα τους «κχί», ὅπως κάνει τὸ φίδι, ὁ κάβουρας τὴν

περνάει γιὰ φίδι, τὴ δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τὴ ραφίνα, ξε-
χεται μαζί ὅξω καὶ τὸν πιάνουν. Ὅλα τοῦτα θὰ τοὺς φτιάξουμε, ὅρῃ
Ἕλληνες, ὥς νὰ τοὺς τραθήξουμε ἀπὸ τὰ γιδόμαντρό τους ὅξω καὶ νὰ
τοὺς πιάσουμε.

Θέλει τώρα νὰ ξερριζώσῃ ἀπ' τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸ τελευταῖο
μάχναρι φόβου, νὰ τοὺς ἀτσαλώσῃ.

— Γιατί ; τοὺς ρωτᾷ. Γιατί δὲ θὰ τοὺς τὰ κάμουμε ; Καὶ τί εἶναι
αὐτοί ; Ἐδῶ πιάνουν λιοντάρια οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χέρια τους. Ὁ τρώ-
πος, ὅπου πιάνουν τὰ λιοντάρια καὶ δὲν τὰ φοβοῦνται εἶναι ἡ συνή-
θεια. Γιατί καὶ τὸ λιοντάρι εἶν' ἓνα μεγάλο καὶ κακὸ σκυλί· καὶ ἐπειδὴ
δὲν τὸ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὁλοένα, καὶ ἀκουστὰ μονάχα ἔχουν τὴν
ἀγριάδα καὶ τὴν κακία του, τρέμουν, ἅμα τὸ ἰδοῦν πρώτη φορὰ. Οἱ
κυνηγοὶ ὅμως φορᾶνε σκληρὰ πετσά, τυλίγονται μὲ πολὺ καννάδι καὶ
ἔτσι πηγαίνουν κοντὰ στὸ λιοντάρι καὶ ἅμα κάνει ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα
του, χώνουν τὸ χέρι τους μέσα, πὺν εἶναι καὶ αὐτὸ μὲ καννάδι τυλι-
γμένο, καὶ τοῦ λιονταριοῦ τὰ δόντια κολλᾶνε στὸ στουππί. Κάνει νὰ
ἔξεκολλήσῃ· μὰ ὁ κυνηγὸς τὸ δένει, τοῦ περνάει στὸ λαμπρὸ χαλκᾶ μ'
ἀλυσίδα καὶ ἔτσι τὸ ἀφήνει δεμένο σὲ κανένα δένδρo μέρες πολλές, ὅσο
ποὺ πεινάει, καὶ πᾶει καὶ τοῦ δίνει λίγη τροφή, καὶ πάλι τὸ ἴδιο καὶ
τὸ ἴδιο· ὥς πὺν τὸ λεοντάρι θαρρεῦει, ἀρχινᾷ νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ
μιαρριά, γιατί περιμένει ἀπ' αὐτὸν τροφή.

Ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, πὺν τοὺς ἔχουμε κλεισμένους στὴ μάν-
τρα. Τώρα τοὺς βλέπετε, δὲν ἐπείασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὅξω, ἐδῶ καὶ
ἐκεῖ παίρνουν τροφή, ἔμεις ἀπὸ κοντά, ὥς νὰ κολλήσουν τὰ δόντια
τους στὸ στουππί, ἀπὲ * τοὺς περνοῦμε τὸ χαλκᾶ, ἐβγάξομεν τὸν ἐδικό
μας καὶ τοὺς τὸν φοροῦμε. Μὴν τοὺς φοβάσῃ ! Ἄνθρωποι εἶναι καὶ
αὐτοί. Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τὰ ἔχουμε καὶ ἔμεις· ἐπάνω μας δὲν ἔρ-
χονται, γιατί τοὺς σκοτώνουμε ἀπὸ λίγο σὲ λίγο θὰ μερέψουν καὶ αὐτοί.

Τὰ παλληκάρια τὸν κοιτᾶνε στὰ μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματά τους.
Ὅχι, δὲν φοβοῦνται. Ἐχουν πεποίθησι στὸ Γέρο.

Ἐνα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μὲ μάτια πιρμπιλὰ *, ἔξυπνο σὰ
ζαγάρι *, πιστεῖει, πὼς ἔχει νοιώσει τόσο καλὰ τὸν ἀρχηγό, πὺν φω-
νάξει ἄξαφνα μὲ μιὰ ψιλή, ἀστεία φωνή :

— Ἄς εἶν' καλὰ ὁ καπετὰν ψωμᾶς. Ἡ πείνα δηλαδὴ, πὺν θὰ θε-

ρίση τὸν πολιορκούμενο, στρατηγὸς ἀνεπάντεχος *, πού θὰ πολέμησῃ
κι αὐτὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Δυνατὰ κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τὶς γραμμές. Γελάει
ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὐθιμὸς λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ στρα-
τόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τὰ πᾶληγάρια σκορπίζουν στὰ τσιπούρια * τοὺς. Ἔχει νυχτώ-
σει. Ἀνάβουν φωτιές. Ἀπειρα λουλούδια, ὅλο φλόγες, χορεύουν στὴν
πλαγιά. Ἰσκιὸι μαῦροι, στὰ καταρράχια * τὰ καραούλια *, φυλᾶνε μὲ
τὸν κόκκορα * σηκωμένο, μέτωπο στὴν Τρίπολι.

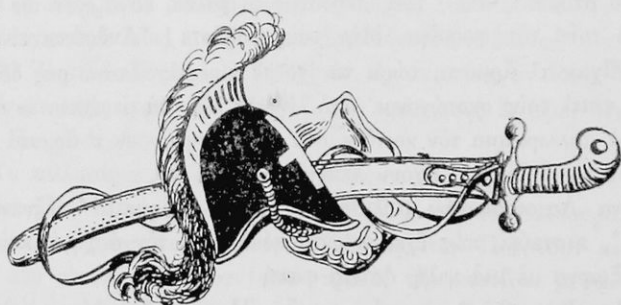
« Ὁ γέρος τοῦ Μωριᾶ »

Σπ. Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

- Μὲ γέλασεν ἡ χαρᾶνγῃ, τᾶστροι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγῆκα νύχτα στὰ βουνά, ψηλά στὰ κορφοβούνια.
Ἀζῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἡχῶ, μὲ τὰ βουνὰ μαλώνει.
— Νέσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού χτρενῶστε ;
Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια ;
— Δέ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ Κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικόν

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

Ὅταν ἐξεργάγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21, ὁ «Μοντεσελίμης» * τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφιμπεη τὰ χρειάστηκε. Εἶχε πολλὰ ἀκούσει περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἔμαθεν ἀπὸ γοιμίματα τῆς «Πόρτας» * τὰς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης μὲ τοὺς Φιλικοὺς καὶ προβλέπον ἐπέκτασιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμηῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα.

Ἀντέγραψε τὸν Καϊμακίμην * τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ στὸ χέρι τοὺς θρησκευτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν τῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὸ πασσαλί * του, γιὰ νὰ μάθῃ τὰς διαθέσεις τῶν ἔναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νὰ ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἄλλ' οἱ προσετῶτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τὰ μυρίστηκαν καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὸ πασσαλί τοῦ Γιουσούφιμπεη. Αὐτοὶ ὅμως ἔστειλαν εἰς τὸν Μοντεσελίμην ἀπεσταλμένους των, γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφερείας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Δοβλέτι * καὶ συνεπῶς δὲν ἔπρεπε ν' ἀνησυχῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερον τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Γιουσούφιμπεη. Κακεντρέχης καὶ αἰμοδόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως ἐκεῖ. Τὸν ἀνησυχούσαν πολὺ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραῖος Μανώλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ εἶχε γίνει πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων * του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδισμούς. Ὅλα τὰ Χάσια * χωριὰ προετοιμάζαν ταραχὰς καὶ ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπο, νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γιουσούφμπεης ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσῃ καιρόν. Καὶ πράγματι ἔστειλε ἰσχυρὸ ἀσκέρι * πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὅρους μὲ αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ ὑποβάλλῃ εἰς βασανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξεν ὅμως νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ ἑδάφη τοῦ Ἁγίου Ὅρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαράβιαστα καὶ δὲ μπορούσαν νὰ τὰ πατήσουν ὀθωμανικὰ στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρην * Τσιρίμπασην μὲ 500 ἄνδρας. Διέταξε δὲ ταυτοχρόνως τὸν Χασὰν ἀγᾶν, ταμίαν τοῦ Ἰσούφ πασᾶ τῶν Σερρών, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς ἄλλους τόσους ἄνδρας καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Τσιρίμπασην. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγοὺς διέταξε νὰ συλλάβουν τοὺς προσεστοὺς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν κοιμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἐδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἀλλ' ἡ φωτιά ἀναψε μέσα στὸν Πολύγυρο πολλὰς ὥρας, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατὸς. Τὸ βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κοιμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήτησαν κοντὰ στὸ σεράϊ *.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμὴν πανικὸς εἰς τὴν κοιμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καὶ ἀντὶ νὰ περιμένουν ἀπαθεῖς καὶ ὑποτακτικοὶ νὰ κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο ν' ἀρπάξουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατὸς τοῦ Γιουσούφμπεη καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν κοιμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικὰ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοὶ οἱ κάτοικοι, ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ δέκα ὀκτὼ στρατιώτας καὶ ἀφου᾽ ἐξησφάλισαν τὰ νῶτά των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτὸς ἐκστρατείαν, ἄλλου μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασὰν ἀγᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὑψομάτων καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ

τοῦ Πολυγύρου. Ἀκράτητοι καὶ γενναῖοι οἱ Πολυγυριῶτες, μαχόμενοι σάν λέοντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐτσάκισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκέρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ὄτακτον φυγὴν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούφμπεης τὰ ἔμαθεν ἀμέσως καὶ ἀπεθριώθη. Αὐτοστιγμὴν διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, πού εἶχε κρατήσει ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράϊ, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐγλένασε καὶ στὸ τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστὰ του. Ὁ ἀτυχὴς ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρὸς τὸν αἰμοδόρον μιουτεσελίμην :

— Τὸ κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου δὲν σοῦ ἀνήκει !

Ἀδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν, τὸν Κυδωνιάτην καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ὁπαδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούφμπεη ὠργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἥρωϊκὸν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τῶν ἀκολουθήσαντα χριστιανικῶν συναγεμῶν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἓνα ἀπὸ Μαδεμοχωριῆτες * καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φιλικοῦ Μανώλη Παπᾶ.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(Ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι ἐν μακρὸν διήγημα τοῦ Βικέλα καὶ ἔχει μεταφρασθῇ εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκάς γλώσσας, τόσον ἐθεωρήθη σπουδαῖον. Εἰς αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίδει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν δεινῶν, τὰ ὅποια ὑπέστησαν οἱ Χίοι κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Λουκῆ Λάρα μετὰ τῆς οἰκογενείας του...).

Ἡ φ υ γ ῇ

... Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἅψ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἰδησιν, καὶ συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημείον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὅχητο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν! Ἦκοόντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαριῶν * ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἀλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιβασθοῦν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυζλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν. Ἦσαν χάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὁ δὲ ναυζλήρος * καὶ τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τὸ παρῶν ὅπλισμένοι. Ἐπῆγαιεν ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμὴδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠῤῥεαν μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανε ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμῖς εἰς περίπλου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναιεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς Ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστροφέουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνῃ ἢ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἰφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλλοίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποιον τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὅμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπορείας *, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνον ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαίρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε ; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν, ἢ μὴ ἦσαν πολυαρίθμου σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπεριμέναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν ; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο * σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περὶ παρθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῶ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐξήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φύλοδωγμα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὅπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πᾶρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσει. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμὸν τῆς καὶ ἔλεγα :

— Όχι, όχι, όλοι όμοῦ θά σωθώμεν...

Έκει, μέ ήρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μέ τὰς ἀδελφάς σου. Έρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρεθὴν ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Έστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἶδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἔστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἤκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὅπισθεν ὠθουν τοὺς πρῶτους, ἔπιπταν δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἶφνης τὴν μητέρα μου !

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ήρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γοαῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου... Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν οἱ δύο γοαῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπῆγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἶδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα— ἡ ὑπηρετριά μας. Εἰς τὸ τελευταῖόν της ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἡμεθα ἐκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχά ! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἑλαφρὰν πνοὴν οὐροῦ * ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὅλοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θεία χάριτι ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἡμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοδούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγίσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοὶ ἐφάρθη φιλοφρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὅποτεν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀνα-

λογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐν Χίου. Ναυαγοὶ θλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους, ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τούρκοι μᾶς ἐτουφέκιζαν ἄνωθεν...

« Λουκῆς Λάρας »

Δ. Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ὁ μικρὸς ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρης Μανιάτης εἶναι διὰ τὸ Ναυτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, ὅτι ὁ μικρὸς οὐσσάρος Μπαρᾶ διὰ τὸν στρατὸν τῆς Γαλλικῆς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸν γνωρίσωμεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς « Ἀθηνᾶς » καὶ μεταξὺ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου, διεκρίνετο διὰ τὸ εὐφρές, τὸ πρόθυμον καὶ τὸ ἄφοβον. Ἡ ναυμαχία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θὰ προσπίσουν τὸ ὄνομά του κατὰ τῆς λήθης.

Ἡ « Ἀθηνᾶ » ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναύαρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' Ὑδραϊκῆς Μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνως ὑπὸ τὴν Ὁξείαν νῆσον, ἐπεξήτει τὴν κατὰλληλον στιγμὴν, ὅπως ρίψῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλὰ καὶ δυσάρεστα σχεδιάζον, ὅταν τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκῶς τὸ Βασιλάδι.

Παρενθὺς τὰ μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἐνῶ ἀπ' ἑτέρου δύο ἀξιωματικοὶ τῆς ἠρωϊκῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, κομίσται ἐπιστολῶν :

«Οἱ Μεσολογγῖται δοκίζονται ὅτι δὲν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανὸν νὰ γυρίσῃ εἰς Μωρῆαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἀλλῶς βέβαια δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑποφέρουν. Πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ πείναν. Ἐφῆγαν καὶ τρεῖς ὄνους καὶ τρεῖς καμήλους, πὺν ἄρπαξαν τοῦ Ἱμπραήμ».

Εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

— Θάρος ! Εἴμεθα ἐδῶ καὶ πάσχομε μαζὴ σας !

Μὲ ὅλον δὲ τὸ φλέγμα * τῶν ἀτρομῆτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε : « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νὰ μᾶς στείλετε καὶ καμμίαν νέαν ἐφημερίδα ».

Διότι ὁ βομβαρδισμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καταστρέφει τὸ τυπογραφεῖο τῶν «Χρονικῶν».

Τὴν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατὰ σκάφος κατορθώνουν νὰ συγκρατήσουν τὴν παράταξιν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καὶ κορβέττες — ἡ πρωτοπορεία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι *. Καὶ ὁ ναύαρχος δὲν προφθάνει σχεδὸν νὰ ὑψώσῃ τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σήματα : « Ὁ ἐχθρὸς ! », « Ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται ἐπάνω ! », « Τ' ἄρματα στὴν κουβέρτα ! », « Ὅσοι εἰσθε εἰς τίρα * κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ ! ».

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τὰς ἀγκύρας, ὁ δὲ κλύδων ἀναλαμβάνει νὰ χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τὴν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητὴς Πολίτης ἀνατινάσσει εἰς τὸν ἀέρα τὴν κορβέτταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπῆ. Τὴν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Ἀράξου *. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρὸς τὰς Πάτρας καὶ οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησίον *. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται καὶ τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι « μὲ ὅλα τοὺς τὰ πανὶ καὶ κουρταλέτσες » *. Αἰφνης οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀναχωρεῦσαντες *, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καὶ ἡμίσεια τῆς ἐσπέρας τῆς 16 Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλῃ ἀρχίζει πεισματοδεσπότη. Τὸ ἐλληνικὸν πυροβολικόν, εὐθύς ὡς εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν του.

Ἡ τουρκικὴ ἐν τούτοις ναναρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα καὶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικὰ πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νὰ ποδίσουν * ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν τοῦτο δὲ φέρει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μὲ ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις

δύο δὲ ἐφόλκιά των, μετὰ πυροβολικοῦ καὶ τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἑνὸς τῶν Τουρκικῶν πυροπολιῶν καὶ τὸ καταλαμβάνουν αὐτανδρον ὑπὸ τὰς φρενητιώδεις ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετὰ τῆς παρομιμώδους ὁρμῆς τῆς, ἡ μοιραρχὶς «Ἀθηνα» μάχεται εἰς τὸ πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. «Τοὺς ἑδαμονίσαιμε μὲ τὰ κανόνια μας», λέγει τὸ ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μὲ τὸ τηλεσκοπίον εἰς τὸ χέρι, μὲ τὸ πρῶον ἐκεῖνο ὕψος του, τὸ ὁποῖον οὐδ' εἰς τὴν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγον * μετὰ τῶν ἀξιοματικῶν του. Ὑπὸ νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα ὅσας δὲ ὁ ἄνεμος τὰ παρασύρει εἰς στροβίλους καὶ ἀναφαίνεται πρὸς στιγμὴν τὸ πρόστεγον *, οἱ ἐπὶ τοῦ προμηναίου διακρίνουν ἓνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρὰτόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τὴν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρὸς Ψαριανὸς Νικολῆς Μανιάτης. Μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὴν μικρὰν του χεῖρα εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ ὕψος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοὐλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαιναν ἀπὸ τὸ πρόστεγον καὶ τοῦτο μόνον διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ γομώσεις * διὰ τοὺς πυροβολητὰς καὶ πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς ἐκ τῶν θωρακίων * βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέρᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυροπολιτοῦ, φαίνεται τρέχων πρὸς τὸν πρόβολον τρελλὸς ἀπὸ χαράν, κραυγάζων ἐπανελημμένως :

— Ἀπάνω τους, μπουρολοτιέρηδες !

Ἐν τούτοις ἡ «Ἀθηνα», φοβηθεῖσα διὰ τὴν τύχην τῶν παρατόλμων πυροπολιτῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν γραμμὴν καὶ ἐντρέπει τὸ πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ ναῦται νεύουν εἰς τὸν μούτσον νὰ κατέλθῃ ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τὸν σκουφὸν του εἰς τὸν ἄερα.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις συγχλονίζει τὴν «Ἀθηνα» καὶ ἐνοσπεῖρει τὸν θάνατον ἐντὸς αὐτῆς ἓνα ἀπὸ τὰ προφραῖα πυροβόλα τῆς, διαρραγέν *, ἀνατρέπει καὶ πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δὲ μικροῦ Νικολῆ θραύει τὰς κινήμας. Ἡ «Ἀθηνα», ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῶ ἤδη περίπου ἔληγεν ὁ ἀγὼν. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρὸς τοὺς κατακειμένους εἰς τὴν πρῶραν τραυματίας καὶ ἰδὼν τὴν

κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τὸν παίρνει μὲ συμπάθειαν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ καλεῖ τὸν χειρουργόν. Ἐκεῖνος προλέγει μετὰ στόμφου * τὸν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἂν δὲν ἐκτελεσθῇ παρευθὺς ἡ ἀποκοπὴ τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὁμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. Ὁχι, δὲν θέλει νὰ τοῦ κόψουν τὰ πόδια του, ἀπωθεῖ τὸν ἱατρὸν, ἱκετεύει τὸν ναύαρχον.

— Μὴ, καπετὰν Γιώργη μου ! Μὴ μοῦ κόψτε τὰ ποδαράκια μου, καὶ ἅς πεθάνω !...

Τέλος ὑπερισχέει ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ἱατρὸν : « Μάξιψε τὰ ἐργαλεῖά σου, ἐξοχώτατε ! » καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τὸ παιδί εἰς τὴν Ὑδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μὲ αὐστηρὰν ἐντολὴν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν θεραπείαν του, σὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδιοῦ των τέκνου. Ἐκτοτε, δὲν τὸν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τὸν ἀφήσαν νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς Ὑδρας διετελεῖ * διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἦτο ὥραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσοδύκος ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ ὀρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκουθέντιζε φιλικῶς μὲ τὸν ὑπασπιστὴν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ἀπελθοῦσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς καὶ τὰ παιδιά ἀκόμη εἶχαν ἡρωϊσμόν βετεράνων *. Καὶ ἐξέφραζε τὴν λύπην του ὅτι δὲν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ναυτόπαιδος τῆς « Ἀθηναῖς ».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνὰς προερχομένας ἐκ τοῦ προαυλίου. Ἔεινε προσεκτικὸν τὸ οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιον ἄγνωστον πρὸς τὸν δίοπον * τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

— Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσης ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν καπετὰν Γιώργη, νὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν μεγάλη ἐκδούλευσι, ποὺ μοῦ ἔκανε στὸν Ἀγῶνα !..

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστὴς εἰς τὸ νεῦμα δὲ τοῦ ἀντιναύαρχου, κατήλθε δρομαῖος τὴν κλίμακα, ἐνῶ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προησθάνετο κάτι τὸ συγκινητικόν, κάτι τὸ εὐχάριστον. Μετὰ δύο λεπτά

ἓνας νέος κύριος, κομπὸς καὶ ζωηρός, εἰσήρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τὸ δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐθιμοτυπίας, ἀρπάσας τὴν δεξιὰν τοῦ ναυάρχου, τὴν κατεφίλει· καὶ μόλις κατῴρθωσε, διακοπτόμενος ἀπὸ λυγμούς, νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἔξω τοῦ Κάβο-Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ναυστάθμου τὸν ἔσφιξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μὲ στοργὴν πατριζήν· καί, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ μικρὸς μαχητὴς ἦτο τώρα ἓνας ἐκ τῶν πλέον εὐπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἑξωτερικοῦ, ἠὲ χαριστήρη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἓνα ἔντιμον καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλὰς ἡμέρας τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν Πόρον, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν, ποὺ συνέπεσε νὰ εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἓνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς τοῦ Πόρου καὶ δι' ὅλους τοὺς ναυτόπαιδας. Ὑπῆρξε δὲ πράγματι διὰ τὴν ὥραίαν νῆσον καὶ τὸ Ναυτικόν μας, μοναδικὴ ἐκείνη ἡ πανήγυρις.

« Πανηγυρικὸν φύλλον Ἑστίας »

Κων. Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαῖστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κοίτονται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά ἔχουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρι
καὶ γιὰ ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγχρωτᾶνε :
« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι ; »
— « Προστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραλίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια ».
Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπῖτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Δημοτικόν

ΨΑΡΑ

Τὰ Ψαρά ἦσαν μιὰ πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ κυματίζει ἐπάνω της ἡ ἑλληνικὴ ιδέα. Τόπος ξηρὸς καὶ ἀγονος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γεννήσῃ μαλθακοὺς καὶ ἐγωϊστάς. Ἐγεννοῦσε μόνον παλληκάρια, δαμιαστὰς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μιὰ πνοὴ ἐξεγέρσεως συνεκλόνησε τὴν δουλείουσαν φυλὴν, ὥρμησαν μετὰ τῶν πρώτων εἰς τὰ ἐλαφρά τῶν πλοῖα καὶ περιέφερον τὸν τρόμον διὰ τὸν ἐχθρὸν ἐπάνω εἰς τὰ γαλανά κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλὰ κουρσάροι τῆς ιδέας, ὑψώνοντο ὡς δράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καὶ ἐπλησίαζον τὰ νεφελώματα τῶν θρυλῶν καὶ τῶν παραδόσεων.

Ἐνας Κανάρης ἐγεννήθη διὰ τὴν καλὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἡρωϊκοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς συνήντησε τοὺς Ψαριανοὺς σιγνάζεις εἰς τὸν ὑπερήφανον δρόμον τοῦς καὶ ἔμαθε νὰ τοὺς φοβεῖται.

Ὅλγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καὶ πετρῶν μέσα εἰς τὴν ἑρῶν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προτύγγια ἐπικίνδυνα καὶ τὰ Ψαρά καὶ ἡ Κάσος καὶ ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἕως τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκινούσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἓνα πρωΐ, μὲ τὸ σύννεφον ποὺ ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν ὀλίγοι. Ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ ἤξευραν νὰ σκοτώνωνται. Καὶ ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν πρωτεύουσάν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἓνας ἱερεὺς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ χαιρετίζων τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἐθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μὲ μιάν ἀποστροφὴν:

«—Ἀδελφοὶ Ψαριανοί, εἰς τὴν πυρὰν ἡ ὁποία ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελούμενην τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος δὲν ἐπρόφθασε νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος * εἰς τὰ ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θορνεῖτε. Ἐγείρατε τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Παλαίονσα ἡ Ἑλλὰς ἀκόμη, κυλιόμενη εἰς τὸ αἷμα τὸ ἰδικόν της

καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τὰ λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καὶ τὰ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, πλησίον εἰς τὰ ἔνδοξα ἐρεῖπια τῆς Ἑρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία νέα πόλις τὰ Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατεστρέφετο καὶ ἡ Κάσος καὶ ἡ φωτιά καὶ ὁ σίδηρος διηρυθύνοντο πρὸς ἄλλα σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς γῆς διὰ τὰ συμ-
πληρώσουν τὸ ἔργον τοῦ ὀλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἄφησαν σιωπηλοὶ καὶ θλιμμένοι εἰς τὴν νέαν τῶν πατρίδα τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἔσπευσαν νὰ ριφθοῦν πάλιν εἰς τὰ πλοῖα. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τὸ θάρος.

Ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανὴς γάλλος φιλέλλην, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Εὐβοίαν τὰ ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς ξένος ἐφιλο-
ξενήθη εἰς τὸ σπιτάκι ἑνὸς γέρου, ὁ ὁποῖος, μαζί μὲ τοὺς ὀλίγους δια-
σωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν νέαν τοῦ πατρίδα. Τὸ βράδυ ὁ γέρος, καθισμένος εἰς τὸ πλάγι ἑνὸς τζακιοῦ, διηγῆθη εἰς τὸν Γάλλον περιηγητὴν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν εἶδε, νέος ἀκόμη. «Αἱ εἰκόνες τοῦ ὀλέθρου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἰ-
ματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραπτον τρα-
γικότητα ἀπὸ τὸ ἀφελὲς καὶ ἡμερον ὕψος τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τὸ ἐρημωθὲν νησί. Μία εἰκὼν Ἀγίου, χρεμασμένη εἰς ἓνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τὸ μόνον προᾶγμα, πὺν ἔσωσεν ἀπὸ τὸ σπῖτι του, ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδιζοὺς του ὅλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας».

Περὶ οδ. «Παναθήναια» 1904

Γ. Τσσκοπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμανθη ράχη
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληγάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινόμενο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πὺν εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῇ.

«Ἀπαντα»

Δ. Σολωμός

Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Εἰς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες* πού ἔφε-
ρε τὸ «Πανελλήνιον».

Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ. Ἄλλ' ἐνῶ ἔφθα-
σε ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίαζε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη
τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δέκα πέντε καὶ
περισσότεροι.

Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς καθήμενος κατέγραφεν ἐκείνους πού
ἐλάμβαναν ὅπλα.

Ὁ δὲ Σαῖτονικολῆς ὄρθιος τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον
μίαν εὐχὴν.

— Καλορίζικο !.. Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ θγά-
λῃ... καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπω-
θῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη ἐνώπιον
τοῦ Σαῖτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν
γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἕνα σισα-
νέν. Ἦνοιγε τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρου-
λιὸς ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαῖτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκα-
με κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ.

— Μωρὲ δὲν ἀφήνεις, καημένε Ἀνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κανεῖς ἄλ-
λος ;... τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ
σκληρός.

— Ἐσύ ;... Εἶντα νὰ σοῦ εἰπῶ ;...

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἤθελε νὰ εἰπῇ : « Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς... » Καὶ ὁ
Ἀνδρουλιὸς ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρῶτος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη. Δὲν εἶπεν
ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκρην, ὥς νὰ μὴ
ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ.

Ὁ Σαῖτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυτήθη διὰ τὴν σκλη-
ρὰν φράσιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἤρπασαν
τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχὴν.

— Μωρὲ, τὸ ἐπίστεψες αὐτό, πού σοῦ εἶπα, Ἀνδρουλιό ;... Κι ἄφηρες.

νά πάρη ἄλλος τὸ τουφέκι... ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν, διὰ νὰ συγκαλύρῃ τὸ πρᾶγμα.

— Ἐγὼ σὲ θάρρουνα γιὰ πλιὸ ξυπνητό. Γιάε, μωρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι !...

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος !... Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα* ἐγώ... Κάνει καὶ αὐτὴ δουλειά !...

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον. Ἐμεῖς μάλιστα τώρα, τὸ συνηθισμένον καλοκάγαθον μειδιάμα του ἄλλα εἰς τὰ γαλανὰ του μάτια ἐκάλιετο ἓνα δάκρυ. Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν ὁ συγγενὴς του Μαρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν :

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχὴ, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιὰ... Δὲν φθάνει ποὺ δὲν σοῦ ἔδωκε τουφέκι ὁ Σαῖτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦ ἔκανε καὶ τέτοια προσβολάρα καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ εἰπῇς σπολάτη* ;...

— Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχει τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ πάρουν οἱ καλοὶ, καλοὶ. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει...

— Τὸν κακό του τὸν καιρὸ κατέχει...

— Κι ἂν δὲν τὸ κατέχῃ αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι ἀνemannθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιός μὲ ὀλίγον πείσμα, τὸ ὅποιον ἀπηνθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα, λέω, καὶ τσ' ἄντρες δὲν τοὶ ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα... Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται καὶ ὁ κόρακας τὴ φωνὴ του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι... Νὰ συλλογισθῇς τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις...

— Μὰ ἤθελες νὰ μαλώσωμε γιὰ ἓνα τουφέκι ;...

— Ναί ! Γιατὶ ὅποιος δὲ μιλεῖ τότε θάπτουνε...

— Ἐγὼ ἔχω τὴν παλιολαζαρίνα... Ἄλλοι δὲν ἔχουν μουδὲ καλομομπίστολο... Καλὰ ἔκαμε ὁ Σαῖτονικολῆς !...

— Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷ καὶ καλὰ θὰ πᾶς... Θὰ γενῇς ἀνεμπαίγνιδο τοῦ χωριοῦ...

Καὶ ὁ Μαρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

Ὁ Ἀνδρουλὶὸς ἦτο νέας ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνὰς περὶ τὰς ὁποίας καταλίσθαιναν καὶ ἐβάραιναν τὰ στιβάνια *. Ὀλίγοι ἦσαν ὥσάν αὐτὸν φιλόπονοι εἰς τὸ χωριό.

Ἄμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικὰς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπὶ τινὰς μῆνας τὸν κτίστην, εὑρίσκει δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρησκός. Δὲν περιορίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς.

Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ του τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρζον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρὸν φυσικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ποὺ ἐνέπνεε δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευὴ του, ἡ σχεδὸν καχεκτική, καὶ τὸ μικρὸν του ἀνάστημα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσεν ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν. Καὶ ὁ Ἀνδρουλὶὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστάς. Καὶ ἡ μεγάλῃ του ἀνεξικακία, ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία.

— Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι !...

Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἐπειτα ἐκεῖνό του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνό του τὸ σκαρὶ !... Πῶς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἓνα τέτοιο «ἀντίρτις», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες ;

Ἐγὼ λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του. Ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς παρесеχνάετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια.

Τινὲς ἐξέφραζον τὸν φόβον, ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου. Κάποιος δὲ ἐδεδαιώωνεν, ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλημα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα, διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρζοι.

Ὅς εἶδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος Σαῖτονιζολῆς δὲν εἶχε καλύτεραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησιζάκησε. Μετὰ τινὰς ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε λησμονήσῃ παντελῶς τὴν πικρὰν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ φράσιν.

Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀφημαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του.

Τί γέλια ἔγιναν μὲ ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο δεμένο μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μάρκος τριῶν πήχεων !

— Μορ' αὐτό, Ἀνδρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι !... τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν. Εἶχεν ἀναμυχθῇ ἴσως μὲ ξινοχωριανούς, ἢ, τὸ καὶ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῇ.

Μόνον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴν λαζαρίναν του !... Τοῦλάχιστον ἐξησκέϊτο εἰς τὴν σκοποβολὴν !...

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὀρθος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος.

Ἐνόμιζαν ὅτι τὸ ἔκαμινεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μετερίζι *. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλα !... εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲ σὲ πιάνει μπάλα ;... Πῶς τὸ κατέχεις ;...

— Ἐχω τίμοιο ξύλο !...

— Ἀλήθεια ;...

— Ἐχω αὐτό !... ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε ;... « Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του — ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του... ».

**

Μετὰ τινὰ καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυἀριθμὸς τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὁροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν.

Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐδοῇθαι ἡ ὀμίχλη καὶ ἂν ἔλειπον οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες

υπεστήριξαν την υποχώρησίν των και τούς ώδήγησαν να διαφύγουν δι' άτραπών και χαράδρων.

Μεταξύ των Κρητών ήτο και ο Άνδρουλιός, όστις πολλούς έθελοντάς έσωσεν.

Είς τὸ ἀνακάτωμα δ' εκείνο κι έντός τῆς ομίχλης διέκρινεν έγγύτατα ένα φοροῦντα ύψηλόν σκουφον.

—'Από δῶ, πατριώτη !... έφώναξε. Μή πῶς ἀπ' αὐτοῦ, θά πέσης στοῖι Τοῦρκοι...

'Ο φορῶν τὸν ύψηλὸν σκουφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν. 'Αλλ' όταν έπλησίασεν, ὁ Άνδρουλιός διέκρινεν ὅτι ήτο Κιρκάσιος *. Δέν έπρόφθασε νά τὸ καλοσκεφθῇ, καὶ εκείνος τὸν ὅποιον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς έθελοντήν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

'Οπισθεν τοῦ Άνδρουλιοῦ ήτο κρημνὸς στρωμένος μὲ χάλικια. 'Η δέ ἀπόστασις μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ήτο τόσον μικρά, ὥστε δέν έλαβε καιρὸν νά στρέψῃ κατὰ τοῦ έχθροῦ τὴν δολιχόσκιον * λαζαρίνας.

'Η λόγχη έπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Άνδρουλιός συγκρόνως έροίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν :

— Θεέ Δημητρίου !...

Καὶ μετὰ πατάγου παρασύρων τοὺς χάλικας κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρουβον τῆς λαζαρίνας.

Εἰς τὸ κάτω μέρος έμεινεν ἀκίνητος. 'Ο δέ Κιρκάσιος ἀφοῦ ἐπὶ τινας στιγμὰς τὸν έβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐξήτει μέρος, διὰ νά κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ.

'Επὶ τέλους εὔρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νά κατεβαίνειν. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Άνδρουλιός.

'Ο Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, όστις μόνον ἀσημάντους τινες εκδοράς καὶ έλαφράν ζάλην εἶχε πάθει.

'Αλλὰ μόλις έσπρώχθη, ήκούσθη πυροβολισμός καὶ μία σφαῖρα επέρασε πλησίον του.

'Η λαζαρίνα ήτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Άνδρουλιός τὴν ἤρπασε καί :

— Κράκ !... Κράκ !... τὴν έστρεψε καὶ έπυροβόλησε κατὰ τοῦ Κιρκασίου.

Νέος πυροβολισμός ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκασίος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιῦ νεκρός.

Τὴν ἐπιούσαν ἔξαφνα διέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἢ κραυγή :

— Τοῦρκοι !... Κερκέζοι !...

Ὁ κόσμος ἔγινε ἄνω κάτω. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προσφυλάξουν τὰ παιδιά των, ἄλλοι νὰ ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Ἄλλ' ἀντὶ Τοῦρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἓνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευσε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί :

— Μωρ' ἐγὼ εἶμαι !... Μὴ φοβᾶστε !

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωρικῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπερ τὸ δέον πλατὺς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περιουκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἡρώτων, ἐνῷ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν κυκασίον ἱματισμὸν του, τοῦ ὁποῖου τὸ στήθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησε τὸν καπετάνιον τὸν Σαῖτονιζολὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων :

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τὸ ἔχῃς τοῦ λόγου σου, καπετὰν Νιζολὴ !...

Ὁ Σαῖτονιζολὴς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὥραϊον καὶ ἐλαφρὸν ὄπλον.

Ἄλλ' ἐνθυμηθεῖς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

— Ὅχι ! Ὅχι ! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τὸ ἔχῃς !...

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἡρεμώτατα καὶ φρυσιώτατα :

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο !...

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

ΑΛΕΣΤΑ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ!)

(Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὴν ἑνωσὶν τῶν μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἠρωικά, ἀλλὰ καὶ πολὺ αἱματηραί.

Κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ἓν περιστατικὸν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878).

...Τοὺς ἐπειρέμεναι τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ αἱ χωρικοὶ μας ἐξυρπτον ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τὸ μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ οἰκογένεια. Καθ' ἑκάστην ἀγγέλματα περὶ ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπερον τὸν πανικὸν καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου: «Ἀλέστα!» (Εἰς τὰ ὅπλα! Ἕτοιμοι!). Μετὰ μικρὸν δὲ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. Ἀλλ' ἦλθε καὶ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ ἀταισία εἰδῆσις δὲν διεψεύσθη.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐβρεχε δυνατὰ καὶ ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς καταιγίδος ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ μεμαζυρμένοι. Καὶ μετ' ὀλίγον διέτρεξε τὸ χωρίον ἄπειρος θορυβώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τὴν φοβερὰν κραυγὴν τοῦ κινδύνου:

— Ἀλέστα!

Ἡ μάννα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοφρονοῦσα*, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς μου. Τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανώλης ὁ Πατούχας μετὰ τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τὸν αἶρα ἀνεκραύγασαν:

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα!

Καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ ἀπομαζυρνομένη, ὥσεί* ἐπανελαμβάνετο ἀπὸ τῆς ἡχοῦς:

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα!

Ἔστεκα σὰν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καὶ ἔβλεπον ἄνδρας καὶ γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τὴν βροχὴν, ἀπευθύνοντας πρὸς ἀλλήλους βραχείας* ἐρωτήσεις καὶ παρερχομένους. Ὁ ἀδελφός μου Χαρολάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῇ πρὸ τοιῶν μηνῶν, ὡς νὰ συνησθάνετο καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου* τοῦ πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποσταζούσα καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἔκφρων* ἐκ τοῦ τρόμου.

— Παιδιά μου ! ἀνεβόησε μὲ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καὶ δραμιούσα ἤρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμὲ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς μανιωδῶς ἐτοίμῃ νὰ φύγῃ, νὰ πάρῃ τὰ βουνὰ διὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοὶ εἰς τὸ σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσχεμμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονομούντες καὶ κινούμενοι μὲ τὴν νευρικὴν ζωρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητός ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετὰ πολλῆς γοργότητος. Ἡ φορικὴ τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν περιγράφεται. Μία νεάνις ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τὰς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

— Ἐφτάξανε ! Ἐφτάξανε !

Τότε παρυσύθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καὶ ἀγνοῶ πῶς, μετὰ τινα λεπτά, εὐρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μᾶς θείας μου ἱππευούσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου κατόπου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρὸ πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγνωρίστων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμίονου μᾶς, καὶ κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλῃν τῆς τὸν ἀδελφόν μου. Προηγίτο δὲ ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς σύρων τὸν ἡμίονον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τουφέκι του. Καὶ τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τὴν φρενιτιώδη σπουδὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταροράκτας τῆς βροχῆς, ποίμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σὰν νὰ ἐφοβοῦντο μὴν ἀκουσθοῦν ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μὲ μορφὰς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμμάτων μόνον ἠκούετο ἡ φωνὴ γυναικός :

— Παναγία μου, πρόφταξε !

Ἀκολουθήσαντες τὸν παρὰ τὸ χωρίον βαθὺν αὐλῶνα*, ἐφθάσαμεν μετὰ δέκα περίπου λεπτά εἰς τὴν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὁπόθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τὸ χωρίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρότησε πυρο-

βολισμός, τὸν ὁποῖον ἐπανελάβεν, ἐν παρατεταμένῳ κυματισμῷ βοῆς, ἡ ἡχώ τῆς χαράδρας. Καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες ἀνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου !

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διὰ μιᾶς καὶ ὁ συμπτροβολισμός ἐπανελήφθη φοβερώτερος, παρατεταμένος, ἕνα παμμέγιστον κρη !

— Ἐτραζάραν τσοι ! ἀνεφώνησεν εἰς τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ πατήρ μου μᾶς ἡσπασθῇ ἐν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινὰς πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τὸ χωρίον μετ' ἄλλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των :

— Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρὰ γυνή, ὑψηλὴ καὶ ὠραία, ὠχρὰ ἐκ συγκινήσεως, ἡ ὁποία ἐκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ἐσταμάτησε καὶ παρετήρει πρὸς τὸ χωρίον. Τὴν ἀνεγνώρισα ἦτο ἡ Πηγὴ, ἡ σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ σημαιοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου, μετὰ τὸ γιγαντιαῖον τοῦ ἀνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας. Τὴν ἄκουσα νὰ λέγῃ :

— Ἡ Παναγία νὰ σὲ σκέπῃ, Μανώλη μου !

Ὁ κρότος τῶν ὄπλων δὲν ἔπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτὸν ἀντίλαλον ἐν τῇ χαράδρᾳ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίονεν ὅλοι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπρόδός * τοῦ θρήνου ἐκείνου, ἠκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τσοὶ Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χαράδρας, ἡ βροχὴ εἶχε παύσει. Οἱ χριστιανοὶ μαχηταὶ εἶχον ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν ὑπερέτερων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νὰ καταλείπουν τὸ χωρίον ὑποχωροῦντες δὲ μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἀναχαιτίζοντες * τὴν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν, εἶχον καταλάβει τὰ ἐκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ἡμεῖς ἐφθάναμεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον ἡ φάραγξ διατέμνει.

Ἐκεῖθεν ἐφαίνετο ὁλόκληρον τὸ χωρίον μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ κοιλάδος. Ἦμην τόσον ταραγμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν συγκινήσεων, ὥστε ἡ μνήμη μου διετήρησε μόνον συγκεχυμένην εἰκόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο μικροὶ - μικροὶ οἱ ἐχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς,

ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῇ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρὰ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὥς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινάδας τῆς.

Ἐξηκολούθησαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη· ἀλλὰ τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διῆλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τὸ πλῆθος ἐκάμφθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὥς στάχνα λυγιζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐλησιάζομεν εἰς τὴν ὄφρὸν τοῦ βοινοῦ, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἦμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεῖς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου :

«— Παναγία μου ! Παναγία μου ! ..

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὀβίς, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε * νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσήκωνε τὴν γηραιὰν μητέρα του. Ἡ δὲ παραλυτικὴ γραιὴ δὲν ἔπαθε τίποτε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν, τὸ χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας :

— Ἀχ ! σκύλοι ! Ἀχ ! σκύλοι, πῶς μάς ἐκάματε !

Ἐφημ. « Ἐμπρὸς » 1911

Ἰ. Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

(Ἡ συγγραφεὺς παρουσιάζει πραγματικά περιστατικά ἐκ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος τὸν ὁποῖον διεξήγαγον, πρὸ τοῦ 1912, οἱ Ἕλληνες Μακεδονομάχοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων Κομητατζήδων*.

Οἱ Βούλγαροι τότε προσεπάθουν νὰ ἐκβουλαγίσουν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς Μακεδονίας καὶ Θράκης μὲ τὰ πλέον ἀπάνθρωπα μέσα.

Ἐν προκειμένῳ ὁ ἀγὼν διεξάγεται εἰς τὴν τότε λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ὁ Καπετὰν Ἄγρας καὶ τὰ λοιπὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα ὑπῆρξαν πραγματικά (ἱστορικά πρόσωπα ὑπὸ ψευδώνυμον).

Τὸ κρύο, ἐκεῖνο τὸν Δεκέμβριον ἦταν δυνατὸ. Ἡ διαμονὴ στὴ λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνῃ γιὰ τοὺς ἄντρες ὀδυνηρή. Οἱ καλύβες μὲ τοὺς καλαμένιους τοίχους καὶ σκεπὴ καὶ μὲ τὸ καλαμένιο πάτωμα, δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς προσφύλῃσιν ἀπὸ τὸ κρύο. Ὅταν ἄναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα στὴν καλύβα, ὁ καπνὸς τοὺς ἔπνιγε. Ἄν ἄνοιγαν τὴν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. Ἀναγκάζονταν λοιπὸν νὰ κάθονται χαμηλὰ ἢ νὰ ξαπλώνονται χάμου στὴ φωτιά.

Ὁ ἀγὼνας ἐξακολοιτοῦσεν ἄγριος, ἀμείλικτος* μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ποὺς νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἄλλον.

Ἡ ψηλὴ καλύβα τῆς Κούγκας ἔβαζε τοὺς Ἕλληνας σὲ μειονεκτικὴ θέσιν, γιὰ τὴν φαίνονταν ἀπὸ μακριά. Καὶ οἱ Βούλγαροι, χωρὶς νὰ πλησιάζουν μὲ τίς πλάβες* τοὺς, ὥστε νὰ γίνωνται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν ὁμοβροντίες ἀπὸ μακριὰ καὶ οἱ σφαῖρες τοὺς τροποῦσαν τὰ καλάμια, εἴρισκαν τοὺς ἄντρες, ποὺ τύχαινε νὰ εἶναι ὄρθιοι μέσ' στὴν καλύβα, τοὺς πλήγωναν ἢ τοὺς σκότωναν.

Οἱ Ἕλληνες ἔβγαζαν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδισμοὺς στὶς βουλγαρικὰς καλύβες. Μὰ αὐτὲς ἦταν χαμηλές, δὲν φαίνονταν μέσ' στὰ καλάμια. Ἐπορε νὰ πλησιάσουν πολὺ οἱ πλάβες πρὶν τίς βροῦν. Καὶ τότε ὁ αἰφνιδισμὸς ἦταν πιὸ ἐπικίνδυνος γιὰ κεῖνον, ποὺ προσβαλλε, παρὰ γιὰ κεῖνον, ποὺ δεχόταν τὴν ἐπίθεσιν.

Καὶ οἱ Βούλγαροι προσφύλαγονταν. Εἶχαν σκοποὺς παντοῦ. Καὶ συχνὰ οἱ αἰφνιδισμοὶ ἐξελίσσονταν σὲ ξαφνικὰς μάχας χέρια μὲ χέρια μεταξὺ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἄγρας καὶ Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μι-

χορὲς καλύβες δῶθε καὶ κεῖθε τῆς κουράδας * καὶ εἶχαν βάλει παντοῦ σκοπούς, ποὺ ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στὸ κορὸ καὶ μέσ' στὰ νερά, περριμένοντας κάθε στιγμή καινούργια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦταν τόσο ἐκνευριστικὴ αὐτὴ ἡ ἀκινήσια καὶ ἡ ἀναμονὴ ἀνάμεσα στὰ καλύβια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοὶ κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς. Καὶ μέσα στίς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περριμένοντας κάθε στιγμή βουλγαριζὸ ἀφηνδιασμό.

Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες εἶχαν ἀγορίψει στὴν ὄρη τὰ μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένεια, ἡ ἐμφάνισί τους ἦταν ἀτημέλητη *, τὰ ρούχά τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νιζηφόρος καὶ ὁ καπετὰν Παντελῆς κατώρθωναν ἀκόμα νὰ κρατοῦν παρουσιαστικὸ κάπως περιποιημένο.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν σκληρὴ γιὰ ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μὲ τίς κακοκλεισμένες πληγὲς καὶ τοὺς συνεχεῖς πυρετοὺς, εἶχεν ἐξαντληθῇ δόλοτα.

— Νὰ φύγης ! τοῦ ἔλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε ὁ Νιζηφόρος. Ἐδῶ δὲν θὰ γίνῃς ποτὲ καλά. Ἐνῶ, ἂν πᾶς καὶ γιατροεῦτῃς, θὰ μπορέσης νὰ δουλέψῃς καλύτερα.

Γελούσε ὁ Ἄγρας καὶ ἔπαιρνε τὸ τουφέκι καὶ πήγαινε σὲ περιπολίες καὶ ξαναγύριζε μὲ σαράντα βαθμοὺς πυρετοῦ. Κι ἔμενε μερικὲς ὥρες ξαπλωμένος στὸ πάτωμα καὶ πάλι σηκώνοταν καὶ ξανάρχιζε τὴν «δουλειά».

Μὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκνευρίζεται καὶ κείνος. Μιὰ ὁμοροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἓνα εὔζωνα. Μιὰ δεύτερη, τὴν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλύβια, πλήγωσε τὸν ἀτρόμητο, τὸν ἀνεκτίμητο Ἀντώνη.

Τὸ ἄλλο πρωῒ ἔφασε ἓνας παπᾶς μ' ἓνα χωρικὸ. Ἐρχόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Νηοὶ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετὸ καί, τυλιγμένος ὥς τ' αὐτιά μέσα στὴν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντὰ στὴν ἀναμμένη φωτιά. Καὶ καθὼς μπήκε ὁ παπᾶς, φώναξε:

— Ἐλὰ κάθισε, παπᾶ μου, νὰ φᾶς μαζί μας. Πῶς σὲ λένε;

— Παταγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέροντε ; ρώτησε ὁ καπτὰν Νιζηφόρος.

— Καὶ καλὲς καὶ κακές, ἀποκρίθηκε ὁ παπᾶς. Σκότωσαν τὸν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπὸ τὸ Ζερβοχώρι...

— Τὸν σκότωσαν ! ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγὼ τοῦ εἶχα χαρίσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν λευτεριά !

— Ἄσκημα ἔκαμες, καπετὰν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπὸ τοὺς χειρότερους κομιτατζήδες τοῦ Ἀποστόλ Πέτκωφ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κακούργους, πὺν ἔσφαξαν ὄχιτὼ παλληκάρια, ἀπὸ τὰ γενναϊότερα τοῦ Τέχουο καὶ τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἐκαμες ἄσκημα νὰ τοῦ χαρίσης τὴ ζωή.

— Ποιὸς τὸν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Ἕνας φίλος τοῦ καπετὰν Μανώλη, τοῦ Στενημαχίτη ἕνας ἀξιωματικός, νομίζω.

— Πῶς τὸν λένε τὸν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δὲν τὸ λέγει ὁ Στενημαχίτης.

— Σὺ δὲν τὸν ρωτοῦσες ;

— Νὰ τὸν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τοιμᾶ κανεῖς νὰ ρωτήσῃ. Σὲ κοιτάζει καὶ τὰ μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τὴν ψυχὴ σου. Αὐτὸς ὅμως κρυφόσοος !...

— Μὰ τί λογαριασμοὺς εἶχε μὲ τὸν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τὸν Μανώλη τὸν Στενημαχίτη. Μοῦ εἶπε πῶς ὁ μυστικός αὐτὸς φίλος του ἐκδικήθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι. Τὸ Ἀσπροχώρι ἦταν ἕνα χωριουδάκι μεταξὺ Νιάουσας καὶ Βάλτου. Δὲν ὑπάρχει πιά τὸ κατέστρεψαν οἱ κομιτατζήδες, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτὸν τὸν Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μὲ τὸν καπετὰν Ζέζα (Παῦλον Μελᾶν). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τοῦ ἔκλειψαν ἕνα παιδάκι, πὺν εἶχε. Ὅταν τὸ ἔμαθε, ὕστερα ἀπὸ καιρὸ, ὁ μυστικός αὐτὸς φίλος τοῦ Στενημαχίτη, πὺν ἦταν καὶ φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νὰ τὸν βρῇ. Μὰ αὐτὸς χάθηκε, τρελλάθηκε, πέθανε, δὲ ξέρω. Καὶ πῆγε ὁ μυστικός φίλος τοῦ Στενημαχίτη νὰ βρῇ τὸν Παζαρέντζε, πὺν χάλασε τὸ σπῖτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στὸ Ζερβοχώρι, σ' ἕνα καφενεῖο γεμάτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τὸν Παζαρέντζε καὶ τοῦ εἶπε: « Ἐσὺ ἐσκότωσες τὸν τᾶδε καὶ τὸν τᾶδε ἀπὸ τὸ Τέχουο ; Ἐσὺ σκότωσες τὴ μάννα καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Βασίλη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι ; Ἐσὺ τοῦτο ; Ἐσὺ ἐκεῖνο ; »... Ὁ ἄλλος προσπάθησε νὰ βγάλῃ μαχαίρι. Μὰ πὺ ! θηρίο στὴ δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανώλη. Τὸν ἄρπαξε...

— Ἄλλος Γαρέφης ! θαύμασε ὁ καπετὰν Τυλιγάδης.

—Ναί, ἄλλος Γαρέφης ! Καὶ νὰ ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ; Θηρίο κι αὐτός. Μὰ ποίος τὰ βγάζει πέρα μὲ τὸν φίλο αὐτὸ τὸν ἄγνωστο τοῦ Μανώλη ; Ἔτρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νὰ τὸν πιάσουν. Μιὰ σπρωξιὰ στὸν ἕνα, μιὰ γροθιά στὸν ἄλλο, ἄνοιξε δρόμο, ὥρμησε στὸ βάλτο, χώθηκε στὰ καλάμια, πῆγε ὡς τὴ πλάδα, ὅπου τὸν περίμενε ὁ Μανώλης ὁ Στεννιαχίτης, καὶ δρόμο.

Νύχτα πιά ἔφτασαν στὸ σπίτι μου, στὸ Νησί.

—Γιατί δὲν ἦρθαν ἐδῶ σὲ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

—Δὲ θᾶξεραν τὸν δρόμο ἴσως.

Τὸ φαγὶ ἦταν ἔτοιμο. Κάθισαν οἱ καπετανεῖο γύρω στὴ φωτιά κι ἔβαλαν μεταξὺ τους τὸν παπᾶ.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος :

—Ἄλλες εἰδήσεις ἔχεις, Παπαγιάννη ;

—Ναί' κακὲς ὅμως εἰδήσεις.

—Μήπως ἀπὸ δῶ τίποτε ;

—Ὅχι, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ζίχνας, ἀπὸ τὴν Κλεπούσσα *. Κομιτατζήδες πῆγαν, σταλμένοι ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σόφιας, νὰ δολοφονήσουν τὸν Χρυσόστομο *, τὸν Ἅγιο Δράμας. Τὸ εἶχαν καλὰ οργανώσει καὶ θὰ τὸν σκότωναν. Μὰ ἔτυχε νὰ φύγῃ ὁ Δεσπότης σὲ περιοδεία. Καὶ οἱ δολοφόνοι, ἀπογοιτημένοι, ἀγριεμμένοι, ἐκδικήθηκαν τὸν ἄσπλο πληθυσμὸ τῆς Κλεπούσσας, ὅπου κατέφυγαν. Εἶχαν δυναμίτη μαζί τους. Ἔβαλαν φωτιά στὰ ἑλληνικά σπίτια, σκότωσαν ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἕνα γέρο Βουζίκη ἐνενήντα χρόνων, ἕνα μωρὸ δύο χρόνων, τὴν κόρη τοῦ παπᾶ, τὸν δάσκαλο, τὴ γυναῖκά του.

Ὅλη τους ἡ λύσσα ἦταν πῶς δὲ βροῖχαν καὶ δὲ σκότωσαν τὸν Ἅγιο Δράμας....

Ἐκείνη τὴν στιγμή μιὰ ὁμοθροντία ἔσχισε τὸν αἶρα κι ἁμέσως δεύτερη. Μὲ μᾶς ἡ καλύβα βρέθηκε στὸ πόδι. Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες βγήκαν ἀπὸ τὴν καλύβα μπουρμπυτα πεσμένοι πίσω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ ὀχύρωμα, ἔρριξαν κι ἐκεῖνοι μπαταριές * μέσ' στὰ καλάμια, στὰ τεφρά, κατὰ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει οἱ σφαῖρες. Μὰ κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε, οὔτε ἀκούστηκε τίποτε. Καὶ δυὸ πλάκες, πού βγήκαν μὲ τὸν Τυλιγάδη νὰ ἐρευνήσουν, γύρισαν ἀπράκτες. Δὲν εἶχαν δεῖ τίποτε, δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε.

Οἱ σφαῖρες εἶχαν τρυπήσει τοὺς καλαμένιους τοίχους τῆς καλύ-

βας, είχαν περάσει αντίκρυ, πάνω από τους ώμους των καθισμένων καπετανέων.

Όλοι ήταν ταραγμένοι. Η κατάσταση αυτή δε μπορούσε να εξακολουθήσει. Οί άντρες έννευρίζονταν. Η μεγάλη καλύβα τους ήταν στόχος. Έπρεπε σκυφτοί να περπατούν.

Σκυθρωπός, αμίλητος, πλάγι στον πιστό Τυλιγάδη, κοίταζε ό Νικηφόρος τις πλάβες, που απομακρύνονταν στο παγωμένο σκοτάδι, φέροντας, έντός των άλλων, και τον άρρωστο Άγρα.

Ύστερα γύρισε και μπήκε στην καλύβα.

— Και τώρα στη δουλειά! είπε του Τυλιγάδη.

Η δουλειά ήταν δύσκολη, πολύωρη κι επίμονη. Δέν ήταν εύκολο να κατεδαφίσουν στα σκοτεινά, με τέτοιο δυνατό κρύο, σε μιá νύχτα, μιá μεγάλη καλύβα και να ξαναχτίσουν άλλη.

Μά ήταν αποφάσισε κάτι ό καπετάν Νικηφόρος, δέν τον σταμα-
τούσαν τά εμπόδια.

«Τά μυστικά του θάλασσας»

Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τά νιάτά σου άρματώθηκαν και ζώστηκες τó θάρος.

Άστροπελέκι μέσα σου ό πόθος σου ό κρυφός,
κι ός σ' έγειρε, παλλήχαρε, στο πανηγύρι ό Χάρος,
τώρα ή ζωή σου είν' όνειρο, μά ό θάνατός σου φώς.

Γυρό σου χαμογέλαγαν μολέμματα * και σκύλοι,
χίλια μαχαίρια σου έμπηξαν, ώ γίγαντά μου, οί νάνοι.
Κι ή μνήμη σου μās γένηκε τριαντάφυλλο τ' Άπρίλη
και τής πνοής σου ό στεναγμός μās γένηκε λιβάδι.

Στόν τόπο, που μαρτύρησες, δέ σ' έλαψε δικός.

Μά ή γή ή Μακεδονίτικη σε δέχτηκε σά μάννα.

Κι αν δέ σηκώθη σίφουνas για τους όχτρούς κακός,
κάποιο άγεράκι φύσηξε από την Άλαμáνα.

Έφημερίς «Άκρόπολις» 1930

Ρήγας Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τὸ ἐπὶ τῆς μεθορίου μικρὸν φυλακεῖον κατεῖχeto ὑπὸ ἀποσπάσμα-
τος εὐζώνων. Εἰς ὑποδεκανεὺς καὶ πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τὴν ὅλην
φρουράν του.

Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ
ἐγγύτατοι σταθμοὶ ἀπεῖχον μίαν ὥραν· τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα
ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρων.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακεῖου, εἰς ἑκατὸν μέτρων ἀπόστα-
σιν, ὠρθοῦτο ὁ ἐχθρικός σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπὸ ἓνα δεκανέα ἐφύ-
λαττον ἐκεῖ.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν τὸ ψῆχος ἦτο ἐπὶ δομῇ καὶ κατ'
αὐτὰς τὰς ἑαρινὰς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι
περὶ τὴν πυράν, ἠμροῶντο τοῦ ὑποδεκανέως ἀφηγουμένου τὸ θελκτικὸν
παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρὸς σκοπὸς περιεπάτει
ἄνω καὶ κάτω πρὸς τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καὶ ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς
ἀπήστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἶφνης
κορότος συντριβομένων ὑπὸ βήματος θάμνων καὶ κυλιομένων χαλίκων
ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καὶ ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

—Τίς εἶ ;

Οἱ εὐζῶνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καὶ ἔσπευδον πρὸς τὰ ἀνηρη-
μένα ὅπλα.

Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς,
καθυσύχασε τὴν αἰφνίδιον ταραχὴν τῶν :

—Ὁρα καλὴ, παιδιά ! Εἴμ' ἐγὼ ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τὸν Γιάννη, καὶ πῶς τέτοιαν ὥραν ; ἠρώτησεν ὁ ὑποδεκα-
νεὺς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γνωστότατον εἰς αὐτὸν ποιμένα.

— Νὰ πάρω ἀνασασμὸ καὶ σᾶς λέω...

Ἀπεκρίνατο ὁ ποιμὴν καὶ ἐκάθησε βαρὺς καὶ καθίδρως πλησίον
τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη.
Μετὰ μίαν στιγμὴν σιωπῆς καὶ προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν,
ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθησαν στὸ σύνορο πέρα κατὰ τὸ Γχοιτζάνο... τὸ ντουφεκίδι
πάει κορδόνι...

Οι εὐζωνοὶ ἀνεστέγησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τὰ χεῖλη των δὲν ὠμίλησαν, καὶ μόνον διεστανρόθησαν τὰ βλέμματά των ἀπαστροάπτοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς των, Εὐρυτὰν τριακοντούτης, μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ τραχὺς τὴν ὄψιν, καθήρτισεν ἐν ἀκαρεὶ τὸ στρατηγικὸν του σχέδιον, τὸ ὅποιον ἴσως καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγα λέξεις ἀντηλλάγησαν μετὰ αὐτοῦ καὶ των ὀπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπὸς ἐφονεύετο ὑπὸ εὐζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τὸν ὕπνον, μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν οἱ ἐξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἡχμαλωτίζοντο καὶ μόνον ὁ δεκανεὺς διέφυγε τὸν ὄλεθρον πηδήσας ἀπὸ τινος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πάμε νὰ κυριεύσουμε τὸ χωριό !

Εἰς ἀπόστασιν δίωρον ἀπὸ των τουρκικῶν σταθμῶν εὐρίσκετο χωριὸν κατοικοῦμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν Χριστιανῶν καὶ ἰσαριθμῶν Μουσουλμάνων.

Τὸ χωριὸν αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἐλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε τὸ χωριὸν μὲ στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἰς εὐζώνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τὸ κύριον δὲ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ των λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀποσπλάσματος· οἱ χωρικοὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἴφνης ὑπὸ των θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν των ἐξ ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον οὐχὶ μόνον τετραπλάσιους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦντας προφυλακὴν ἰσχυροῦ σῶματος.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου διέταξε νὰ προσαχθῶσι των προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς ὁμηροί.

Τούτων οἱ δύο ἦσαν Ὀθωμανοί.

— Θὰ μὲ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ !

Ἐκραξεν ἐπιτακτικῶς.

— Ὅπως ἀγαπᾷς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβὼν χάριτον τεμάχιον, ἔγραψε διὰ φαιῶς μελάνης τὸ πρῶτον του ἔγγραφον :

« Ὁ φρούραρχος Ἐλιάς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ...Εὐζωνικοῦ Τάγμα-

τος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τὸ χωριὸ 'Ελιά ἀπὸ σήμερα ἐγίνηκε ρωμαῖτο.
 "Όλα τὰ παιδιὰ παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανεὺς».

— Θύμιο, ἔκραξε πρὸς τὸν νεώτατον τῶν εὐζώνων ἔχεις πόδια ξαροκαδιοῦ. Πάρε τὸ χαρτὶ καὶ τρέχα στὴ Διοίκησι. Ἀστραπή! Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, μωρὲ παιδιὰ, μιὰ σημαία ἑλληνικὴ δὲν θὰ μοῦ οἰκονομήσετε γιὰ τὸ Φρουραρχεῖο; Νά!... πάρετε τὸ γαλάζιο μαντῆλι τοῦ γέροντα. Αὐὸ λουρίδες πανὶ ἄσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἓνα καλάμι... κι ἔγινε!... Στὴ σημαία δὲν ἔχει νὰ κἀνὴ τὸ πανί· πάντα σημαία εἶναι!...

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος Ἑλληνικὴ σημαία ἐκνυατίζεν ἐπὶ τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τὴν ὥραν ἐκείνην προβάλλουσα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ νυκτερινὴ αὐρα γλυκέως ψιθυρίζουσα, τὸ πρῶτον ἐχαιρέτιζον τὸ σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς δεδουλωμένης ἐκείνης γῆς.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν σαλπίσματα καὶ ποδοβολητὸς ἐτάραξαν τὴν μόλις ἀποκαταστασάν ἡσυχίαν καὶ τὸ χωριὸν περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καὶ ἀποσπάσματος ἱππέων. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρὸς τὴν μεθόριον, μαθὼν ὅμως παρὰ τοῦ φυγάδος δεκανεὺς τὰ ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καὶ τὴν πιθανὴν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοξοδρόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἐν μᾶθημα εἰς τοὺς θρασεῖς Ἑλληνας.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τὸ φρούριό μας οὔτε τὸ γνωρίζομε καλὰ οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νὰ μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σὰν τὰ ποντίκια καὶ νὰ μᾶς κάψουν ἢ νὰ μᾶς πιάσουν. Πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν στὴν πρώτη μας θέσι. Ἐφ' ὅπλου λόγχῃ!

Καὶ οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξόρμουν διὰ τῆς ὀπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῶ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τὴν ἐκείθεν ἔξοδον καὶ ἡ φυγὴ ἦτο ἐξησφαλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τὸν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

Ὑψηλὰ ἐκεῖ, οἰονεὶ ἐναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸ μικρὸν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τὸ μίετωπον διὰ τῆς παλάμης:

— Καὶ ἡ σημαία; εἶπε, ποῦ θὰ τὴν ἀφήσωμε τὴ σημαία μας;

Καὶ πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν

πρόθεσιν του, γοργός, ἀκράτητος ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τινα δισταγμὸν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῇ. Ὁ ὑποδεκαεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν τοίχου, εὐρίσκειτο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καὶ ἡ μικρὰ σημαία ἐκυμαίνετο πρὸς αὐτόν, ὥς νὰ τὸν ἰκέτευεν, ὥς νὰ τὸν προσεκάλει, ὥς νὰ τὸν ἠὐχαρίσται διὰ τὴν σωτηρίαν. Τὴν ἤρπασε διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὁ κάλαμιος συνετρίβη. Τὴν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους καθ' ἣν στιγμὴν πεντήκοντα ὅπλα ἐκκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ δύο σφαῖραι τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσεν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ὑπὸ τὸ βάρος του. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὥσάν νὰ ἐχρησιμοποίει καὶ αὐτοὺς τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν ὀδόντων τὸ πανίον καὶ ἀπέπτυσεν αὐτὸ ῥάκος ἄμιορφον καὶ πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερίς «Ἑστία»

Γεώργιος Δροσίνης

Η ΔΕΣΠΩ

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.

Μῆνα * σὲ γάμο ρίχνονται, μῆνα σὲ χαροκόπι ; *

Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγρόνια.

Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλά τὸν πύργο :

— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.

Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανιτῶν.

— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκειψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στοῦ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κορᾶει:

Σκλάβες τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ' μαζί μου ἔλατε.

Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ κι αὐτὴ φωτιά τοὺς βάνει

καὶ τὰ φουσέκια ἀνάβανε κι ὅλοι φωτιά γενήξαν.

Δημοτικόν

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ 1990

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Τοὺς σπόγγους ἀλιεύουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης μετὰ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ δῦται, ἀναπνέοντες ἀέρα τὸν ὁποῖον στέλλουν μετὰ τὰς ἀντλίας των τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοῖα. Δύνανται καὶ χωρὶς ἀντλίας ὁ τολμηρὸς δύτες νὰ καταβῇ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ξερριζώσῃ σπόγγους, ὅποτε διατρέχει πολὺ περισσότερους κινδύνους. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὰ σκάφανδρα * ὑφίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος, ἐὰν δὲν γίνῃ καλὸς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κοῖ Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει τὰς λεπτομερείας τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐξασκοῦν τόσο ἥρωικοὶ βιοπαλαισταὶ ἀπὸ τὴν Ὑδραν, τὴν Αἴγιον, τὴν Κάλυμνον, τὴν Σύμην καὶ ἄλλας νήσους τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν).

...Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσάν μυστηριώδης βρασμὸς νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια * βάθη, ὀγκώδεις φουσκαλίδες ἀέρος πλατεῖαι καὶ καμπύλαι ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θρασυθῶσι παφλαζούσαι.

* Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτεος ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαυζιέρης * εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα, καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἵκοσιν ὀργυαὶ κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τὸ χάος τῆς ἀβύσσου, μετὰ τὸ φοβερὸν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὁκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὁποῖον δὲν προδίδει τὰ μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῶ ὁ ναυτοπαῖς ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετὰ τινα λεπτὰ τὰ ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμαυρὰ καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλῆνων καὶ τῶν χρυστάλλων, προέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκροτήθησαν ἀπὸ τῆς κουραστῆς *, καὶ ὁ δύτες, ὡς φοβερόν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μετὰ τὸ ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Δύο - τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν *,

ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ὁ δὲ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαιῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νὰ τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὗ ἀφῆ-
ρέθῃ ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετὰ κόπου.

Παχταία σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς, καὶ κυλιόμεναι κατὰ μήκος τῆς ρι-
νὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δῦτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουραστῆς ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δὲ οἱ σύντροφοί του τὸν ἀνέιλκυσαν ἐντελῶς καὶ τὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μὲ μόνην τὴν φανέλλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῷ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακοροάφας νὰ τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δὲν ὁμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὥραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἶμεθα συνηθισμένοι νὰ βλέπομεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυ-
ροπωλείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλοιώδεις, χρειάζομεναι πολλὴν ἔτι κατεργασίαν διὰ νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

— Ἄλα, ἄλα... ἔγρυξε * πάλιν ὁ Καπετὰν Τζερεμέες, μιὰ ὥρα κά-
νεις νὰ ντυθῇς... Δὲν θὰ σὲ κάνουμε νύφη...

Ὁ δῦτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκρυψε νὰ κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν, καί, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τὴν μι-
κρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀφέθη νὰ βυθισθῇ ὑπὸ τὰ πα-
φλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τὸν τρο-
χόν, ὁ δὲ κολαουζιέρης ἄφηνε βραδέως τὸ σχοινίον, ἐνῷ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα.

Ἦσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφροῦς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινοῦ.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύ-
κου πρασινωποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυτῶν ἤρχιζον ν' ἀνα-
δύωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμιους των, ἐρυθρὰ δὲ χελιδονόψαρα, παί-
ζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα

ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν γλῶσσων ὑδάτων.

Τὸ καῦμα ἐγίνετο ἀνυπόφορον.

—Φύσα, καημένη μπουκαδούρα *... ἐστέναξεν ὁ νεαρὸς Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεὶς, πῶς εἶναι σὲ πυρωμένο καμίνι.

« Σπογγαλιεὺς τοῦ Αἰγαίου »

Ἄγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΗΛΟΥ

Κανεὶς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δὲν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξαδελφὸν μου τὸν Γιαννιὸν. Καθ' ἐκάστην, περὶ τὸ δειλινόν, ἐπέβαιναν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περιόδον ἀνὰ τὸ ὥραϊον κηπάριον, ὁπότεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπομαχοὶ, οἱ καθηήμενοι παρὰ τὴν προκυμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ—ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγον :

—Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.

—Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.

—Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μπιστανικά του.

—Πῶς τὰ καταφέρει !

—Σὰν νὰ τὸν γνωρίζουν.

—Λές καὶ τὰ ἔχει γητεμμένα !

Ὁ ἐξαδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔτεινε τὸ οὗς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἷς τινὰ πάλιν τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ «λαχανικά» τὰ ἐπώλει, ἢ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὁσονοῦπω ν' ἀναπαυθῇ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολλῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τὸ δειλινόν ἔλκε τὸ ὄναριόν του, ἐπέβαιναν εἰς αὐτὸ καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὅποῖον λαμπρόν, ἀχανές, μεγαλοπρεπὲς περιβάλει ! Καὶ πόσον

δίκαιον εἶχεν ὁ θεῖος Ὅμηρος νὰ θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀγροῦ μὲ τοὺς κομῶντας ἀστάχους * !

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιού, γιγαντιαία, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀργώνωνται, νὰ σχηματίζωσιν αὐλακὰς καὶ νὰ εἶναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νὰ ὀρθῶσι τὴν χαίτην, νὰ στυλῶνωσι τὰ στέρνα, νὰ φρίσωσι, νὰ κροαίνωσι *, νὰ βρέμωσι *, νὰ ἠχῶσι, νὰ πλαταγῶσι *, νὰ κυτῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καὶ οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδούμενοι ἐντὸς τῶν ὥς ἄτακτα παῖδια, καὶ αἱ ἀπόγειοι καὶ αἱ τροπαῖαι * ἡμιλλῶντο, τίς νὰ αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νὰ ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανὰ καὶ προφύρεα νῶτά των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καὶ αὖρα ποντίας ἐθῶπενε μαλθακῶς τὴν ἄσπilon κυματίζουσαν ὀθόνην, προκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκίζούσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δὲ οὐράνιος θόλος κατωπρίζετο ὅλος εἰς τὸν ἀπαράμιλλον κήπον, ὃ ἥλιος ἔκαie χωρὶς νὰ καταφλέγῃ τὰ βᾶθη του, διότι ὁ ἴδιος, ὅμα ἀπέκαμινεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διὰ ν' ἀναπανθῇ εἰς τὸν βυθόν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυνθείσας ἀκτῖνος. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἡδυπαθῶς * εἰς τὰ νάματά της, καὶ αἱ Πηλεΐδες * μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρομαιρον εἰς τὰ ἀνεξερευνήτα βᾶθη της ὥς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νὰ μετρήσωσι τὸ βάθος, νὰ εὕρωσι τὸν πυθμένα.

Μυριοὶ κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τοὺς βράχους, ὅπου τὰ κρᾶσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀτέληγον. Καὶ ἡδύπνοοι * ὄσμαι, ἐλαφρὰ ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τὰς αὐράς, καὶ ἄλλα καὶ θάλπος ἥλιος ἐσκήρυνε τοὺς χοῶτας *, ἠρύθραινε καὶ καθίστα μελειπὰς καὶ ἀρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ὄναριον τοῦ ἐξαδέλφου μου ἐβύθιζε τοὺς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καὶ θροούντων περὶ τοὺς πόδας του, καὶ ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τὰ στέρνα, ἀνοίγων τοὺς θησαυροὺς του εἰς τὰς ἐπιδεξίους χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τὸ περιβολάκι τοῦ Γιαννιῦ τοῦ ἐξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλὰ βιβλίον μὲ ἱερογλυφικούς* χαρακτῆρας. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄμοιρον ἐξαδελφόν μου ἦτο βιβλίον μὲ κεφαλαιώδεις λαμπροὺς χαρακτῆρας, σαφές, ἐναργές καὶ εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ κοιλώματα, ὅλα τὰ ἄντρα τοῦ προσφίλου αὐτῷ ἐδάφους. Ἐδύνατό τις μάλιστα, ὅχι κατὰ σχῆμα τετριμμένης προσωποποιίας, ἀλλὰ σχεδὸν κυριολεκτικῶς, νὰ εἴπῃ, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκομαίας, ὅτι αὐτὰ μᾶλλον τὸν ἐγνώριζαν...

Τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἐξηκοντούτης, καὶ ἀπὸ πενήντα ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δὲν εἶχε παῦσαι νὰ καλλιεργῇ τὸν κῆπὸν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτόν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐργάζεται διὰ τοὺς ἄλλους· ὁ δύσμοιρος ὁ Γιαννιὸς εἰργάζετο διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ποτὲ δι' ἑαυτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὀρφανῶν ἀδελφῶν του, ὀρφανὸς ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλύτερας ὀρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρὶς νὰ νυμφεῖθῃ, εἶχεν οἶκον τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τὴν μίαν του ἀδελφὴν ἠδυνήθη μετὰ τινα ἔτη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, καὶ ἐχόρευσε.

Μόλις ἐχόρευσεν ἡ μία, καὶ ἐκακοπανδρεύθῃ ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τὴν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καὶ ἀπεδήμησε. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δὲν εἶχεν ὁβολὸν νὰ τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δὲ ὁ πτωχὸς ἐξαδελφός μου ὁ Γιαννιός, ἐκτὸς τῆς ἀσθενοῦς γραίας μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὀρφανῶν ἀνεψιῶν του, ὥφειλε νὰ βοηθῇ καὶ τὴν ὑπανδρον ἀδελφὴν μετὰ τῆς προγονῆς.

Παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ ὠραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παραθαλασσίου κόμης, ὅπου τὸ κῆμα, ἐπὶ ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδούμενον, σκάζει καὶ δεικνύει μέλαιναν αἰχμὴν ἐπὶ ὑγρᾶς λευκῆς παρυφῆς *

περίορυστον * ἐκεῖ ἀνίσχει * τὴν κεφαλὴν ἢ Μαυρομαντηλοῦ.

Ὅλοι οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ' ὀλυμπίου εἰρωνείας ὑπερορῶντες τὰς ἀτέλιδας προσπαθείας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντηλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν θρασὺν ναυδάτην, τὸν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καὶ παραδέρνοντα εἰς τὸ πέλαγος, τὸν ἀγωνιῶντα νὰ εὕρῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ πόντου τροφὴν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς φίλτάτους.

Φαίνεται νὰ τὸν καλῇ πλησίον της ὡς ἄλλη σειρήν, σειρὴν ἄφωνος καὶ ἄψυχος.

Ὅμοιάζει μὲ νανάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπὸ μακρῶν χρόνων, πληττόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καὶ σείον τὴν κεφαλὴν, κεφαλὴν φώκης ἑλλοχώσης * ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων.

Μόνῃ ἡ κεφαλὴ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα ἢ οὐρὰ εὐρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τὸν πυθμένα ἢ ρίζα διατείνει τὰς ἴνας πέτραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τὸν βράχον.

Ἄλλως οὐδ' ἡ κεφαλὴ σείεται. Τὸ κύμα μόνον ρήγνυται καὶ πλαταγεῖ καὶ περιορέει. Τὸ κινούμενον φαίνεται ὡς νὰ κινῇ.

Λέγεται, ἀλλὰ τίς τὸ πιστεύει; — καὶ ὅμως ἂν ἦτο ἀληθές! — ὅτι ἡ Μαυρομαντηλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καὶ αὐτὴ γυνὴ καὶ μήτηρ, μήτηρ ἑπτὰ υἱῶν, ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ υἱοὶ της, ἔμπειροι ναυδάται, φθονηθέντες ὑπὸ τῆς θαλασσίας Γοργόνης, ἐπνίγησαν εἰς τὸ πέλαγος, ὅτι ἦλεως μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τὸν πόνον τῆς μητρός, τὴν μετεμόρφωσεν εἰς σκόπελον, καὶ τὴν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις ὁρθεύσαν τὴν κεραννόβλητον κεφαλὴν της, τὴν οἶονεῖ μελάμπεπλον. Τοιαύτη ἡ Μαυρομαντηλοῦ.

Ἄγνοῦ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Μαυρομαντηλοῦς καὶ τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἑξαδέλφου μου ἄλλὰ πάντοτε αὕτη διαβαίνοντα πλησίον ἢ μακρὰν, τὸν ἐκάλει, τὸν ἐκάλει.

Φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος αὕτη ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν Μαυρομαντηλοῦ, καὶ ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπε γυρὸ τοῦ ἢ μαύρας μαντίλας.

Ἐπλεε σχεδὸν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά της, διασχίζων κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τὸν ὠραῖον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο ὅλους τοὺς ὅρμους, ἐξηρεῖνα ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς διαποντίους θαλάμους.

Ἐπλεεν ἀπὸ ἀγκάλῃν εἰς ἀγκάλῃν, ἀπὸ ἀμμουδιᾶν εἰς ἀμμουδιάν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἦξευρεν ὅλας τὰς κορυπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδιατήματα.

Ποτὲ ὁρφὸς δὲν τὸν διέφευγε, καὶ αἱ συναγορίδες ἐγοιτεύοντο ἀπὸ τὸ ἄγκιστρον τοῦ.

Ἐπλεε συχνὰ εἰς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς, τρέφων παραδόξον στοργὴν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τὸν ἄφρον τοῦ κύματος ὡς κολυμβητῆς κεκμηρῶς καὶ ἀναπαυόμενος ὑπτίως ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυροὺς, ἀστακοὺς καὶ καραβίδας, ὑπερφρεῖς τὸ μέγεθος, καὶ κογχύλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἠδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερφηάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καὶ τῆς «Ἀγίας Σοφίας».

Τώρα ὁ Γιαννιὸς δὲν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδὸν συνηλικιωτὴν τοῦ ἐπιβάτου τῆς. Ἐν λοιπὸν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαίνη τὰς κόπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κοπιλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται, ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ἰδρῶνῃ. Ἦλαινεν ὁμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόνως καὶ μετὰ λανθανούσης ρώμης. Σχεδὸν δὲν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευε καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκη, καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερεν ἀλιευτικὰ τινα σύνεργα τὸν γάντζον, δι' οὗ ἀνεῖλκε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγγιζε τοὺς λαύρακας καὶ τοὺς ἀστακοὺς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σπησίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἔπλαττεν ἐν τῇ θαλάσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διανυγὴ τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιορίσθη κατὰ τὸ γηράς του (πρόσθετε καὶ τὴν πρᾶγμα, καὶ τὴν ἀπόχῃ καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές....

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω από μακρινές κορφές ο ήλιος βασιλεύει
καί τ' ουρανού τὰ σύνορα χίλιες βαφές αλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, όλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρός λαμπρός ο Ἄσπασερίτης.

Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σθεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
ποὺ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποὺ φέρουν τ' ἀροσιὰ.
Ἀνάγια τὰ κλωνάρια του κοινάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογάει καὶ τριῖζει.
Ἡ θρύσι ἡ χορταρόστροφη δροσιῖζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἑλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανοῦριζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσιώνουν,
τὰ ζάλογγα * μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια * οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γῦρο οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὅξω ἀπ' τὰ ὀργώματα γυροῦνε οἱ ξευγολάτες *,
ἡλιοκαμμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρτωμένοι,
μὲ τοὺς ξυγούς *, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν * ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά * τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλᾶτα, τραχηλᾶτα,
«ὦό!», φωνάζοντας, «ὦό, Μελισσηνέ *! Λαμπίρη *!»
κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωή, πῶχει περισίσιες χάρες.
Μὰ πὺς πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
ὅταν ἡ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ήλιος.

«Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», 1892

Κ. Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἐκατὸν πενήντα χιλιόμετρα μᾶκρος ἔχει ἡ πανύψηλὴ Πίνδος. Στὶς ἀμέτρητες χαράδρες τῆς τρέχουν γογγυρὰ ἄγρια ποτάμια. Μαλακοὺς ἀνέμους δὲν γνωρίζει· ὅταν φρουῶν οἱ δρόολατες * καὶ τ' ἀνεμόχολα *, τὸ κάνουν μὲ λύσσα. Ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες καταγίδες τῆς Εὐρώπης, κατὰ μέσον ὅρον πενήντα τὸν χειμῶνα. Ἐχει δάση ἀπάτητα, ἀκόμα ἀνεξετάλλευτα, ὅπου κρύβονται ἀρκοῦδες καὶ μεγάλοι κάπροι. Δρυὲς, ὀξυές, καστανιές, ἔλατα καὶ κέδροι τὴν σκεπάζουν ὁλόκληρη. Τὸ χορτάρι, ποὺ θλαστάνει τὴν ἀνοιξί, ἡ «τοῦφα», εἶναι τόσο δυνατὰ ριζωμένο, ὥστε δὲν τραβιέται μὲ τὸ χέρι. Ὅταν γλυστοροῦν οἱ τσοπαναραῖοι ἀπ' αὐτὸ ἀρπάζονται γιὰ νὰ μὴν πέσουν. Ἀπάνω τῆς δὲν βρίσκεται δροσερὸ νερό, μόνο πάγωμένο, ἀπὸ χιόνι, ποὺ φέρνει πόνους στοὺς ξεσυνήθιστους. Οἱ πεδινοὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πιῶν.

Στὴν Πίνδο ἀκούστηκαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ τραγούδια. Τόσο ἀγαποῦν τὴν ποίησιν οἱ βοσκοί, ὥστε πίστευαν παλαιὰ ὅτι, ὁσάκις γεννιῶταν ἓνας μεγάλος ποιητὴς στὴν Ἑλλάδα, σὰν τὸν Ὅμηρο ἢ τὸν Πίνδαρο, ὁ θεὸς τοὺς ὁ Πᾶν ἔστηνε χορὸ ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό του.

Κάθε ἀρχαίου θεοῦ κάτι ἀπόμεινε στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πᾶν ζῇ ἀκέραιος κοντὰ στοὺς κτηνοτρόφους αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Τὰ μεσημέρια διατάζουν νὰ παίξουν φλογέρα παράφορα, ἐπειδὴ ξέρουσιν πῶς, ἂν τὸν ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν ὕπνο του, θὰ τοὺς χαλάσῃ τὰ ζωντανά.

Μόλις ἔλθῃ ἡ ἀνοιξίς, φουντώσῃ ὁ γαῦρος κι ἡ ὀξυὰ καὶ βγάλλῃ ἡ γῆ χορτάρι, ξεκινοῦν οἱ βοσκοὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ λημέρια τοὺς. Προχωροῦν σιγὰ τώρα, γιατί τὰ νεογέννητα ἀρνάκια δὲν ἀντέχουν σὲ μεγάλους κόπους. Ὅταν φθάσουν στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ κάνουν σταθμὸ ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁπότε ἀρχίζουν τὴν ἀνάβασιν πρὸς τὶς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν

προβάτων, πὺν βαφαίνει τὰ χέρια τους μὲ χρήματα. Ὅταν τὰ κοπέδια τους τρυγήσουν τὸ χόρτο μιᾶς πλαγιᾶς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πραοινίζει ἀβόσκηνο λειβάδι.

Μιὰ στάνη ἀπὸ λιθοσωρό, ἕνα ἀπόσκιο γιὰ τὸ καλοκαίρι, τὰ σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγὴ γιὰ τὸ πότισμα, μιὰ φλογέρα — ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τ' ἀπλὰ πράγματα περνοῦν τὴ ζωὴ τους.

Ἐγνώρισα γέρο πιστικὸ ὀγδόντα χρόνων μὲ μακριὰ γενειάδα ἀπαράλλακτο προφήτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πὺν δὲν εἶχε ἀφήσει ποτὲ τίς στάνες γιὰ νὰ μὴ σὲ πολιτεία. Δὲν καταδεχόταν νὰ πάγη οὔτε σὲ χωριό, γιατί, ἔλεγε, δὲν εὑρίσκει ἀρκετὸν ἄερα ν' ἀναπνεύσῃ μέσα στοὺς τοίχους.

Ἔχουν τὴν ἀφροντισιὰ τῶν πουλιῶν. Εἶναι ἀγαθοὶ μὲ ἀγνότατα ἦθη. Καθὼς μένουν μακριὰ ἀπὸ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμο, δὲν ἔχασαν τίποτε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ βίο, πὺν ζοῦνε πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Οἱ βοσκοὶ τῆς Πίνδου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καταρράκτες στίχων ὅτι σκέπτονται τὸ κάνουν αὐτόματα ρίμες * καὶ μελωδία, πὺν τὴν παίζουν μὲ ρωμαντικὸ πάθος στὴ φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτιοῦ τους φαίνεται ἀπὸ τὰ κουνδούνια, πὺν θάζουν στὰ ζῶα τους. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δῇ κανεὶς τσοπάνο ν' ἀγοράζῃ κουνδούνια στὸ παζάρι. Διαλέγει ἕνα, πὺν τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάση, καὶ μ' αὐτὸ δοκιμάζει ὅλα τὰ κουνδούνια τῶν μαγαζιῶν, ὅσο νὰ βρῇ ἥχους νὰ ταιριάζουν μεταξὺ τους, ν' ἀποτελοῦν ἀρμονικὴ σκάλα. Κάθε βοσκὸς ἔχει τομωμένο μὲ τὸν δικό του τρόπο τὸ κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροί εἶναι ἀγράμματοι. Μὲ τὸ σουγιά τους σκαλίζουν ἱερογλυφικά σὲ σανίδια γιὰ νὰ ὀδηγοῦνται πόσα χωστᾶνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Εἶναι πολὺ φιλόξενοι. Μόλις φανῇ ξένος τρέχουν καὶ κρατοῦνε τ' ἀγριοσκυλὰ τους, αὐτὴ τὴν πληγὴ τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν: «— Ἐ, φίλε, ἔλα κι ἀπὸ μᾶς».

Ἄν γάμῃ πὼς προσπερνάει ὀδιάφορος, τὸν παίρνουν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβῇ στὸ κονάκι του. Ἐκεῖ, πρὶν τὸν ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιτικὸ ξυνόγαλο, τὸ καλοκαιρινὸ ποτό τους, ἢ γάλα μὲ χιόνι, πὺν βρίσκουν στὶς σκιερὲς ρεματιὲς ὡς τὸν Αὔγουστο. Ὑστερα στρώνουν καὶ τὸν βάζουν νὰ καθίσῃ. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καὶ καλαμποκίσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δὲν εὐχαριστηθῇ ὁ ξένος, διότι τὸν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοὶ βάστηξαν τὴν Ἐπανά-

στασι. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τὰ πάντα κάτω, οἱ πιστικοὶ πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καὶ τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. «Μὲ τὰ ζωντανὰ τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεῖμά του ὁ Κολοκοτρώνης, βασιήξαμε τὸν στρατό, τὸν καιρὸ τοῦ Ἱμυραῖμου».

«Γύρω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα»

Χρήστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῶ ἀνηρχόμεν μετὰ ὀμηλικῶν δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τὸν ἀνήφορον, τὸν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἑρμοπολέως ἑξοχὴν καλουμένην Πισκοπιό, ἡ σχολαστικῶς Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τὰ βουνὰ τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τὸ χόρτον εἶναι τελείως ἀγνωστον καὶ ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινὰς τὸ φθινόπωρον φασκομηλέας καὶ ἡλιοκαεῖς κατὰ τὸ θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν κατάξηρος καὶ ἐκείνος ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπὶ εἰδους διτροχῶν χειραμάξης ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν γραίας χωρικῆς. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς δὲν ἐβλέπαμεν, ἀλλὰ μόνην τὴν ράχιν, ἣτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὀρθὴν σχεδὸν μὲ τὰ σκέλη της γωνίαν.

Τὸν ὄνον, τὴν βαρέλαν καὶ τὴν γραίαν εἶχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπὸ τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου θρούσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καὶ ἄφρωνοι ἐκ τῆς ζέσσης καὶ τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κοινοστὸς ἔκαεν ὡς θερμὴ στάκτη τὰς πέτρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῶ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἡ ἀκτινοβολία. Παντὸς εἶδους μυῖται ἐβομβοῦν περὶ τὴν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσμεν, διὰ νὰ τιναχθῶσι δι' ἐνὸς πηδήματος εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τὰ κόκκινα ἢ γαλανά των περσά.

Ἡ γραία ἔσπερε πάντοτε τὸ καπίστρι, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νὰ ταλαντεύεται πρὸς δεξιὰν καὶ ἀριστεράν ὡς μεθυμένος βραχάς.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἥτις μ' ἔκαμε νὰ γελᾶσω.

— Γιανναζό, ἐπιθύρσια εἰς τὸ ὠτίον τοῦ συντροφίου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δὲν θὰ ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τὴν βρύσιν;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τὸν ἔκαμιν ἀμέσως νὰ λησμονήσῃ τὴν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τὸ βαρέλι, ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νὰ με κοιτάξῃ, ἐξέφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικὸν νεῦμά μου τὴν ὁπὴν καὶ τὸ νερὸν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνὸς ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτρατοῦ.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸ πραξικόπημα εὐρέθη καὶ πάλιν πλησίον μου ὁ Γιανναζός, ἢ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἐτοιμοὶ εἰς φυγὴν. Κατεσκοπεύαμεν τὴν γραῖαν, ἥτις ὅμως δὲν ἐστράφη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο βαρύνουσα ἢ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τὸ βῆμα τοῦ ὄνου ἀτέβαινε ταχύτερον· τὸ κενωθὲν βαρέλι ἀντὶ νὰ βαρυσταλαντεύεται ὡς μεθυμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ἔπαισαν νὰ τριῖωσιν ἀπαισίως. Μετ' ὀλίγον ἀντὶ νὰ σύρεται ὁ ὄνος ὑπὸ τῆς γραῖας ἤρχισε νὰ σύρῃ ἐκεῖνος τὴν γραῖαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύνηθες, ὥστε τὴν ἔκαμε νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἐκτακτὸν εἶχε συμβῇ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τὸ κάρον νὰ προχωρήσῃ ἐν ἡ δύο βήματα καὶ εἶδε τὴν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ραβίδες τοῦ τόσον ἐπιτόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ μᾶς εἶδε καὶ εἶδομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπόν της. Ὁμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρὰ καὶ μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κατάρας ἢ καὶ πετροβόλημα. Οὐδὲ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρώεσθαι νὰ στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νὰ λησμονήσῃ τὸ ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματός αὐτῆς, ὅταν ἐπέραςεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νὰ μεταγεμίσῃ τὸ βαρέλι της εἰς τὴν μακρὰν ἀπέχουσαν βρύσιν· Τὸν Γιανναζὸν ἔτυχε νὰ ἐπανιδῶ εἰς τὴν Αἰγύπτου μετὰ εἰκοσιν ὅλα ἔτη καὶ οὐδ' ἐκεῖνος τὸ εἶχε λησμονήσει.

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ

Ὅλοι μας γνωρίζομαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιά.
 Μὲ τὸ μικρὸ του τ' ὄνομα ἕνας τὸν ἄλλο κορᾶζει.
 Στὰ μυστικά μας δὲ μπορεῖ νὰ βάλουμε κλειδιά.
 Ξέρει καθένας στ' ἄλλουνοῦ τὰ μάτια νὰ διαβάξῃ.

Σὰν ὅπως τὰ τρεχοῦμενα μοιράζουμε νερὰ
 καὶ τὰ σπαρτὰ ποτίζουμε καθὼς μὲ τὴν ἀράδα,
 ἔτσι τὶς μοιραζόμαστε καὶ θλίψη καὶ χαρὰ,
 γιὰ βορέχει σ' ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ σ' ὅλο εἶναι λιακάδα !

Γάμος ; Ἀστράφτει ἀπὸ χαρὰ καὶ γέλιο τὸ χωριὸ
 κι ἀντιλαλεῖ τὸ νυφικὸ τραγοῦδι πέρα ὡς πέρα.
 Θάνατος ; Ὅλοι θλιβεροὶ κι ἀπ' τὸ καμπαναριὸ
 κατὰμαυρο ἢ καμπάνα μας τὸν βάφει τὸν ἄερα.

Διάπλata τὶς ὁξώπορτες ἢ καλωσύνη ἀνοί*
 καὶ στὸ παλάτι τοῦ τρανοῦ καὶ στοῦ φτωχοῦ τὴν τροῦπα,
 κι ὅποιος περάσῃ κι ὅποιος μπῇ, γιορτὴ - καθημερινή,
 θὰ βοῇ στρωμένο καναπέ, θὰ βοῇ γλυκὸ στὴν κούπα.

Χώρια ἀπ' τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρους τοὺς πικροὺς,
 μέσ' στὶς καρδιές μας ἔχουμε παντοτεινὸν Ἀπρίλη —
 κι ὅσες τσουνίδες βγαίνουνε μονάχες στοὺς ἀγρούς
 ἐκεῖ ξεμοναχιάζονται πνιχτὲς στὸ χαμομήλι.

«Πρωινὸ Ἐσπέρημα»

Γεώργιος Ἀθάνas

Τ Ο Ξ Η Μ Ε Ρ Ω Μ Α

Εύρισκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἑορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ Χρυσοῦ Ἑαρος. Ὁ παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μὲ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τὸν πόνον ποὺ προξενεῖ τὸ ψῦχος, μετριάζει ἡ γλυκεῖα προσδοκία τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δὲν εἶναι τόσο βαρὺ καὶ τόσο καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτὺς χρυσοῦ φωτός χαλαρώνει τὸν μελανὸν ὁρίζοντα. Αἱ πρωῒαι δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τὴν θερμάστραν παλαίουν αἱ τελευταῖαι φλόγες καὶ ἀφήνουν τὸν τελευταῖον τοιγμὸν τὰ ξύλα. Τὸ παραμῦθι τελειώνει, τὸ βιβλίον κλείει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρον εἰς τὸ φῶς.

Περνοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν ἡμέραν.

Ἀκόμη εἶναι χειμῶν, ἀλλὰ χειμῶν τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις ἐξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτίνος. Πνέει ἀκόμη ἄνεμος, ἀλλὰ ἄνεμος μυρωμένος. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, ἀλλ' εὐδιάδουν ὅλα, ὥς νὰ εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ξημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτελείωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινὴ δὲν ἔχει τὴν ἔκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καὶ τὴν αὐγὴν, τὴν ὥραν ποὺ ἐγεννήθη ἡ καλωσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μουδιασμένα περὰ τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιῶν.

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καὶ μὲ προφυλάξεις διότι ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ διότι ἀκόμη τὰ μελανὰ σημεῖα του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλὰ γίνεται ἡ παλιννόστησις· τὸ τραγοῦδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοῖον καὶ ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν κιτρινὴν καὶ ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δὲν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερώτερός ἀπὸ αὐτόν, ποὺ συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξὺ γιγάντων καὶ νάνων· μεταξὺ βορρᾶ καὶ τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καὶ τῆς σταγόνος τῆς δρόσου, μεταξὺ τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ φύλλου.

Παλαίουν τὰ ἀπαλώτερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καὶ δυνα-

τώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τὸν φρενιασμένον ἄνεμον καὶ ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφὴν εἰς τὸ διαβολικὸν σφύριγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνατοιχιάζει ἡ φύσις. Καὶ καταπλήσσει τὸ θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τὸ ὁποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου καὶ προκαλεῖ* τὸν θάνατον. Καὶ καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἢ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, ποὺ φυτρώνει εἰς τὸν ὀλόγυμνον κλάδον, ἐνῶ γύρω του ξεκλειδώνονται μὲ ἀπαισίους τριγμούς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπουκία τοσοῦτιστα καὶ φυλλάκια ἀδύνατα καὶ πούπουλα πουλιῶν, σταλιτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μὲ πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσουν. Καὶ θὰ νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ παγοὶ ἐπὶ τέλους θὰ ὑποκύβουν καὶ θὰ καταρρεύουν. Καὶ ὅχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ θὰ τοὺς ποτίσουν. Οἱ χεῖμαρροι θὰ ταπεινωθοῦν, θὰ γίνουν ρυάκες καὶ θὰ περνοῦν μὲ σεβασμὸν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θὰ πληρώσῃ λοιπὸν καὶ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ὁ ἐχθρός. Θὰ καταβάλλῃ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τὴν ἄνοιξιν καὶ θὰ δώσῃ τοὺς χυμοὺς καὶ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλοτέραςιν τοῦ νικητοῦ.

...Μὲ συγχωρῆτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάσθηκα πολὺ. Ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μία κοῦρα πνοή, ποὺ μ' ἔκαμε νὰ μετανοιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τὸ φύσημα σὰν νὰ μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριθείας καὶ ὅτι ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην. Πιθανὸν νὰ ἔσφαλα. Ἀλλὰ πάλιν τὰ τερετίσματα* τῶν πουλιῶν; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος; Τὰ συντρίμματα τοῦ πάγου, ποὺ εἰσὶν διάτουν ὥς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου; Τίποτε, τίποτε! Ἔχω δίκαιον! Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἄνοιξις ἔρχεται. Ἄς σφυρίζῃ ὅ,τι θέλει εἰς τὸ παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δὲν ἀκούω τίποτε....

Περιοδ. « Πινακοθήκη »

Τίμος Μαραϊτίνης

Γ Α Λ Η Ν Η

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιὰλὸς καὶ ὁ δρόμος ὁ ἐρημικὸς ποὺ σέρνεται κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι. Τὸ καλοκαίρι τό 'δίωξαν τὰ πρωτοβόργια, καὶ ὅμως τὸ σκοτεινὸ φθινόπωρο δὲν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
 πὺν τὰ καρᾶβια ἀπόμακρα μὲ τὰ πανιὰ ἀνοιγμένα
 σταμάτησαν — μιὰ κοίταξε — σὺν νὰ ἔχουν μετανοιώσει
 πὼς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα.

Τώρα ὡς κ' οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
 ἀσάλευτοι σὰ σύννεφα κι αὐτοὶ μέσ' στὸν ἀγέρα·
 ὅλα ἀπ' τὸν κόπο τῆς ζωῆς τριγυρὸ μου ἡσυχάζουν,
 ὅλα, καὶ μόνο στοῦ γιालοῦ τὴν ἀμμουδιὰ ἐκεῖ πέρα,

Μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τὸ κῆμα,
 ζητάει κάποιο τραγοῦδι του νὰ πῇ μέσ' τὴ γιορτὴ σου,
 μιὰ δὲν ξεσπάει νὰ σοῦ πῇ, λὲς καὶ πὼς τῷχει κοῦμα
 νὰ σοῦ ταράξῃ τὴ χαρὰ, πὺν βρῆρες στὴ σιωπὴ σου....

« Σκιᾶς »

Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(Εἰς ποιμὴν ἐκ Δωρίδος, διωκόμενος ὑπὸ τῆς Δικαιοσύνης
 δι' ὀδίκημα κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ
 νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην τότε Ἑπείρον).

...Σιγὰ σιγὰ τὰ χρόνια ἐπέρασαν. Κάτω ὅμως ἀπὸ τὸν ζυγόν,
 ὅπου διὰ μιᾶς μετεφέρθη, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ πατρι-
 κοῦ τόπου, ὁ βίαιος βουνήσιος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι τὸ ἀγα-
 θὸν ἐκεῖνο, πὺν δὲν ἐξετίμα εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ πρώτη βρисиά,
 πὺν ἐδέχθη κατὰμιντρα ἀπὸ ἓνα βάρβαρον μπέρη, τὸ πρῶτον κτύπημα
 εἰς τὴν ράχιν ἀπὸ τὸ μαστίγιον ἐνὸς Ζαπτιέ *, τὸ ἀδιάκοπον σιγήσιμον
 ἐμπρὸς εἰς τὸν τύραννον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πλέον ὁ φυλελεύθερος ἑλλη-
 νικὸς νόμος, ἔκαμαν σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ ἐδά-
 μασαν τὸν χαρακτῆρά του. Ὁ ἀπείθαργος, ὁ ἀρεσιμάνιος *, ὁ περιφρο-
 νητὴς τῆς ἰσοπολιτείας σιγὰ-σιγὰ ἐσφυρηλατήθη εἰς μετρημένον, ὑπο-
 λογιστικὸν ἄνδρα κάτω ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸ βούνευρον *. Ἐκεῖ

μόνον ἐνόησε τὰ ἀγαθὰ, ποὺ εἶχε, ποὺ περιεφρόνησε, ποὺ ἔχασε εἰς τὴν στοργικὴν πατρίδα.

Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά.

Καὶ σιγὰ-σιγὰ ἐνόησεν ἀκόμη τὸν πόνον τῆς γῆς, ὅπου ἐγεννήθη, τῆς γῆς, ὅπου ἔθαψε τοὺς ἰδιικούς του καὶ ὅπου τὸν συνέδεσαν τὰ γλυκύτατα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν, σκέπτονται, ἔχουν τὰ ἴδια ιδεώδη μὲ ἡμᾶς, ἀγαποῦν καὶ μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θὰ ἔδιδε καὶ αὐτὸς δὲν ἤξευρε τί, διὰ τὰ ἡμποροῦσε νὰ ξαναῆρχετο, νὰ ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμὴν τὴν γαλανὴν βουνοκορφὴν τοῦ Παρνασσοῦ, τὶς γυμνὲς πλαγιὰς ποὺ ὠδηγοῦσε τὰ κατόγια του. Θὰ ἔδιδε χρόνια τῆς ζωῆς του διὰ μίαν Κυριακὴν πρωί, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἢ ἓνα ἥσυχον ἀπόγευμα εἰς τὴν μακρινὴν του στάνην, ὅταν ἄρμεγε κατὰ σειρὰν τὰ ἀσπρόμαλλα πρόβατά του καὶ ἐγέμιζε μὲ χιονᾶτο γάλα τὶς καρδιὰς του.

Καὶ ὁ πόνος αὐτὸς τὸν ἔκαμε νὰ προσκολληταί μὲ κάποια ἀπελπισίαν εἰς ὅ,τι ἔβλεπε νὰ τὸν πλησιάζῃ εἰς τὴν μακρινὴν πατρίδα, ἀνθρώπους, σκέψεις, ἄψυχα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα διὰ τὰ νοσταλγικά μᾶτια του ἔπαιρναν ψυχὴν καὶ φωνήν.

Ἀπὸ πολίτης φιλήσυχος τώρα ἐγίνετο καὶ πατριώτης.

Σιγὰ-σιγὰ ἡ ἐπιχείρησίς του προσώδευσε. Ἀπὸ ἀγωγιάτης κατῳρώθησε νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἀμάξι. Τὴν εἰρηνικὴν του ζωὴν ἤλθεν ἔξαφνα νὰ διακόψῃ ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ δικοὶ του, ἡ ἰδία μακρινὴ πατρίδα, ἤρχετο ὁλοζώντανη ἐκεῖ νὰ τὸν εὔρῃ. Μεταμορφωμένος τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀδάμαστος Δωριεὺς διέσχισε μίαν νύκτα τὰς γραμμὰς τῆς αἰῆνης καὶ μὲ τὸ μᾶουζερ ἐνὸς ἐχθροῦ, ποὺ ἀφώπλισε μέσα εἰς τὴν χαράδραν, ἔφθασεν εἰς τοὺς εὐζώνους, τοὺς συγγραφούς του.

Ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπέμεινε τὴν πεῖναν, τὰς στερήσεις, τὸ φαρμακερὸ κρύο, μὲ τὴν φτερωμένην ἐλπίδα νὰ μὴ νικηφόρος καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς δικούς του εἰς τὰ Γιάννινα!

Ἄχ! τὰ Γιάννινα, αὐτὰ τὰ Γιάννινα!...

Τὸ μάτι του δὲν ἄφηνε τοὺς μακρινοὺς ἄστρος μινερέδες, ποὺ ἔσχωραφίζοντο μικροσκοπικοὶ μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην κοντὰ εἰς τὴν γαλανάδα τῆς λίμνης.

Καὶ ἐπὶ τέλους τὰ Γιάννινα ἔπесαν καὶ ἐμβῆκε καὶ αὐτὸς ἐνθου-

σιών θριαμβευτής, με την κεφαλήν ύψηλά εις τὸν τόπον, ὅπου τὸ βούνευρον τὸν εἶχε συνηθίσει νὰ σκύπτῃ.

Αἱ πρῶται ἡμέραι ἐπέρασαν μετὰ τὴν φρενίτιδα τῶν ἐπινικίων, τὰ προσδεξίματα καὶ τὰ γλέντια τῶν παλαιῶν φίλων του. Ἐπειτα ὁμως ἐσκέφθη νὰ ξαναπιάσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἀλλὰ τὸ ἀμάξι του εἶχεν ἐπιταχθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Χωρὶς νὰ λυπηθῇ τότε καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ, ἐπῆγε πάλιν μισθωτός, ὅπως πρὶν.

Ἡ ἐργασία του ἐξηκολούθησεν ἡσυχά κάμποσους μῆνας, ἕως ὅτου μίαν ἡμέραν δύο χωροφύλακες τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὸ ἀμάξι, τοῦ ἔδειξαν ἓν ἔνταλμα συλλήψεως καὶ τὸν ἐμπαράκτισαν μετὰ τὸ πρῶτον ἀτιμόπλοιον διὰ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν μέθην τῆς ἐλευθερίας εἶχε λησμονήσει ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θεᾶς αὐτῆς, πού ἐλάτρευε τώρα. Τώρα, εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος ἐμπρὸς εἰς τὰ ζευγάρια τῶν ματαῶν, πού βαραινουν ἐπάνω του, ἀκούει τὰς καταθέσεις διὰ τὸ παλαιὸν ἐγκλήμα του.

—Ὅταν τὸν ἐκάλεσαν ν' ἀπολογηθῇ εὗρε μόνον δύο τρία τραυλισμένα λόγια, πού εἶπε μετὰ χαμηλωμένα μάτια:

—Ἐφταιξα... Ἐκαμα τὸ κακό... Ἀπὸ τότε ὁμως μετανόησα μετὰ τὴν καρδιά μου... Συγχωρῆστέ με.

Ὁ εἰσαγγελεύς, ἀμείλικτος * ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστὴς αὐτὸς τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν.

Ἐνῷ ὁμως ἐπρόκειτο ν' ἀποσυρθῇ τὸ δικαστήριον εἰς τὴν αἶθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἓνας κλητὴρ ἐφάνη νὰ πλησιάζῃ τὸν πρόεδρον καὶ νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν ἔκφρασίν του.

Ὁ κατηγορούμενος προσήλωσε τὰ μάτια του εἰς τὴν σκηνὴν αὐτήν, σὰν κάποιαν τελευταίαν καὶ ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἤξευρε τί ἐπρεπε νὰ περιμένῃ ἢ νὰ ζητῇ... Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐκπληξὶς ἐφάνη νὰ ζωγραφίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Προέδρου.

Ὁ Μητροπολίτης Δαφνοκάσθρου, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλοφρεσετέρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης Ἡπείρου, μόλις φθάσας ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, ἐζήτει νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὸν κατηγορούμενον.

Μ' ὅλην τὴν παρατυπίαν * τοῦ πράγματος, τιμῆς ἔνεγκεν, τὸ δικα-

στήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως καὶ ὅλα τὰ βλέμματα ἐστηρίχθησαν γεμίᾳ περιέργειαν εἰς τὴν εἴσοδον.

Ὑψηλός, ξηρός, μὲ χαρακτηρισμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καὶ προὖ-
 ρως λευκασμένα γένεια, ἀλλὰ μάτια ποῦ ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς
 συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τὴν ποιμαντορικὴν
 ράβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. Ἐφθασεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸν ἔφε-
 ρεν ὁ κλητὴρ καὶ ἐκεῖθεν ἔφερε γύρω τὸ βλέμμα. Καὶ τὸ βλέμμα
 ἐκεῖνο ἔξαφνα ἐφωτίσθη ἀπὸ στοργὴν καὶ τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη
 εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνθὺ τὸ χεῖρ του μὲ τὴν ἱερα-
 τικὴν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστὰ καὶ αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν.
 Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκεῖνος, διὰ μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν
 ἐκεῖ σὰν νὰ ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν τὸν ἄγγελον ἐλευθερωτὴν, τὴν ἐξ ὕψους
 ἀντίληψιν καὶ σωτηρίαν.

Ὁ Μητροπολίτης ὀρθίως, ἐμπρὸς εἰς τὸ ὀρθιον ἀκροατήριον ἤλθεν
 ἀμέσως εἰς τὸ θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τὴν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τὸ πρῶτον
 ἀτιμόπλοιον, ποῦ εἶρε, καὶ εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δὲν ἤξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νὰ τὸ
 μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καὶ ἤθελε νὰ εἴπῃ τί τὸν ἐγνώρισε δέκα
 ἔτη τώρα.

Καὶ ἤρχισε τότε μία μακρὰ καὶ παθητικὴ ἱστορία χρόνων ὀλο-
 κλήρων. Ἐν τμῆμα τῆς ἱστορίας, ποῦ ἐγράφη μὲ αἷμα καὶ θυσίας μέσα
 εἰς ἐπιβουλὰς *, κινδύνους καὶ ἀδιάκοπον καθημερινὸν ἀγῶνα μὲ τὸν
 ἐχθρὸν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς Ἡπείρου. Ὅλα αὐτὰ δὲν
 ἠμποροῦσαν νὰ γίνουν χωρὶς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μὴ γνωρί-
 ζοντας φόβον. Ἦρχετο λοιπὸν νὰ εἴπῃ δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ
 ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἐδώλιον * τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὅπλα διὰ νὰ
 μεταφέρουν; Ἦσαν θύματα διὰ νὰ φυγαδεύουν; Ἦτο ἐπικίνδυνος
 ἀλληλογραφία νὰ στείλουν; Πληγωμένους ἀπὸ συγκρούσεις νὰ φέρουν
 εἰς ἀσφαλὲς μέρος; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διὰ ἐπαναστατικὰ σώματα;
 Αὐτὸς ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε
 ἕτοιμος νὰ κινδυνεύῃ καὶ νὰ θυσιάσθῃ.

Καὶ αὐτὸ δέκα ὀλόκληρα ἔτη, μίαν ὀλόκληρον ζωὴν, ἓνα ὀλόκλη-

ρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρὶς διακοπὴν καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν.

Καὶ ἦτο ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ὄχι μόνον δὲν ἐξήτησε ποτὲ τὸ παραμικρὸν δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καὶ ἐκ τῶν ιδιῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρετῆς τῆς ιδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἔτοιμος νὰ δομήσῃ πρῶτος εἰς τὸν κίνδυνον, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ταπεινός, σιωπηλός, ἀδόρυβος εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν σκιάν.

Δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε τώρα νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἑλλήνας δικαστάς. Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε νὰ ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους, διότι τὸν χοιρᾶζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δὲν ἐτελείωσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καὶ τὸν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτόν, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ῥύπον * καὶ κάθε ἁμαρτίαν.

Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπесαν σὰν μεγαλόπνευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴν συγκίνησιν παρὰ μόνον μὲ τὴν ἰδίαν νεκρικὴν σιγὴν.

Ἄλλὰ ἀμέσως ἡ σιγὴ αὐτὴ ἐξέσπασε σὰν ἀπὸ θάλασσα ἀναταραχμένη ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ μελετημοῦ.

— Χάριν !.. Ὅλοι ἐξήτουν χάριν !

— Ἀθῶς ! ἠλάλαξε τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἐνορκοὶ ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγοροῦμενος ἐκηρύσσεται ἀθῶς παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φοριαῖζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον * ἀπὸ τὸν κραδασμὸν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου μὲ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγὴν...

Καὶ ἐνῶ ὁ ταπεινὸς ἥρωας ἔπεφτε μὲ πνιγμένα ἀναφυλλητὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζων μὲ δακρυσιμένα φιλήματα τὸ μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὠρμιῶνσε νὰ φιλήσῃ καὶ αὐτό, νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ρυτιδωμένον ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὁποῖον ἤξευρε τόσον καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ πόμινόν του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Ἡ χώρα μας εἶναι κατ' ἐξοχὴν θαλασσίνη καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράδια τους, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ κάθε τρόπο. Τὸ παρατιθέμενο διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικώτατα τὴ λατρεῖα αὐτὴ ἐνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δύο σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλίας. Εἴχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν Ἀἱ Νικόλα, στὴν ἄκρην τοῦ κόβου γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ καὶ γυρίζαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντες τὸν μυροβόλον μπάτην.

Ὅταν ἐφθάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πόλεως, τῆς σκαλωμένης σὰν ζωγραφιὰ ἀπάνω στὸ βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διωρισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πῇ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε :

— Τὴ βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλῶσσα τῆς ἀμμουδιᾶς ; Τὴν λένε « τοῦ Θανατῶ ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸν κῆρυκα μὲ ἀπορία χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νὰ μοῦ διηγῆται μιὰ παλιὰ ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θὰ ἤμουν δέκα χρόνων παιδάκι τότε καὶ τὸ θυμοῦμαι ζωρὰ, σὰν νὰ εἶναι τώρα. Ἔτσι ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καὶ πράγματα καὶ εἰκόνες, ποὺ δὲν τίς λησιμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ. Τὸ λιμάνι, ποὺ βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο καὶ μελαγχολικὸ μὲ τὰ δύο τοῖα καΐκια ἐκεῖ στὴν ἄκρην, ποὺ φορτώνουν κίτρα καὶ λεμόνια, δὲν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Τριζάταρτα * καὶ γολέτες *, βράκια * καὶ σκολέβες *, ἔπιαναν ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρην ὡς τὴν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιὰ στὸν ταρσανᾶ * πέντε ἕξι μεγάλα καὶ μικρὰ τραβηγμένα ἔξω στὰ σκαριά * περιμέναν τὴν ἀράδα τοὺς νὰ τὰ μερεμετίσουν *, νὰ τὰ καλαφατίσουν *, νὰ τὰ βάψουν, ὅστερ' ἀπ' τίς πληγές, ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ καὶ ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τὰ τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τὰ στριγγλίσματα καὶ τὰ γέλια καθὼς καὶ τὰ γουγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καραβόσκυλων, ποὺ λὲς καὶ ἡ ζωὴ τοὺς γίνεται ἓνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ καραβιοῦ.

Τὰ σπίτια αὐτά, ποὺ μοιάζουν σὰν κάστρα ραγιαμένα κι' ἐρεπω-

μένα, ήτανε σπίτια ἀρχόντων καὶ καπεταναίων, πὺ ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν τὶς κάσσεσ τους μὲ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πὺ τρανός, ὁ πὺ νοικοκύρης, ήτανε ὁ καπετὰν Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἄβολος. Στρυφνός, ἐπίμονος καὶ ἀπότομος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρησκός, θρησκός ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ήταν τὰ θαλόρρα, πὺ ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐκτοπίζουν τὰ καράβια ἀπ' τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἂν κι ἔβλεπε τὴν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ τοὺς δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ξεκάμῃ κανένα ἀπὸ τὰ δικά του καὶ στοὺς γαμπρούς του, πὺ τοῦ ἔλεγον κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τὴ δουλειά σας ἐσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τὸ κεφάλι σας, μὰ θὰ 'ναι ἀργά ! Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάνει τὰ καράβια τους ἀπὸ τοὺς πρώτους κι ἐμπῆκαν μισθωτοὶ στὰ θαλόρρα μιᾶς ἐταιρείας, πὺ εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορὰ.

**

Ἀπὸ μερεμέτια σὲ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγὲς καταρτιῶν σὲ ἀλλαγὲς ιστίων, ἀπὸ βάψιμο σὲ βάψιμο, τὰ τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἡ κάσσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροὶ, πὺ τοὺς προέβλεπε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γιός, πὺ ήταν προωρισμένος ἀπ' τὸν καπετὰν Λιά νὰ κρατήσῃ τὴν παράδοσι τῶν Μπόγληδων καὶ νὰ σκαρῶσῃ νέο καράβι.

Κι ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιο, ἦλθε στιγμή, πὺ τὰ καράβια τοῦ Ἄβολου ἐμπαιναν ἕνα ἕνα στὴν μπάντα κι ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τὴν ἀδεια νὰ τὰ πουλήσουνε γιὰ ξυλῆα. Τοῦ ἔμεινε πλὴν τὸ τελευταῖο, ἕνα θοῖκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τὸ « χαϊδεμένο » του, ὅπως τὸ ἔλεγε. Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυβερναε μονάχος του. Κι ήταν ὅλος χαρὰ, ὅσες φορὲς γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τὶς γιορτὲς ἐμπαινε καὶ ἄρραζε περήφανος μέσ' στὸ λιμάνι κι ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνοῦσε χαιρετῶντας μακριὰ ἀπὸ τὸ φανάρι ἀκόμη τὴν καπετανίσσα, πὺ τὸν ἀγνάντευε * ψηλὰ ἀπὸ τὸ χαγιάτι * τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν μικρή του τὴν

κόρη, πού μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάρια τῆς ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στὸν χαίρετισμὸ τοῦ πατέρα τῆς.

Ἕνα χειμῶνα τὶς ἔχασε καὶ τὶς δυὸ ἀπὸ τὸν τῦφο, πού ἔπesse στὸ νησί. Κι ὅταν ἓνα ἀπόβραδο, παραμονὴ τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξῃ κατὰ τὴν συνήθειά του κρατοῦσε μὲ τὸ ἴνα του χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κανένας δὲν ἦταν στὸ χαγιάτι νὰ τὸν χαίρετίσῃ. Τὰ παράθυρα ἦταν κατὰλειστα...

Ἀπὸ τότε ὅλη τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν λατρεία τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του βρῖζι, τὴν «Τσιμούλα», πού ἔχε τ' ὄνομα τῆς μισρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάρια. Ἀλλὰ ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ μῆν' αὐτὸ στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γυιό του ἓνα βράδυ, ἐκεῖ πού καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τροβοῦσε τὸ ναργιλέ* του, τὴν καταδίκη τοῦ βρικοῦ.

— Πατέρα, δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπὴ. Ψέμματα, μαθὲς θὰ σοῦ πῶ! Κάνει νερά. Καμμιά ὥρα θὰ πάμε φροῦντο*.

— Ἄκου τὸ παιδί, κατετὰν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νὰ μὴν' ἔχῃς, μαθὲς, πάει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρῶ. Ἦ φκειάσε ἄλλο, ἢ ἄς' το νὰ πάῃ νὰ χαθῇ τὸ καρυδότσουφλο!

Ὁ γέρος ἀναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρζούτσι*.

— Νὰ μὴ σᾶς τὸ πῶ τώρα!... Δὲν ξέρετε, μωρὲ ἑσείς! Δὲν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ γυρίζοντας στὸ γυιό του:

— Ἄειντε, μωρὲ! τοῦ εἶπε, καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ πᾶς! μέσα στὰ φουγάρα θὰ χωθῇς! Καρβουνιάρης! Καρβουνιάρης θὰ γίνῃς καὶ σὺ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νὰ μοῦ τὸ δέσηςς ἐκεῖ ἐμπρὸς στὸ σπίτι! Θέλω νὰ τὸ βλέπω! Νὰ θυμᾶμαι τὰ νιάτα μου!...

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτὶ τοῦ γιου τοῦ ἀπόσωσε τὸ λόγο του:

— ...καὶ τὰ μαντηλοχαίρετίσματα τῆς μάννας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πὼς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του γιὰ νὰ ζυγῇ ἓνα δάκρυ, πού κυλοῦσε στὸ ἠλιοκαμένο του πρόσωπο.

Καὶ τὸ ἔδесαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος ἤθελε

νά τὸ βλέπῃ ἀρωματωμένο, ὅπως ἦτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρωματα * καὶ τὰ ξάρτια του καὶ τὶς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὁλοπράσινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ ὁλόγυρα, μὲ τὴν παλιὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «Τομούλα».

Καθισμένος στὸ μακρὸ χαγιάτι ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρωνε. Καὶ πότε κατέβαινε στὴν ἀμμουδιά, γιὰ νὰ 'ναι πλιὸ κοντὰ καὶ μόνος του τότε καταμόναχος, μονολογοῦσε, λέξ, καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στὴν πλώρη του γαύγιζε ἀπὸ μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπὸ φουσκοθαλασσιὰ καὶ τὰ κύματα χτυποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ καραβιοῦ κι ἐξέσπαγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἀμμουδιά ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε, πὼς ἦταν κι αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασήκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τὸ 'χυνε ὡς τ' αὐτιά, ἐσουφρωνε τὰ φρούδια καὶ ρουφούσε ἀχόρταγα τὸν ἀριμερὲ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά, σὰν νὰ 'θελε ν' ἀγκαλιάσῃ κάτι παλιὸ καὶ ξεχασμένο ἐσηκώνετο ἀπὸ τὸ βραχίονα κι ἔκανε νὰ τραβήξῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ. Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἐβδομήντά του χρόνια τὸν κάρφωναν στὸ γῶμα... Καὶ ξανάπεφτε πάλι χάμω, 'κεῖ πὺν καθόταν μ' ἓνα βαθὺ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, ποῦ κατέβαινε στὰ σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα, ποῦ τὸν κοίταζαν, κουνώντας τὸ κεφάλι ἔλεγαν τὸ λόγο τους:

— Σὰν χαμένα, μορφὲς παιδιὰ, τὰ 'χει τώρα-τώρα ὁ καπετὰν Λιάς !...

Εἶχεν ἀκουστῇ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, πὼς τὰ βαπόρια τῆς Ἑταιρείας εἶχαν κάνει γραμμὴ γιὰ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ, ποῦ θὰ βλέπαμε οἱ περισσότεροί αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο. Καὶ τὸ περιμέναμε μὲ περιέργεια. Ἐμεῖς τὰ παιδιά ἀνεβήκαμε ψηλὰ στὸ Σταυρὸ καὶ σκορπιστήκαμε ὁλόγυρα στοὺς βράχους κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ κατηλιὰ ἄλλη κουβέντα δὲν γινότανε. Κι ὅλοι περιέμεναν νὰ ἰδοῦν τὸ με-

γάλο αὐτὸ θαλασσινὸ θηρίο, τὸ βαπόρι, ποὺ θὰ ἔρωγε τὰ καράδια μας καὶ θὰ ῥήμαζε τὸ νησί μας.

Ἐίχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μὰ ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολὺ μακριὰ μιὰ μαύρη γραμμὴ στὸ πέραγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροσκοποῦσε ταραγμένη. Τὰ κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στοὺς βράχους καὶ ὁ ἀέρας ἔφερνε τοὺς ἀφρούς ἀπάνω στὸ Στανρό. Ὁ οὐρανὸς ὀλοένα σκοτείνιαζε. Ὑστερα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ βροντὴ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ νηιοῦ. Θάλασσα καὶ οὐρανὸς ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, ποὺ δὲν ξεχώριζες καλὰ καλὰ οὔτε τὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στὸ λιμάνι φωνές καὶ καζό. Λύναν τίς γοῦμενες*, σφιζτοδέναν καὶ διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλὰ καὶ τριδιπλὰ βάρκες καὶ καΐκια. Μερικοὶ τίς τραβοῦσαν ἔξω στὴν ἀμμουδιά. Τὰ μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σὰν φρενιασμένα μέσα στὸ λιμάνι ἔφερναν, τρακάριζαν καὶ ἀκούονταν τὸ τρίξιμο τῶν ξύλων. Τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν, τὰ γανγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὀχλοβοὴ καὶ οἱ φωνές τῶν ναυτικῶν, ἐκορέφωναν τὸ μούγκρισμα τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετὰν Λιάς καθισμένος σὰν πάντα στὴν ἀμμουδιά, ἐπάνω στὸ μικρὸ θραγάκι σὰν σφιζτοπιασμένος ἓνα μ' αὐτό, ἔστρεψε τὰ μάτια του ἀνήσυχα στὴν ἀγαπημένη του «Τομιούλα», ποὺ τὴν παραδεδεκε καὶ αὐτὴν ἡ φουρτούνα. Λεμένο μὲ δυὸ γοῦμενες ἀπ' τὴ στεριά, μὲ διπλὲς ἄγκυρες τὸ βρῖκι μοναχό του καὶ ξεχωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σὲ λίγο ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἀνέβησαν καὶ γιόμισαν τὴν ἀτμοσφαῖρα. Καὶ μιὰ νεροποντὴ ἀπὸ πάνω σὰν κατακλυσμὸς ἔξέσπασε ἄγρια γιὰ πολλὴν ὥρα.

*Ἐξάφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ δυὸ τρία σφυρίγματα, τὸ ἓνα ἀπάνω στὸ ἄλλο, βιαστικὰ κι ὕστερα ἀπὸ λίγο φάνηκε μέσ' στὴν καταιγίδα στὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ νὰ μπαίνει σὰν κυνηγημένο πουλί, ὀρηκτικό, σπρωγνόμενο ἀπὸ τὴν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα

κι από μαύρο καπνό, σάν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας αδιάκοπα, απελπιστικά, τὸ πρῶτο βαπόρι, πὺν εἶδαμε στὸ νησί.

Ἕνα μικρὸ κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τὴν ἴδια ὥρα, μέσα σ' ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἀντάρα, μιὰ φωνὴ σπαρτακτικὴ ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Ἦταν τοῦ καπετὰν Λιά. Ὀλόρθος χωρὶς φέσι, μὲ γένεια καὶ μαλλιά ἀνεμισμένα, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἀγριεμμένος ἐφώναζε δυνατὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ:

— Ὅρτσα*, ὄρτσαααα!

Τοῦ χάκου ὁμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σάν ἀλαφιασμένο ἀπὸ τὴν φουρτούνα, δὲν πρόφτασε νὰ κρατήσῃ κι ἔπεσε ἐπάνω στὸ βορὶ μὲ τὴν πλώρη ἀνίμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἓνα κρόκ καί, ὅπως ἦταν σάλιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἀνοίξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πάνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲν φαινότανε παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἐνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ ἄτυχο βορὶ στὴ μέση. Ἐκοψε τὴν ἴδια στιγμή μαζὶ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετάν Λιάς, ἅμα ἀντίκρισε τὸ θάνατο τοῦ καρδιοῦ του, σωριάστηκε κατὰ γῆς. Ὅταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ἤύραμε ξαπλωμένο ἔξω ἔξω στ' ἀκρογιάλι. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν κι ἓνα ἓνα ἀνεβοκατέβαιναν, σάν νὰ ἴθελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξίδι γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμίσουν. Ἄλλοι ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸν γιατρό. Σὲ λίγο πρόφτασε κι ὁ γιγιὸς του τρομαγμένος, ἀλυσιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. Ἀνοίξε τὰ μάτια του θλωμένα, μισοσβησμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμαν καὶ τὰ χεῖλη του ἀνάδεναν λόγια ἀσυνάρτητα χωρὶς νόημα.

— Τὴν κατάρα μου! ἐμουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... Δυὸ ψυχὲς ἐκεῖ μέσα.. ἡ καπετάνισσα... καὶ ἡ μικρούλα μου.

Ὅπως τὸν εἶχαν ξεσηλωμένο, φαινόταν ἕνα μαῦρο προῶγμα σάν

χαϊμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαϊμὸ του κατὰσαρα, μὲ ἓνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺ κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαϊμαλί νεύοντας στὸ γυιό του νὰ τὸ πάρῃ. Ὅποτε σήκωσε δυὸ τρεῖς φορές τὰ χέρια του στὸν ἀέρα, σὰν καί νὰ ζητοῦσε νὰ πιάσῃ, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα θροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὤριψε μέσα ἓνας σκύλος κατὰμαυρος, θορμιμένος μούσκεμμα, τινάχτηκε, ἄφησε ἓνα ἄγριο οὐρλιασμα, πήδησε στὸ τραπέζι ἐπάνω κι ἄρχισε νὰ γλείφῃ, σὰν νὰ φιλοῦσε, τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τοῦ πεθαμένου, ἀνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὐρλιασε πάλι, χίμησε πάλι καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε ἀφήνοντας καί τι φωνὲς σὰν κλάμμα...

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴν διήγησι ὁ δάσκαλος.

— Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖ τὸ λένε « τοῦ Θανατᾶ », μοῦ εἶπε.

« Ἡμερολόγιον Σκόκου », 1913

Ν. Πετιμεζᾶς-Λαύρας

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Με δάκρυα σὲ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
 πού σὲ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
 κι οἱ ἄνεμοι σὲ νανουρίζουν,
 πού κῆμα ταξιδιάρικο αἰώνια σὲ κτυπᾷ
 καὶ στὰ ψηλὰ περσιῶνα σου ἀσημιωμένο σπᾷ
 καὶ οἱ ἀφροί του σὲ θαντίζουν.

ὦ! δέξου με στὶς ἡσυχες νὰ τρέξω λαγκαδιές
 νὰ πίνω τὸ γλυκό σου φῶς, νὰ πίνω μυρωδιές,
 νὰ νοιώθω γύρω τ' ἀγγελούδια,
 πού φτάνουν ἀπ' τὰ χρόνια μου ἐκεῖνα τὰ παλιά,
 καὶ χουσοφτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στὴ σιγαλιά,
 μὲ ἄγια, κορυφὰ τραγούδια.

Ἀσπρίζει μέσ' στὰ πράσινα τὸ σπίτι μας κλαδιά
 ἄχ, πῶς πηδᾷ καὶ λαχταρᾷ στὸ στήθος ἡ καρδιά,
 καὶ στρέφεται στὰ περασμένα!
 Τί ὄνειρα κι ἐνθιμήσες στὸ πνεῦμά μου ξυπνοῦν!
 Ἔτσι στὸν κόμπο τὰ πουλιά σηκώνονται, γυρνοῦν
 σὲ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνισμένα.

Ἐδῶ τὸ φῶς ἀντίζουσα τοῦ ἡλίου μιὰ φορὰ,
 ἐδῶ τὴν πρώτην ἔνοιωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
 τὸ πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
 Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειστο νερό
 κι ἔτρεξα ἐδῶ κι ἐπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
 μέσ' στὴ νησιώτικη τὴ φύσι.

Νὰ κι ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
 ὅπου μικρὸ μ' ἐχόρεψε στὰ δυνατὰ κλαδιά
 κι ἀπλώσε πάνω μου τὸ σπιό της.
 Αὐτὴ μοῦ γλυκοξύπνησε τὸ στήθος τ' ἀπαλό
 καὶ μ' ἔμαθε τὸ πρῶτό μου τραγούδι νὰ λαλῶ
 μὲ τὸν κορφὸ μουρομορισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τὸ ἔρημο σχολειό·
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπὸ τὸ γηραιό.

Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐξεῖ πὺν δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
κι ἐλάμπανε σμικτὰ σμικτὰ, σὰν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρὲς χαρὲς κι ἐλπίδες.

Ἀκόμ' ἀνθίξ' ἡ φοινικιά μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά,
ὅπου τὰ βάρια κόφταμε, λουσιμένα στὴ δροσιά.

Ἀπάνω στὸ παλιὸ τῆς δῶμα
τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σὰν τότε, τὶς φωλιές,
καὶ βλέπω τὶς εἰκόνες τῆς ἀκόμα τὶς παλιές,
πὺν μ' ἀνθηρὸ φιλοῦσα στόμα.

Κι ὁ γέρο-μύλος στέκεται τὸν βλέπω καὶ θαρρῶ,
πὺς νὰ γυρνᾷ δὲν ἔπαυσεν ἀπ' τὸν παλιὸ καιρὸ
μὲ τὰ κατὰλευκα ξεφτέρια*.

Ὀλόγυρα ἡ θάλασσα στὰ μάτια μου μπροστὰ
σὰ ζωγραφιά θεόρατη ἀνοίγει, πὺν βαστᾷ
ἀπὸ τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια!

Καράβια μέσ' στὰ κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
ὦ! τί λαχτάρα μ' ἄρπαξε γιὰ μέρη μακρινά,
σὰν τὰ βλεπα, παιδάκι ἀκόμα!

Πάλι τὰ βλέπω ὀνείρατα δὲν ἔχω στὴν καρδιά·
εἶδα τὸν κόσμο καὶ ποθῶ σὲ μιὰ σου ἀμμουδιά
νὰ γύρω κουρασμένο σῶμα.

Σὲ χαιρετῶ μὲ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράϊδα τῆς Ἀσπρῆς* θάλασσας, νυφούλα δροσερῇ
καὶ Βοριοπούλα χαϊδεμμένη.

Ἀπ' ὅσα σὺ μοῦ γέμισες τραγούδια τὴν ψυχή,
πᾶρ' τὸ φτωχὸ τραγούδι μου πὺν σήμερ' ἀντηχεῖ
ἀπὸ καρδιά συγγινημένη.

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ, ΘΕΣΜΟΙ

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐὰν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔξαφνα εὐρίσκεται μόνος εἰς τὸν κόσμον, ἀμέσως θὰ τὸν καταλάβῃ τὸ ρίγος τοῦ τρόμου, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὐτε ἐν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτὸς τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἀπλῶς ἐὰν τὸν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νὰ ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν, τῶν ριζῶν τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζῶων, θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καὶ ἡ συνεργασία μὲ τοὺς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικὸς βίος, ἡ κοινωνικὴ οἰκογένεια, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἰδικὴ του οἰκογένεια, μὲ τὴν ὁποίαν ζῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην.

Ἐὰν ρίψωμεν ἐν βλέμμα κύκλω ἡμῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ πᾶν ἀφειλόμεν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ζοῦν συγχρόνως μὲ ἡμᾶς καὶ ἐκείνων ὅσοι δὲν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νὰ καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχεστέραν τὴν ζωὴν. Ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρὶς τὰς ὁποίας θὰ ἤμεθα ὡς οἱ πίθηκοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὅποιοι πρὸ αἰώνων προηγήθησαν ἡμῶν εἰς τὴν ζωὴν.

Καὶ διὰ τὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νὰ παραστήσουν τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του; Ποῖοι λόγοι νὰ ἐκφράσουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοὶ παρέχουν εἰς τὸν ἕνα; Τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεισφέρει ἡ ἐργασία ἐκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας;

Εἰς μέγας ποιητὴς καὶ φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ὄνειρον ἀναθέματος καὶ κατάρας, θὰ ἦτο ἐὰν ἔβλεπε τὸν γεωργόν, τὸν μυλωθρόν, τὸν ἄρτοποιόν νὰ τοῦ εἶπουν: «Σκάπτε μόνος τὴν γῆν καὶ σπείρε καὶ θέριζε καὶ ἄλθε καὶ κάμει ὅ,τι ἡμπορεῖς διὰ τὰ παραγάγῃς τὸν ἄρτον σου». Καὶ τὸν ποιμένα καὶ τὸν ὑφαντὴν καὶ τὸν ράπτῃν νὰ τοῦ εἶπουν ἐπίσης: «Φρόντισε νὰ ἐνδυθῇς μόνος». Καὶ οὕτω καθεξῆς νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν τὴν συνδρομὴν τῶν ἀνεξαιρέτως ὅλοι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του καταβάλλει τὸν φόρον τῆς ἐργασίας του, διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν δυνατὴν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι οἱ φυσικοὶ ἀδελφοί μας· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοὶ καὶ συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τὴν ἀγάπην μας, ὅλην τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπὸ αὐτούς.

Ἡ κοινωνία λοιπὸν εἶναι ἐν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέλος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ ὅσον στενωτέρως εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καὶ ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικὸς σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τὰς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν κυψέλην. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συνεργασία ὧν ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὴν οἰκογένειαν δεσμὸς τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δημοτικὴ οἰκογένεια.

«Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου»

Ἑμμ. Λυκούδης

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο εἶναι τὰ ὑψίστα καθήκοντα παντὸς Ἑλλήνος πολίτου, ἡ μέλῃς αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους αὐτῆς ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθηκόντων τούτων, τὸ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Τὸ καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶναι πολὺ βαρὺ, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενές καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν Πατρίδα· πάντες ἔχομεν τὸ ἱερὸν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς * ἐκείνης δυνάμεως τῆς Πατρίδος, ἣτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς Πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρατος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Πατρίδος.

Ἄλλο σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχῃ τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης τῆς Πατρίδος. Ἡ Δικαιοσύνη προστατεύει τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξὺ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίαν ποινὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τὸ ἔργον ὅμως τῆς Δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχλήν ἢ τὴν ἐνοχλήν τῶν ἄλλων, ἡ Δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες, μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ αὐξάνονται· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανὲν κύρος *. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ Πατρίς δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ τοὺς λει-

τουργούς της Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντερέῃ τοὺς λειτουργοὺς της Δικαιοσύνης φωτίζων καὶ πληροφοροῦν καί, χρείας τυχούσης, δίδων εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοηθείας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι κίνομεν καλὸ εἰς τινα μὴ καταγγέλλοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ προᾶξιν, περιελθούσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τοῦναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλλομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν γνωστὴν εἰς τὰ ὄργανα της Δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθήκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι της κοινότητος, διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παρὰ τὴν Δικαιοσύνην, καλύπτων τὸν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τὸν ἀθῶνον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυτάτων ποινῶν, θέλει δὲ τιμωρηθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν * τῆς Δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ καταβολὴ τῶν φόρων εἶναι ἱερὰ ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχωσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἀλλὰ τίνες ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλωσι ταῦτα εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδή οἱ δημοῖται;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλύτερας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τὸ Κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρὸς φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλά-

ζῶν, ὅπως ἐξασφάλισις ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καὶ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα. Ἔχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλὲ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καὶ εὐκόλον συγκοινωνίαν. Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παραγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ νὰ γίνωσιν ὅλοι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμενα δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερὸν, ὅσον εἶναι ἱερὸν τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον τρώγει, καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ἀποχρεώσεις πολίτης οὐ μόνον δὲν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον καὶ βιάσκει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλοῦσιον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὥς ἔχουσι καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἀλυκίς, γαίαν, γῆπεδα, οἰκοδομὰς καὶ ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουν ἐπίσης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Επιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τὴν περιουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες ταύτην ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι αὐτῇς φύλακες.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καὶ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καὶ ρυθμίζουσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστή ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο· αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοὶ ὑπολογίζουσι τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἐκάστου τῶν πολιτῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὀφείλομεν διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οὔτινες λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὁρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψήφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκείνον, οὗτος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντὸς ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

«Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου»

Ἑμμ. Λυκούδης

Α Μ Π Ε Λ Α Κ Ι Α

(Τί κατορθώνει ἡ συνεργασία)

Ὁχι Ἕλιν. Ὁχι Δῆλος. Ὁχι Δελφοί. Ἀμπελάκια! Στὴν πέτρινη τούτη πλαγιά τοῦ Κισσάβου ἄλλαξε τὸ κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἐξὶ χιλιάδες Ἕλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἐξησαν ἐδῶ πρὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνων, χωρὶς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταῖροι τῆς πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ὁ Ἑλληνισμός. Εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας...

Κανένα μεγάλο γεγονὸς δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καὶ τὰ θαύματα εἶναι πάντα νέα. Ὅσες φορὲς καὶ ἂν ξαναποῦμε τὴν ἱστορίαν

τῆς Συνεργατικῆς τῶν Ἀμπελακιῶν — ἄγνωστη δὲ στοὺς περισσότερους Ἕλληνες — εἶναι σὺν τῇ ἰστοροῦμε θαῦμα τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Τὰ Ἀμπελάκια ἔκαμαν τὴν Συνεργατικὴν τοὺς, γιὰ νὰ διαδώσουν τὸ κόκκινο νῆμα, τῇ βιομηχανίᾳ τοὺς καὶ τὴν εἰδικότητά τοὺς. Τὰ βαμβακερά, οἱ ἀλσιζᾶδες καὶ τὰ κόκκινα νήματα καθὼς καὶ τὰ σειρήνια, τὰ κουμπιά, καὶ τὰ ζουνάρια γίνονται καὶ στὸ Πήλιο, καὶ στὸν Τύρναβο καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Μὰ τὸ νῆμα τῶν Ἀμπελακιῶν ἦταν τὸ καλύτερο γιὰ τὸ κόκκινο χρώμα του. Νὰ τὸ ἀποδώσωμε στὸ τοπικὸ νερό; Τοῦλάχιστο αὐτὴ τὴν ἐξήγησιν ἔδωκε ὁ Δροσινός, γιαιτρός Ἀμπελακιώτης καὶ μέλος τῆς περιφημῆς Συνεργατικῆς.

Ὅταν οἱ Ἀμπελακιῶτες κατάλαβαν τὴν ὑπεροχὴν τοὺς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, σκέφτηκαν, πῶς, ἂν ὀργανώσουν ὁμαδικὰ τὴν ἐργασία, θὰ εἶχαν κέρδη μεγαλύτερα, θὰ ἀγόραζαν τὰ ὕλικά φθηνότερα, θὰ γλυτώνουν τὴν δαπάνην τῶν μεσαζόντων καὶ θὰ ἐλαττώνουν τὶς ζημίες τοῦ καθενὸς σὲ περίπτωσιν γενικῆς ζημίας. Κανένας στὸν κόσμο δὲν εἶχε σκεφθῇ τέτοια πράγματα. Ἦταν νέα!

Ἡ ἰδέα ἦρθε στοὺς Ἀμπελακιῶτες ἄξαφνα; Ὁχι βέβαια. Γιὰ τὴν προετοιμασίαν ἢ αὐτοδιοίκησιν, καθὼς καὶ ἡ συνεργασία γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν φόρων στὸν Τοῦρκο. Πειραματίστηκαν ἄλλωστε μὲ μιὰ πρώτη ἀπόπειρα, ποὺ ἔκαμαν. Ἡ Συνεργατικὴ ὅμως ἰδρύθηκε καθ' αὐτὸ στὰ 1778, σὲ μιὰ γενικὴ συνέλευσιν εἰκοσιδύο χωριῶν τοῦ Κισσάβου, ἀφοῦ τὴν εἰσηγήθησαν μερικοὶ πρόκριτοι τῶν Ἀμπελακιῶν. Τότε ὁλοκληρώθηκε ἡ ἰδέα. Τότε τοὺς ἦρθε μονομιᾶς, ὁλόκληρη, ὅπως στὸν ποιητὴ τὸ ἐμπνευσμένο ποίημα, στὸν πιστὸ ἢ ἀποκάμψιν καὶ στὸ σοφὸ ἢ ἀλήθεια.

Τὰ εἰκοσιδύο χωριά, συναθροισμένα στὴν ἱστορικὴ συνέλευσιν, ψήφισαν τὸ καταστατικὸ καὶ κατάθεσαν γιὰ κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 100.000 φράγκα σήμερον. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ λαϊκότητα τῆς Συνεργατικῆς, τὴν ἰσότητα τῶν συνεταίρων, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν ὑπεροχὴν στοὺς πλουσίους, ὥρισαν κατώτατο ὅριο καταβολῆς 5.000 γρόσια καὶ ἀνώτατο 20.000 γρόσια. Αὐτὸ εἶναι τὸ διαμνητένιο τοὺς ἄρθρον. Αὐτὸ ἐξασφάλισε τὴν τέλεια ἰσότητα, φέροντας στὸ ἴδιο ἐπίπεδο τὶς δύο κατηγορίαις τῶν συνεταίρων, τοὺς εὐπόρους καὶ τοὺς ἐργάτας...

Ἡμερομίσθιο ὥρισμένο δὲν εἶχαν. Ἀφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζὶ καὶ

εργάτες, πληθύνονταν ανάλογα με τὰ κέρδη. Τὴν ἀμοιβή των κανόνιζε ἡ γενική συνέλευσις. Αὐτή, ἀφοῦ φρόντιζε νὰ δοῇ με ὅλη τὴν ἀκρίβεια τίς τιμές τῆς ἀγορᾶς, ἔκανε πολὺπλοκοὺς ὑπολογισμοὺς, ὥσπου νὰ ὁρίσῃ τὸ μερίδιο...

Χάρι σὲ τέτοια ὁργάνωσι ἡ ἑταιρεία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατὸ, 80 τοῖς ἑκατὸ καὶ 100 τοῖς ἑκατὸ. Καραβάνια * ἔφηναν ἀπ' τ' Ἀμπελάκια με τὸ κόκκινο νῆμα γιὰ τίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Αὐτικῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κεντρικὸ κατὰστημα τῆς ἑταιρείας στὴ Βιέννη, πρακτορεῖα εἶχαν συσταθῇ καὶ στὶς πόλεις τῆς Τουρκίας καὶ τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι εἶχαν στὴν ἀρχὴ καταθέσει, ὅπως εἴπαμε, ἀρχικὸ κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καὶ στὰ 1810, ἐποχὴ τῆς μεγαλύτερης ἀμύης, ἡ ἑταιρεία εἶχε περισσεύμα εἴκοσι ἑκατομμυρίων. Στὰ 1811 ἦρθε τὸ τέλος. Ἡ οἰκονομικὴ χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας, ὅπου ὁ συνεταρισμὸς εἶχε τὰ μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωσε αἰφνίδιο καὶ θανάσιμο χτύπημα. Μὰ τὸ ἔργο κράτησε τριάντα δόκιμα χρόνια, χωρὶς ποτὲ πονθενὰ στὸν κόσμον νὰ ξαναφανῇ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τὸ καταστατικὸ τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νὰ διαβασθῇ σὰν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφὸ καὶ αὐστηρὸ πρόγραμμα ὑποταγῆς στὴν ἰδέα τοῦ συνόλου. Ὅλα τὰ εἶχαν προβλέψει, ὥστε νὰ εὐτυχήσῃ τὸ σύνολο τῶν εἰκοσιδύο χωρικῶν. Ἐκεῖνος, ποὺ τὸν ἐξέλεξαν διοικητὴ τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στὴ Βιέννη, δὲν εἶχε τὸ διαίωμα ν' ἀρνηθῇ. Ἡ ἀρνήσι του κατὰ τὸ καταστατικὸ, ἤθελε τιμωρηθῇ με τὴ διαγραφή του ἀπὸ τὴν ἑταιρεία, τὴν ποινὴ δηλαδή, ποὺ εἶχαν γιὰ κάθε κακὴ πράξι συνεταίρου. Ἔτσι οἱ διοικητὲς ἐκτελοῦσαν ἐντολὲς σὰν στρατιῶτες.

Αὐστηρότατος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τὴν ἑταιρεία τὴ διηύθυνε διοικητικὸ συμβούλιο ἀπὸ πέντε μέλη, με ἔδρα τὰ Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελὲς ἐφορεία, ποὺ ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἐνεργοῦσε τὸ γενικὸ ἔλεγχο. Καὶ πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενική συνέλευσις, εἶχε τὴν ἀρνησιζυγία * καὶ ἐκτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο ἔργο, τὸν καθορισμὸ τοῦ μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχθηε στὸ ἐσωτερικόν. Διατηροῦσαν σὲ ὅλα τὰ χωριά γιατροὺς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικῶς ἀποθήκες, ταμεῖο γιὰ τοὺς ἐργάτες, ποὺ ἀποστρατεύθηκαν ἀπὸ ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο ὁ τόπος προώδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πά-

ψει νὰ εἶναι χωριάτικη, ὥστε νέοι Ἀμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στὴ Γερμανία, ξαναγύριζαν εὐχάριστα στὸ χωριό.

Τὸ καταστατικὸ εἶχε προνοήσει γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ μικρὸ ἐκεῖνον τόπο. Ἐφρόντιζε γιὰ ἀποστολὰς νέων στὴν Εὐρώπη. Ἀποστολὰς ὄχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμεῖου! Ἄφηνε τὴ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στὸ συνεταίρο, ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ στείλῃ ἔξω τὸ γιό του ἢ τὸ συγγενῇ του. Ὑποχρέωνε ὁμῶς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρείας στὴν Εὐρώπη νὰ δεχτοῦν τὸ νέο, νὰ τὸν ὀδηγήσουν, γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ξένη γλῶσσα, τὴ λογιστικὴ καὶ τὰ ἐμπορικὰ — πάλι μὲ ἀτομικὰ ἔξοδα τοῦ συνεταίρου, ποῦ τὸν ἔστειλε.

Ὅταν τελείωνε τὶς σπουδὰς του, ἡ ἐταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸν πάρῃ στὴν ἐργασία τῆς ἑνα χρόνου χωρὶς μισθό. Ἐπειτα θὰ τὸν μισθοδοτοῦσε ἕνα χρόνο. «Ἄν δείξῃ καλὴ διαγωγή καὶ φανῇ οἰκονόμος», ἔλεγε τὸ καταστατικόν, τότε θὰ τοῦ δοθῇ μερίδιο. Ἔτσι ἄνοιξαν τὰ παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα δημιουργοῦσε ἡ Συνεργατικὴ στ' Ἀμπελάνα. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ὅς ποῦμε, ἠθικῆς, ἀνστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθὼς καὶ ἀτομικῆς ἠθικῆς.

Τὸ ποινικὸ τῆς σύστημα ἦταν ἀπλό. Διῶξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τὴν ἐταιρεία, στέρησι τοῦ κέρδους. Ποιὰ μεγαλύτερη ποινὴ μπορούσε νὰ βρεθῇ; Καὶ θαυματοὕργησε. Ἀπόλυτη σχεδὸν ἠθικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ ἀσημαντα παραπτώματα, κράτησε τὴν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καὶ τὸ ἔγκλημα δὲν εἶχε νὰ ἐλπίσῃ παρὰ μόνο σὲ ἀψιθυμίες* καὶ σὲ ἐγκεφαλικὰς ἀνωμαλίες. Ἡ ὕλη τῆς εὐτυχίας δὲν τοὺς ἐνάρχωσε καὶ δὲν τοὺς ἐταπεινώσε. Ἀπόδειξις ὁ ἰδιαιτέρως συνεταϊρισμός, ποῦ ἔκαμαν λόγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικὸ καὶ ἐθνικόν, τὴν ἔκδοσι τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζή*...

Ἀφήνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴ συνέλευσι ἐκεῖνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισσάβου ἄκουσαν τοὺς Ἀμπελακιῶτες, κατὰλαβαν, ἐλειστήσαν καὶ προχώρησαν ἀμέσως στὸ ἔργο. Ἔργο, ποῦ καμμιὰ πολιτισμένη κοινωνία δὲν τὸ εἶχεν ἀποτολήσει ὥς ἐκεῖ καὶ περνοῦσε σὰν ὄνειρο στὰ βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*. Ὁ ταπεινὸς Κισσαβός, χάρις στοὺς νεώτερους Θεσσαλοὺς, καλλιέργησε καὶ πραγματοποιοῖ τὸ πιὸ δύσκολο ἀπ' ὅλα, τὴν ἀδελφότητάν!...

*Ἐφημερίς «Ἐλευθερον Βῆμα», 1937

Ζαχ. Παπαντωνίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά
 στοὺς κάμπους πέφτει χιόνι,
 στὰ ἄγρια, στὰ σκοτεινά,
 στὶς τραχιεὲς πέτρες, στὰ στενά
 ὁ Κλέφτης ξεσπαθώνει.

Στὸ δεξιὸ χέρι του γυμνὸ,
 βαστᾷ ἀστροπελέκι·
 παλάτι ἔχει τὸ βουνὸ
 καὶ σκέπασμα τὸν οὐρανό,
 καὶ ἐλπίδα τὸ τουφέκι !

Πήγαινε, φίλα τὴν ποδιά,
 ποὺ δοῦλοι προσκυνοῦνε·
 ἐδῶ στὰ πράσινα κλαδιά,
 μόν' τὸ σπαθὶ τοὺς τὰ παιδιὰ
 καὶ τὸν Σταυρὸ φιλοῦνε.

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ,
 νὰ μ' εὐχηθῇς γυρεύω
 ἓνα παιδί σὲ ὑστερῶ,
 ὅμως νὰ ζήσω δὲν μπορῶ,
 ἂν ζῶ γιὰ νὰ δουλεύω.

Φεύγουν οἱ τύραννοι γλωμοὶ
 τὸ μαῦρο του μαχαίρι·
 μ' ἰδρῶτα βρέχει τὸ ψωμί,
 ξέρει νὰ ζήσῃ μὲ τιμὴ
 καὶ νὰ πεθάνῃ ξέρει.

Βαριὰ - βαριὰ βοῖς· ἡ γῆ
 ἓνα τουφέκι πέφτει·
 παντοῦ τρομάρα καὶ σφαγὴ,
 ἐδῶ φυγὴ καὶ ἐκεῖ πληγὴ...
 Ἐσκοτώσαν τὸν Κλέφτη.

Σύντροφοι ἄσκεποι, πεζοί,
 τὸν φέρνουν λυπημένοι,
 καὶ τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
 « Ἐλεύθερος ὁ Κλέφτης ζῇ
 καὶ ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἄπαντα »

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ο Γεώργιος Σταύρου, υἱὸς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τὸ 1785, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ στοιχειώδη γράμματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μπαλαναίων καὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καπλάνη. Ἀνωτέρας ἐμπορικᾶς σπουδᾶς καὶ ξένας γλώσσας ἐδιδάχθη εἰς Βιέννην καὶ ἀποφοιτήσας ἠκολούθησε τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του. Τῷ 1824 ἐγκατέλειψε τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας του καὶ κατήλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα μετὰ ἐφοδίων καὶ ὀπλῶν, διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Ὑπηρετήσεν ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου ὡς μέλος τῆς διοικούσης τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν Ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας θέσεις. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου παρηγκωνίσθη).

...Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καὶ ὅλως ἰδιωτεύων, ἵνα ἔχῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν νὰ ἐξυπηρετῇ σχολιμώτερον τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μὲν ἀποδοκιμάζων τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἐνὸς κόμματος, νῦν δὲ συμβουλεύων τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὸ ἕτερον, καὶ ἄλλοτε ἐξαίρων τὸ ὑπὲρ πατρίδος αἶσθημα τῶν πάντων. Ἐν μὲν τῇ ἀπεσυρμένῃ ταύτῃ θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δὲ διωρίσθη ἐλεγκτὴς παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ *, ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστήται εἰς τὴν θέσιν ταύτην «δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἶπε, νὰ προσδιορίσω τὴν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν» ἐμοὶ δ' ἐπιβάλλεται μόνον τὸ καθήκον νὰ ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τὴν πατρίδα».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ποτὲ ἔκαμε χορῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον ἐργάσθη καὶ ὡς ἐλεγκτῆς γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ἴσως καὶ ἐν ἀνάγκαις εὐρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσατο νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δὲ διείδεν ὅτι τὸ Κράτος (οἷον ἐμορφώθη τὸ ἑλληνικὸν ὑπὸ τῆς ἀντιξήλιας τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδὴ ἐνελῶς κατεστραμμένῃ καὶ μεγάλῃ

λας και κατεπειγούσας ανάγκας έχουση και πάντα αφρούρητον υπό φυσικῶν μεθορίων και κατακερματισμένον εἰς δούλους και ἐλευθέρους (Ἕλληνας) Κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον οὐχὶ νὰ εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ὑπάρξῃ, ἄνευ πιστωτικοῦ τινος καταστήματος.

Ἀλλὰ πῶς νὰ συστηθῇ τοῦτο ; Τὸ μὲν ἐθνικὸν δάνειον τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδὸν καταναλωθῇ τελείως* ἐν τῷ τόπῳ δὲ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, καὶ τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπὸ τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι καὶ τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος* νὰ ἔλθωσι δὲ ἔξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὁμῶς νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην ; Τὸ Κράτος ; Ἀλλὰ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ, τὰ λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητορίας τοῦ δανείου Δυνάμεις* τὰ δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινὰ τότε, μόλις δ' ἐπῆρκουν εἰς τὸ ἥμισυ ἢ εἰς τὰ δύο τριτημόρια* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τὰ μοναστηριακὰ κτήματα ; Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῇ ἐν εὐτελεστάταις τιμαῖς, τὰ δὲ εἶχον ἐνοικιασθῇ πολυτελῶς* τὰ δὲ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσει αἱ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους. Τὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα ; Ἀλλὰ καὶ τούτων οὔτε ἡ ὑπαρξίς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἦτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη καὶ ἡ ἀποστολὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει νὰ γίνεταί ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δὲν ἀπεθαρρύνθη* ἐπεκαλέσθη ἐν κατανύξει τὴν θεῖαν ἀντίληψιν* ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τὸ σύνολον τοῦ σχεδίου του* ὑπελόγησε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας καὶ περιπετείας καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου* καὶ πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι ὤφειλε νὰ πείσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ τοῦλάχιστον χιλίας μετοχὰς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς* ἀλλὰ ποῦ χρήματα ; Ἀμέσως τότε διείδεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ διὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὐρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου. Διείδεν ἐπίσης ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ καὶ εἰς τὸν γνωστὸν φιλέλληνα Εὐνάροδον* καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ἵνα καὶ αὐτὸς δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμὸν μετοχῶν, καὶ τοὺς πολλοὺς φιλέλληνας φίλους του νὰ παρακαλέσῃ νὰ τὸν μιμηθῶσι.

Μόνον δὲ οἱ ἀγνοοῦντες τὸ σέβας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυνάρο-
δου ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἄφατον* λύπην, ἣν ἡσθάνθη ὁ
εὐλικρινὴς οὗτος φιλέλλην ἐκ τοῦ τοιοῦτου μάλιστα θανάτου ἐκείνου,
ὃν ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ προάξῃ τὸ ἔθνος, μόνον, λέγομεν,
ἐκείνοι, ὅσοι ἀγνοοῦσι ταῦτα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῶσιν τὰς
δυσχερείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τὸν Ἐυνάρδον νὰ κα-
ταπνίξῃ τὴν λύπην του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καὶ νὰ βοη-
θήσῃ αὐθις* τὴν Ἑλλάδα.

Διείδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀνάγκην νὰ πείσῃ καὶ
τὴν Ρωσσικὴν Κυβέρνησιν νὰ πέμψῃ τὰ παρ' αὐτῇ Ἑλληνικά κληροδο-
τήματα, οἷον τὰ τῶν Ζωσιμαδῶν*, τὰ τοῦ Καπλάνη* καὶ ἄλλων,
εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς με-
τοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἥ νὰ κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καὶ
ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καὶ πρὸς μυριάς ἄλλας δυσχε-
ρείας ἔχων νὰ καταπαλαίῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὅμως ἐπέλη-
φθη τοῦ ἔργου. Ἡ δὲ Θεία Πρόνοια, ἥς ἐπεκαλέσθη ἐξ ἀρχῆς τὴν
ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστατα τὰς προσδοκίας του. Τὸ 1841 συνε-
στήθη τὸ πρῶτον ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐντὸς δὲ βραχυτάτου διαστή-
ματος χρόνου ἤρξατο ν' ἀκμάζῃ ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούη-
ται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καὶ πλειό-
τερα τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα, καὶ τὸ πολὺ-πολὺ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις
ἄλλως δὲν εἶναι καὶ μέτριος.

* * *

Ἵνα δὲ φθάσῃ εἰς τὸ εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος
Σταύρου καὶ ἵνα προάξῃ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τὸν βαθμὸν
τῆς ὑπολήψεως καὶ εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καὶ εἰς ἣν ὀλί-
γιστα καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν,
ᾧφειλε νὰ θέσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρωτίστον μὲν ὄρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπεζῆς θεώρησεν
ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν υποχρεώσεών της
ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων καὶ κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλοιεν
ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχῃ καὶ σήμερον τὸ ἐλάχιστον δίκαιον παρὰ-
πονον.

Ὡς δευτερεύοντα δὲ ὄρον τὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκ-

πλήρως των καθηκόντων παρά πάντων των υπαλλήλων της Τραπεζής. Ούτε εις ἄλλον τινά ἐπέτρεψε ποτὲ οὔτε εις ἑαυτὸν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδούς τὸ καλὸν πρὸς τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νὰ ἐξυπνᾷ ἐνωρίς, ἀμέσως δὲ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσὶ καθ' ἑκάστην καὶ ἐνδιδόμενος, κατήρχετο εἰς τὸ γραφεῖον. Ἀλλοίμονον δέ, ἂν ἐβλεπέ τινα τῶν υπαλλήλων μὴ φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Τὸ μὲν πρῶτον ἐνουθετεῖ αὐτὸν πατριωτῶς ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων ἐν ὑποτροπῇ * δὲ καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καὶ ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καὶ ὅσῳ δίκαιος ἦτο καὶ γενναῖος μάλιστα εἰς τὰς ἀμοιβάς, ἃς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τὸ καθήκον των, τόσῳ ἀμείλικτος * εἰς τοὺς ὅποσδήποτε εἴτε πολλὰς εἴτε ἀδιορθώτως πλημμελήσαντας *. « Ἡ ποινὴ καὶ ἡ ἀμοιβή », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σωφρονισμόν καὶ ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων ».

Ἄμα δὲ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐλείθετο ὅτι ἅπαντες οἱ υπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καὶ οὐδὲν τούτων εἶναι δυνατόν οὔτε ν' ἀναβληθῇ οὔτε νὰ παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο περὶς εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει ὁ περίπατος δ' οὗτος δὲν ἐγίγνετο ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν ἀπάσης σχεδὸν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχαιρε δὲ καὶ ἡγάπα μεγάλως τοὺς τὸ ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καὶ ἐν καιρῷ δομωτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτὸν τετυλιγμένον καὶ περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρχόμεθα. Ὅσάκις δ' ἤκουε τὸ εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ σπουδαίαν, κατηνχαριστεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδὸν ἀφελῶς καὶ μετὰ προστίχων καὶ ὧλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρελεν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. « Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι καὶ τοῦ χρόσου πολυτιμότερα » καὶ ἡ οἰκονομία εἰς τὰ περιττά εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον χρηματικὸν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου ».

Γινώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καὶ ν' ἀμειβῆται δαψιλῶς *, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζῆς

κατέστησε πάσας τὰς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπιζηλωτέρας τούτων διὰ τὰ δῶρα, ἅτινα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς ἅπαντας ἀνεξαίρετως τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπεζῆς, τινὰ μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ θαλασίου.

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα θεμελιωθείσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν τῆς. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγὴν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργούς σκοποὺς.

« Βίοι Παράλληλοι »

Ἀναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸν του σκάφος εἰς πολεμικὸν καὶ μόλις ἤρχισεν ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1770 ἠκολούθησεν τοὺς ἐπαναστατήσαντας συμπατριῶναις του. Ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἀντιμετώπισεν εἰς τὸ Αἰγαῖον νικηφόρως τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γένους. Καὶ ἐπέδειξεν ὄχι μόνον γενναϊότητα ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴν ἀρετὴν, προστατεύσας τοὺς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὅμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συνωμολόγησαν εἰρήνην. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπέμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴν πρεσβείαν).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρείον συναγωνιστὴν των καὶ τὸν παρεζίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεδιδάσθη ζουρὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν,

ἔφθασεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δὲν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἥρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν μέχρι τῆς Πετρουπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορὰς ὅση ἀπὸ τὸ Ταΐναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερὸν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρθάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διῆλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὑπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζε !... Τὰ πέλιμα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ῥάκη ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστος ἐντὸς του : ἡ ἀπόφασις !

— Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἐμπρός ! Καὶ πάντοτε ἐμπρός ! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριαμβεύσε καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χαλυδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

Ἄς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον :

«—Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἓνα φίλον του, τὰ φορέματά μου ἦσαν καταξεσχισμένα, ῥάκη* πῶς νὰ παρουσιασθῶ μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτι ; Θὰ μὲ ἔδιωχναν ὥς ἐπαίτην. Κάτι Ἕλληνες μὲ ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἄλλὰ διὰ τὴν κακὴν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε - Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἔξεκίνησα ἔως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφοράν μου εἰς τὴν αὐτοκρατορῖσαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπῆγαινα ἀνυπόδητος. Ἐδωκα τὴν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ξανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζός καὶ πάντα ἀνυπόδητος — πηγαίνω στὸ παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχεια μου καὶ ἡ κακομοιριά μου δὲν περιγράφονται. Ἐγραψα καὶ τρίτην ἀναφοράν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μου. Ἐκαμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸν καὶ θλιβερὸν ταξίδι· ἐπῆγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε ! Τίποτε ! Τίποτε !...

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἔπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέρα μέσα σ' ἓνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σὰν τρελλὸς καὶ — ἡμαρτον, Θεέ μου! — νὰ καταριῶμαι τὴν ἡμέρα πού ἐγεννήθηκα καὶ μιλοῦσα μὲ πίκρα γιὰ ὅλους καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσσα, πού ἄφηνε νὰ χαθῇ ἕνας ἄνθρωπος, πού ἐπολέμησε γιὰ τὴν Χριστιανοσύνη κάτω ἀπὸ τὴ σημαία της...

Εἰς τὸ καφενεῖον ἦσαν καὶ δύο ἄνθρωποι, πού κάθονταν παρὰ-μερα. Ὁ ἕνας ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος, σὰν ἄγγελος, ἐφαινότανε σὰν ἀφεντικό, νὰ εἰποῦμε, καὶ ὁ ἄλλος σὰν δεύτερος. Ὁ δεύτερος ἔνοιωθε τὰ ἐλληνικά.

— Τί ἔχει αὐτὸς ὁ ξένος καὶ φωνάζει μὲ τέτοιο καημό; Καὶ τί λέγει γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσσά μας; ἐρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι καὶ αὐτὸς μὲ σιμῶνει καὶ μοῦ λέγει μὲ καλωσύνη νὰ τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγὼ ἄρχισα νὰ τὰ λέγω ὅλα· κι αὐτὸς τ' ἄκουσε μὲ προσοχὴ καὶ τᾶλεγε ρούσικα εἰς τὸν ἄλλον καὶ ὅλο ἔλεγα ἐγὼ καὶ ὅλο ἔξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τὴν ἱστορίαν μου, ἔμεινε συλλογισμένους κάμποσιν ὥραν. Ἐπειτα μ' ἐρωτᾷ μὲ τὸ στόμα τοῦ δραγουμάνου του:

— Πῶς λέγεσαι;

— Καπετὰν Γιάννης Βαρβάκης ἀπὸ τὰ Ψαρᾶ.

Ἐβγαλεν ἓνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

— Μὴν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στὴν Αὐλή...

— ὦ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.

— Νὰ ἔλθης αὔριο· σὲ βεβαιῶνω πὼς τώρα θὰ σὲ δεχθῇ ἡ καλή μας αὐτοκρατορίσσα.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τὸν δρόμο τοῦ Τσάροκος Σέλο, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, χωρὶς μεγάλην ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀμέσως μὲ ὀδηγοῦν εἰς τὸν ὑπασπιστὴν. Σὲ λίγο ἔρχεται διαταγὴ νὰ παρουσιασθῶ στὴν αὐτοκρατορίσσα, μὲ ἐμβάζουν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα, πού ἔλαμπε στὸ βελούδο καὶ στὸ χρυσάφι. Σ' ἓνα κάθισμα, σὰν θρόνο, στολισμένο μὲ χρυσοὺς κορώνες, ἐκάθονταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορίσσα. Καὶ σιμὰ της — ἄχ, Θεέ μου! — ἐστεκότανε ὁ

ἐψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ποὺ ἦταν στὸ καφενεῖο, ἀλλ' ὄχι πολιτικά ντυμένοι, ὅπως τότε, ὄχι, ἐφοροῦσε στολή μεγάλου στρατηγοῦ καὶ στὸ στῆθος εἶχε πλάκα τὰ παράσημα. Ἦταν, ὅπως ἔμαθα κατόπιν, ὁ περίφημος Ποτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας Αἰσατερίνας.

Μπορῶ νὰ εἰπῶ πὼς δὲν εἶμαι δειλός· πολλές φορὲς ἀντίξρυσα τὸ θάνατο χωρὶς ν' ἀναισχιάσω. Μὰ ἐκεῖ μ' ἔπιασε φόβος· ἄρχισα νὰ τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στὸν πόνο μου γιὰ τὴν αὐτοκρατορία.

— Πάει, χάθηκες, καπετὰν Γιάννη, εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Ἀλλὰ ἡ αὐτοκρατορίσσα δὲν φαινότανε θυμωμένη μ' ἐκοίταξε μὲ περιέργεια καὶ μὲ συμπτόνεση ἕνας ἀντικὸς μὲ γαλόνια μὲ πλησιάζειν ἔξερε τὴ γλῶσσά μας· μοῦ λέγει:

— Ἡ Μεγαλειότητά της σὲ διατάσσει νὰ μιλήσης ἐλεύθερα νὰ τὰ πῇς ὅλα.

Ἐγὼ τότε ἰστόρησα τοὺς ἀγῶνάς μου, τὰς θυσίας μου, τοὺς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καὶ τί ἐξόπερα νὰ κάμω· εἶπα γιὰ τὴν Φοριγαδέλα μου, ποὺ ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τὴν ψυχὴ καὶ ὅλο μου τὸ ἔχει, εἶπα γιὰ τὸ ἀπότομο καὶ ξαφνικὸ μου κορήνισμα στὴ φτώχεια, στὴ γδύμνια καὶ στὴν πείνα· γιὰ τὸ μακρονὸ ταξίδι, σὰν νὰ εἰπῶ τὸ προσζύνημα, ποὺ μὲ πόδια ματωμένα ἦλθα νὰ ζητήσω τὴν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίσσας, καὶ τὴν ἀπελπισία μου, γιατί ἡ πολυέσπλαγχνη γιὰ ὅλους μόνον σὲ μένα φαινότανε ἄπονη. Καὶ ἐνῶ μιλοῦσα, ἡ φωνή μου ἔτρεμε, ὁ πόνος τῆς καρδιάς μου ἐξεχειλίζε καὶ τὰ δάκρυά ἀνέβαιναν εἰς τὰ μάτια μου !...

Ἡ αὐτοκρατορίσσα εἶπε μερικὰ λόγια στὸν ἀντικὸν καὶ αὐτὸς μ' ἐπαρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

— Μὴ λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θὰ φροντίσῃ γιὰ σένα· εἶσαι ἄξιος νὰ σὲ προστατεύσῃ !

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρουν χίλια ρούβια φλωριά γιὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας μου· μοῦ φέρουν καὶ κάτι ἄλλο : ἕνα χαρτί, ποὺ μοῦ ἔδιδε τὸ προνόμιον νὰ ψαρεύω στὴν Κασπία θάλασσα, χωρὶς φόρον. mm A'

Δὲν χάνω καιρόν· γυρίζω εἰς τὴν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τὰ δαυεικὰ φορέματα καὶ ὑποδήματα· ἀγοράζω ψαράδικα φορέματα, κάνω τὸν σταυρὸ μου καὶ ξεκινῶ ἀμέσως διὰ τὸ Ἀστραχάν».

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστή διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ξεχωριστὸν εἶδος τῶν ψαριῶν της. Ἀλλ' ἡ ἀλεία τότε εὐρίσκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῇ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων, ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι*, ἐγάρρευαν μὲ ψαθασμένα πλοῖα καὶ ἀτελῆ ἀλειυτικά μέσα, ἐπάστωνον ὅπως-ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρὰ δὲ ποσὰ μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅ,τι ἔως τότε δὲν ἐσχέφθησαν οἱ ἐγχώριοι, τὸ εἶδε μὲ τὸ ὀξυδερκὲς* του μάτι ὁ μεγαλουργὸς Ἕλλην, τὸ ἐσχεδίασε μὲ τὸ γοργὸν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τὸ ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν, τὴν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικά* εἶδη—χαβιάρια καὶ παστὰ—καὶ νὰ σταλοῦν εἰς πολλὰ καὶ μακρυνὰ μέρη καὶ ἡ πώλησίς των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καὶ ἐπικερδὲς ἐμπόριον. Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τὸ μαῦρο χαβιάρι—τὸ ἀπαράιτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τὸ περιζήτητον καὶ πολύτιμον ὀρεκτικόν τὸ διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἡπείρους—ἦτο ἄγνωστον ἔως τότε καὶ ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. Ἀλλὰ καὶ γνωστὴ ἂν ἦτο ἡ κατασκευὴ του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ περιορισμένη ἦτο ἡ διαδόσις του. Ὁ Βαρβάκης, καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφεύρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ταρίχευσίν του καὶ τὸ διέδωκεν εἰς πολλὰ μέρη.

Ἡ δραστηριότης του εὗρεν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικόν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος. Μεγάλαι λοιπὸν ἦσαν τὰ κέρδη του καὶ τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησε πολυτίμους ἀλειυτικούς καὶ ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τὴν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτίμονες εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους» οἱ δουλοπάροικοι ἦσαν εἶδος σκλάβων κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωὴ των ἦτο βασανισμένη καὶ ἐξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καὶ τοὺς ἠγόραζον ὅπως πωλεῖ κανεῖς καὶ ἀγοράζει τὰ κτήνη.

Ἀφροῦ κατηργήθη εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους ἡ σωματεμπορία, μάλιστα

πρό τινων δεκαδών ἐτῶν (1863) κατηργήθη καὶ ἡ δουλοπαροικία εἰς τὴν Ρωσίαν. Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπεδέχθη τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ἐντὸς τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας ἐπιδοκιμασία καὶ χαρὰ εἰς τὰς ἄλλας χώρας.

Ἀλλὰ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Βαρθάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιὰν ἐβδομήντα ἔτη πρωτότερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καὶ κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρθάκη ἠῤῥεαν καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν χρυσόν των μεταχειρίζονται ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ : κατασκευάζουν ἐν εἰδολῶν καὶ χορεύουν μὲ τραλλὰς ἐπιθυμίας ὁλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεὸς νὰ φωτίσουν καὶ νὰ θερμάνουν τὸν κόσμον, νὰ σκορπίσουν ζωὴν, νὰ δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιβάσουν τὸ μεδίαιμα εἰς τὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καὶ ὁ Βαρθάκης.

Τὸ πρῶτον-πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἐν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καὶ ἐσχετίζετο μὲ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὠραῖόν του πολεμικόν, στίλβον καὶ καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἔκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν, ἐκάθισεν εἰς τὰ ῥηγὰ καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἄν ἐσηκώνετο ἄνεμος καὶ ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερήφανον πλοῖον θὰ ἐγίνετο κομμάτια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλην του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρθάκης ἐσυλλογίσθη τὸν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τὸν πολιούχον Ἅγιον τῶν Ψαρῶν.

— Ἀὖ Νικόλα μου, ἐφώνησε μὲ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, γλύτωσέ μου τὴν Φριγαδέλα μου καὶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ ὅμοια ἀσημένια, νὰ τὴν κρεμάσω ἐμπρὸς σὸ εἰκόνισμά σου !...

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλλοίμονον ! Ἦναγκάσθη ν' ἀλλαξοπistiση ἡ δυστυχισμένη καὶ χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βάρη

τοῦ Κερατίου κόλλου!... Ἀλλὰ τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη καὶ ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῇ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα, ὀπλισμένην ὅπως ἐκείνη, μὲ 26 πυροβόλα. Ἐκρέματο πανεύμορφον ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικολάου μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τὸ 1824 εἰς τὸν φοβερὸν γενικὸν χαμὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐχάθη καὶ ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτὸν τῆς νὰ πέσῃ δύο φορὰς εἰς τὰ ἐχθρικά χέρια!...

Ἐπειτα ἄρχισαν ἀλλεπᾶλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τὴν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδονοστάσια ἐκκλησιῶν, ὁλοκληροῦς ἐκκλησίας, ἴδρυσεν νοσοκομεῖα, κατεσκεύασεν γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας.

Τὸ 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μὲ δόλον τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν εἶχεν ἀρκετὰ πλοῖα εἰς τὴν Κασπίαν, διὰ νὰ στείλῃ ἀμέσως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸν στρατὸν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτώνει ἀπὸ τὰ μεγάλα πλοῖα τοῦ τὰ ἐμπορεύματά του, φορτώνει τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ μεταφέρει δωρεὰν εἰς τὸ ὠρισμένον μέρος καὶ γίνεται σωτὴρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχὰν ἦτο μία στενὴ, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἧλός σκορπίζον περίξ μiasματικὰς ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τὰ σάτια τοῦ νερὰ ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἡ Μεγάλῃ εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νὰ τὸ ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν μεγαλουργὸν Ἕλληνα νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι δὲν κατόρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν ἰδιζήν του πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἰδικὰς του δαπάνας ἤρχισε τὸ 1809 τὸ δύσκολον ἔργον ἐξεχωμάτωσε τὸν βυθόν, ἐπέξέτεινε τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἀφ' ἐνὸς ἀπεξήρανε τὸν βάλτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέστησε πλευστήν τὴν διώρυγα, τὴν ὁποίαν ἤνωσε μὲ τὸν Βόλγαν καὶ μὲ ἓνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας, καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ κήπους, καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τὰ ἄνθη διέχεον τὸ ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐξορύπισεν ἔως

τόρα τὸν θάνατον ἢ μολυσματικὴ δυσωδία. Κοιμαὶ γέφυραι ἤνωσαν τὰς δύο ὄχθας. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γραφικὰ παραδείσια ἄνδρα * τῶν ὀχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τὰς δεινροστοχίας ἢ καθήμενοι εἰς τὰς σκιὰδας, ἔβλεπον νὰ διαβαίνουν εἰς τὴν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μαζοῦθεν καὶ μεταφέροντα εἰς μακρινὰς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καὶ ἠυλόγουν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου !...

Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τὸν ἐτίμησεν ἡ ρωσικὴ αὐτοκρατορία. Τὸν ὠνόμασεν αὐλικὸν σύμβουλον καὶ ἱππότην, τῷ ἔδωκε τίτλους εὐγενείας, οἱ δὲ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχανίας τὸν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

Ἄλλ' ὁ Βαρβάκης δὲν ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν πλησίον πατρίδα του. Ὡ, ὅχι! Ἐσυλλογίζετο καὶ τὴν μακρινὴν πατρίδα του, ἐκεῖ κάτω, τὴν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἡρωϊκόν, τὸν κοσμοξικουμένον ἀγῶνά της ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας !... Ἡ μαγνητικὴ δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράντων ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς πρὸς τὸ ἅγιον γῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκε καὶ τὸν Βαρβάκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τὸν ἔκαμαν νὰ μετακινήσῃ εἰς τὴν εὐάερὸν πόλιν τῆς Ἀζοφικῆς, τὸ Ταϊγάνιον. Εἰς τὸ Ταγανρόζ, ὅπως λέγουσιν αὐτοὶ οἱ Ρῶσοι, ἤρχοντο πολλοὶ Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου, εἴτε διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικὰ δὲν ἤξευρον, ἑλληνικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχεν καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο, μὲ βαθεῖαν λύπην των, νὰ στερῶνται τὴν θείαν μυσταγωγίαν *. Ὁ Βαρβάκης μὲ γενναιοδορίαν ἡγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθόκτιστον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μὲ ῥῆγος ἱερᾶς κατανύξεως * — θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἐθνικῆς — τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ποθητὴν μητροπὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης, ἐπινοητικὸς καὶ εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην ἀγαθοεργίαν. Ὁλόγυρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέβαλε τὴν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τὸ διεκόσμησε πλουσιοπαρόχως, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸ κτήματα καὶ εἰσοδήματα καί, ἐξοδεύσας ἐν ὄλῳ ἑξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Αὐ-

τοκρατορικὸν διάταγμα ὥρισε νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νὰ στέλλῃ Ἑλληνα ἀρχιμανδρίτην εἰς τὸ Ταϊγάνιον διὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν, τὰ δὲ πλούσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἱεροσολυμοῦ» ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν πρὸς συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἴδρυσε σχολεῖα, διὰ νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παιδιά τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἔστειλε χίλια φλωρία εἰς τὸν Θεόδωρον Ράλλον, ἐμπορευόμενον εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ βοηθήσῃ πτωχοῦς σπουδαστὰς καὶ ἐκδότας ἑλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Ἐκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον ἤρμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ εἰκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλὰ πῶς ἀπὸ τὸν μυχόν * τῆς Ἀσφοικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τὴν ὡραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον» τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαρῶν; Ἡ μήπως διότι τὸν συνέδεε μὲ αὐτὴν κάποιος ἱερὸς δεσμός;

Εἰς τὸ Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τὴν μητέρα του καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβὴς Ψαριανὴ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἡγεμονικὸν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ τῆς καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν χριστιανικὴν του χοῆν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερὰ σκεύη, ὅτι ἔστειλε βοηθείας εἰς τὰς κατέδας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὰς φυλακάς — πολλάκις δὲν ἐδίσταζε νὰ τὰς πηγαῖν καὶ μόνος του — καὶ ἡ εὐλαβὴς ψυχὴ τῆς ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τὸν ἔβλεπε πόσον ἀπλᾶ, χωρὶς πομπὴν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ προσπέσῃ ταπεινά, ὥς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! Ἡ εὐλαβὴς Ψαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς ἔχασε τὸ φῶς τῆς. Τὰ μάτια τῆς ἐκλείσθησαν εἰς τὸν κόσμον· ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τῆς ἐστράφησαν μὲ διπλοῖαν δύναν μιν πρὸς τὸ θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγῆθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἱερὸς δεσμός ὁ συνδέων τὸν Βαρβάκην μὲ τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον».

Ἡ γηραιὰ καλογραφα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς

τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν κρουροῦρησῃ * ζεῖμ' ἐκίκο * γιαταγάιν' ἀλλ' ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ὤρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἤρπασαν, τὴν ἐπεδίβασαν εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὸ ποθητὸν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τὸ 1821 ἐβρόντησε τὸ ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρον. ὦ ! Μὲ ποίαν λαχτάραν θὰ ἐσυλλογίσθη τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καὶ τῆς παλληκαριᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ πῶς θὰ ἐψιδύρισε μὲ στεναγμόν : — "Ἄχ, καημένα νιάτα !

Ἄλλ' ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὁρμήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα γοργὸς καὶ κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατόν νὰ στείλῃ ἐκεῖ κάτω ἰδικόν του, τὸν πλουτὸν του.

Πρῶτα-πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιωμαχοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφοδιάσε μὲ ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα — καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν — καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυρποληθεῖσας καὶ λεηλατηθεῖσας, ἐσύροντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθένοι καὶ παιδιά. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον — ἀτρόμητον εἰς τὸ καθήκον του ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικὰ περὶ λυτρώσεώς των καὶ ἔστειλεν ἑκατὸν χιλιάδας ρούβλια πρὸς ἑξαγορὰν αἰχμαλώτων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣτις εἶχε μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον, δὲν ἐπερίσσευαν χεῖρα διὰ τὸ ἄροτρον καὶ τὴν σκαπάνην· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐγένετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθανον συχνὰ τὰ ἐχθρικά σίφη καὶ ἐπυρπόλουν τὰ στάχνα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καὶ πείνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πεινασμένους ὀλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δὲ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ὀλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερά εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὗρίσκετο εἰς Βιέννην. Ἡ ἡρωϊκὴ νῆσος εἶχε καταστραφῇ ἐκ θεμελίων· πολλὰι γυναῖκες ὤρμησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν· τὸ ἄνθος τῶν Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῇ εἰς τὴν μάχην ἢ εἶχεν ἀνατιναχθῇ ἡρωικῶς εἰς τὸν ἄερα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δὲν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τὸ αὐλικὸν ἀξιώμα του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τὴν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τὸ βαθὺ γῆρας τῶν σχεδὸν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως κατεβαίνει εἰς τὴν Τεργέστην, φορτώνει ὀλόκληρα πλοῖα μὲ ἐνδύματα καὶ τροφὰς καὶ διευθύνεται στὸν τόπο τῆς πανωλεθρίας. Ἀλλὰ τὰ Ψαρά, ἡ «ὀλόμαυρη ράχη», τὰ κοσμοδοξασμένα Ψαρά ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἱματοβαμμένα ἐρεΐπια καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεθιβάσθη εἰς Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Γυναῖκες καὶ παῖδια περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀγοριαιάν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρομένα * ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ θρήνους.

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἥρωας τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐνδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας· τὸ εὐσπλαγχνικὸν του χεῖρ ἀκούραστον ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφὰς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μὲ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του ὁ «πατέρας τῆς ὀρφάνιας», ὁμοίᾳζε μὲ ἅγιον, ποὺ ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχισε τὰ πλήθη τῶν δυστυχημένων, μοιρᾶζων βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον * εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψη θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρὸς εἰς τὰ ἐρεΐπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρημομένον ἀγρὸν πρoσινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὰς μεγάλας συμφορὰς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἀπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, ποὺ θὰ ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγινε τοῦτο. Στρατιῆροὶ νικηφόροι τὰς πολεμικὰς τῶν δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐγορέμασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη!

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς

τὴν πείναν καὶ τοὺς ὀλοφρυμούς*, μέσα εἰς τὰ ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὐτὴ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλὴ, ἥ, ὅπως τὴν ἔλεγαν τότε, τὸ «Βουλευτικὸν Σῶμα», συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸ φιλανθρωπικὸν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων διὰ νὰ ἰδρυθῇ καὶ διατηρῇται ἐν Κεντρικὸν Σχολεῖον.

— Σ' εὐγλωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θὰ φροντίσῃ καὶ κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὸ «Κεντρικὸν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νὰ διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίῳσιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ ἑξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη:

«Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα.

Ἐπειδὴ διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐρεθῇ μόνιμος καὶ διαμείνων πόρος μισθῶν καὶ ζωτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούντων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικὸν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελήσω τὸ Ἔθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὁποῖα θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὃ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρὸν εἰς 30.000 γρόσια θέλει δίδεται ἑτησίως διὰ τιμῶν ἐπιτρόπων εἰς μισθοὺς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὅλον τὸ σέβας

Ο πρόθυμος πατριώτης

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ εἰς Τεργέστην, διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τὴν γραφικωτάτην ἑπαυλὶν του, ἡ ὁποία ἀπείχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Ταϊγάνιον.

Ἄλλα « ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει ». Ὁ Βαρβάκης δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τὸ μοσχοβολημένον νηοὶ τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τὴν ὥραϊαν ψυχὴν του ὁ Βαρβάκης τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἑλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτράβηξε καὶ τὸν ἔσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλῃν του· τὸ ξένον χῶμα θὰ τοῦ ἦτο πολὺ ψυχρόν, πολὺ βαρὺ. Ἔμεινε καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ ψυχὴ!...

Ἡ Βουλὴ μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα ἀμέσως ἐψήφισε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νὰ ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Ἑθνους.

Εἰς πελάγη καὶ εἰς βουνά, εἰς κόλπους καὶ εἰς ὑπαρξείας, μὲ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πένθων, εἰς πόλεις καὶ εἰς ἐξωκλήσια, καμπάναι καὶ σήμαντρα ἔκλαιον τὸν ἥρωα τῆς θελήσεως καὶ τῆς καλωσύνης, τὸν μέγαν πατριώτην καὶ παρηγορητὴν τῆς θορύβου. Καὶ μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἓνας ὁλόκληρος λαός, ἓνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μὲ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς, τὸ ἐπιμνημόσυνον συγχώριο: Αἰωνία του ἡ μνήμη!

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη: ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξεῖ « ὁ ἐνταφιασμός μου νὰ γίνῃ χωρὶς πομπήν, μὴτε θέλω εἰς τὸν τάφον μου νὰ τεθῇ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, ποὺ εἶχαν διασκορπισθῇ εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἥρωικὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, εἶχαν συνουκισθῇ εἰς τὰ ἐρεῖπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἴδρυσαν τὰ Νέα Ψαρᾶ! Τὰς τελευταίας του στιγμὰς δὲν ἐλησιμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχορραγῶν Βαρβάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλληρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας πόλεως.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἑθνός. Ἡ εὐγνωμονοῦσα Πατρίς τῷ ἀνῆγειρε μεγαλοπρεπὴ ἀνδριάντα ἐν Ἀθῆναις, παρὰ τὸ Ζάπλειον μέγαρον.

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
 τῆς Ἀνοιξῆς τὸ θεῖο κοντύλι
 εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
 μέ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ Δύση,
 μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
 μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
 κι ἀνάπτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπᾷ γλυκειὰ μοσχοβολιά
 δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
 — θυμίαμα, ποὺ καίει ἡ Πίστις —

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά,
 ψηλὰ στὸν νάρθηκα χτισμένη
 ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις».

«Γαλήνη»

Γεώργιος Δροσίνης

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτὰς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖαι εἰς ἄλλα· διότι καὶ ὁ Λεωχάρης καὶ ὁ Εὐφρόνωρ καὶ πολλοὶ θεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνο^ς ἥρωος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τὸν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμιμοῦντο μὲν τὴν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ «τῶν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα», τὸ μαλακὸν δηλαδὴ καὶ ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τὸ ὅποιον ἐφανερώανε τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ συναισθηματικὴν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν «διεφύλαττον αὐτοῦ τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντώδες», ὅπως ἔκαμινεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρὸς τοῦτοις νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ οὕτω—ὀρθόν, φέροντα εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε τὴν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανὸν—παρέστησεν αὐτὸν ὁ Λύσιππος εἰς τὸν περιφημώτατον ἀπὸ τοῦς ἀνδριάντας του.

Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦτον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπὸς καὶ λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὥς φαίνεται, εἰς τὴν προτομὴν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ρεαλιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀδράς μορφῆς ἐμφυχώνονται

ἀπὸ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἥθους. Περισσότερον νηφαλία φαίνεται ἄλλῃ λιθίνῃ προτομῇ, θελκτικωτάτῃ δ' εἶναι πάλιν ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἀπὸ τοὺς ἥρωας ἔπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανελημμένως καὶ εἰς διάφορα μεγέθη τὸν Ἡρακλέα. Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὸν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἑνὸς ποδὸς μόνον, ἀλλ' ἥρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Ἀέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις — ἡ κνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδριζοῦ ἀναστήματος — ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο ἐν ἁγάλμα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τὸν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204. Εἰκόνει δ' αὐτὸ τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑψηλίστοτο πιθανώτατα τὸν καθαρισμόν τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δὲ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωνε τὸν σωματικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικόν αὐτοῦ κάματον διὰ τοὺς ἐξευτελιστικούς ἄθλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτήρα εἶχεν ἄλλο ἄγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σικυῶνος, γνωστὸν δ' ἀπὸ πολλὰ ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς ὀρθὸς αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐρεῖδει τὸ ρόπαλον ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν κρατεῖ τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, φέρει εἰς τὰ νῶτα καὶ κλίνει βαρύνθυμος τὴν κεφαλὴν· τὸ αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῖλαι παρειαὶ του μαρτυροῦν τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του καὶ τὸ στόμα ἐκφράζεται περισσότερο ἢ πικρία διὰ τὴν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασε νὰ ὑπηρετῇ σκληρὸν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τὰ ὁποῖα εὗρισζοντο εἰς τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὅμως μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην.

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθές περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἡμερῆς, — πλανώμενος περὶ τὸ Ζάππειον, ἐπροχώρησα, διὰ μέσου τοῦ ἰσχυοῦ ἀλουλλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τὸ μάρμαρον, τὸ ἀτέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τὸ ὅποῖον ἐλεύκαζε θαμβωτικῶς ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμψεις, μὲ εἶχεν ἐλκύσει ἕως ἐκεῖ. Ἡθέλῃσα νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸ Στάδιον, — εἶχα πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ, — καὶ ἐπέρασα τὴν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ παρέκαμψα τοὺς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, καὶ ἔφθασα ἕως τὰ προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, «ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐργασίαν», μ' ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες, ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρὶς θυρόφυλλον οὕτως ἡ θέα τοῦ Σταδίου καὶ ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δὲν εἶχα λοιπὸν ἀνάγκην νὰ παραβῶ τὴν ἀπαγόρευσιν, — ὅπως ἔβλεπα νὰ τὸ κάμνουν μερικοὶ περιπατηταί, πολὺ ἀτόπως κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐμβαίνει κανεὶς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται, — δὲν εἶχα λέγω τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ κάμω καὶ ἐγώ, διότι καὶ ἀπέξω ἤμποροῦσα νὰ θαυμάσω τὸ Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τί ἔξοχον τὸ θέαμα, πραγματικῶς, καὶ πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τὴν ὥραν ἐκείνην ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμψεις τῆς θνησοῦσης ἡμέρας! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀτέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἐτοίμη πλέον νὰ περιλάβῃ εἰς τὰ ἐδωλία τῆς ἔξῃντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπίστωραπτε πάλλενκος, χιονώδης, ἑξαισία.

Ἡ ἀνακαινίσις, ἡ ἀναμαρμαρώσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρὸ δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδὸν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τὰ ἡχηρὰ ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόνων θὰ παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τὴν ἡρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τὸν πρᾶσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναὶ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὀγκολίθων, μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τὴν ἐπάνω-ἐπάνω σειρᾶν, θὰ ἀρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου καὶ τὸ Στάδιον, τελειωμένον, μαρμαρίνον ὅλον αὐτὴν τὴν φορᾶν, — καὶ ὅχι ξύλινον ὅπως τὸ 1896* — μὲ τὴν σφενδόνην του, μὲ τὰς πτέρυγάς του, μὲ τὰς κερκίδας του, μὲ τὸν στίβον του, μὲ τὸ ἀποδυτήριόν του, μὲ τὸ περιτείχισμά του, μὲ τὰς

κλίμακάς του, με τὰ προπύλαιά του, — παντοῦ μάρμαρον, — τὸ Στάδιον περικαλλές καὶ στολισμένον με ἀνδριάντας, με προτομάς, με ἀγάλματα, με βωμούς, ὅπως ἦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως τὸ εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος καὶ γενναϊόδωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης * ὁ Ἀττικὸς, θὰ παρωδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διὰ νὰ συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῇ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδὸν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων, σκεπασμένην ἀπὸ συντριμμια καὶ κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζων τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμαρώσεως, τείνοντα τὴν δεξιὰν καὶ δεικνύοντα με δικαίαν ὑπερηφάνειαν τὸ μέγα του ἔργον. Τιμὴ καὶ δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν νέον Ἡρώδην * τὸν Ἀττικόν !

Ἡμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα, ὅτι εἶδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἐν τῶν μεγαλυτέρων, τὸ μεγαλύτερον ἴσως ἑλληνικὸν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμαρώσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετὰ τῶσων αἰώνων πάροδον, ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων, θὰ χαραχθῇ με χρυσᾷ γραμμῇ εἰς τὴν Ἱστορίαν. Εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ παρόμοιον ἴδρυμα. Τὸ σχέδιόν του, τὴν μεγαλοπρέπειάν του, τὴν εὐρυχωρίαν του, τὸν πλοῦτόν του, ὅλα ἡμποροῦν νὰ τὰ μιμηθῶν καὶ ἴσως νὰ τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλὰ τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον δὲν θὰ τὸ κάμουν βέβαια ! Ἡ δόξα, ποῦ τὸ περιβάλλει, δόξα ἑλληνικὴ, δὲν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἰδικὸν μας, καὶ ὅσοι τὴν ἐννοοῦν καὶ τὴν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νὰ λάβουν μίαν ἀκτῖνα ἀπὸ τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς, θὰ ἔρχονται ἐδῶ, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νὰ νικῶσιν καὶ νὰ στεφανωθοῦν !

Ἄλλ' ἤλθεν ἡ ἐσπέρα. Τὸ ἱερὸν σκότος διαχύνεται ! Καὶ συλλογίζομαι : Ἡ γενεά μας ἀπέρχεται... Διὰ σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διὰ σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Σεῖς θὰ λάβετε μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδόξους. Ἄλλ' ὅποια εὐτυχία καὶ δι' ἐμέ, ἐν μοῦ δοθῇ ποτὲ εὐκαιρία νὰ χειροκροτήσω ὡς νικητὴν ἓνα, ἔστω καὶ μόνον ἓνα, ἐξ ὅσων με ἀναγινώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θὰ εἶναι ;

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ — ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ - ΠΑΡΑΔΕΙΞΕΙΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

« Ἐ β γ ῆ κ ε ν ἄ σ π ρ ο π ρ ὅ σ ω π ο ς »

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδή λευκὸν καὶ ἄσπιλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: « Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο », ἢ ἀπλῶς: « ἀσπροπρόσωπος! » ἥτοι εἶθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὅθεν ἡ φράσις « ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος » σημαίνει, ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνas ἀπέδειξεν, ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. Μ' « ἔβγαλες ἀσπροπρόσωπο », συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθρότητα μου. Λέγουσιν ἐπίσης « ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο » ἢ « τὸ μέτωπο » ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν « ALLER LE FRONT LEVE ». Τὸ ἀντίθετον εἶναι « μουντζουρωμένος », καὶ φράσις « τὰ μουντζουρώσε »· ὁ δὲ ἀναιδής ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι « παρατριβεσθαι τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον ».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των.

Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος:

« Ἕνας, πού εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στὸ χατζηλίκι *, νὰ γίνη χατζῆς *. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσελιγιά * του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὠδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ, ὥσπου νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πηρεξοῦσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ.

Ἀμα ἔφυγεν ὁμως στὸ ταξίδι, ὁ τσελιγιάς τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε.

Μετὰ καιρὸν ἐγύρισε ὁ χατζῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσελιγιά ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἶδησι, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του.

— Ἐννοία σας, τοὺς λέγει ἐκεῖνος, ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ

δώσω σωστό λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῇτε πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος.

Ἀμέσως τὸ λοιπὸν γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαούρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στοῦ χατζῆ. Ἔβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στὸ ἱσπαέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει :

— « Ἀχ, χατζῆ μου ! ἄχ, χατζῆ μου ! δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔπαθα καὶ τί τρώβηξα ! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἤρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε, λέγω, ὁ ὑφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα, γιὰ νὰ σὲ συγχωρᾶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλύτωσες, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ φᾶνε εἰς τὴν υἰεῖαν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν καὶ τὸν Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα ».

Ὁ χατζῆς, σὰν ἀκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμὸ :

— Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα ;

— Ναί, ναί, χατζῆ μου !

Δὲν ἐδάστηξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια, ποῦ ἦταν μπροστά του καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσελιγκα. Χύθηκε τὸ γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τὰ μοῦτρα του κάτωσπρα. Ἐκεῖνος τὸ ἔβαλε στὰ πόδια.

Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περιέμεναν ἀπ' ὅξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν :

— Ἐ ! τσελιγκα, τοῦ λένε, πῶς τὰ κατάφερες ;

— Δὲ σᾶς εἶπα, τοὺς λέει, πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος ; Νά με ἀσπροπρόσωπος !

« Παροιμίαι », τ. Β'

Ν. Γ. Πολίτης

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

ΚΡΗΤΗ

Ἄλέξανδρος ὁ βασιλεὺς, σὺν ἐπολέμησε καὶ ἐπῆρε ὅλα τὰ ῥηγᾶτα τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἔτρεψε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τοὺς μάγους καὶ τοὺς ῥώτηξε· «Πέτε μου σεῖς, ποὺ κατέχετε τῇ μοίρᾳς τὰ γραμμένα, εἴντα μπορῶ νὰ κάμω, γὰρ νὰ ζήσω πολλοὺς χρόνους, νὰ χαρῶ τὸν κόσμον, ἐδῶ ποὺ τὸν ἔκαμα ὅλο δικό μου;

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἡ δυνάμι σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μὰ τάχει γραμμένα ἡ μοῖρα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξεγραφτοῦνε. Ἐνα μόνο προῖμα εἶναι, ποὺ μπορεῖ νὰ σὲ κάμῃ νὰ χαρῆς τὰ βασίλεια καὶ τὴ δόξα σου, ὥστε νὰ θέλῃς νὰ γυνῆς ἀθάνατος, νὰ ζήσης ἴσα μὲ τὰ βουνά. Μὰ εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο.

— Δὲν σᾶς ρωτῶ ἂν εἶναι δύσκολο, μόνο εἰντά 'ναι; εἶπεν ὁ Ἄλέξανδρος.

— Αἶ, τότε, βασιλέα μου, σ' τς ὁρισμούς σου, εἶναι τ' ἀθάνατο νερό, ποὺ ὅποιος τὸ πιῇ θάνατο δὲν φοβᾷται. Μὰ ὅποιος πάῃ γὰρ νὰ τὸ πάρῃ, πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ δυὸ βουνά, ποὺ χτυπᾷ τὸνα ἀπάνω στ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδὲ πουλὶ πετάμενο δὲν προφτάνει νὰ περάσῃ. Πόσα ξακουσμένα βασιλιόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα δὲν ἐχάσανε τὴ ζωὴ τους μέσα σ' ἐκείνη τὴν τρομερὴ παγίδα! Ἄμα περάσῃς τὰ δυὸ βουνά, εἴν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καὶ φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τὸ δράκο καὶ τὸ παίρνεις».

Τότε εὐθύς ὁ Ἄλέξανδρος προστάζει καὶ τοῦ φέρνουνε τὸ ἄλογό του, τὸ Βουκέφαλο, ποὺ φτερὰ δὲν εἶχε καὶ σὺν πουλὶ ἐπέτα. Καβαλλικεύει, δίδει σκαλιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει. Καὶ μ' ἕνα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τὸν ἀκοίμητο δράκο καὶ ἐπῆρε τὸ γυαλί, ποῦχε τὰ θάνατο νερό.

Ἀλλὰ ἔλα δὰ ὁ εὐλογημένος, ποὺ ἅμα γύρισε στὸ παλάτι του δὲν τὸ φύλαξε καλά! Τὸ θωρεῖ ἡ ἀδελφή του καί, χωρὶς νὰ συλλογιστῇ εἴντά 'ναι, τὸ χύνει. Κατὰ τύχην ἐχύθηρε πάνω σὲ μιὰ ἀγριοχοιμνίδα, καὶ γι' αὐτὸ αὐτὲς οἱ χοιμνίδες δὲν ξεραίνονται ποτέ.

Ὁ Ἄλέξανδρος μετὰ κάμποση ὥρα πάει νὰ πιῇ τὰ θάνατο νερό, ἄλλὰ ποὺ 'ν' το· Ρωτᾷ τὴν ἀδελφή του, καὶ αὐτὴ τοῦ λέει πὼς δὲν

ἐκάτερε * εἰντία ἴtone καὶ τό ἴχυσε. Ὁ βασιλιάς ἐπῆε νὰ κουζουλάθῃ * ἀπὸ τὴ μάνητα * καὶ τὴ στενοχωρία του καὶ τῇ καταράστηκε νὰ γενῇ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι καὶ νὰ βασανίζεται, ὥστε νὰ στέκη ὁ κόσμος, στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Ὁ Θεὸς τ' ἄκουσε, καὶ ἀπὸ τότε ὅσοι γυρίζουνε μὲ τὰ καρᾶβια τὴ βλέπουνε νὰ παραδέρνεται μέσα στὰ κύματα. Ὡς τόσο τὸν Ἀλέξανδρο δὲν τόνε μισᾷ * καὶ ὡς δὴ κανένα καρᾶβι, ρωτᾷ: «Ζῆ ὁ Ἀλέξανδρος;» Κι ἂν ὁ καρaboκύρης * εἶν' ἀκάτεχος * καὶ ἀπιλοηθῇ * «Ἀπέθανε», ἡ κόρη ἀπὸ τὴ μεγάλη τῆς λύπησιν ταράσσει μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τῇ τὴ θάλασσα καὶ πνίγει τὸ καρᾶβι. Ὅσοι ὅμως κατέχουνε ἀπιλογοῦνται * «Ζῆ καὶ βασιλεύει» καὶ τότε ἡ πολυπαθος κόρη κάνει καλὴ καρδιά καὶ τραγουδεῖ χαρούμενη γλῦκὰ τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τοῖ καινούργιους σιοποῦς καὶ τοῖ φέρουνε.

« Παραδόσεις »

Ν. Γ. Πολίτης

11. ΤΟΠΙΑ — ΦΥΣΙΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔδλεπον τὸν δύνοντα ἥλιον
βράφοντα δι' ἔρυθροχρόσου φωτός τὸ στερέωμα καὶ αὐγάζοντα * ἡπίως
τὰς ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησ-
σαν φύσιν.

Ἀνέκφραστον ἦτο τὸ κάλλος τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ θέλητρον.
Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μὲ τὴν γλοερὰν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῆδε
κάκεισε ὑπὸ τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων της
ἐξετυλίσσετο μὲ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς
Ἰθώμης.

Ὁ Ταῦγετος πρὸς ἀνατολὰς, ὁ Ἐρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ
ὄρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἐκλειον τὴν εὐ-
δαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου
ἦσαν τὰ ὄρη καὶ τὸ κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνον ἐγείρεται τὸ ὄρος Ἰθώμη, φυσικὴ
σκοπιὰ τεθεῖσα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ἀμυντή-
ριον καὶ ἀπειλὴ κατὰ πάσης δουλείας, ὑφ' ἧς ἠδύνατο ν' ἀπειληθῇ ἡ
ὠραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρη-
τὴς θὰ ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ θεῖον κάλλος τῆς
Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραὶ, ποῖαι μακάριαι καὶ εὐφροὶ πεδιάδες δενδροσκε-
πεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ! Ποῖοι κῆποι πο-
λυανθεῖς, ποῖα ἡμεροὺς γλυνύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια !
Ποῖαι αὖραι τῆς θαλάσσης μετριάξουσι τὸ ψῆχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ
θάλλος τοῦ θέρους !

Παρὰ τὰς χιονοζεπεῖς καὶ γυνιάς κορυφὰς τοῦ Ταῦγέτου ἀπο-
θαυμάζει κανεὶς τὴν γλόην τῶν Μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἄνθη τῶν
κῆπων καὶ τῶν λειμῶνων. Γαλανὴ ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημ-
βρίαν ἡ θάλασσα καὶ τὸ κῆμά της ὑπὸ ἑλαφροῦ ὠθούμενον πνεύματος
ροχθεῖ * μελφδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀνα-
δίδει καρποὺς ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ πυκνὰ χίνονται τὰ ἀρώματα
τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καὶ τῶν παντοίων ἀνθέων,

τὸ ὁποῖα μεθύσκουσι τὴν αἰσθησίν τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς Μεσσηνιακῆς γῆς.

« Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ »

Σπ. Παγανέλης

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτὺς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἐκπλαγνόν τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς γλωρίδος * τὴν ἄσπτον δαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τὰς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κομπολόγων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρονίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῷ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηδες, τῶν ὀφθαλμῶν χάριμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῷ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὅλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαπτείου *. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκκριώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὅσσης πρὸς ἐκπολιόρησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασὰς, μόλις ἡ κορυφή του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσαι κομπολόγεις εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόοδον, τὴν ὁ-

ποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαγῇ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τὰς διασφάγας * του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῦς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηνον * κορυφὴν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρὸ τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ἠτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐξδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνῆλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρῃς Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνῆλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σαβάας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνῆλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἦδη ἡ Ἀφροδίτῃ ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἑσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὁρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐξδρομὴ αὕτῃ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἥμιστα ἐπεράστου * ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὡς οἱ ἥμιονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγριάν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη *. Ἡ ἀναρρίχῃς εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουσιν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δίωρον ἀνάπανσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχῃς.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου τῆς μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὅλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὗς θὰ συνήπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἔνεκα τῶν ὁποίων «εἰνοσιφύλλον» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὀξύ σχῆμα Ἑλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι

τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνούς ὀξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ξριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δευράδος * τοῦ ὑλήεντος * ὄρους, διότι εἴμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ στιγμὴ ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄσρα σιωπῇ», ὥς λέγουν τὰ ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότι δέ, εἴμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις, ὥς καφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύντα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρεμόμεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῷ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάρος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρεϊβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταί, δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέλημα τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωΐας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη, ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπεριδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὅποιαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλαιτο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὄρεων τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐξητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπερόντων ἐγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ

φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχίλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγὸς τοῦ τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτώδεις ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασσῇ ἅμα τῇ ὀδοντοφυΐᾳ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἥως. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκανοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης * ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡῶς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας τῶν. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ, τὸ ἄρμα τῆς Ἡῶς....

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσο ἀσθενές, τόσο ἀόριστον, τόσο ἀμφίβολον τοῦ λυκανοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἑλαφρὰ ροδίνη ὁμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νύκτος τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλα ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διείδον τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

* * *

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρός, ἀλαμπής ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ φίλου τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφράς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, βραδέως ἄτονος ἰσχυροὺς ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῆς. Κάτω δὲ πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμῃ σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμῃ, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριαρχεῖ τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήρωτος τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκειά των θεῖον τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιατήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμιαλώτερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμύθην ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἢ Ὄθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἢ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χροματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, ἀνχηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἢ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπὴ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἢ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίτερος φθάνει ὁ αἰτός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίστε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἢ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφρσιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλείοτερον νὰ γνωρίσῃ, ὅσα ἀποκορύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἢ ἀχλὺς. Ἦδη ἐννοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγῆθῃ ἢ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἢ χρυσῇ χώρα, τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικρὰ καὶ ἀνισορροπία.

« Σελίδες »

Ἐμμανουὴλ Λευκοῦδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάσι ἡ παντοδύναμη καὶ ἀπόνετη μητέρα,
 γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
 Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψηλὸς καὶ περηφάνεια,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρώνια*,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν στεφανώσε ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
 μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρι,
 τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνὸ — βουνῶν καμάρι !...

Ὅταν ὁ πόνος μυστικά τὰ σπλάχνα σου σπαράξῃ,
 τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά* τὴν ὄψιν σου σκεπάζει
 καὶ ὅταν παλεύῃς μὲ στοιχεῖα καὶ ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
 θεριεύεις, ἀνταριάζεις*, σειέσαι, θροντᾷς, ἀστράφεις.
 Πανώριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
 πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποὺ σὲ φωτίζει πόλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
 ἀπὸ τὰ πόδια ὥς τὴν κορφή πέφτῃ καὶ σὲ πλακώνῃ,
 μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
 Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
 καὶ ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
 τὸ μάρομαρο σπᾶ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
 σμαράγδια τὰ ρουμάνια* σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
 ἀπλώνονται, σχορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου.
 χαρίσματα ἀξέτιμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
 στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
 Καὶ δίνεις στίς ζωὲς ζωή, φέρνεις στίς χάρες χάρι
 περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνὸ — βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

Τ Α Τ Ε Μ Π Η

Τίποτε δὲν ἔχει ἐξυμνήθῃ περισσότερον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι τὴν θεωροῦσαν σὰν ἓνα μέρος παραδεισιακό, καὶ τὰ μὲν Ἑδὲμ * προχριστιανική, ὅπου ἡ φύσι εἶχε συγκεντρώσει ὅλα τῆς τὰ θέλγητρα. Τὴν ὠνειρεύονταν σὰν μιὰ διαμονὴ ἀντάξια τῶν θεῶν, καὶ τοὺς φαντάζονταν νὰ κατεβαίνουν, μὲ τὴν Ἰριδα * πρωτοπόρο, ἀπὸ τῆς ἀπόμενης πλαγιᾶς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπανθῶν στὴ δροσιά τῆς. ἐνῶ οἱ νύμφες τοῦ Πηνειοῦ τοὺς ἔθελγαν μὲ τὰ τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων, ἀφοῦ σκότωσε τὸ φίδι Πύθωνα * στὸ ἄντρο * τῶν Δελφῶν, ἤρθε νὰ πλύνῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὸ μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὁκτώ χρόνια μιὰ δελφικὴ θεωρία *, γιὰ νὰ κόψῃ τὴν ἱερὴ δάφνη, ποὺ στεφάνωνε τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν στοὺς πυθικοὺς ἀγῶνες...

Δὲν βοῦνα ὅμως τὰ Τέμπη, ὅπως τὰ φανταζόμουν. Ὀνειρευόμουν ἓνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, ποὺ νὰ κυλοῦν μὲ ἡδονικὴ νοχέλεια *, λουλουδιασμένα παρτέρια * πλημμυρισμένα μὲ ξανθὸ φῶς, φωτεινὰ πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἕναν ἀέρα ἀρωματισμένο..... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετὰ διαφορετικὴ. Δὲν ἦταν λιγώτερο ὥραία, ἀλλ' ἡ ὁμορφιά τῆς δὲν εἶχε τίποτα τὸ λαγγωμένο *. ἦταν ἐπιβλητικὴ. Μὲ τὴν ἐπίσκεψί μου στὰ Τέμπη ἔχασα ἓνα ὄνειρο· κέρδισα ὅμως μιὰ πραγματικότητα, ποὺ τὸ ἄξιζε κι ἴσως καὶ τὸ ξεπερνοῦσε...

**

* Ὅπου νὰ βρεθῇ κανεὶς στὰ Τέμπη, τίποτα δὲν τὰ προαναγγέλλει.

Ὁ δρόμος, ἀφοῦ περάσῃ τὴ γυμνὴ πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σὲ μιὰ δεύτερη, πιο στενὴ, μὲ ἀσήμαντὴ βλάστησι, ποὺ τὴν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στὸ μικρὸ χωριὸ τοῦ Μπαμπᾶ, ποὺ τ' ὁμορφαίνει ἓνα μικρὸ ξρειωμένο τζαμί μὲ μεγάλα διακοσμητικὰ κυπαρίσσια, βλέπετε νὰ ὑψώνονται μπροστὰ σας τ' ἀπόμενα καὶ γυμνὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσας. Τὰ Τέμπη βρίσκονται μέσα σὲ τοῦτα τὰ στενὰ τοιχώματα, ποὺ ἔχουν ἀρκετὰ χιλιόμετρα μᾶκρος.

Μόλις μπήτε σ' αὐτά, ἡ ὁμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιὰ θεατρικὴ φαντασμαγορία * στὸ ἀνοιγμὰ τῆς αὐλαίας. Τὸ ἀσημαντὸ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ τοιό το διαδέχεται ἄξαφνα ἓνα ἐξάισιο θέαμα, πὺν κρατᾷ μιὰ ὥρα.

**

Τὸ πλάτος τῆς κοιλιάς τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπὸ τριάντα μέτροι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξι χαράδρα θὰ ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος της εἶναι τὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετροῶδη. Ἀπὸ τ' ἄλλο τὰ τοιχώματα τῆς Ὅσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά, μιὰ χορδέλλα γαλανοῦ οὐρανοῦ, καὶ κάτω μιὰ χορδέλλα θολή· Ὁ Πηνειός. Ὁ δρόμος, πὺν διασχίζει τὰ Τέμπε εἶναι στὸ πλευρὸ τῆς Ὅσας, γιατί ὁ Ὀλυμπος πέφτει ἐντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέσι στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Ἡ λέξι «δρόμος» εἶναι ἐνφνημισμός *. Τὸ πολὺ πολὺ μουλαρόδρομος. Ἐγὼ τὸν πέρασα μὲ αὐτοκίνητο...

Ὁ ἄθλιος αὐτὸς δρόμος εἶναι ἓνας δρόμος θανμάτων. Πλεροῖζοντας ἀδιάκοπα τὸν Πηνειό, πότε σὲ ὕψος μερικῶν μέτρων καὶ πότε στὸ ἐπίπεδό του, κάνει τὴ θέα νὰ μὴν εἶναι μονότονη, μ' ὅλο πὺν τὰ στοιχεῖα, πὺν τὴ συνθέτουν, εἶναι πάντα τὰ ἴδια : τ' ἀπότομα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τὸ ρεῦμα τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἡ πυκνὴ θλάστησι τῶν ὄχθων του. Τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτὰ δὲ σχηματίζουν ποτὲ τὴν ἴδια εἰκόνα.

Ὁ ποταμός, ἂν καὶ σφίγγεται ἀπὸ τὰ τοιχώματα, δὲ χάνει ποτὲ τὴ μεγαλοπρεπεία του. Κυλάει μὲ μιὰ ἡρεμία πρόσχαρη καὶ γεμάτη δύναμι τὸ θολό του ρεῦμα, πὺν ἀσημίζει στὸν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δὲν τὸ σκεπάζουν οἱ κλώνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλὸς ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δὲν εἶναι περὶωρισμένη, περνάει στὰ στενώτερα σημεῖα μ' ἓνα βαθὺ ρόχθο ὅμοιο μὲ μακρινὸ ἀνασασμὸ τῆς θάλασσας. Κι ἀπὸ τίς δυὸ ὄχθες, τεράστια πλατάνια, καὶ ἱτιές μὲ κλώνους, σὰν τίς λυμένες κόμες τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τὸ ρεῦμα, σὰ γιὰ νὰ καθρεφτιστοῦν στὴν ἐπιφάνειά του. Σὲ μερικὰ σημεῖα οἱ φιδίσιοι χοροὶ τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά, καὶ ἄλλοι ὀλόκληροι κλώνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

**

Πουθενὰ οἱ ὄχθες δὲν εἶναι γυνεές. Τὰ θεόροτα πλατάνια καὶ οἱ λιγεροὺς λεῦκες κάνουν δυὸ πυκνὰ παραπετάσματα σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν

στενών, σχηματίζοντας με τη γυννότητα των πανύψηλων βράχων, των ξεσχισμένων κι έμποτισμένων με τὸ φῶς, μιὰν ἀντίθεσι, πὺν δίνει στὰ Τέμπη τὴν ἰδιαίτερη γότηεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεύονται με τὰ αἰωνόβια δένδρα, πὺν συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἓνα πράσινο θόλο πάνω ἀπὸ τὸν Πηνειό. Ὁ βαθυπράσινος κισσὸς σαρφαλώνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τοὺς κλώνους· οἱ δλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιαιπωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας· οἱ δαφνοκερασιές κι οἱ ροδοδάφνες συναλλάσσονται σὲ κάθε βῆμα με τὶς μαστιγιές καὶ με τερεβίνθους*. Δὲν ὑπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, πὺν νὰ μὴν εἶναι πηγὴ τραγυδιοῦ τῶν νερῶν, βουερὸς καταρράχτης πλαισιωμένος* με φτέρες καὶ ἀναρριχητικά φυτό.†

Προχωρεῖ κανεὶς συχνὰ μεσ' ἀπὸ βραγιές* τόσο ψηλές καὶ στενές, πὺν τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση, ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλίδες ἐδῶ κι ἐκεῖ, καὶ ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στὰ πυκνὰ φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τὶς τριλλίες* τους σὰν συντριβάνια. Τὸ θρόῖσμα τῶν φυλλωμάτων ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὁ βαθὺς ῥόγχος τοῦ Πηνειοῦ, καὶ οἱ τριλλίες τῶν ἀηδονιῶν, συνθέτουν μιὰ συμφωνία ἐξαίσια...

Ἔχουμε φτάσει στὸ ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἓνα σημεῖο γεμάτο βουκολικὴ* ποίηση. Τὰ τοιχώματα τῆς Ὅσας σταματοῦν, γιὰ νὰ δώσουν θέσι σ' ἓνα χλοερὸ λιβάδι, πὺν τὸ σκιαῖζουν πανάσχημα πλατάνια. Στὴν ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βώδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἓνα πράσινο καταπέτασμα με πολύχρωμες φοῦντες λουλουδιῶν στίς ἄκρες του. Κοντὰ σὲ δυὸ μικρογάλυθα ἀνθίζουν μηλιές, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ τόξο ἐνὸς νερόμυλου κυλοῦν βουερά κι ἀφορισμένα τὰ νερά ἐνὸς χειμαρροῦ. Ὁ Πηνειός, πὺν δὲν ἐμποδίζεται πιὰ ἀπὸ κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πρῶς καὶ νοθερὸς στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, γυαλίζοντας σὰν καθρέφτης.

Θὰ ἔλεγε νὰ μείνη κανεὶς ἐκεῖ, ὅπως στὸ τέρας ἐνὸς μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καὶ νὰ χαρῇ τὸ ξεκούρασμα, πὺν οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νὰ βροῦν

σὲ τοῦτο τὸ μέρος. Ὁ σωφὲρ ὁμως, ποὺ δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ὁμορφιές, μὲ διαίρει νὰ γυρίσουμε... Ὑπακούω, δίχως καὶ μεγάλη θλίψη στ' ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀναχώρησι σημαίνει νὰ κάνουμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ διαδρομὴ τῶν Τεμπῶν, καὶ νὰ χαρῶ τὴ γοητεία τῶν ἱσκιῶν, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργαστικῆς τους βλαστήσεως καὶ τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καὶ μεγαλότρεπου Πηνειοῦ...

«Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα»

Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τὸ μικρὸ νησί τῆς Πάτμου δὲν προσελκύει σήμερα πολλοὺς ταξιδιωτὲς καὶ ὁμως ἔχει καὶ αὐτό, ὅπως κάθε Ἑλληνικὴ γῆ τόσες ὁμορφιές καὶ τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάζεις τὴν Πάτμο, βλέπεις δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ νησιά καὶ ὠραία λιμανάκια καὶ ὁμως τὸ εὐλόμενο νησί δὲν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ καμιὰ μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σὰν σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι, φαίνονται ἀπὸ μακριὰ τὸ μοναστήρι καὶ τὰ χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατί κάθε Λαμπρὴ ὅλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀσβεστῶνουν τὰ σπίτια τῶν πέρα ὥς πέρα. Ἡ ὠραία αὐτὴ συνήθεια, ποὺ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα νησιά καὶ μακάρι νὰ ἐξαπλωνόταν παντοῦ, δὲν προφυλάγει μόνον ἀπὸ πολλὰ μικρόβια, ἀλλὰ καὶ ὀδηγεῖ στὴν καθαριότητα χωρὶς ἄλλες ἀστυνομικὲς διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐντύπωσι εἶναι ἀληθινὰ ἐνθουσιαστικὴ τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκαλιάζει τὴ νεώτερη μικρὴ πόλι, τὴν Σκόλα, ἐνῶ ἡ μεσαιωνικὴ, ἡ Χώρα, εὐρίσκεται τριγύρω στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπάνω στὸ βουνό* στὰ παλιὰ χρόνια κοντὰ στὸ γυαλὸ δὲν ἦτο φρόνιμο νὰ κτίζουν σπίτια, γιατί ἡ πειρατεία δὲν ἀστενεύοταν. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι βλέπει κανεὶς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ μὲ τὶς ἀτέλειωτες λοφοσειρὲς καὶ γραμμὲς τῶν παραλίων, καὶ τὴν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτὴ θὰ ἦτο περισσότερη, ἂν τὸ νησί εἶχε πολλὰ δένδρα, ἐνῶ τώρα, ποὺ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νὰ βασανίζωνται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ὥς μετανάστες παρὰ νὰ φυτεύουν καρποφόρα δένδρα στὸ νησί τους, οἱ φαλακροὶ λόφοι παίρνουν μελαγχολικὴ ὄψη, σὰν νὰ παραπονοῦνται γιὰ

τὴν ἐγκατάλειψί τοὺς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καὶ στὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ κάμνει τὴ γραμμὴ Πειραιῶς — Πάτιμου, συνήνητσα τοὺς μετανάστες, ποὺ πηγαίνοντας στὸ νησί τοὺς μὲ τὰ καλὰ τοὺς ρούχα, τὰ χρυσὰ δοντάκια, καθορθεμμένοι, μὲ πολλὰ δολλάρια, προκαλοῦν τὴ ζήλεια τῶν νέων τοῦ τόπου, ποὺ ὑποφέρουν καὶ ὀνειρεύονται καὶ αὐτοὶ νὰ πᾶν μαζιὰ καὶ νὰ πλουτίσουν.

* * *

Τὸ νησί στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν εἶχε πολὺ πληθυσμὸ καὶ δὲν εἶχε καὶ πολλὴ σημασία. Πενιχρὰ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου συνοικισμοῦ στὸν λόφον Κάσπελλα, κοντὰ στὴν σημερινὴ Σκάλα. Στὸ μεσαίωνα ἐρημώθηκε ἐξ αἰτίας τῆς πειρατείας, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τοὺς ρωμαίους χρόνους καὶ ἐβασάνιζε τὸ Αἰγαῖον, μὲ διάφορα διαλείμματα, ἕως τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτοῦ Κανάρη ! Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μοναχὸς ὅσιος Χριστόδουλος, σὰν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ φόβο τῶν Τούρκων, ἐζήτησε καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιο Κομνηνὸ τὸ 1088 μετὰ Χριστὸν τὸ ἔρημο νησί τῆς Πάτιμου, γιὰ νὰ ἰσχυρῶς ἐκεῖ. Τὸ μοναστήρι, ποὺ ἔκτισεν ὁ Χριστόδουλος, ἐγίνε αἰτία νὰ ξανακατοικηθῇ τὸ νησί. Οἱ τεχνίτες κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα ὀλίγοι γεωργοὶ καὶ ψαράδες καὶ πάντα πρόσφυγες, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, κατοίκησαν στὴν Πάτιμο, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται στὴν ἀρχὴ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ ἐκκλησία, ποὺ ἔκτισεν ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, ἦτο πτωχικὴ χωρὶς ἰδιαίτερη ἀρχιτεκτονικὴ ἀξία. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κελλιά ἐκτίσθηκε δυνατὸ τεῖχος, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ μοναστήρι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς. Ἀκόμη φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξέωπορτα ὁ φονιάς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκτυποῦσαν ἢ περέχυναν μὲ βραστὸ λάδι ἢ βραστὸ νερό, ὅποιον ἐδοκίμαζε νὰ πλησιάσῃ στὴ σιδερένια πόρτα μὲ ληστικὸ σκοπὸ. Καὶ τέτοιοι φονιάδες σώζονται ἀκόμη καὶ σὲ ἐξοχικὰ σπίτια τῆς Πάτιμου. Τὸ τεῖχος ἐπροφύλαττε πράγματι τὸ μοναστήρι ἀπὸ τὴ λεηλασία καὶ ἔτσι ἐσώθησαν καὶ πολλὰ κειμήλια βυζαντινὰ καὶ ὑστερινὰ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς Πάτιμου εἶναι τὰ χειρόγραφα τῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν κατάλογο, ποὺ ἔκαμεν ἕνας εὐσυνείδητος καὶ πολὺτιμος ἐρευνητὴς ὁ Ἰωάννης Σακκελιῶν. Πλὴν τῶν χειρογράφων ἔχει καὶ καλὴ βιβλιοθήκη μὲ σπάνια βιβλία,

τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ ὅποια ὅμως εἶναι ἀτακτοποίητα.

Τὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου μὲ τὴ βιβλιοθήκη του ἐβοήθησε νὰ μορφωθοῦν πολλοὶ μοναχοί, πού ἔγιναν ἔπειτα διδάσκαλοι ἢ ἐπίσκοποι. Ἐβοήθησε ἀκόμη καὶ σχολεῖο λαϊκὸ κοντὰ του, τὴν περίφημη «Πατριάδα» σχολή, πού ὑπηρετήσε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὴ σκοτεινὴ ἐποχὴ τῆς δουλείας. Πρῶτος ὁ μεγαλόκαρδος Μανωλάκης ὁ Καστοριανὸς ἔκτισε τὸν δέκατο ἑβδόμο αἰῶνα σχολεῖο κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐκεῖ πού κατὰ τὴν παράδοσι εἶναι τὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἔγινε μεγάλο καὶ τρανόν, ὅταν τὸ ἐπῆρε μετὰ τὸ 1700 ἕνας ἐθνικὸς διδάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογεράς· τὸ μικρὸ νησί τῆς Πάτμου προσεῖλκυσε τότε Ἑλληνόπουλα ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἐκπαιδευτικὸ κέντρο. Ἐνα αἰῶνα λειτούργησε ἡ σχολὴ κι ἐμόρφωσε πλῆθος χρησίμων Ἑλλήνων.

Στὸ μοναστήρι καὶ τὴν Πατριάδα δὲν χρωστᾷ μόνον ἡ Πάτμος τοὺς λογίους, πού εἶχε τότε, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος μεγάλῃ χάρι, γιατί μᾶς ἔδωκε μερικὲς ἀπὸ τίς μεγαλύτερες φημισνωμίες τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος εἶναι ὁ κυριώτερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὁ Πάπμος ἐπίσης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπὸ τίς πιὸ εὐγενεῖς καὶ ἀδούρβες καὶ ἐνεργητικὲς προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτὸς εὐλόγησε τὴν Ἑλληνικὴ σημαία κατὰ τὴν ἀνακήρουξί τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν 12 Ἀπριλίου 1821 στὴν πλατεῖα τῆς Ἀγιά-Λεβιάς (Ἀγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας) τῆς Πάτμου καὶ ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Λειψὶ κοντὰ στὴ Σάμο νὰ συμβιδίῃ τοὺς μαλωμένους ἀρχηγούς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ ἔχασε γι' αὐτὸ καὶ τὸν πατρισταρχικὸ θρόνο του.

* * *

Εἶπαμε πὼς τὸ μοναστήρι ἔγινε αἰτία νὰ κατοικηθῇ τὸ νησί καὶ αὐτὸ πάλι ἐβοήθησε νὰ γίνῃ καὶ τὸ σχολεῖο κοντὰ στὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού ἔδωκε καὶ τοὺς μεγάλους Πατμίους, τὸν Ξάνθο καὶ τὸν Θεόφιλο. Στὸ μοναστήρι κατ' ἀρχὰς ἀνῆκε ὅλο τὸ νησί καὶ σιγά-σιγά ἀγόραζαν ἢ ἐνοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τὸ 1720 ἔγινε μιὰ συμφωνία μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ

Ένα μεγάλο μέρος του νησιού ἐδόθηκε στους κατοίκους, ἐνῶ τ' ἄλλο ἔμεινε στὸ μοναστήρι καὶ τὸ νοικιάζει σὲ γεωργούς ἢ βοσκούς.

* * *

Καὶ στὴ νεώτερη ἐποχῇ, ὕστερα δηλ. ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι, τὸ μοναστήρι βοηθεῖ τὴ σχολὴ τοῦ νησιού καὶ τὰ ἄλλα του ἱδρύματα, (τὸ νησί ἔχει κοινὸ φαρμακεῖο καὶ δίνει φάρμακα δωρεάν στὸν κόσμο, πληρώνει καὶ δυὸ γιατροὺς γιὰ νὰ περιποιῶνται δωρεάν τοὺς ἀνθρώπους).

Ὅστερα ἀπὸ τέτοια ἱστορία καὶ φιλανθρωπία νομίζω ὅτι ἡμπορεῖ τὸ μοναστήρι καὶ κάτι ἀκόμη νὰ προσθέσῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιού καὶ ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ σημειώσω.

Καθὼς εἶπα, τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν τὰ σχολεῖά τους, ἔχουν ἀκόμη καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἀξιόλογα καὶ τώρα μένει μόνο τὸ ζήτημα τὸ γεωργικόν, τὸ ὁποῖο θὰ βοηθήσῃ νὰ μὴν ἀραιώνεται ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ἀλλὰ νὰ μένῃ καὶ νὰ ζῇ καλύτερα στὸν τόπο του. Πρέπει ἓνας καλὸς γεωπόνος νὰ μελετήσῃ τί μπορεῖ τὸ νησί νὰ καλλιεργήσῃ καλύτερα καὶ εὐκολότερα καὶ κατόπιν ἓνας δυὸ νέοι πρακτικώτερα μορφωμένοι νὰ ἐφαρμόσουν τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα. Τὸ ἴδιο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Αὐτὰ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολα οὔτε γιὰ τὸ μοναστήρι οὔτε γιὰ τοὺς κατοίκους του. Ἄς τὸ σκεφθοῦν καὶ θὰ πεισθοῦν ὅτι τὰ γράφει ἄνθρωπος, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἑλληνικὸ λαό.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος »

Κ. Ἀμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

ὦ σεῖς ποὺ αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεράϊδες φυκοστόλιστες
χαριτωμένα μας νησιά.

Γῦρο τριγῦρο στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καὶ σὰν ἀδέρφια καμαρώνετε
καὶ χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τὰ μπουγάζια *.

Μελτέμια * σᾶς δροσίζουνε
καὶ σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια *
μ' ἀσήμι τ' ἀγριοκαίρια στεφανώνουνε
τὰ μυριοχάρακτά σας ἀκρογιαλία.

Αὐτά, σὰν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
ἀσάλευτοι στῆς τρικυμίας τῇ μανία.
ὀλόγυρα φυλάγουν τὰ λαγκάδια σας,
ποὺ χαίρονται μιὰν ἄνοιξ' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αὐγῆς τὸ πρῶτο φίλημα
ἀκόμα ὀλόδροσο ἀπ' τὰ κύματα. Καὶ πάλι
ἢ λάμπει τοῦ φωτὸς ἢ ὀλόστερνη
ζεσταίνει κάποιο μακρυνό σας ἀκρογιαλί.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρουγες
τῇ θάλασσά σας, καὶ βοσκοῦ φλογέρα
κάτω στὶς ρεμματιές σας καὶ στοὺς λόγγους σας
ἠχολογᾷ μέσα στὸν ἥσυχον ἀγέρα.

Καὶ ροβολοῦνε στὸ γιὰλὸ τ' ἀγόρια τὰ εὐρωστα
κι ἀπ' τῇ ζωῇ των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
καὶ παίζουν καὶ παλεύουν μὲ τὰ κύματα
οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τὸ κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
βρυχᾷται στ' ἀκρογιαλία, σὰν γοργόνι,
στὶς λαγκαδιές ὁ ζευγολάτης ἥσυχος
τὸ λιολουσιμένο του χωράφι δογώνει.

Νησιὰ μαβιά, νησιὰ χρυσᾶ καὶ ρόδινα,
ποὺ καθρεφτίζεστε σὲ κύμα μυροδόλο,
καὶ οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
σμίγουν μὲ τ' οὐρανοῦ τὸν ὀνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
 ἐδῶ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
 κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
 μὲ τὴ μαρμαρίνῃ τῆς πλάσι.

α

Κι ὅταν μέσ' στὴ γαλήνῃ τὴ σεληνοφώτιστῃ
 παίζουν τὰ κύματα τὰ χρυσωμένα
 καὶ στὰ βουνὰ φωτὸς μαγεία ἀπλώνεται
 κι εἶναι στὸν ἴσκιό τὰ λαγνάδια βυθισμένα,

Θαρρεῖς, πὼς ἀπ' τὸν κόσμο τὸν ὥραϊο ποὺ ἐχάθη
 πλανᾶται ἀκόμα μυστικὸ ψυθίρισμα,
 σὰν ἀρμονίας μακρινῆς ξειψύχισμα,
 ἐρχόμενο ἀπ' τῆς πλάσεως τὰ βάθη.

Τὰ χρόνια τῆς σλαβιάς, ποὺ ἐπλάκωσαν
 μαῦρα καὶ σκοτεινὰ τὴ μάννα Ἑλλάδα,
 δὲν ἔσθισαν τοῦ πνεύματός σας τὴ λαμπάδα
 καὶ τὴν ψυχὴ σας δὲν τὴν ἐβαρβάρωσαν.

Τὸ κῆμα, ποὺ σὰν γέφυρα σᾶς ἦγωνε
 μὲ κάθ' ἐλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
 σᾶς ἔφερνε τὰ φωτὰ των,
 μὲ τοῦ ἐμπορίου σᾶς ἐπλούτιζε τὰ δῶρα.

Κι ὅλα τὰ ἐδώκατε στὴ μάννα σας,
 ὅταν ἐσήμανε τῆς Ἀναστάσεως ἡ στιγμή,
 καὶ τὰ καράβια καὶ τὰ πλοῦτῃ σας
 καὶ τῆς ἡρωικῆς ψυχῆς σας τὴν ὁρμή.

Βασίλειό σας τὸ Αἰγαῖον ἔχετε,
 ἡ ξαφειρένια του κορῶνα,
 ποὺ τὴ φυλάγουνε Νεραίδες ἀφρογέννητες
 δική σας εἶναι στὸν αἰῶνα.

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανεύμορφο χροῶμα τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιὸς ἄλλος ἥλιος κατώρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώσῃ τοὺς παλιούς λίθους, νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ κινοῦνται ἀνάμεσα στὸ λαμποκόπημά τους, σὰν νὰ ξαναζωντανεύῃ ἡ παλιά τους ψυχὴ; Ποιὸς Ἀθηναῖος δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἀλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νὰ σκορπίσῃ στὸ δοξασμένο κάμπο ἓνα χροῶμα: Τὸ πράσινο! Ὅποιοι ὁμως κατοικεῖ στὸ γλυκὲ νησί τοῦ Ἴονιου πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ ξεκινησῇ καιεῖς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σκιάζονται ἀπὸ κισσοὺς, καὶ δυὸ βήματα πρὸ ἔξω βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Πλημμύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος εὐαῖωνας ἀναροιστᾷ σὲ κάθε λόφο καὶ βουνό, πρὸς τὴν ἀπαντήσιν, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στὸ στακτοπράσινο χροῶμά του, καὶ κατεβαίνει μὲ τὴν γέριξες ἐλιές του ν' ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, πρὸς φιλεῖ τὴν ῥίζες των καὶ καθρεφτίζει τὴν κορφὴν των. Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὰς ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις πλουσίων, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα προφυλαγμένες ἀπὸ τοῦ βοριά τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καὶ λεμονιές. Δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο-τρία φοινικόδενδρα ξενιτεμμένα, πρὸς λὲς καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτεψαν ἐκεῖ. Καὶ ἅμα ἀνεβῆς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πρὸς πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρὸς σου καὶ σὲ φέρνει μὲ τὴν φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἐνα ποταμάκι ἥσυχον κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιές καὶ σχοῖνα, καὶ πρὸς πέρα ἐκπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ἕως κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τ' ἄλλο τὸ γαλάζιο: ἄσπρο σημάδια στὸ ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιὰ παράδοσι, τὸ πανάρχαιο ὥραϊο παραμῦθι, ἔφθασε τλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. Ἐκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ

Ἄθηνά τῃ βασιλοπούλα μὲ τὰ κορίτσια τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν ! Κι ὅταν ὁ ναναγὸς ξυπνᾷ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, πὺν παίζουν τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στο πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεῖς νὰ ζωντανέψῃ μέσα στὴ φαντασία του τὴν ἀγροτικὴ αὐτὴ σκηνή, τὴν γεμάτη ἀπὸ τὴν πιὸ ἀφελῇ καὶ πιὸ δυνατὴ ποίησι.

Ἐκεῖ στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούωνται τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα * ἀπ' τὰ ὀκτὼ μουλάρια, πὺν τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικῆς, ἀφήνει τὴ βενζίνα τοῦ ἑνα αὐτοκίνητο κι ἀντὶ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρειά ἢ φωνὴ τοῦ ξευγολάτῃ *.

Τρέχει καὶ σήμερα ἦσυχὸ τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεράιδες παίζουν στίς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπ' τὴν ἐλιά, πὺν ἔκοψε ὁ θεῖος Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρί, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμα καὶ σήμερα ἐκεῖ !

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιάς καὶ μὲ τεράστια κύματα τοὺς καταπράσινους λόφους.

Ἐξάφνα τὰ κύματα αὐτὰ σπάζουν σὲ μιὰν ἀτελείωτη λοφοσειρὰ στὰ δυτικὰ τοῦ μαγεμμένου νησιοῦ, πὺν κρεμᾷ τοὺς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτὸ πέλαγος. Κι οἱ ἄπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μὲ τί λύσσα καὶ μανία ἡ θάλασσα, πὺν τώρα τίς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στο θυμὸ τῆς κτυπήματα τρομακτικὰ καὶ ποιὸς ξέρει πόσοι αἰῶνες ἐχρειάσθηκαν μὲ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά τῆς, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνα τὰ μαγεμμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τὸ μοναστήρι τῆς ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστροίτισσα. Πέντε - δέκα καλόγηροι ἀναπνεύουν τὸν γεμάτον ἰώδιον ἀέρα. Μιὰ σιγαλιὰ γεμάτη μυστήριο παντοῦ τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγὰ - σιγὰ ἐκεῖ στο βάθος τῆς Μεσογείου κατὰ τὴν Ἰταλία ἀντίχου. Καὶ τὸ σήμαντρο γλυκὰ ἀντηχεῖ τὸν ἑσπερινὸ μέσα στὴν ἀγριάδα καὶ τὴν ἐρημιά.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται σχεδὸν τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς

Γαρίτσας· ἀληθινὸ παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νὰ κρυφθῇ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Πέλεα καὶ ὥς ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἐπάνω τους ἓνα πελώριο φωτοστέφανο ποὺ μέσα του παιγνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἰριδος*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερὸν χάιδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτῖνες φιλοῦν τὰ ἥσυχα νερά τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τὰ μουράγια* μελαγχολικὰ ρίχνουν τὴ σκιά τους μέσα στὰ νερά. Ἡ Ἀκρόπολι θαρεῖα μὲ τίς δύο κορφές της χρυσομένη σὰν στέμμα, κάθεται στοὺς πρασινισμένους βράχους της, καὶ κεῖ στὰ πόδια της σιγὰ σιγὰ τὸ κύμα ψιθυρίζει στὸ φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὅστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντὰ στὸ κανάλι, ἐκεῖ ποὺ ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματομένα παλληκάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη στὴν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μὲ ρυθμὸ ἢ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα των.

Ἐνας περίπατος μιῆς ὥρας σὰς φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιά ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἰσως ὅλης. Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία: Εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ διδάρι* καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἥσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἓνα φοιγιάσμα σιγαλὸ καὶ ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο ἓνα μοναστηράκι μὲ τρεῖς-τέσσαρες καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἓνα θράχο ἐπίπεδο καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν, πὼς εἶναι ἡ «ναὺς τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀπολιθωμένη». Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρὺ κατὰ σειρὰν φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κορμαστοὶ κῆποι.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη,
ὥς τὸν Καβομαλιᾶ *,
σκιᾶχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰν νά 'σαι ἀπὸ διαμάντια.
Μιὰ ὁρμὴ πάντα ὀδηγεῖ,
σὰν χάϊδια ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου, τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
ὥς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἑφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ' τὸν ἀφρό,
καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι ἀναγαλιάζουν *
καὶ στήσανε χορό.

Κι ἡ ἐφτάδιπλη ὁμορφάδα τους ἐφτάφωτη εἶναι πούλια *.
γῦρο ὑποταχτικούς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια,
κι ἓνα τραγούδι ἀκούς :

« Σαραντά χρόνια πέρασαν ! ὦ μάννα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἶμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι,
γιὰ σένα μὴν ξεχνᾶς.

Τοῦ κακοῦ ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βροχία
καὶ μάγια μᾶς τραβᾷ.
Ἀπὸ τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς, μάννα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πρὸ ἀκριβιά.

Παρά τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσή,
κάλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἰμάστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατᾶς ἐσύ.

Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
ποῦ εἶν' ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς.
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντον τ' ἀχώριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμαστε ἔμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαῖρε ὁλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσὺ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἀρματωλοῦ φωλιά !
Ἀκόμα τὴν ἡρωϊκὴ σου σπέρνει ἀνατοριχάδα
τοῦ ψάλτη * σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθιά της πάντα ἡ λεμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχει
τοῦ Ἀπρίλη τὴ δροσιά !...

Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θείου Ὀμήρου ὡς τώρα,
ποῦ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τὰ ἔχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα
κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

« Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά »,

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

Ὁ Χριστὸς πάντοτε εἶχε προτίμησι γιὰ τοὺς πτωχοὺς «τῷ πνεύματι» καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πὼς αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν νὰ μὴ τοὺς προτιμήσωμε καὶ μεῖς, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τόσο εὐγενεῖς καὶ καλόκαρδοι, νὰ μᾶς φιλοξενήσουν στὴν καλύβα τους. Γιὰ ψαράδες πρόκειται. Καὶ οἱ ψαράδες ἔλαβαν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, νὰ κατεβῇ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νὰ γίνουν σοφοὶ καὶ νὰ διδάξουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Οἱ ποιμένες μόνον τὸν ἐχαιρέτισαν γιὰ μιὰ στιγμή τὴν ὥρα, πού γεννήθηκε, κι ἔπειτα ξαναπῆραν τὰ βουνὰ καὶ χάθηκαν μέσα στοὺς λόγγους κι ἐπάνω στὶς πλαγιὲς καὶ στὶς κορυφές. Μὰ οἱ ψαράδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας τῆς γαλανῆς καὶ ἡμερης, τὸν γνώρισαν καὶ τὸν ἀγάπησαν καὶ κέρδισαν τὴν ἀγάπη Του καὶ ξεδιάλυναν τὴν καρδιά Του κι ἀγκάλιασαν τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ τὸν τύλιξαν μὲ τὰ δίχτυα τους.

— Δὲν κοιπάζεις ἀπὸ μέσα; Κάτι κολιοὺς ἔχομε καὶ τοὺς κρατήσαμε γιὰ μᾶς. Ἔχομε καὶ κεχοιμαρένιο ἀπ' τὰ Μεσόγεια.

— Μετὰ χαρᾶς, παιδιὰ, τὴν συντροφιά σας καὶ τὴν ἀγάπη σας!

Μὲ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἓνα σκαμνὶ ἀπέξω ἀπ' τὴν καλύβα τους, στημένη κατὰνακτα * στ' ἀκρογιάλι. Στὸ κατώφλι τῆς πορτοῦλας ἡ φουφοῦ μὲ τὰ καρβουνάκια ἔπιανε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν πνοή τοῦ ἡρέμου καὶ γαλανοῦ ἀπόβραδου μπάτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμένα ἀπ' τὰ βουναλάκια τὰ πενκόφυτα, ὡς τὸ βάθος πέρα τοῦ ὀρίζοντα, πού γέρονοντας ὁ ἥλιος τὸν ἐφλόγιζε κι ἐτοίμαζε τὸ μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιὰ στιγμή. Δὲν ξέρω τίποτε. Δὲν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τὸ θαῦμα καὶ μένω μὲ τὰ μάτια ἐκστατικὰ καὶ τὴν ἄγνωρη ψυχὴ μου τὴν πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! πὼς νοιώθατε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἀνεξήγητο! καλύτερα ἀπὸ μᾶς. Βλέπω λοιπὸν ἐγὼ καὶ δὲν ἐξετάζω καὶ κολυμβῶ μέσα στὸ χρώμα τὸ ρόδινο στὴν ἀρχή, πού ἀπλώθηκε ἀπὸ πέρα ὡς τὰ πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στὸ βραχάκι, πού πότε γίνεται τριανταφυλλὶ καὶ πότε σκεπάζεται μὲ τ' ἀφροπαίγνιο. Ἐπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τὰ χρώματά του στὴν ἀόρατη παλέτα του καὶ ἀναλείωνει τὸ χρυσὸ καὶ χύνει τὸ ἀσήμι καὶ πλημμυροῦ τὸ μενεξεδένιο καὶ πορφυρίζει καὶ κιτρινίζει καὶ ἀνακατώνει χρώματα, πού ἔχουν περίσσεια χάρι, μὰ δὲν ἔχουν ὄνομα πιά καὶ γίνονται ὅλα στὴν ψυχὴ μου

ἓνα, σὲ μιὰ μαγεμμένη καὶ θεία εἰκόνα.

Μιὰ βαροκύλα ἀργοτάξιδη, μὲ τὰ τέσσερα κουπιά της καὶ τὸ ρυθμικὸ καὶ μονότονο «ὄο..ίς ! ὄο..ίς !» μπαίνει μέσα στὴν ὑπέρθεια ζωγραφιὰ καὶ τὴν σπάζει...

— Δὲ μ' ἀρέσουνε, Παντελῆ, ἐκεῖνα τὰ συννεφάκια μακριά. Ἔρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλὰ ποὺ μαζευτήκατε στὴν ὥρα σας ! Τί φέραμε ;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ !

Καὶ τοῦ « Θεοῦ τ' ἀγαθὰ » βγήκαν, μπῆκαν στὶς κόφες καὶ ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τὸ καμτσόκι ἀντήχησε δυὸ τρεῖς στριφτὲς καὶ ὁ ντορῆς τῶβαλε στὰ πόδια κατὰ τὴν μεγάλη χώρα, ποὺ τὰ θέλει ὅλα.

Μὰ τὰ συννεφάκια ἐκεῖ μακριὰ πῶς πύκνωναν καὶ μεγάλωναν καὶ μαύριζαν καὶ ἄπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη... Καὶ κάτι σὰν ἀνατρίχιασμα ξαφνικὸ ἔπιασε τὴ θάλασσα. Κι ἄρχισε τὸ φούσκωμα καὶ τ' ἀγρίεμμα καὶ τὸ βουγγητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρὰ κι ἀνάλαφρα κυματάκια μὲ τὸ ἀφρόζωμα τῆς ἀκρογιαλίας, ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καὶ πηδώντας τὸ ἓνα τ' ἄλλο, τᾶβαλαν μὲ βράχους, μὲ πέτρες, μὲ τ' ἀκρογιάλι. Τᾶβαλαν καὶ μὲ τὴν καλύβα ἀκόμα, ποὺ τὴν ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὡς στὴν σκεπή. Καὶ τὸ μπουρίνι * δυνάμωνε καὶ ὁ θυμὸς ἐξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάνι πρὶν θάλασσας.

— Δὲν περνᾷς μέσα, λέγω, ἔγινες καὶ μούσκεμμα. Τὰ κατεβάσαμε τὰ ψάρια ἀπ' τὴν σκάρα καὶ μοσχοβολᾷνε.

Μὲ τὸ μικρὸ λυχνάρι κρεμασμένο στὸ μεσανὸ δοκάρι καὶ πηγαίνοντας πέρα δῶθε' μὲ τὴν φουφου μὲ τὰ κάρθουνα γιὰ μαγκαλάκι μὲ τὴν μυρουδιά τὴν βαρειά τῶν διχτυῶν καὶ τῆς ἀρμύρας καὶ τῆς βρεγμένης γῆς καὶ τῶν νιτσεράδων * μέσ' στὸν κατνὸ καὶ τὴν τσίκα, στρωθήκαμε γύρο μὲ τοὺς ἄγνους καὶ ταπεινούς καὶ καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καὶ τότε εἶδα τί θὰ εἰπῇ μπουρίνι * ἔξω στὴ θάλασσα καὶ γαληνιά κι ἀγαθωσύνη μέσ' στὴν καρδιά.

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτές βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάσαν οἱ βοριάδες
 ἔπεσε γῦρο σκότεινὰ καὶ σωπασιὰ θανάτου,
 πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
 κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὀλάσπρο
 βαριόγειρε καὶ ξαφνικὰ φοριχτὰ τριζοβολώντας
 σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μᾶς εἶδε,
 λειψὰ * τὰ πρῶτα βήματα σὰν ψάχναμε νὰ βροῦμε,
 καὶ τ' ἄγουρα * παιχίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε
 τὰ καλοκαίρια ἡλιόφωτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
 Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα,
 ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυκὰ χαμογελώντας.
 Καὶ σὰν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
 μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
 παραπονιότανε μουγγὰ * τ' ἀπὰ τὰ μεσημέρια
 στοῦ μελτεμιοῦ * τὸ φύσημα, τριγῦρο ἀναζητῶντας
 φωνὴ ν' ἀκούσῃ γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ρίξῃ,
 τ' ἀνθὴ τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσωρίσῃ...
 Τὸν ἴσκιό του μᾶς ἔδινε μαζί μὲ τὴν ἀγάπη,
 μᾶς χάριζε τὸ ἀνάσασι' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνῆς μας
 καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρι κι ἄλλη καμμιὰ ἀναγῶλια,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικὸ μας σπίτι,
 παρὰ σὰν ἀποσταίναμε στὸ πάλαιμα, στὴν πίκρα,
 γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπὴ, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης,
 νὰ γέρονουμε στὴ ρίζα του κι ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
 τὴν ἀγαθὴ παρηγοριά καὶ τὸ χαμένο θάρρος.

Τὰ χρόνια, ποὺ περνούσανε, πιστὰ μᾶς τὰ κρατοῦσε,
 καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας,
 ποὺ νὰ μὴν ξέρεῖ νὰ τὸ πῇ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.

Μᾶς μολογοῦσε * τὴν παλιὰ ζωὴ καὶ εὐτυχισμένη,
τότε πού ὁ γέρος μας παλποῦς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθότανε στὴ ρίζα του νὰ ψιλοτραγουδήσουν...
Μᾶς ἔλεγε τὴν ὁμορφιὰ τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοιχτὴ του τὴν καρδιά καὶ τὴ λεβέντικη ὄψι.
Καὶ μᾶς διηγόταν τὴν κορυφὴν τοῦ θλίβρι καίτοι νύχτες
καὶ τὴν ἀγνή, χαρούμενη φωνὴν τοῦ σὰ μιλοῦσε...
Μᾶς θύμιζε τὶς ἀνοιξες καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
μέρες καλές, πού διάβηκαν καὶ νύχτες ἀγοιεμμένες,
τὶς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τὶς μάνητες * τοῦ ἀγέρα,
τὰ κλάμματα γιὰ τοὺς χαμούς, γιὰ τὶς χαρὲς τὰ δάκρυα,
τὰ βήματα τῆς φαμιελιάς καὶ τὰ σκουντήματά της,
τ' ἀνέβασμα, τὸ πνίξιμο στὰ κύματα τοῦ χρόνου,
τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μέσ' στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
τὴ γνῶσι τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστι τῆς ἀγάπης...

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τὰ χρόνια,
παλποῦς μαζί καὶ πρόπαππος, βίγλα * τοῦ σπιτικοῦ μας
ἔγερνε τώρα ὁλόρριζος, καμπουριαστός στὸ χῶμα,
παρακαλοῦσε καὶ ἤθελε, νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
γιὰ ν' ἀνασάνῃ μιὰ σταλιά, νὰ ξαναβοῇ τὴ ζήση.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάψαν οἱ βοριάδες
καὶ ἔπεσε γῦρο σκοτεινιά καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
καὶ ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὀλόστρο
βαρεϊόγειρε καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολῶντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχὴ του.

« Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος », 1929

Ρήγας Γκόλφης

Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΟΥ

Ἦτο κότινος * ἀρχικῶς ἡ ἐλαία τοῦ Ἑρεχθείου * ; Ἦτο ἡ πρώτη ἡμερὴ ἐλαία, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὲρ τῆς πόλεώς της ; Ἦτο τὸ δόρον της, πὺν τὸ ἐμπηξεν εἰς τὸ ἔδαφος θυμωμένη μὲ τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἐφύτρωσε θαλλούς * ; Ἦτο ἡ ἰδίᾳ ἡ Ἀθηνᾶ, ἐμφανισθεῖσα ὑπὸ μορφὴν ἐλαίας ; Ἦτο τὸ πρῶτον της ἁγάλμα σχηματισθὲν μὲ τὸν κορμὸν τῆς ἐλαίας αὐτῆς ;

Ὅτι καὶ ἂν ἦτο, ἡ ἐλαία τοῦ Ἑρεχθείου, ἐθεωρεῖτο ὡς δένδρον πανίερρον, τὸ δὲ λάδι της ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἄσβεστον λυχνίαν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὁλβιος * ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἐστεφάνωναν τὴν κεφαλὴν μὲ κλάδον τῆς ἐλαίας αὐτῆς ! Μὲ τέτοιον κλάδον ἐστεφάνωσαν τὸν Ἀριστοφάνη * μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῶν « Βατράχων » * του.

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, πὺν ἐπλησίαζε τὴν ἐλαίαν τοῦ Ἑρεχθείου μὲ ἀπαράβλητον εὐλάβειαν, τῆς ἔδενε καὶ κορδελλάκια, τῆς ἐκρεμοῦσε καὶ στεφάνους καὶ ποικίλα ἀναθήματα καὶ καρπούς. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ Περσικά, κατέκτανσαν οἱ βάρβαροι καὶ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν τοῦ Ἑλεχθείου, τὴν ἐπιούσαν, πὺν διετάχθησαν ἀπὸ τὸν βασιλεῖα τῶν νᾶ ἀνέλθουν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νᾶ προσφέρουν θυσίας, εἶδαν, ὅπως λέγουν τὰ παλαιὰ Συναξάρια *, μὲ ἀπορία τῶν τὴν καμμένην ἐλιά νᾶ ἔχη πετάξει βλαστὰρι ἴσαμε ἓνα, πῆχυν.

Ἀπὸ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν, τὴν ἱερὰν, κατὰ τοὺς θρούλους, ἐδημιουργήθησαν αἱ δώδεκα ἐλαῖαι τῆς Ἀκαδημίας * —δεῦτε λάβετε φῶς ! — ἀντιστοιχοῦσαι, ὡς λέγεται, πρὸς τὰς δώδεκα πύλας της. Αὐταὶ μετελαμπαδεύθησαν κατόπιν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν δάσος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐλαῖαι —τὸ μόνον δένδρον, πὺν ἐναρμονίζεται μὲ ἀρχαιότητος — ὅλα δὲ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς περιεῖχον ἱερὰς ἐλαίας (μορίας)· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεκυκλοῦντο ἀπὸ ἐλαιῶνας ὁλοκληρούς. Σηκός * ἐθεωρεῖτο ὁ περιβόλος τῶν ἐλαιῶνων αὐτῶν, καὶ τὰ κουφώματα κάθε ἐλαίας του ἦσαν κόγχαι ἀναθηματικά.

Ἡ γενέσεις ὅμως τῆς ἐλαίας ὡς παραγωγικοῦ δένδρου ὀφείλεται, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, εἰς τὸν Πεισίστρατον· οὕτω δὲ τὴν Ἀττικὴν, «πρό-

τερον ψιλὴν καὶ ἄδενδρον οὖσαν», τὴν κατεφύτευσαν μὲ ἐλαιόδενδρα, «Πεισιστράτου προστάξαντος». Προστίθεται δὲ καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι διετάχθησαν οἱ ἀκτήμονες πολῖται νὰ βγοῦν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ νὰ φυτεύσουν ἐλαιόδενδρα.

Πέλαγος ὁλόκληρον ἐλαιοδένδρων προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμφύτευσιν τοῦ Πεισιστράτου. Τίς οἶδε, κανένα κούφταλον ἐλαίας, λησμονημένον εἰς καμμίαν πλαγίαν βουνοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἂν δὲν εἶναι λείψανον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐκείνου ὄργασμοῦ !...

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους διетήρησε τὴν θέσιν τῆς ἡ ἐλαία, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀγιότητα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον· τὸ δὲ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου καταδεικνύει τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείωτον ἱερότητα τῆς ἐλαίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους.

Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν καλὴ γριούλα μὲ ἓνα κατακάθαρον θαμβανάκι νὰ παίρῃ ὀλίγον ἁγιασμένον λαδάκι ἀπὸ τὴν κανδήλαν τῆς Ἀειπαρθένου, διὰ νὰ ξαναδώσῃ τὴν νεανικὴν δύναμιν στὴ ματιά τῆς, ἢ διὰ νὰ ἀποσταυρώσῃ τὸ ἐγγόνι τῆς ; Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν εὐλαβῆ γριούλα, νὰ γονατίζῃ, νὰ κἀνὴ μετάνοιες καὶ κατόπιν αἴρουσα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν προστάτην τῆς Ἅγιον νὰ μουρμουρίζῃ τὰς δεήσεις τῆς καὶ νὰ ἄπτεται τῆς κανδήλας τῆς ;

«Ὁ Ἀναδρομάρης τῆς Ἀττικῆς»

Δ. Γρ. Καμπούρογλου

Η ΕΛΙΑ

Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα
ἢ πὸ ἀπ' ὅλες χαιδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ
εἴμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Δὲν εἶμ' ὀλόξανθη, μοσχάτη
 τριανταφυλλιά ἢ κιτριά,
 θαμπώνω τῆς ψυχῆς τὸ μάτι,
 γιὰ τ' ἄλλα μάτια εἶμαι γοιὰ.
 Δὲ μ' ἔχει ἀηδόνι ἐρωμένη,
 μ' ἀγάπησε μία θεά
 εἶμ' ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

* * *

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία
 δὲν μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί
 ὡς τὰ βαθειά μου γηροαεῖα
 δὲ βρίσκω στὴ δουλειά ντροπή.
 Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
 κι εἶμαι γεμάτη προκοπή
 εἶμ' ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

* * *

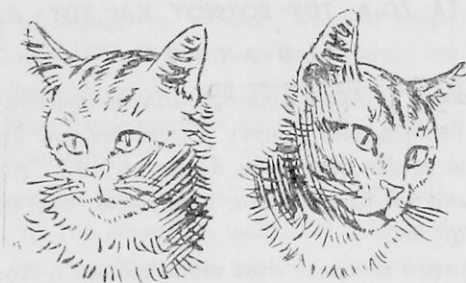
Φοίκη, ἐρημιά, νερά καὶ σκότη,
 τὴ γῆ ἐθάψαν μὰ φορά
 πράσινη αὐγὴ μὲ φέρνει πρώτη
 στὸ Νῶε ἢ περιστερά
 ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
 τὴν ἐμορφιά καὶ τὴ χαρά
 εἶμ' ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

* * *

Ἐδῶ στὸν ἴσκιό μ' ἀποκάτου
 ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῇ,
 κι ἀκούσθηκ' ἡ γλυκειὰ λαλιά του
 λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῇ
 Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
 ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῇ,
 εἶμ' ἢ ἐλιά ἢ τιμημένη.

12. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

ΑΝΑΤΗ - ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΙΑ

Σάν αλαργεύουν από μέ γεμάτοι τρόμο οί γάτοι,
θαροῶντας, πού ἀπαντήθηκαν μέ φοβερό διαβάτη,
ἄς ἦταν, Θέ μου, δυνατό νά βγοῦνε ἀπ' τὴν ἀπάτη.

Ὁ ἴσκιος, πού τρέχει νά χαθῇ παράμερα τοῦ δρόμου
μέσ' στὰ βαθιὰ μεσάνυχτα, πού πάω στὸ φτωχικό μου,
νά τό 'ξερε τί ἀνάξιος, ὅπου 'μαι τέτοιου τρόμου !

Με τῶν προγόνων τους θά ζοῦν τὰ θολωμένα φρένα,
καὶ τρέμουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ ζῶα τ' ἀγαπημένα
ἴσως κι ἐγώ, σκληρὸ παιδί, νά τὰ 'χω ἀδικημένα.

Μὰ τώρα, πού ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βρῦσι,
πολλῶν ψυχῶν τὰ κοίματα μποροῦσε νά τὰ σβήση
στῆς γάτας τὸ γουναρικό, τὸ χᾶδι μου ἂν γλιστρήση...

Βουβὴ ἡ ἀφή, μὰ νόημα κι ὑπομονὴ γεμάτη,
χαϊδεύοντας τὴ ράχι του γυρτῆ, ἀπαλή, χνουδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζώου γιὰ τὴ φοιχτὴν ἀνθρώπινην ἀπάτη...

«Θεῖα Δώρα»

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοσις : Ὁ Χριστὸς ἔπλασε τὰ πρόβατα καὶ βγήκε στὰ βουνὰ νὰ τὰ βοσκήσῃ, τόσο χάριζεν ἡ ψυχὴ του, ποὺ ἔκοψε ἓνα ξύλο, τὸ ἔφτιασε μιὰ μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νὰ λαλή. Ὁ Σατανᾶς τὰ λαλήματα καὶ τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καὶ μαύρισε ἡ ψυχὴ του.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα ποῦκαμε ὁ Χριστὸς !... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νὰ τοῦ τὰ χαλάσῃ. Παραμέρισε στὸ λόγγο, ἔκοψε μιὰ ἀγριαπιδιά κι ἄρχισε νὰ φριάνῃ τὸ λύκο. Γι' αὐτὸ ποῦναι φριασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά δὲν λυγίζει καθόλου αὐτὸ τὸ πλάσμα τοῦ Σατανᾶ. Μὰ ἅμα τὸν ἀπόφκιασε τὸ λύκο καὶ πῆγε νὰ τὸν στήσῃ, εἶδε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ στὰ ποδάρια του τὸ ἔργο του. Ἀφοῦ εἶδε καὶ ἀπέειδε πῶς δὲν θὰ στυλώσῃ τὸν λύκο, πῆγε στὸ Χριστό, γονάτισε μπροστά του καὶ εἶπε.

— Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγὼ νὰ κάμω ἓνα πλάσμα σὰν τὰ δικὰ σου, μὰ γιατί δὲν στέκει στὰ πόδια του ; Ἀξιώσέ με νὰ τὸ ἰδῶ ὄρθιο καὶ θὰ προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νὰ τοῦ φωνάξῃς : Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστὸς.

Ὁ Σατανᾶς γνοιάστηκε.

— Κι ἂν τὸ πρόσταξε ὁ Χριστὸς νὰ μὲ φάῃ ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἓνα λάκκο κοντὰ στὸ λύκο, κρύφτηκε μέσα κι ἀφήνοντας ἔξω τὸ ἓνα ποδάρι του μόνο φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστὸς.

Ὁ λύκος πήδησεν ἐπάνω, ἄρπαξε τὸ ποδάρι τοῦ Σατανᾶ καὶ τὸ ἔφαγε. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ ἀρχιδαίμονας εἶναι κουτσός.

* * *

Ἡ πονηρία του : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ὁσμὴ του χτυπᾷ τὰ προβατόσυλλα, ἅμα πηγαίνει στὴ στάνη, βαδίζει ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔχει ἀντίθετο τὸν ἀέρα. Ἄν ἔχῃ ῥέμμα χώνει τὸ ῥύγχος του στὸ νερό. Ἄν εἶναι μέρα, ποτὲ δὲ βαδίζει σὲ γυμνὸ τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε τ' ἀπό-

σκια, γιὰ νὰ μὴ διακρίνεται εὐκολα. "Αν εἶναι συμφορὰ, χωρίζονται εἰς δύο μπουλούκια. Οἱ μὲν πηγαίνουν ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ φουᾷ, ὥστε νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν τὰ σκυλιά, καὶ τοὺς πάρουν ἀπὸ κοντά. "Αμα καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρυνθοῦν τὰ σκυλιά, ὁρμοῦν οἱ ἄλλοι στὸ κοπάδι καὶ σφάζουν. Πόσα ;

Πιστεύουν, ὅτι ἅμα μὴ στὸ κοπάδι σφάζει κάθε λύκος ἕως 99. "Αμα φθάσῃ τὰ 100 λέγουν ὅτι σκάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἕνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσῃ. Νὰ χορτάσῃ δὲν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; "Ανοίγει μιὰ φλέβα στὸ λαιμὸ καὶ πίνει τὸ αἷμα. Γι' αὐτὸ λέγουν : "Αμα ἔχῃ ἕνας λύκος, ἔχουν ἑκατὸ κοράκια. "Αμα ἔχουν ἑκατὸ κοράκια δὲν ἔχει ἕνας λύκος.

« Μπῆκε ὁ λύκος στὸ κοπάδι, ἄλλοιὰ πῶχει τὸ ἕνα ». Βεβαιωμένο πρῶγμα εἶναι, ὅτι ἂν σ' ἕνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἕνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θὰ πρωτοπάρῃ ὁ Χάρος. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σὰν ἀπὸ ἰδιαιτέρα πάστα φτιασμένο. "Αν σμίξετε πέντε μπουλούκια, θὰ ἔχετε μὲν ἕνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλὰ μὲ τὴν πρώτη ταραχὴ σχίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἦταν χωρισμένα. "Αν λοιπὸν στὸ κοπάδι εἶναι ἕνα μοναχὸ πρόβατο, θὰ ξεκόψῃ καὶ ἴσως γλυτώσουν τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ σκυλιά, τὰ ὅποια, ὡς μυαλωμένα, θὰ τρέξουν νὰ γλυτώσουν τὰ περισσότερα, ἀλλὰ τὸ ἕνα σπάνιον νὰ σωθῇ.

Ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς προβάτου δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ χορτάσῃ, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ καταπῇ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ παίρνῃ μαζί του, καὶ ἰδοὺ πῶς. "Αν μὲν εἶναι μικρὸ τὸ πετῶ στὴν πλάτη του καὶ φεύγει, σὰν νὰ ἔχῃ ἐπανωφόρι ριγμένο στοὺς ὤμους του. "Αν εἶναι μεγάλο, τὸ δαγκώνει ἀπὸ τὸ αὐτί, τὸ ζώνει μὲ τὴν οὐρά του στὴ μέση καὶ τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

"Αν εἶναι βῶδι, πηδᾷ στὸ λαιμὸ του καὶ μὲ τὴν οὐρά του τὸ διενθύνει ὅπου θέλει σὰν καθαλάρης μὲ τὸ καμτοῖζι του. "Αν εἶναι μουλάρι πιάνει τὴν στράτα καὶ κάνει τὸν πεθαμένο. Τὸ μουλάρι, κατὰ τὴν περιέργειά του, πηγαίνει νὰ τὸν μυρίσῃ καὶ ἅμα πλησιάζῃ τὴ μύτη του τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτὴ καὶ τὸ σκάζει. "Αν εἶναι δυνατὸ τὸ μουλάρι, τὸν σηκώνει ἐπάνω καὶ τὸν βροντᾷ κάτω σὰν χταπόδι. Οἱ μουλαιοτρόφοι, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ὑπόληψιν τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώ-

γει προηγουμένως ἄμμο γιὰ νὰ βαρύνῃ καὶ γι' αὐτὸ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν σηκώσουν τὰ μουλάρια.

* * *

« Ἀλλοίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι », λέγει μιὰ παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιᾶς. Τί εἶναι ὁ Μονιᾶς ; Τὸ μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καὶ ἡ λύκαινα τὸ χωρίζουν ἅμα γεννηθῇ. Τὸ τρέφουν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν ἰδιαιτέρως. Εἰς αὐτὸ ἐμπιστεύονται ὅλην τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν τοῦ διδάσκουν μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καὶ γίδια ζωντανὰ στὴν φωλιά τοῦ Μονιᾶ χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στὰ κοπάδια, πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράβατος : Ἀπὸ κοπάδια, ποὺ εἶναι γῦρο ἀπὸ τὴ φωλιά του, ποτὲ δὲν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν εὐρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς γειτόνους του, τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ μικρὰ του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' οὗτου ἔρχεται ὁ Ἀγγλικὸς στόλος στὸν Ἀστακό, ἡ πεδινὴ Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαὶ τῶν ἠλεκτρικῶν προβολέων ἐφόβισαν τὸν λύκο πολὺ, ὥστε νὰ φύγῃ. Ἄλλοτε τὸν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτιῖβα * τοῦ σιδηροδρόμου Κρουνερίου — Ἀγρινίου τόσον, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς ὄρεινους δῆμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικούπης * ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι « τοῦ διαβόλου τὸ σιδηρικὸ ἔρριψε τοὺς λύκους μέσα στὴ στάνη τους ».

Ἡ ἐπικήρυξις τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ποιμενικὰ ἔθιμα. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐπιτεκηθυμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη ξῆ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζῆ ἐπίσης ἡ πρόληψις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σὲ ἰδῇ ὁ λύκος, « χαβώνεσαι », τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, ποὺ κάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτὸ ὁ σκοτώνων ἢ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικέρυκτον ἀκόμη, τὸν περιφέρει στὰ χωριά καὶ παίρνει δῶρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνεται μεγάλῃ διαπόμπευσις. Τὸν γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι μὲ ντέλφια * καὶ σφυρίγματα.

Ὁ Γύφτος δὲν ἔχει πρόβατα καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸ βροῖζει ὁ λύκος. Τὸ δέσμα του εἶναι γιὰ νταούλια καὶ γιὰ ντέλφια.

Κάποτε δικάζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μῦθος. Ὁ Γύφτος ἐφώναξε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ὁ λύκος, ποὺ δὲν μιλοῦσε ἐφ' ὅσον τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸν Γύφτο νὰ κόβεται ἐναντίον του ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Καλὰ μωρὲ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦχω κάμει ζημιὰ, ἀλλ' ἐσένα τ' ἀμόνι σῶφαγα, π' ἀνάθεμά σε παλιόγυφτε...

Ὅταν ἄλλη μιά φορὰ τὸν κατηγορήσαν τὰ ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια, ἀπήντησε :

— Ἐγώ, μωρὲ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; Ἀμ' ἂν ἐγὼ ἔτρωγα πράματα θὰ γύριζα χειμῶνα καιρὸ γυμνός ; Δὲν θάφκισα μὲ τὰ μαλλιά τους μία κάπα νὰ μὴ μὲ δέρνη ἡ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἀλεπού ἔστειλε καὶ τοῦ ἐζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δὲν τῆς ἔφθαναν τὰ δικά της νὰ ἀποσώσῃ τὸν ἀργαλειό της. Ὁ λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καὶ τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι χροᾶς :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσῃ τὰ δικά της ὑφάδια νὰ βάλῃ καὶ ἑνα... ζευγάρι καλτσοδέτες γιὰ μένα !...

Β) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

Ὑποθέτω, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συγκινητικώτερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τὸν διηγοῦνται πολλοὶ κυνηγοί. Εἶχαν παγὰν * παρὰ τὸν Ἀχελῷον δι' ἀγοριοῦρουνα. Ἀπροόπως ὁμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μὲ τὸ παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροδόλησαν τὴν ζαρκάδαν, ἡ ὁποία προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο τὸ μικρὸ της, τὸ ὁποῖον ἐπυροδόλησαν καὶ ἐλάβωσαν. Ἐκεῖνο ἐδέλαξε, καὶ ἡ ἀτυχὴς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτὸς βολῆς πλέον, ἐγύριζε βελάζουσα καὶ αὐτή, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν τύχην τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοὶ τὴν ἐπυροδόλησαν, ἀλλ' ἡ κακὴ της τύχη δὲν ἠθέλησε νὰ τελειώσῃ τὸ βάσανόν της. Ἀντὶ νὰ τὴν σκοτώσουν, τὴν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ πόδια. Ὅταν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στὸ παιδί της καὶ ἔκαμνεν, ὥσαν ἄνθρωπος.

Καὶ οἱ κυνηγοὶ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη μὲ συγκίνησιν τὸ δρᾶμα αὐτό. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τοῦτο δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ κυνηγοῦν τὰ ζαρκαδία συστηματικῶς. Διότι τὰ ζῶα αὐτά, ὡς ἀπονήρευτα, ἀγνοοῦν ὁλότελα νὰ προσφυλάσσονται καὶ πρὸ παντὸς συγχάζουν εἰς μέρη καλοπάτητα.

Ἡμερεῖουν εὐκολώτατα καὶ εἶναι πολὺ ἀθῶα, σχεδὸν μέχρις ἡλιθιότητος. Ἔχουν ἓνα βᾶδισμα ἢ μᾶλλον ἓνα πήδημα ρυθμικόν, μαθηματικῶς ὑπολογισμένον ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, διὰ νὰ τὰ τουφεκίσουν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ζῶον τῆς ταχύτητος καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια δανείζονται ἀπ' αὐτὸ εἰκόνας γρηγοράδας καὶ σβελτοσύνης :

Ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γλήγορος
νὰ τρέξῃ, σὰν ζαρκάδι,
τριῶν μερῶν περπάτημα
τρεῖς ὥρες νὰ τὸ κάμῃ :

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν χρῶμα καὶ μέχρι τῆς ἀνοιξίως γίνονται κατακάστανα. Ἀμα ὅμως ἀνοιξιάσῃ, ἀρχίζουν καὶ παίρνουν τὸ καφερόκκινον χρῶμά των καί, ὅσον προχωρεῖ ἡ θερινὴ ἐποχὴ καὶ τρέφονται, τόσοσιν περισσότερον κοκκινίζουν. Ἡ οὐρὰ των μ' ὅλα ταῦτα καὶ τὸ κάτωθεν μέρος εἶναι ἄσπρα, ἐξ οὗ καὶ ἡ λαϊκὴ εὐχὴ : « ν' ἀσπρίσῃ, νὰ γεράσῃ, σὰν τοῦ ζαρκαδιοῦ τὴν οὐρά ».

Τὰ καταδιώκουν μανιωδῶς οἱ λύκοι, ἀνακαλύψαντες, φαίνεται, ὅτι ἔχουν νόστιμον κρέας.

Ἄλλ' αὐτὰ φεύγουν, ὡς ἀστραπὴ καὶ μόνον, ἂν πιασθοῦν τὰ εὐμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπὸ τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν καὶ τὰ συλλαμβάνουν οἱ λύκοι.

Ἄλλ' οὕτε πέντε ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν ἓνα ζαρκάδι.

Πολλὰ ζαρκαδία ὅμως σιγουρίζουν ἓνα λύκον καὶ λέγεται, ὅτι εὐρῆκαν λύκους νεκροὺς μὲ ἵχνη κτυπημάτων ἀπὸ ξύλα ζαρκαδιῶν.

Γ) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνῶ ἔχει τὸ μαλακώτερον δέρμα, τόσοσιν, ὥστε νὰ τυλίγῃ τοὺς λαιμοὺς τῶν γυναικῶν, καὶ ἐνῶ ζῇ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ μέλι, ἔχει μ' ὅλα ταῦτα τὴν σκληροτέραν ψυχὴν. Ἐὰν πιασθῇ εἰς δόκανον, θὰ γυρίσῃ καὶ

θὰ κόψη μὲ τὸ στόμα του τὸ πόδι του, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὔτε ἡ ἄλεπούς οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τὴν ὁμότητα νὰ ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολον λοιπὸν πρᾶγμα νὰ εὐρεθῇ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι, ἂν πιασθῇ, θὰ κόψη τὸ πόδι του. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶναι καὶ ἔξυπνον, ὅσον ἡ ἄλεπούς, ὥστε νὰ μετέρχεται τὰ τεχνάσματά της, τὰ ὁποῖα τὴν χαντακώνουν.

Αὕτη, λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρὴ, γνωρίζει τὴν μέθοδον τοῦ δόκανου καί, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πληοῖαζή ὀρνιθῶνας, ἐνώνει τὰ πόδια της, ὥστε νὰ τὰ κάμνῃ ἓνα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἀπλώνεται εἰς εὐρὺν χώρον καὶ πατήσῃ κανένα δόκανον. Ἀλλά, ὅπως περιπατεῖ ἡ μᾶλλον ὅπως πηδᾷ μὲ τὰ τέσσαρα μαζί, συμβαίνει νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς δόκανον καὶ τότε πιάνεται καὶ μὲ τὰ τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία « ἡ πονηρὴ ἄλεπούς πιάνεται καὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα ». Τὸ κουνάβι, μὴ ἐπαγγελλόμενον εὐφυΐαν, περιπατεῖ καὶ μὲ τὰ τέσσαρα πόδια του ἀνοικτά, πιάνεται ἐπομένως ἀπὸ τὸ ἓνα. Γυρίζει τότε καὶ τρώγει τὸ συληφθὲν πόδι του καὶ ἀφίνει ὑγίαν εἰς τὸ δόκανον καὶ εἰς κανὲν ὑπόλειμμα τοῦ ποδιοῦ του.

Οἱ κουνανοκυνηγοὶ λοιπὸν παρητήθησαν πρὸ πολλοῦ τῆς διὰ δόκανου μεθόδου καὶ κυνηγοῦν τὸ κουνάβι ὡς ἑξῆς : Ἐὰν εἶναι χειμὼν, ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη του ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια καὶ τοιοντοτρόπως εὐρίσκουν τὴν φωλεάν του, ἡ ὁποία θὰ εἶναι εἰς τὴν κουφάλαν κανενὸς δένδρου ἢ εἰς καμιάν σπηλιάν. Οἱ κυνηγοὶ γνωρίζοντες, ὅτι πάντοτε ἡ φωλεὰ τῶν κουνανιδῶν ἔχει δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τὸ στόμιον τῆς μιᾶς ἐξόδου σάκον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ χεῖλη τοῦ στομίου καὶ κατόπιν πηγαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁπὴν καὶ τὴν καπνίζουν μὲ ἀναμμένα πανιά. Ἐκεῖνο πηδᾷ νὰ φύγῃ καὶ πίπτει μέσα εἰς τὸ σακί. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως εἶπα, δὲν εἶναι πολὺ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τὰ τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν, τὸ προχειρότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοποθέτησις κορέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διὰ τὴν ἀσφάλειάν του. Δὲν εἶναι καθόλου φιλόποπτον, ὅπως ἡ ἄλεπούς, ἡ ὁποία, ὅταν ἐμυρίσθῃ κάποτε τοιαύτην ἐτοιμασίαν εἰς μέρος ὑποπτόν, ἐλοξοδρόμησε καὶ εἶπεν :

— ὦχ ἀδελφέ, πρέπει νὰ μοῦ βάλετε καὶ κοράσι... Γεῦμα δίχως κοράσι δὲν κάμνει ἡ ἄλεπούς.

Τὸ κουνάβι, ὅπως καὶ ἡ ἄλεπούς, μαδᾷ μέχρις ἀπογυμνώσεως τὴν

άνοιξιν. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἀποκουτταίνεται, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ τὸ πιάσουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ.

Λέγει ὁ μῦθος, ὅτι ἓνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τὴν ἄλεπού κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι νερούλιάζει τόσον τὰ μυαλά των τὴν ἄνοιξιν. Ἡ ἄλεπού μὲ τὴν πανσοφίαν τῆς συνέστησεν εἰς τὸ κουνάβι νὰ εὐλογῇ τὸν Ὑψιστον, διότι κατὰ τὴν ἄνοιξιν δὲν τοὺς παίρνει μόνον τὰ μυαλά, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τὸ δέρμα των.

— Μπᾶ ! εἶπε τὸ κουνάβι, γιὰ τὰ μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν ;

— Ἄμ γιατί σὲ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπήντησεν ἡ ἄλεπού. Γιὰ νὰ σὲ βγάλουν δημογέροντα ;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερο καὶ ἀφθονώτερο ψάρι τῶν Εὐρυτανικῶν ποταμιῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστεῖ εἰς τὸ κυριώτερον χάρισμα ποῦ ἔχει. Εἶναι τὸ μόνο ψάρι, ποῦ ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ προᾶγμα δὲν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τὰ Εὐρυτανικὰ ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγραφῶν, δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀποτομωτέρας κλίσεις, ἀλλὰ καὶ συχνοὺς καταρράκτας μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀναβαίνει ἡ πέστροφα ; Ἰδοὺ ἡ τέχνη της : Ἄμα φθάσῃ εἰς τὸν ποῦντον (τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τὴν οὐρὰν της, κουλουριάζεται καὶ ἐκσφενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυνῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν * τῶν νερῶν.†

Τὸ ψάρευμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ προσφιλέστερον εὐρυτανικὸ κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος * καὶ τὰ παραπόταμά του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμώτερον, ὅχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσινῶν. Τὸ κυνήγι τῆς εἶναι πολύτροπον. Ἰδίως τὴν κυνηγοῦν μὲ δυναμίτιδα καὶ ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τὴν νύκτα ἓνα δέμα ξηρὸς βέργες καὶ μὲ αὐτὲς στὸ χέρι κατεβαίνουν εἰς τὶς ὄχθες τῶν ποταμιῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τὸ πολὺ φῶς καὶ χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χαντζάρια στὰ χέρια καὶ τὶς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέμα καὶ εἰκοσι ὀκάδες πέστροφες.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος ψαρεύματος τῆς πέστροφας, κα-

ταστρεπτικώτερος καὶ τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δὲ δυσκολοκαταδίκτος, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῶ νὰ συστήσω κανέν μετρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τὸ σπλόισμα. Εἶναι δὲ τὸ σπλόισμα πέταγμα εἰς τὰ ποτάμια ἀποστάγματος γλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλατσίδας (ἑνὸς κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος ὀνομάζεται καὶ σπλόϊμος. Καὶ εἶναι τόσον δηλητηριώδῃ καὶ τὰ δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὸ ρίψιμον νὰ γεμίξῃ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπὸ νεκρὲς πέστροφες. Τὸ σπλόισμα εἶναι εἰς μεγάλην χοῆσιν εἰς ὅλα τὰ Ἀγραφιωτοχώρια καὶ ἀσφαλῶς εἰς αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ὕλοτομίαν, ἡ ὁποία τὰ « σουδιάζει », ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία, ἡ ὁποία ρίπτεται εἰς τὰ ποτάμια, διὰ νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ Αἰτωλικόν, παρὰ τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τίς προγὰ κατὰ κοπάδια πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τίς θανατώνουν τὰ ἄλμυρά νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάνει εἰς τὴν πέστροφان ἡ πλημμύρα, ἡ ὁποία ἐσχάτως εἰς τὰ βορεινὰ μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἐγένεν ἐνδημική, ἔνεκα τῆς μεγάλης ὕλοτομίας. Τὴν σκοτώνει, τὴν πνίγει, τὴν θάβει ὑπὸ τὴν ἄμμον καὶ τὸν χαλικιᾶν. Ὅση γλυτώνει σύρεται ἀπὸ τὴν θολούραν εἰς τὰς ὄχθας, διὰ νὰ βοσκήσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τὴν ἀναμένει ὁ διὰ χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τὸ κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μία τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθὲς ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἕνα παραλόταμον τοῦ Ἀχελίου. Ἐνας τσοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι στὴ σπηλιὰ τῆς γεφύρας εἶναι μία, πού περνᾷ τίς τρεῖς ὁκάδες. Ἐπὶ γαμεν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικὸς πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξηρεύνησε τὸ ἔδαφος, εἰσῆλθε διευσυνθελὲς πρὸς τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεῦνας τὴν εὗρε καὶ τὴν ἐρρίξωσεν εἰς τὴν σχισμὰδα ἐνὸς βράχου.

Ἀπλώνει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκείνη ἐπλάταγιζε τὰ νερά καὶ ἐσκεπάζετο, ὥστε νὰ χάνῃ τὴν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ βουτήξῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τὸ μόνον μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ, διότι τὸ ἄλλο σῶμα της γλιστρᾷ ὡσὰν χέλι. Ἐπὶ τέλους εἰς μίαν βουτιά τῶν χειρῶν του κατώρθωσε νὰ

βυθίση τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της καὶ τὴν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρ-
τρίζουσιν, τραντάζουσιν τὸν νικητὴν της, ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ
τὸν ἀναποδογυρίσῃ. Ἄλλ' ἐκεῖνος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ, τὴν ἐξεσφεν-
δόνισε πρὸς τὸν γαλόν, ὅπου ἐσηχοβροντιώνταν ἐπὶ ὄραν, ταρασσούσα
τὸν χαλικιᾶν ὡς ἀλογοποδοβολητό.

« Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα »

Στέφανος Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ήταν Αὐγουστος μῆνας. Ἐκαδόμαστε ἐγὼ κι ὁ συνάδελφός μου
τὸ ἀλόγευμα στὸν ἐξώστη τοῦ πύργου, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ βορεινὸ πλε-
ρό του κι ἐκοιτάζαμε τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ, πού
ἔσμιγε μὲ τίς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τὰ ὁποῖα φαί-
νονται ἀπὸ μακριὰ ἓνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ὁ Πηνεὺς ἐκυλόσσε τὰ νερά του πολὺ κοντὰ μας, ὡς ἓνα τέταρτο
τῆς ὥρας ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' ἂν καὶ ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε ἐβλέπαμε,
οὔτε τὸ βουητό του ἀκούαμε, γατὶ τὸ ἔδαφος εἶναι ἴσιο καὶ οἱ δυὸ ὄχθες
σμίγουν, ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ κρύβουν τὴν κοίτη, ἐνῶ τὸ νερὸ τρέχει
ἤσυχο-ἤσυχο, χωρὶς βουή, χωρὶς κρότο, χωρὶς ἀφρό, σὰ διαβάτης
κουρασμένος, ὁ ὁποῖος περπατᾷ ἀργὰ-ἀργὰ καὶ δὲ βλέπει τὴν ὥρα
νὰ φθάσῃ στὴν κατοικία του, νὰ ξαπλωθῇ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Εἴχαμε μπροστά μας ἓνα σωρὸ χωριά. Τὰ διεκρίναμε ἀπὸ τὰ δέν-
δρα, πού εἶχαν, κι ἀπὸ τὰ κεραμίδια πού ἐκοκκίνιζαν, κι ἐπυρολογοῦ-
σαν ἀπὸ τὸ ἥλιοπύρι, σὰν νὰ ἦταν ψηλὰ σ' ἀσβεσταριὰ ἢ σ' ἀναμμένο
κεραμιδί. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς ἐρχόταν ὁ ἦχος τῶν κουνουνῶν τῶν κοπα-
διῶν, τὰ ὁποῖα ἐβοσκοῦσαν ὀλόγυρα. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος, κι ἡ
γῆς ἐδιψοῦσε γιὰ νερό. σὰν στρατοζόπος κουρασμένος, γατὶ δὲν εἶχε
βρέξει ἀπὸ τὸ Μάρτη. Σύννεφο δὲν ἐφαινόταν πούθενά κανένα καὶ ζέ-
στη φοβερὴ ἀγκάλιαζε ὅλον τὸν κάμπο. Σὲ λίγο ἓνα συννεφάκι, ὡς μία
ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σὰν λαγαρὸ ἀσήμι, ἐκάθησε στὴν κορυφὴ τοῦ
Ὀλύμπου σὰν ἀτίμητο διαμαντένιο ἀστέρι.

Μιά ὑπόκωφη βροντὴ ἀκούσθηκε κατὰ τὸν Ὀλυμπο καὶ ἄστραμα
ἐφεγγαδόλησε μέσα στὸ σύννεφο, πού ἐγιγάντεψε κι ἐθέρειψε κι ἐγίνε
μιὰ στιγμὴ κατάχρυσο. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι,
πού ἐξεφύτρωσε σὰ στέμματα ψηλὰ στὴν κορυφὴ τοῦ δοξασιμένου βουνοῦ

μας, ἐγίνηκε γίγαντας κι ἐχύθηκε σ' ὅλον τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας, σὰ φοβερό ὀχτατόδι ἀπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίτσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἀγραφα κι ὡς τὰ βουνὰ τ' Ἀσπροποτάμιου. Ἀρχισαν νὰ πέφτουν ἀριεὺς ἀριεὺς οἱ πρῶτες σταλαματιεὺς τῆς βροχῆς, χονδρὲς σὰν καρύδια, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ σὰν φλογισμένα φίδια καὶ σὲ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία ἔλουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κι ἐφεγγοβολοῦσε κι ἐτρανταζόταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπὸ τὶς πρῶτες σταλαματιεὺς ἀφήσαμε τὸν ἐξώστη κι ἐμπήκαμε στὴν ἀπέναντι κορεβάτα τοῦ πύργου κι ἐκοιτάξαμε μὲ χαρὰ τὴ χονδρὴ βροχή, ἡ ὁποία ἔλεφτε κι ἐκτυποῦσε τὰ γυαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ ποὺ ἐκαθόμαστε κι ἐχαιρόμαστε γιὰ τὸ περὶλαμπρὸ θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπότηζε τὴ διψασμένη γῆ ὡς τὰ ἔγκατά της, ποὺ εἶχε γίνει σὰν κεραμίδι, ἀκοῦμε «τσάγκα!» στὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, καὶ δυὸ μεγάλα πουλιὰ κατὰβρεχτα, τὸ ἓνα μπροστὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω, ἐμπήξαν μέσα. Ὅλοι ἐσηκωθήκαμε στὸ ποδάρι κι ἐγλυτώσαμε τὸ θῦμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιά του. Τὸ μπροστινὸ πουλί, τὸ ὁποῖο γιὰ τὴν σωτηρία του ἐπετοῦσε σὰν μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν μιὰ περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πσινό, τὸ ὁποῖο τὴν ἐκυνηγούσε μὲ μάτι ἄγριο, μὲ λύσσα, μ' αἰμοδιψία, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκεῖνη μπροστὰ κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροπούνια, τρεῖς ὥρες μακριὰ μὲ καλὸ ἄλλογο, γιατί μόνο στὰ βουνὰ βόσκονται πετροπέρδικες :

Πῶχουν τὰ πλουμιστὰ φτερά
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῶ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς βουνίσιας. Οὔτε οἱ βουνίσιας πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε οἱ καμπίσες στὰ βουνά. Οἱ βουνίσιας εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριώτερες καὶ ὁμορφότερες ἀπὸ τὶς καμπίσες καὶ τὶς βουνίσιας προτιμοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴ μανία νὰ σπλαθώνουν τὰ καημένα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὰ βάζουν στὰ κλουδιά, γι ν' ἀκοῦν τὸ σπλαθωμένο τους λάλημα καὶ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε καὶ τὴ δειλὴ πέρδικα, ποὺ ἔμαξευθήκε σὲ μιὰ γωνιά

τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς, καὶ τὸ ὀρμητικὸ γεράκι, ποὺ εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα, ἄγριο καὶ φοβερό, καὶ τὰ ἐβάλαμε σὲ ξεχωριστὰ κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προωρισμένη γιὰ τὸ συν-ἀδελφό μου γιὰ τὸ κλουβὶ καὶ τὸ γεράκι γιὰ δῶρο σὲ κανένα κυνηγό, ὁ ὁποῖος μπορούσε νὰ τὸ γυμνάσῃ νὰ κυνηγᾷ στὸν ἀέρα πουλιά. Ἕνας φίλος, ποὺ εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειὰ ἦταν νὰ φάμε τὴν πέρδικα ψητὴ καὶ νὰ σκοτώσωμε τὸ γεράκι καί, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἓνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ :

Πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί.

Τὴ νύκτα, ὅταν ἐτραβηχθήκαμε ὁ καθένας στὸ κρεβάτι του, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, δὲ μ' ἐκολλοῦσε ὕπνος. Μὲ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιάς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἐδῶσα, ἐπῆρα, νὰ κοιμηθῶ, δὲν τὸ κατώρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τὰ βάσανά τῆς, ἐσυλλογιζόμουν ὅτι ἦλθε στὴν κατοικία μου ζητῶντας σωτηρίαν, καὶ βρίσκει πικρὴ σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν καὶ τὸ τέλος τῆς : κανένα ψήσιμο στὴ σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπὸ καμμιὰ γάτα. Γιὰ τὸ γεράκι δὲ μ' ἔνοιαζε πολὺ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιά καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἐτύχαινε τὸ παράθυρο τοῦ πύργου, θὰ ἐξέσχιζε τὴν καμμένη τὴν πέρδικα, μὲ ἔκανε νὰ τὸ ἀντιπαθῶ καὶ νὰ τὸ μισῶ καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωμαι γι' αὐτό. Στὰ τελευταῖα, ἐκεῖ ποὺ ἐγύριζα ἄπνοος στὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ δώσω τέλος στὴ νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἄναψα τὸ κερί κι ἐπῆγα στὴν κρεβάτα, ὅπου ἐβρίσκονταν κρεμασμένα καὶ τὰ δυὸ κλουβιά, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπῆγαινε ἄνω κάτω μέσα στὸ κλουβί, ἐνῶ τὸ κακοῦργο γεράκι ἐκαθόταν κι ἐκοιμόταν, ἔχοντας τὸ λαμὸ τοῦ χωμένο μέσα στὶς πλάτες καὶ μονάχα, ὅταν ἐξύγωνα μὲ τὸ φῶς, ἄνοιξε τὰ μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήνοχο τὸ κεφάλι του ὀλόγυρα. Ἐξεκρέμασα τὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας κι ἐπῆγα στὸ παράθυρο μὲ τὸ τσακισμένα γυαλί, ἄνοιξα τὴ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στὸ σκλαβωμένο πουλί :

— Ἄει στὸ καλὸ σου ! Πέταξε στὰ κορφοβούνια σου καὶ στὶς βουνόπλαγιές σου, ὅπου ἐγεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἰσως ἔχῃς ταῖρι, ἴσως ἔχῃς μικρά, ποὺ σὲ καρτεροῦν !

Ἡ πέρδικα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ στὸ πα-

ραθυρί με τὸ σπασμένο γυαλί, σὰν νὰ μὴν ἐπίστευε τόση εὐτυχία, ἐδί-
σταζε νὰ πετάξῃ καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν της. Ἀλλὰ σὲ λίγο
ἐμάζεψε καλὰ τὰ περὰ της, ἐκατέβασε τὸ κεφάλι της καὶ ἓνα δυνατό
φτερουγίσμα ἀκούστηκε στὰ σκοτάδια τῆς νύκτας. Ἡ καρδιά μου ἐχό-
ρευε ἀπὸ τὴ χαρὰ της γιὰ τὴν καλωσύνη, πού εἶχα κάμει, καὶ τὰ πο-
δάριά μου μοῦ ἐφαίνονταν πὼς δὲν ἐπατοῦσαν στὸ πάτωμα. Ἐκρέμασα
τὸ κλουβὶ στὴ θέσιν του καὶ ἐγύρισα νὰ πάγω στὸ κρεβάτι μου νὰ κοι-
μηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ τὸ βλέμμα τοῦ ἀντικρύσθηκε μετ' ὁ βλέμμα τοῦ
γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σὰ νὰ μοῦ ἔζητοῦσε καὶ αὐτὸ τὴν ἐλευθερίαν του
καὶ σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε μετ' ἀνθρώπινῃ φωνῇ :

— Ἐλευθέρωσέ με καὶ μένα τὸ καμμένο ! Γυρεύω τὴν ἐλευθερίαν μου
ὥς ἐλεημοσύνη !

Ἔστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χονδρὰ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν
καρδιά μου στὰ μάτια μου. Ἡθέλησα νὰ θυμηθῶ ὅλα τὰ φονικά τοῦ
σκληρωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιὰ ἄφησε χωρὶς μάννα καὶ πόσες
μάννες χωρὶς πουλιὰ καὶ πόσα πουλιὰ χωρὶς ταῖρι καὶ τὸ κυνήγημα
τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία ἐγλύτωσε ἀπὸ τρίχα, ἀλλὰ δὲν ἠμύρεσα ν' ἀντι-
σταθῶ στὴν ἄφωρῃ φωνή, πού μοῦ ἐφώναζε :

— Ἐλευθέρωσέ με καὶ ἐμένα τὸ καμμένο ! Δός μου τὴν ἐλευθερίαν μου,
ὥς ἐλεημοσύνη !

Ἐξεκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ καὶ ἐτραβήξα ἴσα στὸ πα-
ράθυρο μετ' ὁ σπασμένο γυαλί.

Ἀλλὰ... τί πάω νὰ κάμω ; εἶπα μέσα μου. Ἀπ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρ-
δικα, ν' ἀφήσω καὶ τὸ γεράκι νὰ τὴ φθάσῃ πουθενά...

Γυρίζω πρὸς τὸ παράθυρο, πού ἀντίκρυζε κατὰ τὴ νοτιὰ, ὅπως
διόλου ἀντίθετα πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τὸ παραθυρό-
φυλλο, ἀνοίγω καὶ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ καὶ τοῦ δίνω δρόμο ! Πάει !
Ἀπέκτησε καὶ αὐτὸ τὴν ποθητὴν ἐλευθερίαν. Ὡρα του καλὴ, καὶ αὐτοῦ !

Γυρίζοντας ἐκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κοντὰ στὸ κλου-
βὶ τῆς πέρδικας καὶ πῆγα νὰ κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σὰν στὸν Παρά-
δεισο. Ὅλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσά ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν
εἶχα κάμει ποτὲ !

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
 ξακουσμένη στὸν κόσμον
 θυμὰν βγάξ' ἡ πέτρα της,
 τὰ περιβόλια της δυόσμον.

2.

Ἡλιόχαρ' ἡλιογέννητη,
 δὲν τὴ δέρονουν οἱ μπόρες
 γυρὸ της κι' ἂν δογιάζονται,
 τὴ χαϊδεύουν οἱ ὄρες.

3.

Διάφαν' ἡ πάχνη, ὀλόχρυση,
 στὰ βουνά της ἀπλώνει
 μαντὶ φοράει τὴ ξαστεριά
 καὶ τὴ θάλασσα ζώνη.

4.

Κι ὀλόγυρα, ξετίμητα
 τὰ νησιά της πετράδια,
 φαντάζουν σὰν πλεούμενα
 τὶς αὐγὲς καὶ τὰ βράδια.

5.

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
 ποὺ τρυγᾷ τὸ μέλισσι,
 κλῆμ' ἀγκαλιάζει τὴν ἐλιά,
 σκιάζ' ἡ δάφνη τὴ βρύση.

6.

Τὰ ρυάκια τὸ τραγοῦδι τους
 μὲ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
 Εὐγενικά κι οἱ θορίαμβοι,
 σὰν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

* * *

Μικρούλα εἶν' ἡ Ἑλλάδα μας
 φῶς καὶ χάδι καὶ νᾶξι,
 π' ὅλη τὴ γῆ στὰ στήθια της
 σὰ μιὰ μάνν' ἀγκαλιάζει.

Περιοδικὸν «Παιδικὸς κόσμος»

Ἄγγ. Σημηριώτης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- ἀβάκιον, τὸ — μικρὰ τετράγωνος, λεῖα σάνις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραφον οἱ ἀρχαῖοι.
- ἄβασταρή, ἡ — τὸ βασιζόμενον δέμα, ζαλίχι.
- Ἀβεσαλώμ, — τριτότοκος υἱὸς τοῦ Δαβίδ.
- Ἀγαρηνοὶ — Μωαμεθανοί, Μουσουλμάνοι (ἐκ τῆς Ἀγαρ).
- ἀγᾶς, ὁ — τιμητικὸς τίτλος τῶν Τούρκων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν.
- ἀγκαλὰ — ἂν καί, μολονότι.
- ἀγλαῖζω — λαμπρύνω, ἐξωραΐζω.
- ἀγναντεύω — παρατηρῶ ἀπὸ μακρὰν ἢ ἀφ' ὑψηλοῦ, περισκοπῶ, ἀντικρύζω.
- ἀγνάντια — (ἐπίρρ.) ἀπέναντι, ἀντίκρυ, (ἐκ συνεισφορᾶς τὰ ἐνάντια, τ' ἀγνάντια).
- ἄγονρος, — (ἐπίθ.) ἄωρος, παιδικός, νεανικός.
- Ἄγρας Τέλος — ψευδώνυμον τοῦ ἀξιωματικοῦ Τ. Ἀγαπηνοῦ, ἀγωνισθέντος καὶ εὐρόντος μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα (1907).
- ἀδαπάνητος — (ἐπίθ.) ἀτελειώτος, ἀνεξάντλητος.
- Ἀδριανὸς — Ρωμᾶιος φιλέλλην αὐτοκράτωρ (76—138 μ.χ.) ἀναδειχθεὶς εὐεργέτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν διεκόσμησε διὰ πολλῶν καὶ χρησίμων κτισμάτων.
- ἀθάλη, ἡ — ἡ καπνιά.
- ἄθλος, ὁ — ἀγών, κατόρθωμα.
- αἰγλή, ἡ — λάμψις, δόξα, φήμη.
- αἰμασιά, ἡ — φράκτης κήπου, περιβολιοῦ.
- Αἶνος, ἡ — πόλις τῆς Θράκης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου.
- αἰπόλιον, τὸ — κοπάδι αἰγῶν.
- αἰπόλος — βοσκὸς αἰγῶν.
- Αἰσχύλος — μέγιστος τραγικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐλευσίνι τὸ 525 π.Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 456.
- Ἀκαδημία (ἡ Ἀκαδήμεια) — τόπος σύνδενδρος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Ν.Α. τοῦ Κολωνοῦ, ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ πρώτου κατόχου Ἀκαδήμου. Ἐν αὐτῇ ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων εἰς ιδιόκτητον οἶκον ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου ὀνομάσθη Ἀκαδημία καὶ ἡ

- ἀνάθεκτος
ἀκαρεΐ (ἐνν. χρόνῳ)
ἀνάτεχος
ἀκρωτηριάζομαι
ἀλάγιαστα
Ἀλαμάνοι ἢ Ἀλαμάνοι
ἀλαντζᾶς, ὁ
ἀλαργεύω
ἀλέγκω
ἀλλόφρων
ἄλμη, ἡ
ἀμειλίχτος
ἀμολγός, ὁ
ἀμπαδίτικος
Ἀμπελάνια, τὰ
ἀμφιλύκη, ἡ
ἀναβολεύς, ὁ
ἀναγαλλιᾶζω
ἀναγνούς
ἀνάθημα, τὸ
ἀναθηματικός
ἀναθρόσκω
ἀναχωρεύω
- φιλοσοφική πλατωνική σχολή καὶ ἀπὸ ταύτης, κάθε σύλλογος ἐπιστημόνων ἢ καλλιτεχνῶν, ἔχων σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν.
— (ἐπίθ.) ἀσυγκράτητος, ὁρμητικός.
— ἀμέσως, στὴν στιγμή. Ἀκαρῆς—μικρός, ἐλάχιςτος.
— (ἐπίθ.), (Κρητ. ἰδιωματ.) ἀνήξερος, ἄπειρος.
— μὲ ἀποκόπτουν ἕνα ἄκρον, ἢ περισσότερα.
— (ἐπίρρ.) ἀδιακόπως
— γερμανικὸς λαὸς σχηματισθεὶς (κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα) ἐκ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν μὲ ἀρχικὴν κοιτίδα τὸν Μοῖνον (Μάιν), παραπτόταμον τοῦ Ρήνου ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τούτων ἡ Γερμανία ὠνομάσθη Allemagne καὶ οἱ κάτοικοί της Allemands.
— (λ. τουρκ.) χονδρὸν βαμβακερὸν ὕφασμα ποικιλόχρουν, παρδαλὸν ἢ καὶ δίχρουν.
— (λ. ἰταλ.) ἀπομακρύνομαι.
— (λ. ἰταλ.) μουσικὸς ὅρος σημαίνων τὸν ταχὺν καὶ ζωηρὸν ρυθμὸν.
— (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, σὺν παράφρων.
— ἡ ἀρμύρα.
— (ἐπίθ.) ἀκαμπτος, σκληρός.
— νυκτοάρμεγμα.
— κατεσκευασμένος ἀπὸ ἀμπᾶν, χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα δι' ἐγχώριον ἐνδυσιν.
— χωρίον Ἀαρίσσης, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος συνεκροτήθη περίφημος κοινοτικός συνεχιρισμὸς τῶν κατοίκων.
— τὸ λυκόφως
— ἡ σκίλα τοῦ ἵππου, ὁ ἀπὸ τοῦ ἐφιππίου ἐξαρτώμενος σιδηροῦς κρίκος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου πατοῦν οἱ ἵπποι, διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπὶ τοῦ ἵππου.
— ἀγάλλομαι, χαίρω, σκιρτῶ ἀπὸ χαρὰν.
— ἀφοῦ ἐδιέβασε (μετοχ. ἀορ. β' τοῦ ἀναγιγνώσκω),
— (ἐκ τοῦ ἀνατίθηναι) ἀφιέρωμα, τὸ ἀφιερῶμενον εἰς τὸν ναὸν τάμα.
— (ἐπίθ.) ὁ ἐπέχων θέσιν ἀναθήματος, ὁ χρησιμεύων ὡς ἀφιέρωμα.
— φηπαθῶ, ἀνυψοῦμαι.
— ἀνακόπτω πλοῦν, σταματῶ, (ναυτικὸς ὅρος)..

- ἀνάντης, ἐνν. ὁδός — (ἐπίθ.) ἀνωφερής, ἀπότομος.
 ἀναπνιά, ἡ — ἡ ἀναπνοή
 ἀνάσσω — βασιλεύω.
 ἀναχαυτίζω — ἀνακόπτω, συγκρατῶ.
 ἀνδηρον, τὸ — ἀνάχωμα ἐπὶ ὄχθης ποταμοῦ κατάφυτον.
 ἀνεμόχολον, τὸ — δυνατὸς αἰφνίδιος ἄνεμος συνεπιφέρων νέφασιν.
 ἀνεμοθύριον, τὸ — ἀνεμοδείκτης ἐξ ὑφάσματος ἐρραμένος εἰς
 σχῆμα κώνου καὶ προσδεδεμένος ἀπὸ γά-
 ρου, πλοίου ἢ ἀεροπλάνου οὗτος, πληροῦντος
 ἀέρος ἀνυψοῦται καὶ δεικνύει τὴν διεύθυνσιν
 τοῦ ἀνέμου.
 ἀνεπάντεχος — (ἐπίθ.) ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος, καὶ ἐπίρρ.
 ἀνεπάντεχα - ἀπροσδοκῆτως.
 ἀνίσχω — κρατῶ ὑψηλά, ὑψώνω.
 ἀνοῖ — ἀνοίγει.
 ἀνοχή, ἡ — σιτοδεία, ἀφορία, ἔλλειψις, συνεκδοχ. στενοχω-
 ρία, θλίψις.
 ἀνταγιάζομαι — καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.
 Ἀντίοχος — βασιλεὺς τῆς Συρίας (324—261 π.Χ.)
 ἄντρον, τὸ — μυθικὸν σπήλαιον εἰς Δελφούς, ἐν γένει τὸ ἐντὸς
 βράχου κοίλωμα, τὸ σπήλαιον.
 ἄξεστος, — (ἐπίθ.) ἀμόρφωτος, ἀπολίτιστος.
 ἀπὲ — (ἐπίρρ.) ἔπειτα, ὕστερον.
 ἀπελατίζω(ον), τὸ — ὅπλον σιδηροῦν ἀκιδωτὸν ροπαλοειδὲς (μεσαιων.)
 ἀπιλογοῦμαι — ἀπολογοῦμαι (Κρητ. ἰδιωματ.), ἀποκρίνομαι.
 ἀποβάλλω — βγάνω, χάνω.
 ἀπόγαιον, τὸ — καὶ ἀπόγειος, ἡ—ὁ ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς
 ξηρᾶς. Λέγεται καὶ ἡ ἀπογεία (αἴρα).
 ἀπόγειον, τὸ — τὸ χονδρὸν σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου δένουν τὰ
 πλοῖα ἀπὸ τὴν ξηράν.
 ἀποκλαμός, ὁ — ὁ πλόκαμος, ἐδῶ : πυρίνη γλῶσσα.
 ἀποπλάνησις, ἡ — ἐξαπάτησις.
 ἀποροῦξ — (ἐπίθ.) ἀπότομος, κρημνώδης.
 Ἀποσπερίτης, ὁ — ὁ Ἑσπερος, ἥτοι ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν
 ἐμφανίζεται τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ
 ἡλίου.
 ἀποφράς, ἡ — ἄθος, (ἐκ τοῦ ἀπὸ καὶ φράζομαι—λέγομαι),
 ἡ ἡμέρα, τὴν ὁποίαν δὲν θέλει τις οὔτε ν' ἀνα-
 φέρῃ ὡς ἐνθυμίζουσιν θλιβερόν γεγονός, πέν-
 θιμος, δυστοίωτος.
 ἄπτον — προστ. ἐνεστ. τοῦ ρ. ἄπτομαι=ἐγγίζω.
 ἀραμπαδάκια, τὰ — καρροτσάκια, (λ. τουρκ.).
 Ἀραξος, ὁ — ἀκρωτήριον Πελοποννήσου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ

ἀργάτης, ὁ	Πατραϊκού κόλπου, κοινῶς Κάβο-Πάπας.
Ἀργέστης, ὁ	— τὸ βαροῦλικον τοῦ πλοίου.
ἀρδεύω	— βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
Ἀρδηττός, ὁ	— ποτίζω κήπον κλπ.
ἀρειμάνιος	— λόφος ἐν Ἀθήναις, ἀριστερὰ τοῦ Ἰλισσοῦ, ὑπὲρ τὸ Στάδιον.
Ἀριστοφάνης,	— (ἐπιθ.) πολεμοχαρὴς, ἄγριος.
ἄρματα, τὰ	— ὁ μεγαλύτερος κωμικὸς ποιητὴς τῆς ἀρχαιότη- τος (452—385 π.Χ.). ἔγραψε πολλὰς κω- μωδίας, μία τῶν ὁποίων ἔχει τὸν τίτλον «Βά- τραχον».
ἀρμούτι, τὸ	— τοῦ πλοίου, ἡ ἄρματωσιά, τὰ ἄρμενα, τὸ σύνολον
ἀρρησιζυγία, ἡ	τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἱστιοφόρου (ἱστοί, κε- ραῖαι, σχοινία, κλπ.).
ἀρραγής	— βαρὺ τυφέκιον μὲ ἀσπίδοειδῆ ὑποκόπανον.
ἄρρητος	— τὸ δικαίωμα, τὸ ὅποιον ἔχει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ
ἀσκέρι, τὸ	Κράτους ν' ἀρνῆται τὴν ἐπικύρωσιν νόμου ἢ
ἀσμενίζομαι	πράξεως τῆς κυβερνήσεως γενικῶς τὸ δικαίωμα
Ἀσπρη Θάλασσα	τοῦ ν' ἀπαγορεύῃ τις κάτι.
Ἀσπροπόταμος	— (ἐπιθ.) ἄθραυστος.
Ἀσπρος, ὁ	— (ἐπιθ.) ἀνείπωτος, μυστικὸς.
ἀτενῶς	— σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ (λ. τουρκ.).
ἀτημέλητος	— δέχομαι προθύμως ἢ εὐχαρίστως.
ἀτόφιος	— τὸ Λιγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὰ πάντοτε σχεδὸν
αὐγάζω	ἐπικρατοῦντα ἐν αὐτῷ ἀφρίζοντα κύματα.
αὐθις	— ὁ Ἀχελῷος.
αὐλών, ὁ	— ὁ Ἀσπροπόταμος (Ἀχελῷος).
ἄφατος	— (ἐπίρρ.) μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον σταθε- ρῶς ἐπὶ ἐνὸς σημείου ἢ κατ' εὐθείαν ἐμπρός.
ἄφνειος,	— (ἐπιθ.) ἀπεριποίητος, ὁ μὴ ἐπιμελούμενος τὸν
ἄχρηβάδα, ἡ	ἑαυτὸν του.
ἄψιθυμία, ἡ	— (ἐπιθ.) συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.
	— κατανυγάζω, λάμπω, φωτίζω.
	— πάλιν.
	— μικρὰ κοιλὰς μεταξὺ δύο λόφων.
	— (ἐπιθ.) ἀνέκφραστος.
	— (ἐπιθ.) πλούσιος, ἀκμάζων.
	— ἐπὶ τῶν ναῶν, ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ (ἁγίου βή- ματος).
	— (ἐκ τοῦ ἄπτομαι=ἐγγίξω καὶ θυμός=ψυχή), βρασμός ψυχικῆς ὁρμῆς, ἀπότομος ψυχικὴ τα- ραχὴ λόγῳ ὁργῆς ἢ φόβου.

B

- βάλσαμον, τὸ — ρευστὴ ἀρωματικὴ οὐσία μὲ θεραπευτικὰς ἰδιότητας, μεταφ. ἀνακούφισις, παρηγορία.
- βαρῶνιμι καὶ βαρῶνιμι — (ἐκ τοῦ βαρῶνιμι) δυσφορῶ, δυσανασχετῶ, στενοχωροῦμαι.
- Βάτραχοι — τίτλος μίᾳς τῶν κωμῶν τῶν Ἀριστοφάνους.
- βεβηλῶν — μολύνω, μιάνω.
- βέξιλλ(λ)ον, τὸ — (λατ. vexillum) εἶδος σημαίας τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἵππικοῦ τάγματός.
- βερεδάριος — (λατ. veredarius), ταχυδρόμος, ἀγγελιαφόρος.
- βετεράνος — παλαιὸς καὶ ἔμπειρος στρατιώτης (λατ. λ.).
- βίγλα, ἡ — ἡ σκοπιὰ, ὑψηλὸν σημεῖον ἐδάφους ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δύναται τις νὰ ἐπισκοπῇ τὰ περὶ.
- Βίγλιστα, ἡ — κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.
- βίτισμα, τὸ — πληγὴ διὰ βίτσης, βέργας (βιτσί).
- βοϊβόδας, ὁ — στρατιωτικὸς διοικητής, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἢ Μολδαβίας.
- βοϊδοτσούλι, τὸ — βουκέντρα.
- βόστρυχος, ὁ — ἄθροισμα τριῶν κεφαλῶν, μπούκλα.
- βουκολικὴ ποίησις — ἡ λαμβάνουσα τὰ θέματά της ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει.
- βοίνευρον, τὸ — μαστίγιον.
- βραγιά, ἡ — πρασιὰ λαχανοκήπου ἢ ἀνθόφυτον χώρισμα κήπου περιβαλλόμενον ὑπὸ αὐλακος.
- βρατσέρα, ἡ — εἶδος μικροῦ ἱστιοφόρου μέχρις ἑκατὸν τόννων.
- βραχὺς, ὁ — (ἐπίθ.) κοντός, σύντομος.
- Βραχώρι, τὸ — παλαιὰ ὀνομασία τοῦ Ἀγρινίου.
- βρέμω — βροντῶ, μουγκρίζω.
- βρίκι, τὸ — ἱστιοφόρον μὲ δύο ἱστούς.
- βρούχος, τὸ — βρόντος, κτύπος ὀδόντων, μουγκρισμα.

Γ

- γάλα, ἡ — λεπτόν, διαφανὲς ὕψασμα.
- Γαζής Ἀνθίμος — (1758—1828), λόγιος κληρικὸς ἐκ Μηλεῶν τῆς Μαγνησίας. Χρηματίσας ἱερεὺς ἐν Βιέννῃ, ἱδρυσεν ἐκεῖ τὸ περισπούδαστον περιοδικὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ἐγένετο ἔπειτα μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὑποκινητῶν τῆς ἐν Μαγνησίᾳ ἐπαναστάσεως. Συνέγραψε τρίτομον «Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης».

Γαλάται, οί	— αρχαῖον ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν (τῆς ἀρίας ὁμοφυλίας)· οὗτοι ἦλθον καὶ κατέκησαν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἦσαν δὲ λαὸς πολεμικὸς καὶ ὁρμητικὸς, ἐνεργήσας πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους.
γαλασσῶτο	— ἀσπρίζω τὸ σπῖτι μὲ γαλάκτωμα ἀσβέστου.
γαλέρα, ἡ	— πολεμικόν, μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲ πολλὰς κώπας καὶ ἱστία.
γεγωννία τῇ φωνῇ	— (δοτ. ἐπιρρημ.) μὲ δυνατὴν φωνήν, μεγαλοφώνως (ἐκ τοῦ ἀρχαίου ρήματος γεγωνέω-ω = φωνάζω δυνατὰ).
γιοργούλης, ὁ	— εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς.
Γκε(γ)καριά, ἡ	— Ἀλβανοὶ φυλῆς τινος τῆς Β. Ἀλβανίας.
Γκέγκης, ὁ	— ὁ ἀνῆκων εἰς τὴν φυλὴν τῆς Γκε(γ)καριάς.
γκεσέμι, τὸ	— τὸ κριάρι τοῦ κοπαδιοῦ, ποῦ προπορεύεται τοῦ ποιμνίου.
γλαρός	— ὕακρος, γαλήνιος· ἐπὶ ὀφθαλμοῦν : ὕγρος, γλυκὺς, ζωηρός.
γλανκός	— (ἐπιθ.) κυανοῦς, ἀστραφτερός.
γολέττα, ἡ	— ἱστιοφόρον ταχύ, μὲ δύο ἱστούς.
γολεττί, τὸ	— ἡ μικρὴ γολέττα.
γόμεωσις, ἡ	— πυρτίτις διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πυροβόλων β-πλυν.
γούμενα, ἡ	— (ναυτ.) χονδρὸν σχοινίον, κάλως.
Γραικοί, οἱ	— παλαιωτάτη ὀνομασία τῶν Ἑλλήνων, τῶν κατοικοῦντων περὶ τὴν πελασγικὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῷον. Βραδύτερον ἡ λέξις ἤτο συνώνυμος τῆς λέξεως «Ἑλλην». Τὴν λέξιν παρέλαβεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα (Graeci) καὶ ἐξ αὐτῆς αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαί.
γραφικὴ	— ἡ ζωγραφικὴ, ἡ διὰ γραμμῶν ἡ σχημάτων παρ-ο-στασις.
γροικῶ καὶ ἀγροικῶ	— ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Παθ. γροικιέμαι-γίνομαι ἀκουστός, συνεννοῦμαι.
γροσί, τὸ	— ἀργυροῦν τουρκικὸν νόμισμα, ἴσον πρὸς τὸ 1/100 τῆς τουρκ. λίρας.
γροῶ	— (ὀνοματοποιία, ἀόρ. ἔγρουξα) ἐπὶ τῶν χοίρων : φωνάζω γροῦ-γροῦ, γρουλλίζω· κατὰ συνειδοχὴν ἐπὶ ἀνθρώπων : γογγύζω, γκρινιάζω, μουρμουρίζω.

Δ

- δαγκούνα καὶ δαγκάνα, ἡ — ἡ ὀδοντωτὴ λαβίς, δι' ἧς δαγκάνει ὁ κάβου-
ρας.
δαφιλῶς — (ἐπίρρ.) ἀφθόνως, πλουσιοπαρόχως.
Δεβόλης, ὁ — ποταμὸς τῆς Β. Ἠπείρου.
δειράς, ἡ — ράχις ὀροσειρᾶς, (γεν.—άδος).
δέος, τὸ — φόβος.
δεσβίσης, ὁ — μουσουλμάνος μοναχός.
δέσι(ς), ἡ — τὸ μέρος ὅπου πιάνουν (δένουν) τὸ νερὸν διὰ
τὸν μύλον ἢ τὴν ἄρδευσι.
Δήμητρα — ἡ θεὰ τῆς Γεωργίας (δημητριακά).
δημόται, οἱ — οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς
κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις.
δήωσις, ἡ — ἐρήμωσις, λεηλασία.
διάβροχος — (ἐπίθ.) ὁ κατ' ὀλοκληρίαν βρεγμένος, μουσκε-
μένος.
διάδημα, τὸ — στέμμα, κόσμημα κεφαλῆς.
διασκεδάζω — (ἀρχ. διασκεδάννυμι), διασκορπίζω, διαλύω.
διασκεδάσθην = διελύθην, ἐξέλιπον.
διασφάγη, ἡ — βραχὴ δὲ χαράδρα.
διασφαγεῖς — ὁ ὑποστάς ρῆγμα, διάσπασιν, (μετοχὴ ἀορ. β'
τοῦ διαρρήγνυμι).
διατελῶ — εἶμαι.
διβάρι, τὸ — ἀντὶ βιβάρι (λατ. vivarium), εἰδικὴ ἐγκα-
τάστασις, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι διετῆρουν
ζῶντα ἐν τῷ φυσικῷ των περιβάλλοντι διάφορα
ἄγρια ζῶα. Σήμερον—ἐχθυστοσφεῖον, δηλαδὴ
περικεκλεισμένη ἔκτασις ὑφαλμύρων ὑδάτων,
καταλλήλως διεσκευασμένη πρὸς ἐκτροπὴν ἱ-
χθύων.
δικρανὸν (δικράν), τὸ — γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα περόνης χρη-
σιμοποιούμενον κατὰ τὸ ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν.
δίοπος τῆς φυλακῆς — ὑπαξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς, (ναυτ.).
δοβλέτι, τὸ — κυβέρνησις, κράτος, (2^α τουρκ.).
δοιχόσκιος — (ἐπίθ.) ὁ ρίπτων μακρὰν σκιάν, ὁ μακρός.
δροῦλας, ὁ — σφοδρὸς ἄνεμος συνοδευόμενος ὑπὸ καταρρα-
κτώδους βροχῆς· λέγεται καὶ δρολάπι.
δροσόρουτος — (ἐπίθ.) χῶρος σκιερὸς, δροσερός, μὲ νερά.
Δουάς, ἡ — νύμφη προστάτις τῶν δένδρων.
δουμῶν, ὁ — δρυμός, δάσος ἐκ μεγάλων δένδρων πυκνόν,
(γεν.—ῶνος).
δυσέλπιστῶ — δὲν ἔχω καλὰς ἐλπίδας, εἶμαι ἀπληπισμένος.
δυσοίονος — (ἐπίθ.) ἐκείνος ὁ ὅποιος σημαίνει κακὸν οἶω-

- δύστηνος, ὁ, ἡ, — (ἐπίθ.) δυστυχής.
 δώσιμα, τὸ — καθεὶ τὸ ὅποιον δίδεται, τὸ δώσιμο, τὸ δῶρον.

Ε

- Ἐδέμ, ἡ — (λ. ἔβρ.) ὁ Παράδεισος ὅπου ἔζησαν οἱ πρωτόπλαστοι.
 ἐδώλιον, τὸ — κάθισμα.
 ἔθος, τὸ — συνήθεια· ὡς ἔθος (ἐνν. ἐστίν, εἶναι), ὅπως εἶναι συνήθεια.
 εἰμασμένη, ἡ — ἡ μοῖρα, ἡ τύχη, τὸ πεπρωμένον (κοινῶς τὸ «γραφτόν»).
 εἶντα — τί, (κρητικὸς ιδιωτισμός).
 εἰρεσία, ἡ — κοπηλασία.
 ἐκορηγνύομαι — ξεσπῶ.
 ἐκστασις, ἡ — ἀπορρόφησις τοῦ πνεύματος ἀπὸ θαυμασμοῦ ἢ κατάπληξιν.
 ἔκφρων, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ.
 Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, τὸ — Ἡ ἀνωτάτη οἰκονομικὴ ὑπηρεσία, ἡ ὅποια ἐλέγχει τὴν πληρωμὴν τῶν δημοσίων ἐξόδων.
 ἐλελεῦ — (ἐπιφών.) πολεμικὴ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ.
 ἐλλογῶ καὶ ἐλλοχεύω — παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω.
 ἐμβριθῶς — (ἐπίρρ.) σοβαρῶς.
 ἐνάλιος — (ἐπίθ.) ὁ ἐν θαλάσσῃ, θαλάσσιος.
 ἐνδακνύς, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) δακρυσμένος.
 ἐξαγόρασις, ἡ — ἐξαγορά, ἀπόκτησις ἐνὸς ἀγαθοῦ ἔναντι ἀνταλλάγματος.
 ἐξαπίνης — (ἐπίρρ.) ἐξαίφνης, ξαφνικά.
 ἐξουριάζω — ἀπομακρύνω.
 ἐξωτερικεύω. — ἐκδηλώνω.
 ἐπαλξίς, ἡ — (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπὶ-ἀλέξω=ἀποκρούω), τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου, τεμνόμενον ὁδοντωτῶς διὰ θυρίδων.
 ἐπανλισμός, ὁ — διανυνιτέρουσιν εἰς τινα τόπον.
 ἐπέρστος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ποθητός.
 ἐπιβουλή, ἡ — ὕπουλος ἐνέργεια ἐναντίον ἄλλου.
 ἐπικαλοῦμαι — προσκαλῶ κάποιον εἰς βοήθειαν, εἰς μαρτυρίαν.
 ἐπίστερον, τὸ — μικρὸς ἐστεγασμένος χώρος εἰς τὴν πρύμνην πλοίου.

- ἐπιφαίνομαι — παρουσιάζομαι.
 ἐπὶ χόρισμα, τὸ — ἄλειμμα με ἄσβεστον κλπ.
 ἐπώδός, ἡ — ὁ κατὰ διαλείμματα ἐπαναλαμβανόμενος στίχος ποιήματος ἢ ἔσματος.
 ἔρεβος, τὸ — βαθύτατον σκότος.
 Ἐρέχθειον — ἀρχαῖος ναὸς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν ὅποιον ἐλατρεύετο ἡ Πολιάς Ἀθηνᾶ, ἰδρυθεὶς ἐπὶ παλαιστάτου ναοῦ τοῦ Ἐρεχθέως, μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικοῦ ἥρωος.
 Ἐρσέα, ἡ — κομόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.
 εὐθαλής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων πλουσίαν βλάστησιν (τόπος)
 Ἐϋνάρδος Ἰωάννης—Γαβριήλ — διάσχυμος Ἑλβετὸς φιλέλλη, γαλλικῆς καταγωγῆς, βοηθῆσας πολὺ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (1775—1863).
 εὐπρόσδεκτος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) καλοδεχούμενος.
 εὐπροσῆγγος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁμιλητικὸς, φιλόφρων.
 εὐτελής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) εὐθηνός, ταπεινός, τιποτένιος.
 εὐφημισμός, ὁ — σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν κατὰ κακὸν ἢ δυσάρεστον με λέξιν ἔχουσαν καλὴν σημασίαν ἐκ δεισιδαιμονίας καὶ φόβου μήπως τὸ κακὸν τοῦτο στραφῇ ἐναντίον μας ἢ ἀποβῇ ἐπιζήμιον. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντὶ Ἐρινύες, Εὐξείνος ἀντὶ Ἀξένος, γλυκάδι ἀντὶ ξύδι, καλὲς κυράδες ἀντὶ νεράϊδες, τὸ καλὸ σπυρὶ ἀντὶ ἄνθραξ, χρυσὴ ἀντὶ ἔκτερος κλπ.
 ἐφὸς κλον, τὸ — λέμβος πλοίου.

Z

- ζαγόρι, τὸ — (λ. τουρκ.), κύων κυνηγετικὸς, ἰχνηλάτης, διακρινόμενος διὰ τὴν νοσηρότητά του.
 ζάλογρα, τὰ — πυκνοὶ καὶ μεγάλοι λόγγοι, δασώδεις ἐκτάσεις.
 Ζάππειον, τὸ — μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὀργανώνονται αἱ διάφοροι καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις τῆς παραγωγῆς. Ἰδρύθη ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα.
 ζαπτιές, ὁ — τοῦρκος χωροφύλαξ, (λ. τουρκ.).
 Ζαράκοβα, ἡ — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, μετονομασθὲν Μαϊνάκον.
 ζεῖμπέκιος — ὁ ἀνέκων εἰς Ζεῖμπέκον = ἄτακτον τοῦρκον στρατιώτην.
 ζευγολάτης, ὁ — (ἀντὶ ζευγηλάτης), ὁ γεωργὸς, ποὺ ὁδηγεῖ τὸ

- ζεύγος, ὁ — ζεύγος τῶν βοῶν πρὸς ἄρσιν, ἄλλως ζευγᾶς.
— ζύλον, τὸν ὅποιον προσαρμύζεται εἰς τὸν ρυμὸν τοῦ ἄρότρου καὶ ὑπὸ τὸ ὅποιον ζεύγονται οἱ βόες.
- Ζωσιμάδαι, οἱ — ἔξ ἀδελφοί, ἔθνηκοι εὐεργέται (Ἰωάννης, Ἀναστάσιος, Θεοδόσιος, Νικόλαος, Ζώης καὶ Μιχαήλ), γεννηθέντες εἰς Ἰωάννινα καὶ πλουτήσαντες εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ κέντρα.

Η

- ἡδυπαθῶς — (ἐπίρρ.) μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως.
- ἡδύπνοος — (ἐπίθ.) ἡδέως πνέον, εὐάρεστος.
- ἡμαρ, τὸ — (λ. ὁμηρικὴ), ἡμέρα· ῥόστιμον ἡμαρ = ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν πατρίδα (νόστος = ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν πατρίδα).
- ἡμιβάρβαρος — (ἐπίθ.) μισοβάρβαρος, ἀπολίτιστος.
- Ἡρώδης, ὁ Ἀττικὸς — (101—178 μ.Χ.), ἄρχων ἐν Ἀθήναις, διὰ δωρεῶν τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθησαν σημαντικὰ κτίρια, ὡς τὸ Ὡδεῖον (θέατρον τοῦ Ἡρώδου), Στάδιον κ.ἄ.
- ἦτιον — (ἐπίρρ. συγκρ. β.) ὀλιγώτερον.
- Ἡὼς, ἡ — αὐγή, χαράματα.

Θ

- θαλασσόπληκτος — (ἐπίθ.) ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληττόμενος
- θαλλός, ὁ — νεαρὸς κλώνος φυτοῦ, βλαστὸς (ἰδίᾳ δὲ κλάδος τῆς ἐλαίας παρ' ἀρχαίους).
- θάλλος, τὸ — ζεστασιά.
- θάμβος, τὸ — πολὺς θαυμασμός, ἔκπληξις.
- Θεοδόσιος ὁ μικρὸς — (408—450), βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἑγγονος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.
- θεωρία, ἡ — ἡ τιμητικὴ ἀντιπροσωπεία, τὴν ὅποιον ἀπέστειλεν ἐκάστη πόλις εἰς τὰς ἐθνικὰς πανηγύρεις, ἀγῶνας, καὶ ἄλλας τελετάς, ὡς εἰς Ὀλυμπίαν, Δελφοῦς, Δῆλον κλπ.· συνεκδοχ. πᾶσα πολυάριθμος συνοδεία προσώπων.
- θρασίμῃ, τὸ — θησιμαῖον ζῶον, ψοφίμῃ.
- θροῶ — (λ. πεποιημ.) μετ' συνεχῆ, ἀλλ' ἐλαφρὸν θόρυβον θορυβῶ, προκαλῶ θροῦν (θροῖσμα).
- θυροδέρνω — κρούω τὰς ξένας θύρας πρὸς ἐπατεῖαν.
- θωράκιον, τὸ — ἐσχάρα ἐν εἴδει ἡμικυκλικῷ ἐξώστου περιβάλλοντος τὸν λαμὸν τοῦ ἱστοῦ (ναυτ.).

I

Ἰβάν, τὸ
ιδριά, τὰ
ἱερογλυφικὸς

Ἰεσσαί
ιοβόλος, ὁ, ἡ
ιόχρους, ὁ, ἡ
ἱερί, ἡ

- ὕρος τῆς Β. Ἡπείρου.
- αἱ δρύες.
- (ἐπιθ.) ὁ ἀνέκων εἰς τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, μεταφ. πολὺ δύσκολος.
- πατήρ τοῦ Δαβίδ.
- (ἐπιθ.) ὁ γύνων δηλητήριον, φαρμακερός.
- (ἐπιθ.) ὁ ἔχων τὸ χροῖμα τοῦ Ἰου, (μῶβ).
- γεν. Ἰριδος, τὸ οὐράνιον τόξον, (κοινῶς λέγεται καὶ δοξάρι) ὡς κύριον ὄνομα Ἰρις - πτερωτὴ θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, τῆς Ἥρας κλπ.

K

Καβομαλιᾶς, ὁ
Κάβο Πάπας, ὁ
καθολικόν, τὸ

Καικίας, ὁ
καϊμακάμης
καιρός

κακκαβισμός, ὁ
καλαφατίζω

Κάλβος Ἀνδρέας

- τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου.
- τὸ ἀκρωτήριον Ἀραξός.
- ὁ κυρίως ναὸς τῶν Χριστιανῶν, ἦτοι ὁ χώρος μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ νέκροτος, ὁ πρῶτος ναός.
- ἄνεμος βορειοανατολικός.
- Τοῦρκος διοικητής.
- (ἐπῆρε καιρὸν) πέρνω, λαμβάνω καιρὸν=εὐρίσκω τὴν εὐκαιρίαν, φθάνει ἡ κατάλληλος στιγμή· ἐπὶ ἱερέων: προσετοιμάζομαι διὰ τὴν κατάρξιν τῆς θείας λειτουργίας.
- κρωγμός ἱέρακος.
- (ναυτ.) φράσσω τὰ μεταξὺ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου κενὰ μὲ στουππὶ καὶ ἀκολούθως ἐπικαλύπτω διὰ πίσεως.
- (1792—1867), περίφημος Ζακύνθιος ποιητής, σύγχρονος τοῦ Δ. Σολωμοῦ· ἐδῶ ὁ Γρ. Ξενοπούλος ἐπαναλαμβάνει τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφράσει εἰς παρομοίαν μὲ αὐτὴν περίπτωσιν ὁ συμπατριώτης του ποιητὴς Κάλβος καὶ ἀναφέρει αὐτολεξεῖ τοὺς τελευταίους στίχους ἐνὸς ποιήματός του: «Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἢ μοῖρά μου εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον. Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα». («Φιλόπατρις» Ἀ. Κάλβου).
- φωλεᾷ.
- (λ. λατινική) χονδρὸν στρατ. ὑπόδημα, ἀρβύλα.

καλιᾷ, ἡ
καλίγιον, τὸ

- καλλωπίζω — στολίζω, κάμνω τί ὥραϊον.
- καλογρακισμένον — (πρόβατον) πρόβατον κλεισμένον εἰς καλὸν καλύβι, εἰς τὸ χειμαδιό.
- καματερό, τὸ — ὡς οὐσ. (ἐκ τοῦ ἀρχαίου κάματος=κόπος) ὁ ἀροτριῶν βοῦς.
- Καπλάνης Ζώης — ἐθνικός ευεργέτης ἐξ Ἰωαννίνων, πλουτίσας εἰς Βουκουρέστιον, ἰδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς (1736—1806).
- καραβάνι, τὸ — (λ. περσ.) ὁμὰς ὁδοιπορούντων, ἰδίᾳ μετὰ καμήλων καὶ ὑποζυγίων μεταφερόντων ἐμπορεύματα.
- καρβοκώρης — ὁ πλοίαρχος.
- καρδοκῶ — περιμένω μὲ προσοχὴν καὶ ἀνησυχίαν.
- καραούλι, τὸ — (λ. τουρκ.) σκοπός, φρουρός· καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἡ φρουρῆσις.
- καριοφίλι, τὸ — μακρὸν ἐμπροσθογεμὲς τουφέκιον.
- κατακερματίζω — μεταβάλλω κάτι εἰς κομμάτια πολλὰ.
- κατακοσμοῦμαι — εἶμαι καταστόλιστος.
- κατάμερον, τὸ — λημέρι, καταυλισμὸς ἀγροτικός ἢ ποιμενικός.
- κατάνακτα — (ἐπίρρ.) τελείως εἰς τὴν ἀκρην.
- κατάνυξις, ἡ — διέγερσις εὐσεβοῦς διαθέσεως.
- καταρράχι, τὸ — καὶ καταρραχιά, ἡ—κορυφογραμμὴ, τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ράχews τοῦ βουνοῦ.
- καταχνιά, ἡ — ἡ ομίχλη.
- κατεπόθη — ἀόρ. τοῦ καταπίνομαι.
- κατέχω — ἐννοῶ, καταλαμβάνω.
- κατηφής — (ἐπίθ.) σκυθρωπός, κατσουφιασμένος.
- κατισχύω — ἐπικρατῶ.
- κεμέρι, τὸ — (λ. τουρκ.) ἡ δερματίνη ζώνη τῶν χωρικῶν ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσονται χρήματα, τὸ βαλάντιον.
- κέρανλος, ὁ — στρατιωτικὴ σάλπιγξ κατεσκευασμένη ἀπὸ κέρας ζῦου.
- κιονίσκος, ὁ — μικρὴ κολόνα.
- Κιρκάσις — ὁ κάτοικος τῆς Κιρκασίας, χώρας κειμένης πλησίον τοῦ Καυκάσου, Τσερκέζος.
- κλαγγασμός — θόρυβος συγκρουομένων ὄπλων. Ὁξεῖται κραυγαὶ πτηνῶν.
- Κλεποῦσνα — χωρίον Δυτ. Μακεδονίας.
- κλιβανάριοι, οἱ — θωρακιστοὶ.
- κλύδων, ὁ — μεγάλη θαλασσοταραχὴ.
- κλυδωνίζομαι — ταρασσόμην ἀπὸ τὴν τρικυμίαν θαλάσσης.

κλώζω	— φωνάζω, λέγεται ἐπὶ κολοῖων (= τὸ πτηνὸν κάργα).
Κοινωνικόν, τὸ	— ψαλμὸς περὶ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς.
Κόκκινος Βράχος	— ὠραία τοποθεσία παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἐκ τῆς ὁποίας ἐνεπνεύσθη ὁ Γρ. Ξενοπούλος καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του.
κόκκορας	— (ὄπλου), ὁ ἐπικρουστήρ, ὁ λύκος τοῦ ὄπλου.
κολάζω	— τιμωρῶ.
κολιουζιέρης,	— ὁ ἐπὶ τῆς πρόφρας τοῦ σπογγαλιευτικοῦ ἔμπειρος ναύτης, ὁ κρατῶν τὸ εἰς τὴν ὁσφύν τοῦ δύτου προσδεδεμένον σχοινίον (κολαοῦζον).
κομῶ	— ἔχω μακρὰν κόμην—ἐπὶ ἀσταχύων: κυματίζουν οἱ μακροὶ ἀστάχυες.
κοράκι, τὸ	— (λ. τουρκ.) τὸ οἶκημα τοῦ διοικητηρίου, ἡ οικία τοῦ γαιοκτημονος, ἡ κατοικία ἐν γένει.
κοπετός, ὁ	— θρηῖνος μὲ κτυπήματα τοῦ στήθους, ὁδυρμός.
κορύνη καὶ κορύνα, ἡ	— ῥόπαλον ἀτρακτοειδές, μὲ τὸ ἐν ἄκρον παχύτερον.
Κορυθαῖ, ἡ	— πόλις τῆς Βορείου Ἠπείρου.
κότινος, ὁ	— κλάδος ἀγριελιάς, δι' οὗ ἐστεφανοῦντο οἱ Ὀλυμπιονίκαί.
κοτρῶνι, τὸ	— ὁ τραχὺς λίθος.
κουβέρτα	— τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου.
κούγκα, ἡ	— καλύβη εἰς ἔλη Μακεδονίας.
κουζουλαίνομαι	— ἀνοηταίνω, τρελαίνομαι.
κουπαστή, ἡ	— τὸ ἄνω χεῖλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου.
κουρταλέτσες	— παρίστια (ναυτ.).
κουρταλῶ	— κρούω, κτυπῶ.
κο(χ)όρτις, ἡ	— (γεν. -εως, λ. λατ.), ὑποδιαίρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεῶνος.
κραταιῶς	— (ἐπίρρ.) ἰσχυρῶς, μὲ δύναμιν.
κρεουργῶ	— σφάζω ἀνθρώπους ἀγρίως.
κρινί, τὸ	— κυψέλη.
κροαίνω	— κτυπῶ.
κρωγμός	— κρᾶξιμον κόρακος.
κρίτωρ καὶ κρίττωρ	— (γεν. -ορος, ἐκ τοῦ κτίζω), ὁ ἱδρυτής, κυρίως ὁ ἱδρυστὴς ναόν, μονὴν ἢ ἄλλο ἱερὸν ἱδρυμα.
κυκεών, ὁ	— εἶδος ἀναμικτῶν ποτοῦ, ἀνακατωσούρα.
κυφορῶ	— ἐγκυμῶν, πρόκειται νὰ γεννησῶ' μεταφ. σχεδιάζω νὰ φανερώσω, ἐτοιμάζω' κυφοροῦμαι = ἐτοιμάζομαι νὰ φανερωθῶ.
κῦρος, τὸ	— δύναμις ἀξίας, ἐξουσία.

Λ

- λαγγεμένος — (ἐπίθ.) μαγευμένος, γοητευμένος (ἐκ τοῦ ἀρχ. ρήμ. λαγγάζω = υποχωρῶ, ἐνδίδω).
- Λακτάντιος — ἐκκλησιαστικός συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος· πρὶν γίνῃ χριστιανός, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν Νικομηδείᾳ.
- λαμπηδών-όνος, ἡ
λαμπήρης — λάμπρις, λαμπρότης, ἀκτινοβολία.
- λεγεών — ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς· σύνθετος ὄνομα βοῶν τοιοῦτου χρώματος.
- λεγεών — (ἀρσ. καὶ θηλ.) στρατ. σῶμα παρὰ Ῥωμαίους, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν σημερινὴν μεραρχίαν· ἡ λεγεὼν εἶχε περίπου 6.600 ἄνδρας καὶ διηρεῖτο εἰς 10 κοχόρταις.
- λειψός, — (ἐπίθ.) ἐλλιπής, ἀτελής, ἀδέξιος.
- λευχείμων — (ἐπίθ.) ὁ ἐνδεδυμένος λευκὰ.
- Λιάτης, ὁ — (πληθ. Λιάτηδες) ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας.
- Λιβάνιος — (314–392), Ἕλληνας σοφιστὴς καὶ ρήτωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἰδρύσας ρητορικὴν σχολὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διδάσκαλος τοῦ Βασιλείου τοῦ μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, οἱ ὅποιοι ἐτίμων αὐτόν, καίπερ ἔθνικόν.
- λίβας, ὁ — ἄνεμος θερμὸς προερχόμενος ἐξ Ἀφρικῆς.
- Λιβόρνος, ἡ καὶ τὸ Λιβόρνον — πόλις τῆς Β.Δ. Ἰταλίας.
- λιγυρός — (ἐπίθ.) μελωδικός.
- λίκανον, τὸ — κούνια μικροῦ παιδιοῦ.
- λιτή, ἡ — προσευχή, παράκλησις.
- Λογγίνος — ἐκατόνταρχος ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Χριστιανῶν ἐπολέμησε μὲ φανατισμὸν κατὰ τοῦ Μάξεντιου, ἵνα στηρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν.
- λόγγος, ὁ — πυκνὸν δάσος ἐκ θάμνων.
- λοκομοτίβα, ἡ — ἡ μηχανὴ τοῦ τραίνου.
- λόφος (κράνους) — θύσανος ἐκ τριγῶν ἵππου, τὸν ὅποιον ἔφερον ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας (κοινῶς φοῦντα).
- λυκανγές, τὸ — τὸ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡμίφως, τὰ χαράματα.
- λυτήριος — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ λύῃ, ν' ἀπολυτρῶν· *λυτήριος προσευχή* = ἡ προσευχή ἡ ὁποία ἀπολυτρῶναι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν θλίψεων.

M

μαγνάδι, τὸ
Μαδεμοχωριότης

— λεπτή καλύπτρα κεφαλῆς, πέπλος.
— κάτοικος τῶν Μαδεμοχωρίων, τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς σήμερον λεγομένης ἐπαρχίας Ἀρναίας.

μαῖστράλι, τὸ
μάνητα, ἡ
μαρκούτσι, τὸ

— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
— ἡ μανία.
— (λ. τουρκ.) ὁ δερμάτινος σωλὴν τοῦ ναργιλῆ (ἰδὲ λέξιν).

μαρμαίρω
Μαυριτανοὶ

— ἀκτινοβολῶ παλμικῶς, ἀστράφτω.
— οἱ κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ὅπως ἐλέγετο ἡ Β.Δ. Ἀφρική (Μαρόκον, Ἀλγέριον).

μεγαλωστί
μελισσηνός

— (ἐπίρρ.) εἰς μεγάλην ἔκτασιν.
— ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μέλιτος· σύνθετος ὄνομα βοῶν τοιοῦτου χρώματος.

μελτέμα, τὰ

— οἱ βόρειοι ἢ βορειοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ πνέοντες κατὰ τὸ θέρος.

μερεμετίζω
μεσουψῆς
μετερίζι, τὸ

— (λ. τουρκ.) ἐπισκευάζω, ἐπιδιορθώνω.
— (ἐπίθ.) μέσου, μετρίου ὕψους ἐπίπεδον κοιλάδος.
— (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, πρόχωμα, προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην.

μήνα
μιασματικὸς
μικκύλος
μιναρές, ὁ

— μήπως.
— μολυσματικὸς.
— μικρός.
— (λ. τουρκ.) ὑψηλὸς καὶ στενὸς πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ, μετ' ἐξώστου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνη (εἰδικὸς θρησκ. λειτουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν.

μινυρίζω
μισεύω
μισοκάναλα
μόλεμμα, τὸ
μολογοῦσε
Μοράβας, ὁ
Μουλβία, ἡ
μονράγιο, τὸ
μουςαφιρέοι, οἱ
μουςκουλη, ἡ

— παραπονοῦμαι, κλαίω σιγαλά.
— ἀναχωρῶ ἐκ τινος τόπου, ἀποδημῶ, ξενοτεύομαι.
— (ἐπίρρ.) εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλασίου στεναῦ.
— μόλυσμα.
— διηγεῖτο.

Μοντεσελίμης
μπαταριές

— ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου
— γέφυρα τοῦ Τιβέρεως παρὰ τὴν Ρώμην.
— (λ. ἐνετ.) κρηπίδωμα, προκυμαία.
— (λ. τουρκ.), ἐπισκέπται, φιλοξενούμενοι.
— πρασινάδα ἀναπτυσσομένη εἰς ὑγρὸν, ἔστω καὶ ὀλίγον, χῶμα.
— Τοῦρκος διοικητής.
— σειρὰ ὁμοβροντιῶν πυροβόλων ὅπλων.

- μπατάφω — κλίνω πρὸς τὸ ἓνα πλευρὸν (λέγεται διὰ τὰ πλοῖα κυρίως).
- μπέης, ὁ — (λ. τουρκ.) πλούσιος, ἀρχηγός, φύλαρχος, ὁ υἱὸς τοῦ πασᾶ, τίτλος ἐγγραμμάτου Τούρκου ἀξιωματικοῦ.
- μπενετάδες, οἱ — τὰ ἀποχαριτιστήρια κεράσματα.
- μπιμπίλα, ἡ — λεπτή, χειροποίητος δαντέλλα.
- μπιρμιλὸς — (ἐπιθ.) πλουμιστός, παρδαλός.
- μπουγάζι — στενὴ θαλασσία δίοδος.
- μπουγαρίνι, τὸ — εὐσμον ἄνθος· τὸ φυτὸν μπουγαρινιά - ἴσμος ὁ ἀρχαϊκός.
- μπουκαδούρα, ἡ — (λ. ἰταλ.) ἄνεμος γεννώμενος καὶ πνέων ἐν τῇ τοῦ θαλασσοῦ κόλπου.
- μπουρίνι, τὸ — ἰσχυρὰ καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.
- μυρτιάς — (θελ. πληθ.) κλάδοι μύρτου, (μυρτιάς)· ἀναφέρεται εἰς τὴν παράδοσιν ὅτι οἱ λεγόμενοι τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, οἱ φονεύσαντες τὸν υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου Ἰππαρχον (514 π.Χ.), εἶχον κρύψει τὰ ξίφη τῶν εἰς κλάδους μυρτιάς, τοὺς ὁποίους ἔφερον λόγῳ τῆς τελουμένης τότε πομπῆς τῶν Παναθηναίων.
- μυσταγωγία, ἡ — ἡ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τελουμένη θυσία μύησις εἰς θρησκευτικὰ μυστήρια.
- μυχὸς — τὸ ἐσώτερον σημεῖον κόλπου ἢ λιμένος.

N

- νάμα, τὸ — πηγὴ ρέοντος ὕδατος.
- ναοφυῆς — ὁ γεννηθεὶς ὡς νάνος.
- ναπολεόνι, τὸ — τὸ γαλλικὸν χρυσοῦν εἰκοσόφραγκον.
- ναργιλές, ὁ — (λ. τουρκ.) καπνοσύριγξ ἀσιατικὴ μὲ μακρὸν εὐλύγιστον σωλήνα (μακροῦσι), εἰς τὸν ὅποιον ὁ καπνὸς φθάνει ἀναρροφώμενος ὑπὸ τοῦ καπνιστοῦ μέσῳ φιάλης πλήρους ὕδατος.
- νάρθηξ, ὁ — (γεν.-ηκος), τὸ πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, ἐν εἵδει στοᾶς συνήθως, ὅπου κατὰ τοὺς πρώτους χριστ. χρόνους ἔμενον οἱ κατεχούμενοι· σὺν τῷ χρόνῳ ὁ νάρθηξ ἀπετέλεσεν ἀπλὴν προεξοδὸν τοῦ ναοῦ ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς.
- ναύκληρος, ὁ — ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, λοστρόμος.
- νιτσεράδα, ἡ — ἀδιάβροχον ἐπανωφύριον ἀπὸ μουσαμῶν.
- νογάω — ἐννοῶ, καταλαβαίνω.
- ντέφι, τὸ — λαϊκὸν μουσικὸν ὄργανον.

- νωχέλεια, ή — και νωχελία, ή ιδιότης του νωχελούς, βραδύτης, νωθρότης, άκηρηία.
- Ξ
- ξαγναντεύω — βλέπω έναντι και άπό μακράν, διακρίνω (βλ. και λ. άγνάντια).
- ξεφτέρει, τδ — τδ άρπακτικόν πτηνόν ίέραξ· μεταφ. γρήγορος, ευκίνητος· τὰ ξεφτέρια του μύλου = τὰ φτερά του μύλου, τὰ όποία κινούνται γρήγορα.
- ξουριάζω — (βλέπε έξουριάζω).
- Ο
- όβορός, ό — (λ. σλαβ.), μάνδρα, αλλη.
- όθόνη, ή — σεντόνι.
- οικόσημον, τδ — τδ διακριτικόν σήμα έκάστης οικογενείας ευγενών, εικονίζον συνήθως ζώον, φυτόν, έργαλείον, ούράνιον φαινόμενον ή άλλο τι συμβολικόν αντίκειμενον.
- οίμωγή, ή — στεναγμός, θρήνος.
- οιστηγλατούμαι — διεγείρομαι ψυχικώς και πνευματικώς, ένθουσιάζομαι.
- όλβιος — (έπίθ.) ευτυχής, ευδαίμων, πλούσιος.
- όλοφρυμός — θρήνος, όδυρμός.
- όντās, ό — (λ. τουρκ.) δωμάτιον, ό καλός όντās = ή αίθουσα ύποδοχής.
- όξυδερκής — ό έχων όξεϊαν όρασιν, αντίληψιν.
- 'Ορεστιάς — νόμψη τών όρέων.
- 'Ορόντης — ό μεγαλύτερος ποταμός τής Συρίας, πηγάζων έκ του 'Αντιλιβάνου και χυνόμενος εις τδ Φοινικικόν πέλαγος.
- όρταα — (ναυτ. κέλευσμα· προστακτ. του ρ. όρτσάρω) πρόσαγε, φέρε τδ πλοϊόν πλησίον τής κοίτης του άνέμου μέχρι γωνίας, πέραν τής όποίας τὰ ίστία παύουσι δεχόμενα τόν άνεμον.
- οόριοδρομώ — άρμενίζω υπό ούριον άνεμον.
- οόριος — (έπίθ.) ό έκ τής ούρās προερχόμενος οόριος άνεμος, ό πνέων έκ τής πρύμνης του πλοίου, ό ώθών αυτό έκ τών όπισθεν.
- οότοπιστής — ό όπαδός τής οότοπίας, ό πλάττων σχέδια μη πραγματοποιήσιμα.
- οότοπία — (έκ του ού - τόπος), λέγεται ή ιδέα, πού δεν δύναται νά σταθή, πού είναι άπραγματοποίητος.

Π

παγάνα, ἡ	— ὁμαδικὸν κυνήγι ζώων ἢ ὁμαδικὸν ψάρευμα.
πάλαι	— κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν.
παλιολαζαρίνα, ἡ	— ἡ παλαιὰ λαζαρίνα, εἶδος ἐμπροσθογεμοῦς πυροβόλου ὅπλου παλαιοῦ τύπου.
παμφαῆς	— (ἐπιθ.) ὁ πλήρης φωτός.
παννυχίς, ἡ	— ἀκολουθία (ἐν νυκτὶ) διαρκούσα καθ' ὅλην τὴν νύκτα (γεν. -ίδος).
παρά	— πλησίον.
παραινώ	— συμβουλευέω, νοθεύω.
παραιτυπία	— ἑλλειψίς ἢ παράβασις τῶν νομικῶν κλπ. τύπων.
πάρεξ	— ἐκτός, πλὴν, εἰμὴ μόνον.
Παρθένος Κωνσταντῖνος	— (γενν. 1879) ἐξ Ἀλεξανδρείας, σύγχρονος διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητῆς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.
παρτέρι, τὸ	— (λ. γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου, προωρισμένον διὰ φύτευσιν καὶ καλλιέργειαν ἰδίου εἶδους ἀνθῶν.
παρυνή, ἡ	— τὸ πέρας ἐκτάσεως, τὸ ἄκρον.
πασαλήζι, τὸ	— ἡ περιοχὴ τὴν ὁποῖον ἐξουσιάζει ὁ πασᾶς ἢ ἡ ἐξουσία τοῦ πασᾶ.
πατρίζιοι, οἱ	— οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ· γενικῶς, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι.
πεπρωμένα, τὰ	— τὰ ὑπὸ τῆς μοίρας γραμμένα.
περιάγομαι	— περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι.
περιεστώτες, οἱ	— μετοχὴ παρακειμ. τοῦ περιίσταμαι = ἵσταμαι· πέριξ τινός, περιτοιχίζω.
περικαλλής, ὁ, ἡ	— (ἐπιθ.) ἐξαιρετικὰ ὀρθίος.
περίρρητος, ὁ, ἡ	— περιρρέομενος, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὑδάτων.
περίστυλος	— (ἐπιθ.) ὁ περιβαλλόμενος ὑπὸ στύλων.
περίσωμα, τὸ	— περισωθὲν ὑπόλειμμα.
πесσός, ὁ	— ψηρὶς κάθετος ἐπὶ ἄβηκος παιγνιδίου (τὸ πούλι).
πετροκαλαμιά, ἡ	— τὸ ὑπόλειμμα τοῦ θερισμένου σίτου.
Πηγάδιον, τὸ	— συλλογὴ κανόνων ἀποστολικῶν, συνοδικῶν, ἀγίων πατέρων, διὰ τὴν διακονήσιν τοῦ σιχαφούς τῆς Ἐκκλησίας (μεταφ.).
πιαίνομαι	— λιπαίνομαι.
πίπτω	— πέφτω, ξεπέφτω.
πλάβα	— βάρκα λίμνης εἰς Μακεδονίαν.
πλαισιώνω	— περιβάλλω κάτω μὲ πλαίσιον, μὲ κορνίζαν.
πλαταγῶ	— κτυπῶ καὶ παράγω ἰσχυρὸν κρότον.
Πλειάδες, αἱ	— ἡ Πούλια (ἀστερισμός).

πληκτικός	— (ἐπίθ. ἐκ τοῦ πλήττω), ὁ προκαλὼν πλῆξιν, ἀνιάρως, κουραστικός, θλιβερός.
πλημμελῶ	— κάμνω σφάλματα.
πλησιίστιος	— ὁ πλέων μὲ ἀπλωμένα ὅλα τὰ πανιά.
πόα, ἡ	— τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς ἐκτάσεως γῆς· εἰδικῶς πόα — φυτὸν τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς δὲν εἶναι ξυλόωδης.
Πόγραδες, τὸ ποίζω	— πόλις τῆς Β. Ἡπείρου.
πολύροισδος «Πόρτα», ἡ	— ἐνεκα κακοκαιρίας ἀνακόπτω τὸν πλοῦν καὶ παραμένω εἰς ὄρμον (ἐπὶ πλοίων).
πορφυρογέννητος	— (ἐπίθ.) ὁ βιαίως κινούμενος καὶ θυρυβὼν.
Πούλια	— ἡ «Υψηλὴ Πύλη», ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις τῶν σουλτάνων.
προάγγα, ἡ	— ὁ γεννηθεὶς καθ' ὃν χρόνον οἱ γονεῖς του ἦσαν βασιλεῖς.
προαιτωριανοὶ	— ἡ κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Πλειάδων, συγκεκμημένου ἐκ 2.500 καὶ πλέον ἀστέρων, ὧν μόνον ἑπτὰ ἕως δέκα εἶναι ὁρατοὶ ἐκ τούτου «εἰσπράφωτη πούλια».
προηγούμενος προκαλῶ	— ἀλειτουργικὸν ἐργαλεῖον.
προητιζομαι	— στρατ. σώμα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας· οὗτοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν.
προσκολῶμαι	— προϊστάμενος μονῆς.
προσορμίζομαι	— προξενῶ, φοβερίζω.
προστέγον	— σκορπίζομαι, τινάζομαι.
πρωτάτα, τὰ	— προσηλώνομαι μὲ ἀφοσίωσιν ἢ ἐκ συμφέροντος.
Πύθων, ὁ πυξίς	— εἰσέρχομαι εἰς ὄρμον ἢ λιμένα, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω.
	— ὑπόστεγος χώρος εἰς τὸ ἄκρον τῆς πρῶφας.
	— οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὴν κοινότητα, οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες.
	— φοβερός μυθολογικὸς δράκων, υἱὸς τῆς γῆς.
	— μικρὰ θήκη ἐκ ξύλου, κουτί.
P	
ραθυμία, ἡ	— ὀκνηρία, νοθρότης.
ράκος	— κουρέλι, ἄνθρωπος χωρὶς ἠθικόν.
ραφίνα, ἡ	— τὸ στέλεχος τῆς σικάλεως (βριζοκάλαμο).
ρεκάζω	— ἐκβάλλω ζωηρὰς φωνάς.
ρηγάτο, τὸ	— τὸ βασίλειον.
ρίμες	— ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες).
ριπή, ἡ	— βολή, ταχεῖα κίνησις.
ρόγχος, ὁ	— θυρυβώδης ἀναπνοὴ κοιμωμένου, ροχαλητό.

ρομφαία, ἡ
ρουμάνια, τὰ
ροχθῶ(έω)

ρύπος, ὁ

- πλατεῖα καὶ μεγάλη ἀμφίστομος σπάθη.
- τὰ δάση (λ. τουρκ.).
- προκαλῶ ρόχθον, θόρυβον, πάταγον (κυρίως ἐπὶ τῶν κυμάτων ἢ πιπτόντων ὑδάτων).
- ἀκαθαρσία, λέραι.

Σ

σάισμα, τὸ
σακολέβα, ἡ

σαλαγῶ (άω)

σάπφειρος, ὁ
σάρισα, ἡ
σβάστικα, ἡ

σγαλιζῶ

σεράϊ
σερασκέρης
σεφέρει, τὸ
σηκός, ὁ
σιβυλλικοί χρησμοὶ

Σιλεντιάριος

Σιλήμνα, ἡ
σιουμπέτσι, τὸ
σισανές, ὁ
σκαπετῶ
σκαριά, τὰ

σκαρμός, ὁ

σκάφανδρον, τὸ
σκεβρωμένος
σκελεθρωμένος
σκήνωμα

- τὸ σκέπασμα.
- (ἀρχ. σακολαίφη) : α') ἰστῖον, καραβόπανον, τραπεζοειδοῦς σχήματος, β') ψαρόβαρκα φέρουσα τοιοῦτον ἰστῖον.
- θορυβῶ, προκαλῶ δυνατόν θόρυβον διὰ ν' ἀποδιώξω τὰ ζῷα.
- πολῦτιμος λίθος κυανοῦ χρώματος.
- μακρὸν δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.
- διακοσμητικὸν εἰς σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σημαία χιτλερικῆς Γερμανίας.
- λέγεται ἐπὶ ὀρνίθων: σκαλιζῶ, ἀνασκαλεύω μὲ τὸ ράμφος· μεταφ. ἀνασκαλεύω, ἀναξέω.
- (λ. τουρκ.) ἀνάκτορον, μέγαρον, διοικητήριον.
- (λ. τουρκ.) τοπικός στρατιωτικὸς διοικητής.
- (λ. τουρκ.) ἐκστρατεία, πόλεμος.
- ὁ κυρίως ναὸς παρ' ἀρχαίοις.
- συλλογὴ προφητειῶν δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν εἰς τὴν Ρώμην, συνταχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μάντιδα Σίβυλλαν· αἱ προφητεῖαι αὐταὶ ἐθεωροῦντο ἀλάνθαστοι.
- ἀξιωματοῦχος τοῦ παλατίου τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῆς τάξεως.
- ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, πλησίον τῆς Τριπόλεως
- γλύκισμα ἐκ ξηρῶν καρπῶν.
- παλ. τύπου ἐμπροσθογεμὲς πολεμικὸν ὄπλον.
- ξεπερνῶ, ὑπερβαίνω.
- ἐσχάρα ναυπηγείου, ὅπου τοποθετοῦνται καὶ συναρμολογοῦνται τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.
- ξύλινον ἢ σιδηροῦν κυλινδρικὸν ραβδίον ἐπὶ τῆς κουπαστῆς, εἰς τὸ ὅποιον προσδένεται ἡ κώπη διὰ θηλειᾶς.
- εἰδικὴ ὑδατοστεγῆς ἐνδυμασία τοῦ δούτου.
- κυρτωμένος.
- σκελετωμένος, λιπόσαρκος, κοκκαλιάρης.
- τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὡς κατοικία τῆς ψυχῆς, τὸ λείψανον, σκηνή.

σκήπτωμα, τὸ	— ἀναπήδησις ἐκ χαρᾶς.
σκοῦζω	— φωνάζω δυνατά, κραυγάζω.
σκούνα, ἡ	— ἱστιοφόρον μὲ τετράγωνα ἱστία καὶ δύο ἱστούς.
σκότα, ἡ	— ὁ πούρ τοῦ ἱστίου.
σμέραγδος, ὁ	— πολυτίμος λίθος βαθυπρασίνου χρώματος.
σούδα, ἡ	— στενὴ διόδος.
σοφρᾶν	— ἀπὸ σοφρᾶν (σοβράνα ἐπιρρ., Ἰταλ. ναυτικὴ λέξις) = ἀπὸ τὸ προσήνεμον (ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἄνεμον).
σπαχής, ὁ	— α') ὁ τιμαριούχος τοῦρκος ἵππεύς, β') ἵππεὺς τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ.
σπολλάτη	— εὐχαριστῶ (ἐκ τοῦ : εἰς πολλὰ ἔτη).
στιά, ἡ	— ἡ ἐστία, τὸ τζάκι.
στιβάνι, τὸ	— (καὶ στιβάλη) ὑπόδημα περιβάλλον μέρος ἢ καὶ ὅλην τὴν κνήμην ἢ καὶ σήμερον ἐν χρήσει κρητικὴ μπότα.
στίλβω	— ἀστράφτω, λαμπυροῦμαι.
στόμφος	— πομπῶδες ὕψος περὶ τὸ λέγειν.
στομώνω	— ἀμβλύνω τὴν κόψιν μαχαίρας, ξίφους κλπ. τὸ κάμνω νὰ μὴ κόπῃ· μεταφ. ἀπαμβλύνω, ἐξουδετερώνω (κακὸν τι).
συγκοινωνῶ (-έω)	— κοινωνῶ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων μαζί μὲ ἄλλους.
συγκυκῶ	— ἀναταράσσω, ἀνακατεύω.
συκομαίδα, ἡ	— πίττα ἐκ σύκων.
συλῶ	— κλέπτω ἱερὰ πράγματα, λεηλατῶ.
συμπαγής, ὁ, ἡ	— (ἐπίθ.) πυκνός, στερεός.
συμπεριπτύσσομαι	— ἀνταλλάσσω ἐναγκαλισμὸν μὲ ἄλλους.
συμφυρμός	— συγκεχυμένη ἀνάμιξις, ἀνακάτωμα.
συναμιλλῶμαι	— συναγωνίζομαι.
συναξάρι, τὸ	— βιογραφία ἁγίου, ὡς καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς βιογραφίας τῶν ἁγίων· παλαιὰ συναξάρια - παλαιὰ παραδόσεις τοῦ λαοῦ. (Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράδοσιν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος).
συννομεύς	— ὁ καρπούμενος κάτι μὲ ἄλλον.
σύνολος	— (ἐπίθ.) ὁλόκληρος χωρὶς ἐξαίρεσιν, σύμπα.
σύνωρα	— (ἐπίρρ.) συντόμως
Σωσίβιος	— ὁ κυριώτερος τῶν συμβούλων τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ' π.Χ. αἰῶνος.
σωτρόπι, τὸ	— τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου.

Τ

- Ταγανόζ, τὸ
τά(μ)πια, ἡ
ταμπούρι, τὸ
- ταριχευοῦς
τιρσανᾶς, ὁ
τελώνια, τὰ
τέμενος, τὸ
τέμνομαι
τέμπλον, τὸ
- τερέβινθος, ἡ
- τερέτισμα
Τεσσαράκοντα μάστρες
- Τετράπολις
- Τζοχανταρέοι, οἱ
τιθυσεῖω
τίρσο, ἡ
τιτυβισμός
τρακάρω
- τρεχαντήριον, τὸ
- τρικάταρτον, τὸ
Τρικούτης Χαρίλαος
- τριλίλια, ἡ
- τριτημόριον, τὸ
Τρίτων, ὁ
- τροπαία, ἡ
- ἡ πόλις καὶ ὁ κόλπος τοῦ Ταῦγανίου.
— (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, κανονιστάσιον.
— (ἐκ τοῦ τάμπια), ἀμυντικὸν προπέτασμα, γκαράκιωμα.
— ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ταρίχευσιν (πάσιωμα).
— (λ. τουρκ.) τὸ ναυπηγεῖον, (ναύσταθμος).
— πονηρὰ πνεύματα.
— μέρος ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, ναός.
— κόπτομαι.
— (λ. λατ.) τὸ εἰκονοστάσιον τῶν ὁρθοδόξων ναῶν, δι' οὗ χωρίζεται τὸ "Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ.
— δένδρον κωνοφόρον ἐκκρίνον τὴν τερεβινθίνην, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνεται τὸ τερεβινθέλαιον (κ. νέφτι).
— καλὰ ἡδύμα χελιδόνος ἢ τέττιγος.
— οἱ θανατωθέντες ἐν Σεβαστείᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀγρικόλα ἐπὶ αὐτοκράτορος Λικινίου 40 στρατιῶται, οἱ ὅποιοι προτίμησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἵνα μὴ ἀρνηθοῦν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.
— ἐλέγετο ἡ Ἀντιόχεια, διότι ἦτο διηρημένη εἰς τέσσαρα τμήματα, μεγάλα ὡς ἰδιαιτέραι πόλεις.
— τοῦρκοι σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ.
— δαμάζω, ἐξημερώνω.
— ἀπόστασις βολῆς τηλεβόλου.
— λαλιὰ ὁμοία μετὰ τὴν τῆς πέρδικος.
— κάμνω κάτι νὰ συγκρουσθῇ, συμπλέκομαι μετὰ κάποιον
— τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πρὸς ἀλιεῖαν ἢ ἀκτοπλοῖαν.
— ἱστιοφόρον μετὰ τρεῖς ἰστούς, τριίστιον.
— εἰς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (1832—1896).
— (λ. ἰταλ.) τερέτισμα ὠδικοῦ πτηνοῦ, μουσικὸν ἄλκιμα.
— τὸ τρίτον μέρος.
— ἀρχαία θεότης, υἱὸς τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.
— ὁ ἄνεμος ὁ πνέων ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν.

τροῦπις, ἡ	— τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σκελετοῦ τῶν πλοίων ἀπὸ πρῶρας εἰς πρῶμην (καρίνα).
τροφαντὸς	— (ἐπίθ.) πρῶμος, τρυφερός.
τροχοφόρος, τὸ	— παλ. τύπου ἀτμόπλοιον κινούμενον διὰ δύο μεγάλων τροχῶν προσσηρμωμένων εἰς τὰ πλάγια.
τροχαλίζω	— ἀκούομαι νὰ τρέχω.
τσάκα, ἡ	— (ἄλλως τζάκα), πλεκτὴ μαλλίνη καὶ χονδρὴ μετὰ χειρίδων ἐξωτερικὴ φανέλλα.
τσαπραζία, τὰ	— ἀργυρὰ ἢ ἐπίχρυσα στολίδια μὲ διαφόρους παραστάσεις κοσμοῦντα ἐθνικὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας.
τσέλιγκας, ὁ	— (λ. σλαβ.) ποιμὴν, βοσκός.
τύρβη, ἡ	— θόρυβος, ταραχή.
τυφῶν-ῶνος, ὁ	— φοβερά, στροβιλοειδὲς θύελλα.

Υ

ύλην	— (ἕρος), δασῶδες ἕρος.
ὑμνῶ	— πλέκω τὸ ἐγκώμιον τινός, ψάλλω ὕμνον.
ὕποτροπή	— ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ γεγονότος μετὰ μίαν διακοπὴν.
ὕποφωσκει	— ἀρχίζω νὰ φέγγω, προβάλλεται ἐλπίς καλυτέρου μέλλοντος.
ὕψομαι, ἡ	— οἱ πρόποδες τοῦ ὄρους.
ὕψιστος, ὁ, ἡ	— ὁ ἔχων ὑψηλὴν κεφαλὴν, ὁ ὑψηλός.

Φ

φαιλόνιον, τὸ	— διακριτικὸν ἄμφιον τῶν ἱερέων.
φαντασμαγορία, ἡ	— φανταστικὴ παράστασις ἢ εἰκὼν, εὐχάριστος ὡς θέαμα.
φαράγγη, τὸ	— (ἀρχ. φάραγξ-αγγος, θηλ.), βαθὺ χάσμα μεταξὺ βουνῶν, βαθεῖα καὶ ἀπόκρημος χαράδρα.
φεγγάσι, τὸ	— ἡμισὺν φεγγάσι· ἡ ἐπὶ τῆς τουρκικῆς σημαίας ἡμισέληνος, ὡς σύμβολον τοῦ τουρκισμοῦ.
Φειδίας	— περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτῃς (ε' π.Χ. αἰών), ὁ ὁποῖος ἐπεμελήθη τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀκροπόλεως.
φελούκα, ἡ	— τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πλοίου ἢ μεγάλης λέμβου.
φιλόκαλος, ὁ, ἡ	— ὁ ἀγαπῶν τὸ ὥραϊον, καλαίσθητος.
φύο, τὸ	— τὸ φῖδι, μεταφορικῶς· τὸ δριμύ ψῦχος.
φλάμ(μ)ουλον, τὸ	— (λ. λατ. flammulum), βασιλικὸν λάβαρον, σημαία.

φλάσκα, ἡ	— ξύλινον δοχεῖον οἴνου (τσότρα, τσίτσα).
φλέγμα, τὸ	— ἀπάθεια, ψυχραιμία.
φλοκάτα, ἡ	— εἶδος κάπας μαλλίνης τῆς ὑπαίθρου, φερουσης κρόσσια.
φολίς, ἡ	— λέπι.
φονιάς, ὁ	— εἶδος ἐξώστου ἄνωθεν τῶν θυρῶν, ἀπὸ ὅπου περιέχουν θερμὸν ἔλαιον ἢ ἐκτύπων τοὺς ληστές, ὅταν ἀπειρῶντο νὰ λεηλατήσουν τὴν οἰκίαν.
φοῦντο, τὸ	— ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης.
Φραντζῆς Γεώργιος	— (1401 — 1466), βυζαντινὸς στρατιωτικὸς, πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε «Χρονικόν», εἰς τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὰ γεγονότα τῆς περιόδου ἐκείνης.
φρένα, τὰ	— (ἀρχ. φρήν-φρενός, θηλ.) ὁ νοῦς, τὸ μυαλό.
φρενίτις, ἡ	— μανία, διατάραις τῶν φρενῶν.
φρενιτιώδης	— (ἐπίθ.), γεμῆτος φρενιτιδῶν, ἑξαλλος.
φρύδι, τὸ	— (τοῦ βουνοῦ), τὸ ὡς ὄφρυς ἄνω μέρος τοῦ ὄρους.
φρώσω, τὸ	— μωρουδέλι βυζανιάρικο, πλάσμα ἀδύνατο, τρυφερόν.
φωστήρ, ὁ	— ὁ φωτίζων, ὁ σοφός, ὁ πολυμαθής.

X

χαγιάτι, τὸ	— (λ. τουρκ.) ἐσωτερικὸς ὑπόστεγος διάδρομος οἰκίας.
χαφιές, ὁ (ἢ χαβιές)	— ἄτομον τὸ ὁποῖον πληρώνεται, διὰ νὰ παράσχη ὑπόπτους ὑπηρεσίας, ἐγκάθετος, ἐνίοτε κακοποιός.
χάμουρα, τὰ	— τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ ἄλλων ὑποζυγίων (ἢ σαγή).
χαμπέρι, τὸ	— (λ. τουρκ.), εἰδησις, πληροφορία, νέον.
χάριμα, τὸ	— ὅ, τι προξενεῖ χαράν, ἡδονήν.
χαρμπί, τὸ	— εἶδος ξίφους.
χαροκόπι, τὸ	— διασκέδασις, γλέντι.
Χάσια, τὰ	— (χωριά), ὁμας χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς.
χατζιλίκι, τὸ	— προσκύνημα εἰς ἱεροὺς τόπους καὶ ὁ τίτλος τοῦ χατζῆ (βλ. κατωτέρω).
χατζῆς	— (λ. ἀραβ.), ὁ προσκυνητὴς τῶν ἁγίων τόπων.
χηβάς-άδος, ἡ	— ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀχηβάδα.
χωρίς, ἡ	— τὸ σύνολον τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.

- χοροστάσι, τὸ — τόπος ποῦ γίνονται χοροί.
«ΧΡΟΝΙΚΑ», τὰ — ἡ ἐφημερίς « ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ », τὴν ὁποῖαν ἐξέδιδεν ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τελευταίας πολιορκίας ὁ φιλέλληνας Ἰάκωβος Μάγερ.
- χρυσόορρος — (ἐπίθ.) ὁ χρυσὰ ρεύματα ἔχων.
Χρυσόστομος — ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Σμύρνης, ἀγρίως σφαγιασθεὶς τὸ 1922 ὑπὸ τῶν Τούρκων.
- Χρυσοτρίκλινον, τὸ — ἡ ἐπίσημος αἴθουσα τοῦ Παλατίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.
- χρῶς ὁ — (γεν. χρωτός), ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, ἡ ἐπίδερμις.
- 1896 — ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐτετέσθησαν ἐν Ἀθήναις οἱ πρῶτοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Ὀλυμπικοὶ Ἀγῶνες.

Ψ

- Ψίλλης τῆς Λευκάδος — (εἰς τὸ « Τραγούδι τῶν Ἑφτά Νησιῶν » τοῦ Κ Παλαμᾶ), περίφρασις ἀντί : Βαλαωρίτης (βλ. βιογραφίαν του).
- ψιλοπούλα, ἡ — μικρὰ ψαρόβαρκα.

Ω

- ὦδε — (ἐπίρρ. ἐκ τῆς δεικτ. ἀντων. ὧδε), ἐνταῦθα, ἐδῶ.
- ὦλις-ῶος, ἡ — πόνος τοκετοῦ.
- ὠρυγή, ἡ — ἀγρία φωνὴ ζῶων, οὐρλιασμα.
- ὠρύομαι — οὐρλιάζω (ἐπὶ θηρίων), κραυγάζω θρηγῶν (ἐπὶ ἀνθρώπων).
- ὦτει — (ἐπίρρ.) ὥς ἔαν, σάν.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Έγεννήθη εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1875 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γεωργίου Ἀθανασιάδου—Νόβα. Ἐγεννήθη τὸ 1894 εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἤσυχλῆθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγράψε ποιήματα καὶ πεζά. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Χίον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1824 εἰς τὴν Λευκάδα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἐνεπνεύσθη ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύν τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς Γυμνασίου. Ἐγράψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ διηγήματα.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 εἰς τὴν Ἑρμούπολιν. Ἐζῆσε πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἀπέθανε τὸ 1908. Ἰδρυσεν τὸν σύλλογον πρὸς ἔκδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸς παντὸς δὲ μὲ τὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Υἱὸς τοῦ λογοτέχνου Ἀγγέλου Βλάχου, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Τὸ 1919 ἰδρύσει τὴν ἡμερησίαν «Καθημερινήν», τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις. Ἠσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὰ Γράμματα. Ἐγράφει ἰδίως ἱστορικὰ ἔργα.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Εὐρυτανίαν

τὸ 1886. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ 1816 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1882. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν. Σημαντικώτερον εἶναι τὸ ὀκτάτομον ἔργον του: «Βίοι Παράλληλοι», εἰς τὸ ὅποιον βιογραφοῦνται στρατιωτικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ εὐεργέται.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Γρανίτσαν τῆς Εὐρυτανίας τὸ 1880 καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὅποιαν ἐπλούτισε μὲ πρωτότυπα παραμύθια καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Πολὺ ἐνωρὶς ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιητικὰ συλλογὰς καὶ πεζά.

ΖΑΛΟΚΟΥΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικὸς χημικός. Ἐξέδωκε ἐνδιαφέροντα βιβλία, ὡς τὰ: «Γύρο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», «Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν», «Ἡ Πίνδος» κ.ά.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1813 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἑλβετίαν, τὸ 1881. Ἐσπούδασε τὰ Νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε Νομικά καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικάς, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐρεῖνας τῆς ἱστορίας κυρίως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Λαογιάν τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἱατρός. Γνωστὸς ὅμως ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως διηγηματογράφος. Ὁ Καρκαβίτσας κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν διηγηματογραφίαν.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΙΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Βιάννον τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920 εἰς Ἡράκλειον. Ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸς δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Μυριόφυτον τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1928. Ἐσπούδασε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλοσοφίαν. Πλὴν

τῶν ἐπιστημονικῶν του διατριβῶν, ἔγραψε διηγήματα, βιογραφίας, φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας κ. ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκιον τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 ἐν Ἀρτῇ. Ἦτο μαθητὴς ἰκόμῃ, ὅταν ἤρχισεν νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Ὑπῆρξεν ὕμνητὴς τῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΑΛΕΥΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1898. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτράπη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διηρῶσεν τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα « Ἑστία ». Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1950.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Διετέλεσε δικαστικὸς. Συνέγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ ναυτικὴν ζωὴν.

ΜΑΒΙΑΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου συγχρόνως ἤρχισεν νὰ ἀσχολῆται καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Τὸ 1896 ἐσπευσεν ἐθελοντὴς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε καὶ ἐπληρώθη. Ἐφανεύθη ὡς ἐθελοντὴς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδινῶν, εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1912.

ΜΑΡΤΙΝΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1836 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1896. Ἐγραψε ποιήματα.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1883. Ἐπίδοθις εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσε συντάκτης πολλῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐδημοσίευσεν πλῆθος διηγημάτων, καὶ λογοτεχνικὰς βιογραφίας ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ τοὺς τίτλους « Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά », « Ὁ Νεῦαρχος Μισούλης », « Τὰ Ματωμένα Ράσα » κ.ἄ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. (1669-1714). Διάσημος Κεφαλλῆν ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Ἐγεννήθη ἐν Μεγάροις τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σκιάθον, σύγχρονος, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ ἐξόχου διηγηματογράφου, συμπατριώτου καὶ συνωνύμου του Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν, καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς καθηγητὴς. Περιεβλήθη κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκιάθον. Τὰ θέματα τῶν διηγημάτων του ἀντλεῖ καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του.

ΜΩΡΑ-ΓΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Έγεννήθη εν Αθήναις τὸ 1875 καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐταῖς τὸ 1953. Ὑπῆρξε θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Έγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἀνετράφη καὶ ἔλαβε γυμνασιακὴν μόρφωσιν εἰς Ζάκυνθον, τὴν ὅποιαν πολλαχῶς ἐξύμνησεν ἀργότερον εἰς τὰ ἔργα του. Ἐσπούδασε Μαθηματικά, ἀλλὰ νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικὰς μελέτας καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παίδων», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἐπιστολάς μετὰ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων». Τὸ 1931 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1951.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Έγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1891. Ἐταξίδευσε πολὺ εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔγραψε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διαφόρους μελέτας καὶ χρονογραφήματα. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ περιγραφὰς ταξιδίων. Ἀπέθανε τὸ 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Έγεννήθη εἰς τὰς Αἰθήνας τὸ 1852. Ἠσχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ δημοσιογραφίαν.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Έγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Αἰθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τοῦ ὁποῖου διέτέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Γενικὸς Γραμματεὺς. Διωρίσθη μετὰ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Πολυγραφώτατος ποιητὴς καὶ πεζογράφος. Ἐξέδωκε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ἀφορῶσας εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι μαζὶ μετὰ τὸν Σολωμὸν ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς μας.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Έγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἦλθεν εἰς τὰς Αἰθήνας, ὅπου ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ἔκρινεν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικὰ, ἰδιαιτέρως δὲ ἡσχολεῖτο εἰς τὰς ξένας γλώσσας. Εἰργάσθη ἐπ' ἀρκτεῖν ὡς μεταφραστὴς ἐφημερίδων. Ἐξῆσε πτωχός, ἀλλὰ μετ' ἐγκρατέρειαν. Φημιζέται διὰ τὴν εὐσέβειαν, πραότητα καὶ τὴν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς τὰ διηγήματά του. Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὸ 1911. Τελευταίως ἐγένετο πλήρης ἐκδόσις τῶν «Ἀπάντων» του εἰς πέντε ὀγκώδεις τόμους. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων διηγηματογράφων μας καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Έγεννήθη εἰς Χάσκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1867. Ἀπέθανε τὸ 1906. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Έγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσιον τὸ 1877

καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ θανάτου του διηύθυνε τὴν Ἑθνικὴν Πνευματοθήκην, καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα καὶ τεχνοκριτικὰς μελέτας.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1851 διορίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891). Ἐγραψε τὴν « Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους », ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειξε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἐπανδρώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος νεώτερος Ἑλλήν ἱστορικός.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1873 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρετήσεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Τὸ 1890 διορίσθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς συστηματικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Ἔργα του : « Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ », « Μελέτῃ ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων », « Νεοελληνικὴ Μυθολογία », « Παροιμίαι » καὶ ἄ.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Σωφώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1939 εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἔζησε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἔγραψε τὰ ποιήματά του. Ἐτιμήθη μὲ τὸ Ἑθνικὸν Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τὸ 1936. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ἑμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. (1809-1892). Ὑπῆρξε διπλωμάτης, ἀρχαιολόγος καὶ λογοτέχνης.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1893 καὶ ἀπέθανε τὸ 1931. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἐπὶ ἔτη διηύθυνε τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. Δημοσιογράφος, ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινὰς ἰδίαις μελέταις.

ΡΟΤ-ΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Εἶναι εἰς τῶν καλυτέρων κριτικῶν τῆς λογοτεχνίας μας.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής εκ Σμύρνης, άποθανών εν 'Αθήναις, τὸ 1944.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Λογοτέχνης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγεννήθη εἰς τὰς 'Αθήνας τὸ 1881. Ἐδημοσίευσε πλείστα ποιήματα καὶ πεζά. Ἀπέθανε τὸ 1952.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798. Ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν τὰ Νομικά, ἀλλ' ἑνωρὶς ἔδειξε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὑποίαν ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐπανελθὼν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ζάκυνθον παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅτε ἐγκατεστάθη εἰς Κέρκυραν. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητῆς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι ὁ « Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν », αἱ πρῶται στροφαὶ τοῦ ὑποίου εἶναι ὁ Ἔθνικός μας Ὕμνος, ἡ « Ὁδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος », αἱ « Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι », ὁ « Κρητικός », ὁ « Λάμπρος ». Ἀπέθανε τὴν 9ην Νοεμβρίου 1857 ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ Ἑλλάς τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς ἔθνικόν ποιητήν.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1806 — 1868). Δημοσιογράφος καὶ ποιητής.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας Νομικά. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ μεταφράσεις ξένων ἔργων.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀγγέλου Εὐαγγελίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν, ὑπηρετήσας εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του, συνέγραψε καὶ λογοτεχνικά.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Στενὴμαχον τῆς Βουλγαρίας τὸ 1857 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἑδρὰν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Τέχνης καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι: « Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ». Ἐξέδωκεν ἐπίσης εἰς τὴν σειρὰν τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὴν « Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σουλίῳ τῆς Ἠπείρου τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 ἐν Ἀθήναις. Ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ὀλίγα ποιήματα.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

Σελίς

1. <u>Στὸ Στρατό μας (ποίημα)</u> Ἀρ. Προβελεγγίου	11
2. <u>Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα</u>	13
3. Χειμῶνας, Γ.Α. Βλάχου	21
4. Εξημερώνει (ποίημα) Σ. Σκίπη	23
5. Στὸ Χριστὸ στὸ κάστρο, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	28
6. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	35
7. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη	50
8. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	59
9. Ὑπνρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	61
10. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	67
11. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	78
12. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα	83
13. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυηνού	88
14. Ὁ Φάρος, ἡ ναυτιλία καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρηγοπούλου	106
15. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	130
16. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα	136
17. Τὸ κλεφτόπουλο, Γ. Βλαχογιάννη	148
18. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα	150
19. Ὁ Κερκέζος, Γ. Κονδυλάκη	180
20. Ἡ Σημεία, Γ. Δροσίνη	195
21. Ἡ Μαυρομαντιλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	203
22. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροῖδου	211
23. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	213
24. Γαλήνη (ποίημα) Α. Πορφύρα	215
25. Γεώργιος Σταύρου, Ἀν. Γούδα	245
26. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσουντα	265
27. Οἱ κανοῦργιοι σκοποὶ (παράδοσις) Ν. Πολίτου	273
28. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκούδη	278
29. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	283
30. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	287
31. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	290
32. Ἡ ἐλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	303
33. Ὁ λύκος, Στεφ. Γρανίτσα	308
34. Ἡ πέστροφα, Στεφ. Γρανίτσα	314
35. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα	316

Β'. 'Εκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	12
2. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	17
3. Θεὸς ὕμνεϊ (ποίημα) Π. Σούτσου.	27
4. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη.	37
5. Τὰ Φῶτα, Μ. Μητσάκη	40
6. 'Ανάστασι σὴν "Αγι' 'Αναστασί, 'Αλ. Παπαδιαμάντη.	44
7. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, Η. Μηλιάτου	54
8. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χρ. Χρηστοβασίλη	70
9. Τ' ἀγνάντεμα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη.	89
10. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου.	93
11. 'Ο 'Αδριανὸς καὶ αἱ 'Αθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου.	109
12. Τὸ γενναῖο 'Ελληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου.	115
13. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη.	127
14. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	144
15. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	166
16. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου.	167
17. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου.	173
18. Τοῦ Δράμαλι (δημῶδες)	177
19. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου.	178
20. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ.	179
21. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ ὄπλα !), Ι. Κονδυλάκι.	186
22. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα.	190
23. Τέλλος "Αγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη.	194
24. Ἡ Δέσπω (δημῶδες)	198
25. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα.	209
26. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη.	214
27. Ἀφανῆς ἥρωες, Ἀγγ. Τανάγρα.	216
28. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκοῦδη.	233
29. Τὰ καθήκοντα τοῦ "Ελλῆνος πολίτου, Ἐμμ. Λυκοῦδη.	235
30. 'Ο Κλέφτης (ποίημα) 'Αλ. Ραγκαβῆ.	242
31. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἀρ. Κουρτίδου.	249
32. Ἐσπερινός (ποίημα) Γ. Δροσίνη.	262
33. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα.	298
34. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη.	320

Γ'. 'Εκ τῆς συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου.	19
2. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλ. Μωραϊτίδου.	35
3. 'Ονειρεμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμά.	42
4. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελά.	43

5. 'Η μονή τοῦ Ξηροποτάμου, 'Αλ. Μωραΐτιδου.....	52
6. Νόστιμον ἦμαρ, Γρ. Ξενοπούλου	95
7. 'Η γιαιδιά, 'Αλ. Παπαδοπούλου	98
8. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. 'Αθάνα	101
9. Ὕμνος εἰς τὴν 'Ελευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	105
10. Ὕμνος εἰς τὴν 'Αθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	112
11. «'Εν τούτῳ νίκα», 'Αγγ. Τανάγρα	118
12. 'Αντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου	125
13. 'Η πῦρ μεγάλη δόξα (ποίημα) Α. Μαβίλη	129
14. 'Η τελευταία ἐν τῇ 'Αγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σ. Ζαμπέλιου	133
15. 'Η 25ῃ Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλη	143
16. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριόφιλον τοῦ (ποίημα) 'Αρ. Βαλαωρίτου.....	161
17. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μεῶ	163
18. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	170
19. Οἱ σπογγαλιεῖς, 'Αγγ. Τανάγρα	201
20. Τὸ ἡλιοβασιλευμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	208
21. Θάνατος καρβινοῦ, Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	221
22. 'Η ἐπιστροφή (ποίημα) 'Αρ. Προβελεγγίου	228
23. 'Αμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	238
24. 'Η ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου	267
25. 'Ερμηνεῖται παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	271
26. 'Η Μεσσηνία, Σπ. Παχανέλη	277
27. Τὰ Τέμπη, Κ. Οὐράνη	284
28. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	293
29. Τὸ τραγούδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	296
30. 'Η ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	300
31. 'Η ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου	302
32. 'Απολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζαχ. Παπαντωνίου	307
33. Τὸ ζαρνίκι, Στεφ. Γρανίτσα	311
34. Τὸ κουνάβι, Στεφ. Γρανίτσα	312

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
<u>Στό Στρατό μας (ποίημα) 'Αρ. Προβλεγγίου</u>	11

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

①. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	12
②. <u>Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα</u>	13
3. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	17
4. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, 'Αλ. Κύρου	19
5. Χειμῶνας, Γ. Α. Βλάχου	21
6. <u>Ξημερώνει (ποίημα) Σ. Σκίπη</u>	23

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεὸς ὕμνῃ (ποίημα) Π. Σούτσου	27
8. Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	28
9. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	35
10. <u>Τῶν θαλασσῶν ὁ 'Άγιος</u> , 'Αλ. Μωραϊτίδου	35
11. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	37
12. Τὰ φῶτα, Μ. Μητσάκη	40
13. Ὀνειρεμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	42
14. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελλᾶ	43
15. Ἀνάστασι στὴν "Άγι" Ἀναστασιά, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	44
16. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη	50
17. Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, 'Αλ. Μωραϊτίδου	52
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, Η. Μηλιάτου	54

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	59
20. <u>Ὑπνέτωρ</u> , 'Αλ. Παπαδιαμάντη	61
21. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	67
22. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστοβασίλη	70
23. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	78
24. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα	83
25. Ἀποχωρισμός (ποίημα) Γ. Βιζυνοῦ	88
26. Τ' ἀνάντημα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	89
27. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου	93
28. Νόστιμον ἦμαρ, Γρ. Ξενοπούλου	95
29. <u>Ἡ γιανιά</u> , 'Αλ. Παπαδοπούλου	98
30. Ὑμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	101

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Σελίς

31. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	105
32. Φάρος, ναυτιλία, καὶ θησαυροὶ Πτολεμαίων, Κ. Παπαρηγοπούλου	106
33. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου	109
34. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθῆνάν (ποίημα) Κ. Παλαμῆ	112
35. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου	115
36. «Ἐν τούτῳ νίκα», Ἀγγ. Τανάχη	118
37. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου	125
38. Πλούτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ρο- δοκανάκη	127
39. Ἡ πύξ μεγάλη δόξα (ποίημα) Α. Μαβίλη	129
40. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	130
41. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σ. Ζαμπελίου	133
42. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα	136

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

43. Ἡ 25ῃ Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλη	143
44. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μεῦ	144
45. Τὸ κλειστόπουλο, Ι. Βλαχογιάννη	148
46. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα	150
47. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ καριφίλι του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου	161
48. Ὁ Κολοκοτρώνης βυλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μεῦ	163
49. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	166
50. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου	167
51. Λουκῆς Ἀράς, Δ. Βικέλα	170
52. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	173
53. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες)	177
54. Φαρά, Γ. Τσοκοπούλου	178
55. Ἡ καταστροφὴ τῶν Φαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ	179
56. Ὁ Κερκέζος, Ι. Κονδολάκι	180
57. Ἀλέστα! (Εἰς τὰ ὅπλα!) Ι. Κονδολάκι	186
58. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	190
59. Τέλλος Ἀγας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	194
60. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	195
61. Ἡ Δέσπω (δημῶδες)	198

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

62. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάχη	201
63. Ἡ Μυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	203
64. Τὸ ἡλιοβασιλεμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	208
65. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζηλοκώστα	209

+ 66.	Τό ξεστούπωμα, Έμμ. Ροΐδου	211
67.	Οί χωριανοί (ποίημα) Γ. 'Αθήνα	213
68.	Τό ξημέρωμα, Τ. Μοραϊτίνη	214
69.	Γαλήνη (ποίημα) Λ. Πορφύρα	215
+ 70.	'Αφανής ήρωας, 'Αγγ. Τανάρρα	216
+ 71.	Θάνατος καραβιού, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	221
72.	Η επιστροφή (ποίημα) 'Αρ. Προβελεγγίου	228

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ, ΘΕΣΜΟΙ

73.	'Ανάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Έμμ. Λυκούδη	233
74.	Τά καθήκοντα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, Έμμ. Λυκούδη	235
75.	'Αμπελιάνια, Ζαχ. Παπαντωνίου	238
76.	'Ο κλέφτης (ποίημα) 'Αλ. Ραχιαβή	242

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

77.	Γεώργιος Σταύρου, 'Αν. Γούδα	245
78.	Η καταπληκτική δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, 'Αρ. Κουρτίδου	249
79.	'Εσπερινός (ποίημα) Γ. Δροσίνη	262

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

80.	'Ο 'Αλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσουντα	265
81.	Η ἀναμνησκόμενοι, Γρ. Ξενοπούλου	267

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ—ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

82.	Ἑρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	271
83.	Οἱ καινούργιοι σκοποὶ, παράδοσις, Ν. Πολίτου	273

11. ΤΟΠΙΑ—ΦΥΣΙΣ

84.	Μεσσηνία, Σπ. Παχανέλη	277
85.	Τὸ Πήλιον, Έμμ. Λυκούδη	278
86.	'Ο ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	283
87.	Τὰ Τέμπη, Κ. Ουράνη	284
88.	Η Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	287
89.	Τὰ νησιά μας (ποίημα) 'Αρ. Προβελεγγίου	290
90.	Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	293
91.	Τὸ τραγούδι τῶν ἐπτὰ νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	296
92.	Στὸ ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	298
93.	Η ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γιάλφη	300
94.	Η ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου	302
95.	Η ἐλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	303

12. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

96. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	307	+
97. Ἀπὸ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα		
α' ὁ λύκος	308	
β' τὸ ζαρνιάδι	311	
γ' τὸ κουνάβι	312	
δ' ἡ πέστροφα	314	
98. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοβασίλη	316	— + 90
Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη	320	
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ		
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ		
ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ		

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15.21 Μαρτίου 1946 (Ἑφ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', ΣΕΙΡΑ Α' 1956 (ΙΧ) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 40.000

Ἐκτύποις — Βιβλιοδεσία ΧΡ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ — Καπνοκοπτηρίου 6

